

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**İSTANBUL VE ANADOLU'DA BULUNAN ASKERİ
KIŞLALARIN OSMANLI EKONOMİSİNE ETKİLERİ
(1850-1860)**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammer AYDIN

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

Samsun, 2019

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**İSTANBUL VE ANADOLU'DA BULUNAN ASKERİ
KIŞLALARIN OSMANLI EKONOMİSİNE ETKİLERİ
(1850-1860)**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammer AYDIN

Danışman

Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

Samsun, 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

21/01/2020

Muhammer AYDIN

TEZ KABUL VE ONAYI

Muhammer Aydın tarafından hazırlanan İstanbul ve Anadolu’da Bulunan Askeri Kışlaların Osmanlı Ekonomisine Etkileri (1850–1860) başlıklı bu çalışma, 21.01.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

Üye: Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

Üye: Doktor Öğretim Üyesi Suha Oğuz BAYTİMUR

Üye : _____ (Doktorada ilave edilmeli)

Üye : _____ (Doktorada ilave edilmeli)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___/___/___

Enstitü Müdürü (İmza ve Mühür)

ÖZET

İSTANBUL VE ANADOLU’DA BULUNAN ASKERİ KIŞLALARIN OSMANLI EKONOMİSİNE ETKİLERİ (1850-1860)

Muhammer AYDIN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, 01/2020

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

Osmanlı Devleti, XVII. yüzyılda toprak kaybetmeye başlamış, XIX. yüzyıla gelindiğinde ise ciddi oranda sınırları daralmıştır. Bu amaçla, ardı ardına gelen ve siyasi figürler olarak birbirinin politik devamı olan III. Selim ve II. Mahmut’un askeri ıslahat hareketleri sonucunda yeni ordular kurulmuş ve bu orduların ihtiyaç duyduğu gereksinimlerini karşılamak için devletin sınırları dâhilinde pek çok kışla inşa edilmiştir. Bu süreçte İstanbul ve Anadolu olarak adlandırılan bölgeye de birçok kışla binası kurulmuştur. Çalışma kapsamında adı geçen bölgelerdeki kışla ve müstemilat binalarına; devletin ekonomisinin her geçen gün bozulduğu, iç ve dış tehditlerin iyice arttığı bir dönemde yapılan harcamalar belgelere dayanılarak incelenmiştir.

Bununla birlikte İstanbul ve Anadolu’da bulunan kışla yapılarında konuşlu erat ve komuta kademelerinin gündelik ihtiyaçları için merkezi otorite tarafından yapılan dış mali kaynak aktarımları da irdelenmiştir. Ayrıca merkezi otorite tarafından temin edilen gündelik ihtiyaçlar haricinde bölgelerin gelirlerinden alınan vergilerden elde edilen gelir ile tahsisatı yapılan gündelik malzemeler üzerinden, bölgeden alınan vergilerin ne oranda yöre ekonomisine geri döndüğü de çıkarımlar yapılarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ankara, Konya, Erzurum, masârifât, ekmek, fırın, nüfus.

ABSTRACT

THE IMPACT OF THE MILITARY BARRACKS AND QUARTERS OF İSTANBUL AND ANATOLIA UP ON THE OTTOMAN ECONOMY

(1850-1860)

Muhammer AYDIN

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of History, Master's Degree, 01/2020

Supervisor: Professor Doctor, Mehmet Yavuz ERLER

Ottoman Empire, XVII. century began to lose soil and XIX. century, the borders have narrowed significantly. For this purpose, the successive and political continuation of each other as political figures III. Selim and II. as a result of the military reform movements of Mahmut, new armies were established and many barracks were built within the borders of the empire to meet the needs of these armies. During this period, many barracks buildings were established in the region called İstanbul and Anatolia. Within the scope of the study, the barracks and outbuildings in the mentioned regions; The expenditures made in a period in which the economy of the state deteriorated day by day and the internal and external threats increased thoroughly were examined on the basis of documents.

In addition, external financial resources transfers made by the central authority for the daily needs of the erat and command level stationed in the barracks structures in İstanbul and Anatolia were also examined. In addition in addition to the daily needs provided by the central authority, the extent to which the taxes collected from the region is added to the local economy again through the daily materials allocated from the revenues obtained from the income of the regions was evaluated by making inferences.

Keywords: Ankara, Konya, Erzurum, costs, bread, bakery, population.

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti askeri temeller üzerine yükselmiş olan bir devlettir. Bu devletin eski gücünü kaybettiği, saldıran olmaktan çıkıp, mevcut topraklarını muhafaza edebilmek için mücadele verdiği bir dönemde, İstanbul ve Anadolu’da bulunan kışla yapılarının ekonomiye etkilerinin incelendiği yüksek lisans tez çalışmam gerçekten yoğun ve yorucu bir çalışma sonucunda ortaya çıktı. Söz konusu kışla yapılarının inşa, onarım ve ekleme çalışmaları öncesi ve sonrasında “keşif defteri” adı altında tutulan inşaat defterlerinin günümüz Türkçesine çevrilmesi, akabinde bu metinlerde geçen terminolojinin kavranması, yorumlanması ile kullanılan mimari ve ekonomik terimlerin güncel ifadelerle tevdi edilmesi yapılan çalışmanın en zorlayıcı ve en uzun süren aşamalarından birini oluşturdu. Buna ek olarak bu süreçte hayatımda meydana gelen olaylar yaptığım çalışmanın zorluk derecesine paralellik göstererek devam etti.

Bu zorlayıcı ve uzun süren çalışmam boyunca bana bilgi ve deneyimleriyle daima yardımcı olan ve beni her konuda destekleyen danışmanım ve değerli hocam Mehmet Yavuz ERLER’e teşekkürü bir borç bilir ve sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen aileme ve saygı değer arkadaşım Tarık Şensoy’a destekleri sebebiyle duyduğum minneti kaydetmek isterim.

Muhammer Aydın

Samsun, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
LİSTELER.....	X
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

GELENEKSEL OSMANLI KARA ORDUSUNDA MODERNLEŞME: OSMANLI KIŞLALARI

A. Kuleli Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	30
1. Konumu.....	31
2. Kışlanın İnşa Süreci.....	32
3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	35
B. Selimiye Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	36
1. Konumu	37
2. Kışlanın İnşa Süreci.....	38
3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	41
C. İzmir Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	42
1. Konumu	44
2. Kışlanın İnşa Süreci.....	44
3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	49
D. Karahisar Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	50
1. Konumu	51
2. Kışlanın İnşa Süreci.....	52
3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	53
E. Kütahya Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	55
1. Konumu	56
2. Kışlanın İnşa Süreci.....	57
3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	60
F. Ankara Kışlalarının Konumları ve Mimarileri.....	63
1. Süvari ve Piyade Kışlaları	65
a.) Konumları	65
b.) Kışlaların İnşa Süreçleri.....	66
c.) Kışlaların Planları ve Mimari Özellikleri	66

2.	Redif Kışlası	68
a.)	Konumu	68
b.)	Kışlanın İnşa Süreci	69
c.)	Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri.....	70
G.	Konya Kışlalarının Konumları ve Mimarileri.....	71
1.	Süvari ve Piyade Kışlaları	74
a.)	Konumları	74
b.)	Kışlaların İnşa Süreçleri.....	75
c.)	Kışlaların Planları ve Mimari Özellikleri	76
2.	Redif Kışlası	78
a.)	Konumu	78
b.)	Kışlanın İnşa Süreci	78
c.)	Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri.....	79
H.	Erzurum Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	80
1.	Konumu	81
2.	Kışlanın İnşa Süreci.....	82
3.	Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	83
İ.	Halep Kışlası'nın Konum ve Mimarisi.....	84
1.	Konumu	85
2.	Kışlanın İnşa Süreci.....	86
3.	Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri	87

II. BÖLÜM

OSMANLI ANADOLU KIŞLALARININ YEREL EKONOMİYE KATKISI

A.	Kuleli Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı.....	91
1.	Kışlaya Yapılan Masârifat.....	91
2.	Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	95
B.	Selimiye Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı.....	97
1.	Kışlaya Yapılan Masârifat.....	97
2.	Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	102
C.	İzmir Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı	104
1.	Kışlaya Yapılan Masârifat.....	104
2.	Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	108
D.	Karahisar Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı	111
1.	Kışlaya Yapılan Masârifat.....	111
2.	Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	112
E.	Kütahya Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı	112
1.	Kışlaya Yapılan Masârifat.....	112

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	119
F. Ankara Kışlalarının Yerel Ekonomiye Katkıları.....	122
1. Süvari ve Piyade Kışlaları	122
a.) Kışlalara Yapılan Masârifat	122
2. Redîf Kışlası	127
a.) Kışlaya Yapılan Masârifat	127
3. Kışlaların Bölge Ekonomisine Etkileri.....	128
G. Konya Kışlalarının Yerel Ekonomiye Katkıları.....	130
1. Süvari ve Piyade Kışlaları	130
a.) Kışlalara Yapılan Masârifat	130
2. Redîf Kışlası	139
a.) Kışlaya Yapılan Masârifat	139
3. Kışlaların Bölge Ekonomisine Etkileri.....	144
H. Erzurum Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı.....	147
1. Kışlaya Yapılan Masârifat	147
2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	149
İ. Halep Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı	152
1. Kışlaya Yapılan Masârifat	152
2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi.....	153
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA	160
EKLER.....	167
ÖZ GEÇMİŞ.....	181

LİSTELER

Şekil 2.1; Kuleli Kışlası'nın Konumu.....	31
Şekil 2.2; Kuleli Kışlası.....	35
Şekil 2.3; Selimiye Kışlası'nın Konumu.....	37
Şekil 2.4; Selimiye Kışlası.....	41
Tablo 2.1; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre İzmir Sancağı.....	44
Şekil 2.5; İzmir Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.....	44
Şekil 2.6; İzmir Kışlası'nın Uygulanmayan Planı.....	46
Şekil 2.7; İzmir Kışlası.....	50
Tablo 2.2; [h.1293 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Karahisar Sancağı.....	51
Şekil 2.8; Karahisar Kışlası.....	54
Tablo 2.3; [h.1293 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Kütahya Sancağı.....	55
Şekil 2.9; Kütahya Redif Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.....	56
Şekil 2.10; Kütahya Kışlası Ana Bina Planı.....	60
Şekil 2.11; Kütahya Kışlası Müştemilât Bina Planları.....	62
Tablo 2.4; [h.1294 (m.1877) Yılı Nüfus Verilerine Göre Ankara Vilayeti.....	64
Şekil 2.12; Ankara Süvari ve Piyade Kışlalarının Yıkılmadan Önceki Konumları....	65
Şekil 2.13; Ankara Süvari Kışlası'nın Ön Tarafından Görünüşü.....	66
Şekil 2.14; Ankara Piyade Kışlası'nın Ön Tarafından Görünüşü.....	67
Şekil 2.15; Ankara Piyade Kışlası'nın Arka Tarafından Görünüşü.....	68
Şekil 2.16; Ankara Redif Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.....	69
Şekil 2.17; Ankara Redif Kışlası Ana Bina Planı.....	70
Tablo 2.5; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Konya Sancağı.....	73
Şekil 2.18; Konya Süvari ve Piyade Kışlalarının Yıkılmadan Önceki Konumları....	74
Şekil 2.19; Konya Piyade Kışlası'nın Dış Tarafından Görünüşü.....	77
Şekil 2.20; Konya Piyade Kışlası'nın İç Tarafından Görünüşü.....	77
Tablo 2.6; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Erzurum Sancağı.....	80
Şekil 2.21; Erzurum Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.....	82
Şekil 2.22; Erzurum Morgov Kışlası'nın Erzincan Kapısı Cihetinden Görünüşü.....	83
Şekil 2.23; Erzurum Morgov Kışlası'nın Hükümet Konağı Caddesi'nden Görünüşü.....	84
Tablo 2.7; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Sayımı Verilerine Göre Halep.....	85
Şekil 2.24; Halep Şeyh Yaprak Kışlası'nın Günümüzdeki Yaklaşık Konumu.....	86
Şekil 2.25; Halep Şeyh Yaprak Kışlası'nın Doğu Tarafından Görünüşü.....	88

Şekil 2.26; Halep Şeyh Yaprak Kışlası'nın Kuzey Tarafından Görünüşü.....	88
Tablo 3.1; Daire-i Hümayun'daki Büyük Odaya Yapılan Masârifat.....	92
Tablo 3.2; Daire-i Hümayun'daki Küçük Odaya Yapılan Masârifat.....	92
Tablo 3.3; [11 Zilkade 1273 (23 Haziran 1858)] Tarihli Önkeşif Defterine Göre Selimiye Kışlası'nda Yapılacak Onarım.....	99
Tablo 3.4; [h.1276 (m.1859)] Yılında İzmir Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ve Fiyatları.....	106
Tablo 3.5; [h.1276 (m.1859)] Yılında İzmir Kışlası'nda Yapılan Onarımda Çalışan Usta ve Amele Sayıları ile Aldıkları Ücretler.....	108
Tablo 3.6; Ahır İnşaatına Gerekli Olan Malzemeler ve Fiyatları.....	114
Tablo 3.7; Kütahya Kışlası'nın Onarımı İçin Gerekli Olan Malzemeler ve Fiyatları.....	115
Tablo 3.8; Ahır Üzerine İlave Olunacak Dört Adet Koğuş İçin Gerekli Olan İnşaat Malzemeleri ve Fiyatları.....	125
Tablo 3.9; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.....	134
Tablo 3.10; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.....	135
Tablo 3.11; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Amele.....	136
Tablo 3.12; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.....	137
Tablo 3.13; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.....	138
Tablo 3.14; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Süvari ve Piyade Kışlaları İçin Satın Alınan Eşyalar ve Fiyatları.....	138
Tablo 3.15; Konya Redîf Kışlası'na Yapılan Masârifat.....	139
Tablo 3.16; Tırnova'daki 500 Nefer (Asâkir-i Başbevvin-i Sancaktar) Tayinatı.....	145

KISALTMALAR

A.) AMD.	Sadâret Âmedi Kalemi Belgeleri
A.) MKT.	Sadâret Mektubî Kalemi Belgeleri
A.) MKT. MHM.	Sadâret Mektubî Kalemi Mühimme Kalemi Belgeleri
A.) MKT. MVL.	Sadâret Mektubî Kalemi Meclis-i Vâlâ Belgeleri
A.) MKT. NZD.	Sadâret Mektubî Kalemi Nezaret ve Devâir Kalemi Belgeleri
A.) MKT. UM.	Sadâret Mektubî Kalemi Umum Vilâyeti Belgeleri
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
C. AS.	Cevdet Askeriye Tasnifi
Çev.	Çeviren
DABOA.	Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
D. BŞM.BNE.	Bâb-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi Bina Emni
Der.	Derleyen
H.	Hicrî
HAT.	Hatt-ı Hümâyûn
HR. SYS	Hariciye Nezâreti Siyasi Kalemi Belgeleri
İ. DH.	İrade Dâhiliye
İ. MVL.	İrade Meclis-i Vâlâ Risâleti Belgeleri
IRCICA.	İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
M.	Miladi
MKT.	Mektubî Kalemi
ML. MSF.d	Maliye Nezâreti Masârifat Defterleri
MVL.	Meclis-i Vâlâ Risâleti Belgeleri
No.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TTK.	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
yay.	Yayınları

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin eski gücünü yitirmesi üzerine başlayan ve III. Selim döneminde hız kazanan ıslahat hareketleri imparatorluğun bütün kurumlarında hissedilmişti. Özellikle son dönemlerde yapılan savaşların birçoğunun yenilgiyle sonuçlanması askeri alanda yapılan ıslahat çalışmalarına ağırlık verilmesine sebep olmuştu. Bunun üzerine III. Selim tarafından Nizâm-ı Cedîd Ordusu kurulmuş ve kurulan yeni ordunun eğitim, barınma vb. ihtiyaçları için; devletin merkezi ile taşra vilayetlerinde yeni kışla binaları kurulmaya başlanmıştı. Fakat Kabakçı Mustafa isyanıyla lağvedilmek zorunda kalınan Nizâm-ı Cedîd Ordusu ile birlikte, orduya ait kışla yapıları da ya yıktırılmış ya da kullanılmamaya başlanmıştı. İlerleyen süreçte II. Mahmut döneminde, devam eden yenileşme hareketleri sonucunda; ıslah çalışmaları ile düzelme ihtimali kalmamış ve devletin ocak için var olduğunu düşünen Yeniçeri Ocağı'nın [9 Zilkade 1241 (15 Haziran 1826)] tarihinde kışlaları ile birlikte, kanlı bir şekilde ortadan kaldırılması üzerine [1 Zilhicce 1241 (7 Temmuz 1826)] tarihinde Avrupa-i usullere göre eğitim yapacak modern bir ordu kurulmuştu. Kurulan yeni ordu için de imparatorluğun sathında birçok kışla inşa olunmaya başlanmış ve bu dönemde imparatorluk adeta “kışlalar şantiyesi” haline gelmişti. Akabinde [h.1249 (m.1834)] yılında merkezden uzak bölgelerde devletin emir ve yasaklarının uygulanması, bu bölgelerde meydana gelecek isyan ve asayiş olaylarında merkezden asker sevk edilene kadar bölgede düzeni sağlayacak her zaman hazır bir kuvvetin bulundurulması amacıyla, Redîf (Yedek) Ordusu adı altında askeri bir birim kurulmuştu. Redîf Ordusunun barınma ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için de birçok vilayette, en azından bir tabur asker alabilecek kapasiteli kışla yapıları inşa edilmişti.

Yaşanan bu gelişme ve ıslahat hareketleri sonucunda, imparatorluğun sınırları içerisinde birçok kışla ve müştemilat binası inşa edilmişti. Kışla yapılarının devletin ekonomisine menfi yönde etkileri bulunan kurumlar olduğu bilinir. Bu yapılara devletin sınırlarının iyice daraldığı ve ekonomisinin her geçen gün bozulduğu bir dönemde meydana gelen Kırım Harbi öncesi ve sonrasında yapılan harcamaların, arşiv belgelerine dayanılarak ortaya çıkarılması yapılan çalışmanın asıl amacıdır.

Bu kapsamda söz konusu kışla yapılarının hem devlet ekonomisine olan etkileri hem de bulundukları bölgelerin ekonomilerine; ne oranda ve nasıl bir etki ettikleri çıkarımlar yapılarak irdelenmeye çalışılmıştır.

Yapılan araştırma, büyük ölçüde Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki birincil kaynaklara dayanmaktadır. Bununla birlikte görsel malzeme olarak fotoğraflardan yararlanılmıştır. Araştırmanın arşivde yer alan birincil kaynaklara dayanılarak hazırlanması beraberinde bir takım kısıtlamaları da getirmiştir. III. Selim ve özellikle II. Mahmut döneminde devletin sınırları dâhilinde birçok kışla inşa edilmişti. Ancak devletin sınırları içerisinde yer alan bütün kışla yapılarının ülkenin ekonomisine etkilerinin incelenmesi mümkün olamayacağından, tezin kapsamı içine sadece İstanbul ve Anadolu'da yer alan ve arşivde hakkında yazılı belgelerin yeterli olduğu yapılar dâhil edilmiştir. Örneğin Kastamonu, Çankırı, Yozgat ve Manisa'da inşa edilen Redif kışlalarının sadece inşa edildikleri belirtilmiştir. Ancak inşa süreçlerine ve sonraki dönemlerine ait belgeler mevcut değildir. Bununla birlikte Sivas ve Harput gibi vilayetlerde kurulması planlanan kışla yapılarına ait bütün çalışmalar keşif adı altında gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, dönemin değişen şartlarına göre, inşalarından vazgeçilmiş olduğu düşünülmektedir. Geçici bir süreliğine yapımı planlanan mahallerde ikamet eden askeri birlikler çevre vilayetlere gönderilmiştir.

Bu çalışma kapsamında ulaşılan ve değerlendirilen bilgiler iki ana bölümde toplanmıştır. Birinci bölümün girişinde Osmanlı kara ordusuna ilişkin bilgiler verildikten sonra, III. Selim dönemi Nizâm-ı Cedîd Ordusu ve kışla yapıları akabinde ise II. Mahmut dönemi Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ve Redif Ordusuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Ayrıca “kışla” kelimesinin açıklaması yapılmıştır.

Birinci bölümün içeriğinde ise; Kuleli, Selimiye, İzmir, Karahisar, Kütahya, Ankara, Konya, Erzurum ve Halep kışlalarının konum, inşa süreçleri, plan ve mimari özellikleri detaylı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde de, adı geçen kışla ve müştemilât binalarına yapılan harcamalar ve bu yapıların bulundukları bölgelerin ekonomilerine olan etkileri çıkarımlar yapılarak değerlendirilmiştir.

I. BÖLÜM

GELENEKSEL OSMANLI KARA ORDUSUNDA MODERNLEŞME: OSMANLI KIŞLALARI

Milat öncesinden beri, tarih sahnesinde yerini almış ve birçok devlet ve imparatorluklar kurmuş bulunan Türklerin, egemen oldukları dönemlerin, koşullarına göre oluşturdukları orduları, tarih boyunca dünyanın en güçlü ve savaşçı ordularından biri olmuştur. Bu devletlerden birisi olan Osmanlı Devleti de Selçuklu Devleti'nin batı sınırlarında, Bizans İmparatorluğu'na komşu olarak tarih sahnesine çıkmıştır.¹

Osmanlı Devleti, kurulduğu günden beri yönünü batıya çevirmiş ve devamlı savaşlar ve fetihlerle altı yüz yıl hüküm süren bir cihan imparatorluğu halini almıştır. Osmanlı Ordusu da, devletin yıkılışına kadar imparatorluğun asli unsuru olmuş, padişahların belirlenmesinde dâhi aktif rol oynamıştır.²

Osmanlı Kara Ordusu, Kapıkulu askerleri ve Eyalet askerleri olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Kapıkulu askerleri; yayalardan oluşan yeniçeriler, cebeciler, topçular, top arabacıları ile Süvarilerden oluşan; sipah, silahtar, sağ ulufeciler, sol ulufeciler, sağ garipler ve sol gariplerden meydana gelmekteydi. Eyalet askerleri ise süvariler, azaplar, akıncılar, deliler, cerahurlar, gönüllü ve beşlilerden müteşekkildi.

Osmanlılar, ilk devirlerinde devletin henüz küçük olması ve fetihler için yeterli gücü bulunmaması nedeniyle ilk fetihlerinden itibaren Bizans İmparatorluğu ile Balkanlarda egemenlikleri altına aldıkları despotluklardan ve prensliklerin kuvvetlerinden de yararlanmayı düşünmüşlerdir. Bundan dolayı yaptıkları antlaşmalarla savaş dönemlerine mahsus olmak üzere bunlardan belirli miktarda asker almışlardır. Bununla birlikte mecbur kaldıklarında Anadolu beyliklerinden de yardımcı kuvvetler aldıkları olmuştur.³

¹ Ali Rıza Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2006, s. 8.

² Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 8.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, ss. 444-445.

Osman Bey devrinde memleket küçüktü ve ordu, aşiret kuvvetlerinden oluşmaktaydı. Bu kuvvetlerin hepsi atlı olup savaş durumunda bütün eli silah tutanlar da sefere katılmaya çağrılırdı. “Nefir-i am” adı verilen bu seferberlik sistemine Orhan Bey devrinde de rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti’nin sınırları büyüdükçe, askeri teşkilatı da çağın gereklerine göre uyarlanmıştır. Orhan Gazi, Osmanlı Ordusunun temelini atarken atlı aşiret güçlerinin yerine, vezir Alâeddin Paşa ile Çandarlı Kara Halil’in önerileriyle Türk gençlerinden oluşturulan biner kişilik yaya ve müsellemler adlarında iki sınıf birlik meydana getirmişti. I. Murat’ın ilk devirlerinde ihtiyaca binaen bunların sayıları çoğaltılmış ve önemli başarılar kazanılmıştı.⁴

I. Murat devrinin ilerleyen sürecinde ise artan faaliyetler nedeniyle maaşlı ve devamlı bir orduya ihtiyaç iyice çoğalmıştı. Bunun üzerine I. Murat tarafından Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı kurulmuş, böylelikle de Kapıkulu Ocaklarının temeli atılmıştı. Daha sonraları devletin hudutları genişledikçe askeri teşkilatı da çağın gereklerine göre ıslah edilmiştir. XV. ve XVI. yüzyıla gelindiğinde ise Kapıkulu Ocakları; Acemiler, Yeniçeriler, Cebeciler, Topçular, Top Arabacılar, Lağımıcılar, Humbaracılar ve Kapıkulu Süvarileri olmak üzere sekiz sınıftı.⁵

Rumeli’deki fetihler artmaya başlayınca daha çok askere gereksinim duyulmuştu. Yaya ve Müsellemler kuvvetleri yeterli gelmiyor ve elde daimi bir askeri gücün bulunması icap ediyordu. Bu nedenle I. Murat tarafından, Çandarlı Kara Halil ile Molla Rüstem’in önerileriyle XIV. asrın son dönemlerinde Gelibolu’da bir Acemi Ocağı kurulmuştur.⁶

Ocağa asker yetiştirmek ilk alımlar esirlerden karşılanılmıştı. Bu esirler Gelibolu, Çardak ve Lapseki deniz hattında bir akçe gündelik ile hizmet ettikten sonra iki akçe yevmiyeyle yeniçeri olarak ocağa alınmışlardır. Ancak esirler fırsat buldukça kaçtıklarından dolayı bu usul zamanla değiştirilmiştir.⁷

Esirlerin kaçmasını önlemek için yeni bir sistem uygulanmıştır. Bu sistemde savaşlarda tutsak olan küçük yaşta Hristiyanlar öncelikle Anadolu’daki Türk köylüsünün yanına verilerek az bir ücretle hizmet ettirilirdi. Burada Türk ve İslam

⁴ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 9.

⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 444.

⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 446.

⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 445.

gelenek ve göreneklerini öğrendikten sonra bir akçe gündelik ile Acemi Ocağı'na kayıt olunurlardı.⁸

Acemi oğlanlarının alımı iki şekilde yapıldı; bunlardan ilki Osmanlı tebaası olan Hristiyan çocuklarından, ikincisi ise savaşlarda elde edilen esirlerin beşte birinden temin edilirdi.⁹ Önceleri savaş esirlerinden alınan bu acemi oğlanlara ‘‘*Pençik oğlanı*’’ denilmiştir.¹⁰ Ankara Savaşı sonrasında fetihlerin durması nedeniyle Pençik oğlanı olarak adlandırılan esirlerin sayısında da azalma olmuştur. Bu eksikliği tamamlamak içinde Rumeli'deki Hristiyan tebaadan devşirme ismiyle çocuklar alınmaya başlanmıştır.¹¹

Devşirme Kanunu, ihtiyaç görülen eksiklikleri tamamlamak için şu şekilde uygulanmıştır: Devşirme memurları devşirme mıntıkası olarak gösterilen sancak ve kazalara gidip, kadı ve sipahilerin yardımıyla kazaları dolaşır ve kilise papazları aracılığıyla çocukları devşirirlerdi. Kanuna göre tek çocuk olan alınmayarak ailesine bırakılırdı. Ancak iki çocuk olursa birisi alınırdı. Alınacak çocuğun soyu belli ve iyi bir aileye mensup orta boylu olmasına dikkat edilerek; kısa boylu, köse, sanat sahibi olanlar ile şehir ve kasaba görenler alınmazlardı. Her bölgeden devşirilen çocuklar, 150–200 kişilik sürü adı verilen kabileler halinde, merkeze gönderilerek iyice muayene edilmeleri sağlanır, akabinde de Anadolu'ya gönderilirlerdi.¹²

Anadolu'daki çiftlik sahiplerinin yanında belirli bir süre eğitim ve hizmetlerini tamamladığı kabul edilen devşirme oğlanları İstanbul'daki Acemi Ocağı'na gönderilirlerdi. Ocağa kaydı yapılan oğlanlar düzenli bir şekilde odabaşının önünde hazır beklerlerdi. İsmi okunan her acemi oğlanı hızlıca odabaşının yanına gider ve önünde boyun eğdi. Odabaşı her yeniçeri adayının kulağına hafifçe dokunurdu. Bu onların itaatli ve terbiyeli olmalarını hatırlatan sembolik bir hareket olarak kabul edilirdi.¹³

Ocağa kaydı yapılan acemi oğlanları burada silah talimi yapar ve askerlikle ilgili işleri öğrenirlerdi. Eğitim gören oğlanlara maaş olarak ulufe denilen maaş verilirdi.

⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 446.

⁹ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 35.

¹⁰ Gülgün Üçel Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 52.

¹¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 447.

¹² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 447.

¹³ Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, s. 64.

Maaş Acemi Ocağı'na kâtip tarafından üç günde dağıtılırdı. Ayrıca ayda beşer akçe pabuç veya tıraş parası verilirdi.¹⁴ Elbise olarak ise senede iki defa yağmurluk ve şalvarlık çuha ile sarı veya kırmızı renkte iki adet gömlek verilirdi.¹⁵

Eğitimi tamamlayan acemi oğlanlarının Yeniçeri Ocağı'na kayıt ve kabullerine “çıkma” veya “kapıya çıkma” adı verilirdi. Bunların kapıya çıkmaları sekiz yıldı. Süresi dolan acemi oğlanlarının isimleri deftere kaydedildikten sonra yeniçeri ağasına sunulurdu. Yeniçeri olarak kabul edilenler odalara ayrılır ve görevlerine başlardı.¹⁶

Balkanlardaki gelişmeler elde daimî bir yaya kuvvetinin bulunmasını icap ettirmiş, Acemi Ocağı ile de bunun temeli kurulmuştu. Bu ocakta yetişen Hristiyan tutsaklar ve devşirmeler, sonra iki akçe gündelikle Yeniçeri Ocağı'na alınırlardı.¹⁷ Bizzat padişahın hizmetine ait yaya kuvvetlerinden olan Yeniçeri Ocağı'nın, I. Murad devrinde [h.763 (m.1362)]'de kurulduğu kuvvetle muhtemeldir.¹⁸

Kapıkulu Ocaklarının en önde geleni olan Yeniçeri Ocağı efradı savaşta padişahın bulunduğu merkez kolunda yer alırdı; savaş sırasında padişah bunların arkasında ve ortasında at üzerinde dururdu. Savaşa gidişlerde ve konaklarda yeniçeriler hükümdarın etrafında bulunup onu korurlardı. Yeniçeri Ocağı'nın ilk düzeni ile ocak kuralları hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak ocak kanununun zamanla geliştirilerek Kanuni Sultan Süleyman zamanında zirveye ulaştığı bilinmektedir.¹⁹ Ocak XV. yüzyıl ortalarına kadar yaya bölükleri veya daha sonra cemaat adı verilen bir sınıftan ibaret iken, II. Mehmet döneminden itibaren sekban bölüğünün de teşkiliyle iki sınıf halini almıştır.²⁰

Cemâat veya yaya bölükleri zamanla artarak yüz bir bölüğe kadar ulaşmıştır. Sekban bölükleri de otuz dört bölük olmak üzere cemâat bölüklerinin altmış beşincisini oluşturmuştur. Her cemâat, orta veya bölüğünün kendilerine ait oda olarak tabir edilen kışlaları, mutfakları ve alâmetleri bulunmaktaydı. Cemâat veya yayalarda orta adı verilen her bölükte çorbacı adında bir bölük kumandanı vardı; sekban ve ağa

¹⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s. 554.

¹⁵ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 41.

¹⁶ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 41.

¹⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 448.

¹⁸ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 41.

¹⁹ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 13.

²⁰ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, ss. 41-42.

bölüklerinde bu kişiye bölükbaşı denilirdi, bunun yanı sıra orta veya bölüklerin kethüda, odabaşı, vekilharç, bayraktar adı verilen subayları da vardı.²¹

Yeniçeri Ocağı'nın en büyük kumandanı Yeniçeri Ağası olup bundan sonra sırasıyla Sekbanbaşı, Ocak Kethüdası veya Kul Kethüdası, Zağarcıbaşı, Seksoncubaşı, Turnacıbaşı, Başçavuş ve Muhzır Ağa ocağın en büyük ağalarıydı.²² Bir de yeniçeri ağası ve sekbanbaşından sonra ocakta en itibarlı olarak yeniçeri efendisi tabir edilen Yeniçeri Ocağı kâtibi vardı. Bu kişi maiyetindeki kişiler ile birlikte ocak defterini tutup, maaş işlerine bakardı. Bunun tayin ve azli sadrazam paşaya aitti.²³ Yeniçeriler maaşlarını üç ayda bir alırlardı. Her orta veya bölüğe mahsus olarak meşin keseler içinde hazırlanan maaşın salı günü verilmesi kanun gereği idi. Maaş, hicrî yılın ayları üzerinden verilirdi.²⁴

Yeniçerilerin yemekleri, bölüklerin mutfağında pişerdi. Yemeğin masrafı her hafta yeniçerilerden alınan para ile karşılanırdı. Mutfak aynı zamanda bir hapishane olarak kullanılırdı. Cinayet suçu hariç diğer suçların cezasını yeniçeriler mutfakta çekerlerdi.²⁵ Ancak bu usulün ilerleyen yıllarda değiştiği düşünülmektedir. Bu değişime en güzel örnek olarak şu olay gösterilebilir: Sakız Adası'nda bulunan Yeniçeri Emir Mahmut ve damadı İsmail isimli şahısların kendi hallerinde olmadıkları ve ahaliye sürekli fenalık ettikleri bildirilmiştir. Bu kişiler uyarılmış olmalarına rağmen, uyarılara aldırış etmemişler ve bölgede birkaç kişiyi şiddetli şekilde darp etmişlerdir. Bu davranışlarından dolayı bu iki şahıs yakalanmış ve ıslah oluncaya kadar Girit Adası'nda bulunan Ağranpuse Kalesi'ne hapsedilmişlerdir. Yeniçeri Emir Mahmut ve İsmail on bir aylık mahkûmiyet sonunda affedilip serbest bırakılmışlardır.²⁶

Yeniçeriler İstanbul'un alınmasıyla birlikte Edirne'den İstanbul'a taşınarak, Direklerarası, Şehzade Camii ile Aksaray semtinde yapılan kışlalara yerleştirildiler. Yeniçeriler İstanbul'da bulundukları sırada Divân-ı Hümâyunu korur, yangın olursa yangını söndürmeye gider ve yeniçeri ağalarıyla birlikte asayişini temin ederlerdi. Ayrıca yeniçeriler seferde olmadığı zaman haftada üç gün ok ve tüfek atış talimleri

²¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 448.

²² Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 42.

²³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, ss. 448-449.

²⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 449.

²⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 449.

²⁶ Suha Oğuz Baytimur, *Osmanlı Devletinde Hapis ve Sürgün Cezaları (1791-1808)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011, s. 84.

yaparlardı. Yapılan bu talimler sefer olsun ya da olmasın üç dört ayda bir ocağın büyük ağaları tarafından denetlenirdi.²⁷

Yeniçerilerin XV. asrın ortalarına kadar sayıları on bin, Kanuni'nin ölümü sırasında da on iki bin civarındaydı. Bu sayı XVI. yüzyılın sonlarında yirmi yedi bine, XVII. yüzyılın başlarında da otuz yedi bine ulaşmış, bu yüzyılın ortalarında ise kırk altı bini geçmiştir. XVIII. yüzyıl başlarında yapılan Prut ve Mora seferleri sırasında ise yeniçerilerin sayısı yüz bini aşmıştır.²⁸

Yeniçeri Ocağı XVI. asrın sonlarına kadar Osmanlı ordusunun en önemli kuvveti iken, bu tarihten itibaren bozulmaya başlamıştır. Yeniçeri Ocağı'nın bozulmaya başlaması III. Murad devrinde başlayıp, bu padişah zamanında devşirme kanununa aykırı olarak ocağa bir takım kişiler alınmıştır. Böylece talimsiz, başboş kimselerin ocağa kaydedilmesiyle, bu askerî teşkilât, doğrudan siyasete alet olan, devlet adamlarını belirli bir mevkiye getiren veya azlettiren, hükümdarları tahttan indiren veya tahta çıkaran bir güç haline gelmiştir. Muhtelif tarihlerde ocağın düzeltilmesi için yapılan ıslah çalışmaları da bir sonuç vermemiştir. Bunun üzerine II. Mahmud zamanında [9 Zilkade 1241 (15 Haziran 1826)]' tarihinde kaldırılmıştır. Osmanlı tarihinde bu olay "*Vak'a-i Hayriyye*" olarak adlandırılır.²⁹

Cebeci Ocağı'nın ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle beraber XV. asrın birinci yarısında II. Murad zamanında kurulduğu kabul edilir.³⁰ “Cebe” zırh anlamına gelmektedir. Fakat Osmanlı Devleti bunun manasını biraz genişletmiştir. Bu tabiri yeniçerilerin ok, yay, kalkan, kılıç, tüfek, balta, kazma, kürek, kurşun, barut gibi ihtiyaçlarını yapan veya tedarik eden ocak için kullanmıştır. Bu ocak, yeniçerilere lâzım olan savaş aletlerini develerle ve katırlarla savaş alanına götürerek orada yeniçerilere dağıtır ve savaştan sonra bunları tekrar toplayarak, tamire muhtaç olanları tamir edip silâh ambarlarında saklardı. XVI. asrın ortalarında sayıları yaklaşık beş yüz kadardı. Bu ocak da diğer ocaklar gibi bölüklere ayrılmış olup, ocağın en büyük subayı Cebecibaşı idi. Cebecibaşından sonra ise ocak kethüdası gelirdi.³¹ Cebeci Ocağı'na alınanlar devşirme acemi oğlanlarıdır. Bunların evlenmelerine izin

²⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 556.

²⁸ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 44.

²⁹ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 44.

³⁰ Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, s. 196.

³¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 451.

verilmiştir. Daha sonraları bu kişilerin oğulları da ocağa alınarak “şagird” rütbesiyle kaydedilmiştir.³²

Cebeci Ocağı da ilerleyen süreçte Yeniçeri Ocağı gibi bozulmaya başlamış ve işini doğru düzgün yapan kimse bulunamaz hale gelmiştir. Yeniçerilerin isyanlarına cebecilerde katılmıştır. Hatta II. Mustafa’nın tahttan indirilmesinde ve Şeyhülislam Feyzullah Efendi’nin öldürülmesinde cebecilerde önemli rol oynamışlardır. Yaşanan bu olaylar sonucunda Cebeci Ocağı da Yeniçeri Ocağı’yla beraber [9 Zilkade 1241 (15 Haziran 1826)] tarihinde Sultan II. Mahmut tarafından kaldırılmıştır.³³

Top dökmek, top mermisi yapmak ve top atmak için kurulmuş olan Topçu Ocağı ise, Kapıkulu ocaklarının yaya bölümündendir. Osmanlı ordusunda ilk top I. Murad zamanında [h.791 (m.1389)]’da Kosova’da kullanılmıştır. Yıldırım Bâyezid tarafından da gerek İstanbul gerekse Niğbolu kuşatmalarında top kullanılmıştır. Buna rağmen, ocak bilhassa Fâtiḥ Sultan Mehmet zamanında mükemmel seviyeye ulaşmıştır.³⁴

Topçu Ocağı’nın teşkiliyle birlikte ocağa acemi oğlanları kaydedilir ve bu oğlanlar yetişmesi için Anadolu’daki Türk ve Müslüman ailelerin yanına gönderilirdi. Bu oğlanlardan eğitimlerini tamamlayanların bir bölümü Topçu Ocağı’na alınırdı. Ocağa alınan acemi oğlanlar “şagird” ismiyle kaydedilirdi. Yeniçeriler gibi topçularında bir süre sonra evlenmelerine izin verildi. Sonraları topçu oğullarının da ocağa alınması kanun haline geldi. Eğer ölen topçunun yetişkin oğlu var ise babasının yerine atanırdı. Oğlu olmayanların yerine ise göreve uygun olanlar getirilirdi.³⁵

Topçuların sayısı tam olarak bilinmemektedir. Savaş ve barış dönemlerinde sayıları değişmekteydi. Bundan dolayı kaynaklar farklı sayılar vermektedir. Koçi Bey risalesinde sayıları [h.981 (m.1574)] yılında 1.099, [h.1040 (m.1631)] yılında ise 2.000 veya 3.000 nefer olduğu bilgisi verilir. Ancak bu askerlerin mevcudu Eyyubi Efendi Kanunnamesinde 2.026 olarak verilmektedir.³⁶

Topçu Ocağı’nda Sertopi veya Topçubaşı olarak adlandırılan bir ocak kumandanı bulunurdu. Bu kişiden sonra ise dökücübaşı, ocak kethüdası ile birde ocak

³² Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, s. 195.

³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1944, s. 16.

³⁴ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 45.

³⁵ Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, s. 200.

³⁶ Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, s. 201.

kâtibi gelirdi.³⁷ Topçu Ocağı'nın sonu Yeniçeri Ocağı gibi olmamıştır. Bu ocak III. Selim devrinde vuku bulan Kabakçı Mustafa isyanına destek vermişse de, Vak'a-i Hayriye olarak adlandırılan Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasında Humbaracı ve Lağımcı ocaklarıyla beraber Sancağı Şerif altına gelmişlerdir. Sonraki dönemlerde ise bu ocak yeni sisteme göre yeniden düzenlenmiştir.³⁸

Kapıkulu ocaklarının yaya bölümüne mensup olan Top Arabacıları Ocağı, büyük toprakların nakledilmesi için kurulmuş olmasıyla beraber hangi tarihte kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte Fatih Sultan Mehmet'in Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan üzerine çıktığı seferde top kullanıldığı bilinmektedir. Bu ocağa da diğer Kapıkulu ocakları gibi Acemi oğlanlarından ocağa lazım olan erler alınır ve yetiştirilirdi. Ocağın en büyük subayı Top arabacıbaşı olup, bu kişiden sonra kethüda, çavuş, başçavuş, kethüdaeri ve ocak kâtibi gibi zabıtlar gelirdi. Top arabacıları, topçularla beraber sefere giderlerdi. Büyük sahra topraklarını çeken araba ve hayvanlar bunların gözetimi altında bulunur ve bunlar savaş sırasında hayvanları muhafaza ederlerdi.³⁹ Top Arabacı Ocağı'nda sonraki dönemlerde Topçu Ocağı'yla beraber bir takım düzenlemelere tabi tutulmuştur.

Osmanlı ordusunun en seçkin birliklerinden birisi de kapıkulu süvarileriydi. Bu kuvvetler doğrudan hükümdarın şahsına bağlı olup, esasen devşirmelerden müteşekkildi. Maaş ve derece olarak yeniçerilerden üstün olan Kapıkulu Süvarileri savaşta ve törenlerde hükümdarın iki yanında yer alırlardı. İlk devirlerde devlet ricalinin çocukları da bu ocağa alınmaktaydı. Kapıkulu Süvari Ocağı I. Murat tarafından Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa'nın önerileri üzerine tertip edilmiştir. Bu birliklere “sipah” veya “bölük halkı” adı verilmekteydi.⁴⁰

Ahali tarafından “Sipah” adıyla anılan kapıkulu süvarileri esasen altı bölükten oluşmakta olup birinci bölüğün ismi sipah, ikinci bölüğün ismi ise Silahtar'dır. Diğer dört bölükten ikisi sağ ve sol ulufeciler, diğer ikisi ise sağ ve sol garipler olarak adlandırılmaktadır. Süvari Ocağı'nın en seçkin ve disiplinli birliği olan Sipah Bölüğü, Fatih Sultan Mehmet devrinde kurulmuştur.⁴¹

³⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, s. 59.

³⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, s. 69.

³⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, ss. 97-100.

⁴⁰ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 20.

⁴¹ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, ss. 20-21.

Kapıkulu süvarileri padişahla beraber sefere giderlerken hükümdarın sağ ve solunda yürürlerdi. Sipahlar sağda, silahtarlar solda giderler, sipahların sağında sağ ulûfeciler ve silahtarların solunda da sol ulûfeciler yürüyüp, bunların sağ ve solunda da sağ ve sol garipler yürürlerdi. Sipah ve silahtarlar savaş meydanında hükümdarın otağını ve hazineyi korurlardı.⁴²

Kapıkulu süvarilerinin silahları ise ok, yay, kalkan, harbe, balta, pala veya hançer ile eyerlerinin kayışlarına taktıkları “gaddare” adı verilen geniş yüzlü kısa kılıç ve bozdoğan adı verilen yuvarlak başlı topuzdu.⁴³ Evlenmelerine eskiden beri izin verilen kapıkulu süvarilerinin çocuklarına ise velediş denilirdi; bunlardan yetişmiş olanlar varsa babaları hayattayken veya babaları öldükten sonra askerlik çağına gelince süvari bölüğüne alınırlardı. Süvari öldüğü zaman ise oğluna yetimler için ayrılan maaştan verilirdi. Kapıkulu süvarileri maaşlarını diğer ocaklar gibi üç ayda bir alırlardı.⁴⁴

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Süvari Ocağı bozulmaya başlamıştır. Bu bozulmaya sebep olan kişinin Özdemiş oğlu Osman Paşa olduğu rivayet edilmektedir. Osman Paşa, doğu seferlerindeki başarıları sebebiyle bazı askerleri ocağın kanununa aykırı olarak ocağa almış ve bu kapı bundan sonra hiç kapanmamıştır. İlerleyen süreçte iyice bozulan Kapıkulu Ocağı yeniçeriler ile birlikte isyanlara başlamıştır.⁴⁵

Kale kuşatması sırasında kaleye kadar lağım yerleştirmek ve kaleye ulaşılan yerde de barutları ateşlemekle görevli olan lağımıcılar iki sınıftı. Bir bölümü Cebecibaşının emrinde olan Cebeci Ocağı’ndan maaş alırken, diğer bölümünün ise zeamet ve tımarları vardı. Tımarlı lağımıcıların başındaki komutana lağımıcıbaşı adı verilirdi. Bundan başka kethüda ve çavuş ocağın büyük subaylarından olup, alemdar ise küçük subaylarındandı.⁴⁶

XVII. asrın ortalarından itibaren bu ocak da bozulmaya başlamış ve ilerleyen süreçte lağımıcılık işinden anlayan kimse kalmamıştır. Ancak XVIII. asrın son yarısında Halil Hamit Paşa’nın devrinde lağımıcılara yeni tımarlar verilmiş ve ocağa

⁴² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 453.

⁴³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 566.

⁴⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 566.

⁴⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, s. 190.

⁴⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, s. 131.

layık kişilerin tayin edilmelerine özen gösterilerek ocak, içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarılmaya çalışılmıştır.⁴⁷

Humbaracı Osmanlı kaynaklarında Kumbaracı adıyla da kayıtlıdır ve bombacı anlamına gelmektedir.⁴⁸ Bu sınıf Osmanlılarda eskiden beri mevcut olup, üç kısma ayrılırdı. Bunlar Cebeci Ocağı'na bağlı olanlar, Topçu Ocağı'na bağlı olanlar ve Kale muhafazasında bulunanlardı. Üç sınıf içerisinde tımarlı humbaracılar (kale muhafazasında bulunanlar) XVII. yüzyılın başlarından itibaren ihmal edilerek ehemmiyetlerini iyice kaybetmişlerdir. Bununla birlikte Humbaracı Ahmet Paşa tarafından ocak için bir takım ıslahat çalışmaları yapılmış ve [h.1145 (m.1733)] yılında ehliyetli humbaracı yetiştirmek üzere Ulufeli Humbaracı Ocağı kurulmuştur.⁴⁹

Osmanlı Kara Kuvvetlerinin, Kapıkulu Ocakları ve Eyalet Askerleri olmak üzere iki ana kısımdan oluştuğu bilinmektedir. Kapıkulu Ocakları askerliği meslek edinmiş, kışlalarda yaşayan daimi muvazzaf kadroyu teşkil etmekteydi. Hükümdarın özel birliklerini oluşturan kapıkulu askerlerinin sayısı ordunun bütününe oranla oldukça azdı. Kara Kuvvetlerinin büyük bölümünü, “tımurlı sipahi” sistemiyle eyalet ve sancakların savaşa hazırladıkları, eyalet askerleri oluşturmaktaydı. Savaşa giderken bu eyalet ve sancakların hazırladıkları askerler, kara ordusuna katılırlardı.⁵⁰

Osmanlı Devleti'nin en mühim askeri gücü olan ve imparatorluk haline gelmesinde başlıca rolü oynayan tımurlı süvari teşkilâtı, önceki Türk-İslam devletlerinde de görülmekle birlikte, Osmanlılar bunu daha da genişletmişler; timar sahipleri kendilerine bırakılmış olan toprak karşılığı devletin korumasını üzerlerine almışlardır. Kısacası devletin asker ihtiyacı kendilerine dirlik vermek şartıyla ahali arasından tedarik edilmiştir.⁵¹

Timar alabilmek için hükümdarın savaşlarına katılmak ve faydalı olmak gerekiyordu. Timar taksimatı, genel olarak ele geçirilen topraklar üzerinde yapıldı. Böylece Rumeli'ye ve Orta Avrupa'ya da binlerce Türk tımurlı sipahi gönderilmişti. Sipahilerin göreve gelme ve görevden alınmaları İstanbul'da yapıldı. Usul gereği ilk defa bir timar almak için merkeze gidip hükümdardan izin almak gerekiyordu. Her

⁴⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, ss. 131-133.

⁴⁸ Aybet, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, s. 208.

⁴⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilâtında Kapıkulu Ocakları*, C.II, ss. 117-119.

⁵⁰ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 29.

⁵¹ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 47.

türlü görevlendirmeler ve tımar miktarlarının arttırılması, beylerbeyinin verdiği evraklara göre, hükümdar tarafından yapılır ve merkezdeki deftere kaydedilirdi. Bu şekilde sipahiler, sürekli merkezin kontrolü altında bulunan askeri memurlar gibiydi.⁵²

Timarlı sipahiler her sancakta bir takım bölüklere ayrılmışlardı. Her bölüğün "subaşı" adı verilen çeribaşları, bayraktar ve çavuşları vardı. Timarlı sipahilerden her bin kişi bir alaybeyinin yönetimi altında bulunurdu. Alaybeyleri ise sipahileriyle birlikte kendi sancakbeylerinin, onlar da beylerbeylerinin kumandası altında savaşa iştirak ederlerdi. Timarlı sipahilerin iyi atları, kılıçları, kargı, kalkan ve oklarıyla başlarında miğfer ve üstlerinde zırhları vardı. Savaş sırasında ordunun iki kanadını hilâl şeklinde sararak merkezi yandan gelecek saldırılara karşı korurlardı. Savaşta ölen sipahinin çocukları devlet tarafından muhafaza edilir ve çocuklarından ilkinde dört bin, ikincisine de üç bin akçe tımar tahsis edilirdi. Evinde ölen sipahinin çocuklarına ise üç veya iki bin akçelik tımar tahsis edilirdi.⁵³

Timarlı sipahiler, Kanuni Sultan Süleyman devrine kadar devletin en önemli gücünü oluştururken, bu tarihten sonra ocağın içerisine kanuna aykırı olarak kişilerin alınması ve rüşvet olaylarının yaşanması gibi nedenlerle ocak bozulmaya başlamıştır. Bununla birlikte babaları ölen yetimlerin tımarlarının başkalarına verilmesi, boş kalan toprakların asıl sahipleri olan askerlere verilmeyerek bir takım soytarı ve dilsizlere verilmesi de etkili olmuştur. İyice bozulan bu ocak için bir darbe ise, XVIII. asrın ortalarından başlayarak hizmet bölüklerinin lağvedilmesi ve tımarlı sipahilerin geri hizmetlere verilmeleri olmuştur. Tımarlı sipahilerin mevcudunun azalmasıyla valiler boşluğu doldurmak için levent, sarıca ve sekban gibi askeri birlikler meydana getirmişlerdir. Bu uygulama ise devleti zora sokacak olan celali olarak adlandırılan eşkıya grubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁵⁴

Osmanlı askeri teşkilatında hafif süvari kuvvetler olan akıncılar, serhat denilen uçlarda bulunup mükemmel bir teşkilata tabi idiler. Bunların başlıca görevleri ise; ordunun keşif hizmetini görmek, esir alıp vaziyeti öğrenerek ordunun güvenliğini sağlamak, nehirlerin geçitlerini bularak köprü inşa etmektir.⁵⁵

⁵² Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 32.

⁵³ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 48.

⁵⁴ Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, s. 49.

⁵⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 457.

Akıncılar diğer ocaklar gibi birliklere ayrılmış ve her birliğe bir kumandan tahsis edilmişti. Kumandanlar akıncı sayısına göre isimlendirilirlerdi. Bin akıncının başına binbaşı, yüz akıncının başına yüzbaşı ve on akıncının başına ise onbaşı denmiştir. Ayrıca bütün akıncıların hangi bölgeden olduğu ve hangi akıncı başına bağlı bulunduğunu gösteren isimleri yazılı defterleri vardı.⁵⁶

Akıncılar silah olarak ise göğüslük zırh, mızrak, kalkan ve atların eyerine takılı “*bozdoğan*” ismi verilen başı topuzlu bir alet kullanırlardı. Bunların yiyecekleri de hafifti; yanlarında bulunan “kuşhane” denilen tencerede yaptıkları yemekler ile yetinirlerdi.⁵⁷

Azap, kelime olarak bekâr anlamına gelmektedir. Osmanlı ordusunun hafif yaya askerlerini oluşturan azaplar, savaşta iş görebilecek, kuvvetli bekâr Türk gençlerinden alınırdı. Alımları genellikle yirmi otuz haneden bir kişi şeklinde olup, alınan gençlerin masrafları toplandıkları yerin halkına aitti. Azaplar savaş sırasında merkez ordusunun önünde bulunurlardı. Silah olarak da ok, yay ve pala kullanırlardı. Sayıları yaklaşık olarak on beş yirmi bin kadardı.⁵⁸

Azap teşkilâtı sonraları genişletilerek kale ve deniz azapları olarak iki sınıfa ayrılmışlardır. Kale azapları, Midilli kuşatması sırasında bölgeye azaplar sevk edildikten sonra azapların, maaşlı kale muhafızı olarak kalelere konması uygun görüldükten sonra ortaya çıkmıştır. Deniz azapları ise tersane halkından kişiler olup Osmanlı donanmasının temelini teşkil ederlerdi. Bu kişiler kendi aralarında bölüklere ayrılırdı ve her bölükte reis, kethüda, odabaşı ve zabıt bulunurdu.⁵⁹

Akıncılara benzeyen genellikle hudut veya hududa yakın yerlerde bulunan, çoğu Türk iri yarı ve atlı olan bu sınıfa çok cesaretli oldukları için deliler denmiştir. Bu ocağa mensup olan kişiler kaderde yazılanın başa geleceği düşüncesiyle hareket etmişlerdir ve ocaklarını halife hazreti Ömer’e addetmişlerdir. Bu sınıf XVI. yüzyılda kısmen Türk ve kısmen de Müslüman olmuş Boşnak, Sırp ve Hırvatlardan seçilerek kurulmuştur. Deliler benekli sırtlan derisinden yapılmış ve üzerine kartal kanatları takılmış bir başlık takarlardı ve silah olarak akıncıların kullandığı silahların tamamını

⁵⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 457.

⁵⁷ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, ss. 572-573.

⁵⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s. 456.

⁵⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, ss. 574-575.

bunlarda kullanırdı. Delilerden elli ya da altmış kişi bir bayrakta olup, birkaç bayrak birleşince bir delibaşının emrine verilirdi.⁶⁰

XVI. yüzyılın başlarında kurulmuş olan bu sınıflardan beşli sınıfının gönüllü sınıfından önce kurulduğu bilinmektedir. Hafif birlikler olan bu sınıflar sınırdaki kalelerin ani bir saldırıya karşı korunmasıyla görevli olup, maaşları eyalet maliyesinden karşılanmaktaydı. Her iki sınıfında gönüllü ve beşli olmak üzere ağaları vardı.⁶¹ Hudut halkından olan cerahurlar ise yol açmak bataklıkları temizlemek, siper kazmak, kale yapmak ve ordunun ağırlıklarını taşımakla görevli sınıftı. Hristiyan tebaadan gerekli olan ihtiyaca bağlı olarak alınırlardı.⁶²

Osmanlı sultanı III. Selim Lale Devri padişahı III. Ahmet'in torunu ve III. Mustafa'nın oğludur. III. Selim, [27 Cemaziyelevvel 1175 (24 Aralık 1761)] tarihinde Topkapı Sarayı'nda doğmuştur ve validesi Mihrişah Sultan'dır. III. Selim, [11 Receb 1203 (7 Nisan 1789)] tarihinde yirmi sekiz yaşında yirmi sekizinci Osmanlı sultanı olarak tahtta çıktı. Yaklaşık 19 yıl kadar padişah olan III. Selim, [h. 1221 (m. 1807)'de yani 46 yaşında iken tahttan indirildi ve bir yıl kadar yaşadktan sonra, [h.1222 (m.1808)]' de öldürüldü.⁶³

İlk eğitimini ailesinden alan Şehzade Selim, hem annesinden hem de babasından etkilendi. Selim'in babası III. Mustafa maliyeye ve orduya çeki düzen vermek için faydalandığı Baron dö Tott'u iş başında görmek için teftişler yaptığı sıralarda on yaşında bulunan oğlu Selim'i de beraberinde götürmüş, buradaki teftiş ve görüşmeler, Şehzade Selim üzerinde derin izler bırakmıştır.⁶⁴

Şehzade Selim babası öldüğünde on üç yaşındaydı. Tahtta geçen amcası I. Abdülhamit Şehzade Selim'i kafes dairesine koydurmakla birlikte, saray içinde belirli bir oranda ona serbestlik tanıdı. Böylece Selim kafes hayatına rahat başladı ve yarıda kalan eğitimine kafeste devam etti. Dolayısıyla kafes onun için bir eğitim yeri oldu.⁶⁵ Kafeste eğitim hayatına devam eden Şehzade Selim [h.1203 (m.1789)] yılında Özi

⁶⁰ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, ss. 573-574.

⁶¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 574.

⁶² Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, s. 571.

⁶³ Sema Yeli, *III. Selim Dönemi Askeri ve Eğitim Alanındaki Islahat Hareketleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005, s. 1.

⁶⁴ Enver Ziya Karal, *Selim III'ün Hat-ı Hümayunları Nizam-ı Cedit 1789-1807*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1946, s. 12.

⁶⁵ Yeli, *III. Selim Dönemi Askeri ve Eğitim Alanındaki Islahat Hareketleri*, s. 1.

Kalesi'nin kaybedilmesi haberini alan I. Abdülhamit'in ölümü üzerine Osmanlı tahtına geçti.⁶⁶

Şehzade Selim büyük bir hizmet aşkıyla iş başına geçtiğinde, dışarda kayıplarla biten savaşlar ve içeride eksik olmayan isyanlar, öte yandan askerin başıboşluğu, merkezi hükümetin her geçen gün bozulması, ekonominin sıkıntı içinde olması gerçekleriyle karşılaştı. Devleti içinde bulunduğu bu kötü durumdan kurtarabilmek ve kendisi hakkındaki beklentileri karşılayabilmek için, daha önce başlamış olan harbi zaferle sonuçlandırmak ümidiyle, üç yıl sürdürmek zorunda kaldı. Bir taraftan Avusturya ve Rusya ile devam etmekte olan iki cephele harbi tek cepheye indirmeye çalışırken, diğer taraftan ordunun donanımı için gayret gösterdi.⁶⁷

Nihayet Sultan III. Selim'in ve Osmanlı Devleti'nin imdadına Fransız ihtilali yetişti. Fransız ihtilalinin başlaması Avrupa'daki dengeleri yerle bir etti. Fransa'daki devrim, başta İngiltere olmak üzere Avrupa'nın bütün krallık yönetimlerini de endişelendirdi. İngiltere'nin zorlamalarıyla barış antlaşması yapılmasına her iki tarafta razı edildi. Bunun üzerine [h.1205 (m.1791)] yılında Avusturya ile Zıştovi, [h.1206 (m.1792)] yılında Rusya ile Yaş antlaşmaları imzalandı.⁶⁸ İşte bu antlaşmalardan sonra Sultan III. Selim ancak yenilik çalışmalarına başlama fırsatını yakalayabildi.

Padişah III. Selim ıslahat çalışmalarına, daha Rus harbinin dönüş yolunda başladı. Vezir-i âzam başta olmak üzere, devlet ve idare hayatında bilgi ve deneyimi bulunan belli başlı kişilerden ve özellikle savaşa katılmış olan devlet erkânından, devlet düzeninde yapılabilecek yenileme ve iyileştirmeler hususunda layihalar hazırlayarak kendisine sunmalarını istedi. Bu suretle devletin genel durumu hakkında yetkili devlet erkânından bilgi ve öneriler almanın yanı sıra başlayacağı geniş ıslahat hareketlerine onları da dâhil ederek, sorumluluğu onlara da bölüştürmüş oluyordu.⁶⁹

Sultan III. Selim'in bu emri üzerine yirmi iki kişi layiha sundu. Bunlardan yirmisi Türk, ikisi de Osmanlı hizmetinde bulunan Avrupalı Hristiyanlardı. Avusturya ve Rusya ile savaş yeni bittiği için devlet erkânı savaşın etkisi altında bulunuyordu. Bu etki kendisini sunulan layihalarda da göstermiştir. Sunulan layihaların ağırlık

⁶⁶ Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, C.III, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994, s. 7.

⁶⁷ Emine Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2015, s. 9.

⁶⁸ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 94.

⁶⁹ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, ss. 9-10.

noktasını askeri alanda ıslahat çalışmaları oluştuyordu. Layihalarda sunulan önerilerde görüş birliği yoktu. Bununla birlikte üç yol önerilmekteydi. Birincisi Yeniçeri Ocağı ve ocaklar Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki kanunnameler ile düzenlenmeliydi. İkincisi Yeniçeri Ocağı ve diğer askeri ocaklara, Kanuni Sultan Süleyman kanunnameleri gereği diyerek, Avrupa-i eğitim ve öğretimi usulleri ile silahları kabul ettirilmeliydi. Üçüncüsü ise, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması veya ıslah edilmesi mümkün olmadığından, Yeniçeri Ocağı'nı bir tarafa bırakarak Avrupa-i usullere göre yeni bir ordu teşkil edilmeliydi.⁷⁰

III. Selim, bu görüşlerden birini seçmek zorunda kalınca inkılapçıların (yani üçüncü grubun) düşüncesine katıldı ve uygulamaya başlamak üzere bu fikri iyice kabullenenlerden bir yenilik heyeti oluşturdu ki heyetin başına da Seyyid İbrahim İsmet Bey gibi güvenilir birisini getirdi. Daha işin başlangıcında işin ciddiyetini sultana göstermek isteyen bu şahıs, III. Selim'den yenilik hareketlerinden vazgeçmeyeceğine, asla ümitsizliğe ve korkuya kapılmayıp sonuna kadar bu harekete devam edeceğine dair söz aldı. Sultan ve İbrahim İsmet Bey yenilik hareketleri yolunda gerekirse canlarını verinceye kadar çalışacaklarına dair yemin ettiler. Bunun üzerine "Nizâm-ı Cedîd'in geniş bir programı çıkarıldı ve ilk olarak askeri alanda ıslahat çalışmaları yapılması kararlaştırıldı."⁷¹

Her şeyden önce askeri alanda yapılması planlanan ıslahat hareketleri için yeni askeri sınıfın oluşumuna dair herkesin kabul edebileceği geçerli bir sebep arandı ve bulundu. Rusya'nın Karadeniz'den İstanbul'a hücum edeceği, İstanbul'un su bentlerinden şehrin suyunu kestikten sonra denizden ani bir baskınla savunmasız kalan şehri ele geçireceği gibi bir düşüncelerinin olduğu sözleri yayılmaya başlandı. Böyle bir durum karşısında Anadolu'da bulunan askerler çift ve çubukla; İstanbul'dakiler ise manav, börekçi, kayıkçı, hamal vb. gibi işlerle meşgul olduklarından, seferber olmaları için en az iki ay gerekliydi. Bundan dolayı şehri böyle bir tehlikeden korumak için yeni bir askeri birimin oluşturulması gerekliydi.⁷² Böylece kurulacak ordu için görünürde bir bahane bulunmuş oldu.

⁷⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1947, ss. 62-63.

⁷¹ Uğur Ünal, *III. Selim Dönemi Islahat Çalışmaları (Nizâm-ı Cedîd)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001, s. 39.

⁷² Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, ss. 65-66.

Sultan III. Selim, aslında yeni ordunun başlı başına bir askeri birlik olmasını istiyordu. Ancak dönemin devlet erkânı Yeniçeri Ocağı'nın dışında ayrı bir birliğin kurulmasını çok sakıncalı görmektelerdi. Tepkileri dikkate alan Sultan III. Selim birliğin ayrı olmaması fikrini kabul etti. Birlik için kurulacak ocağa yeniçerilerden genç olanların alınması düşüncesini sunduğunda ise bunu yeniçeriler kabul etmediler. Amaçları ayrı bir birliğin oluşturulması böylece onlarla uğraşmanın kolaylaşması idi. Ancak sultan ve devlet erkânı bu tuzağa düşmediler ve yeni birlik, Bostancılar Ocağı'na bağlı olmak üzere "Bostancı Tüfekçisi Ocağı" şeklinde kuruldu.⁷³

Kurulan ocağın nizamnamesi yapıp kadrosu oluşturuldu. Ocağa bağlı yeni birlik (Nizâm-ı Cedîd) askerleri 12.000 kişiden meydana gelecekti. Bunun 1600'ü İstanbul'da geri kalanı Rumeli ve Anadolu'nun farklı bölgelerinde, imkânlarla göre 800 veya 1500 kişi olarak düzenlenecekti. İlk önce İstanbul'daki 1600 askerin eğitimine başlanacak ve on iki bölükten bir orta teşkil edilecekti. Asker ve subaylara maaş, silah ve çizimleri Nizâm-ı Cedîd hazinesinden tahsis edilecekti. Askerler bekâr olacaklar, subaylar ise evlenebileceklerdi. Bununla birlikte yetenekli askerler de subay olabileceklerdi.⁷⁴

[h. 1207 (m.1793)] yılında Bostancı Ocağı'na bağlı ilk orta kurularak hemen eğitim ve öğrenimlerine başlandı. Kâğıthane'de eğitim ve öğretim görmesi kararlaştırılmışken sonraları bu iş için şehrin biraz daha hâricinde ve ahalinin gözünün uzağında yapılması daha uygun bulunarak, Levend Çiftliği'nde yetiştirilmelerine karar verildi.⁷⁵ Bu ortamın başına bir binbaşı, bir kethüda, birer sağ ve sol önyüzbaşları ve bunların teğmenleri, topçubaşı, arabacıbaşı, cebeci başı, toparabacı ve cebeci çavuşları, bölükbaşları ve bunların teğmenleri, bayraktar ve her bölüğe ikişer adet saka, altışar kara kullukçu verilmesine de karar verildi.⁷⁶

İlk eğitimlerin hepsi Levend Çiftliği'nde başladı. Akabinde [21 Safer 1209 (17 Eylül 1794)] tarihinde “*Levend Çiftliği Kanunnamesi*” hazırlandı. Bu arada sayıları çoğalan Nizâm-ı Cedîd askerlerinin daha iyi barınma ve yetiştirilmeleri için Sultan III. Selim tarafından, Batılı kışla mimarisinin dünyadaki en büyük örneklerinden birisi

⁷³ Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, s. 65.

⁷⁴ Karal, *Selim III'ün Hat-ı Hümayunları Nizam-ı Cedid 1789-1807*, s. 51.

⁷⁵ Yeli, *III. Selim Dönemi Askeri ve Eğitim Alanındaki Islahat Hareketleri*, s. 29.

⁷⁶ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 116.

sayılan Üsküdar Kışlası (sonradan ismi değiştirilerek Selimiye Kışlası denmiştir) inşa ettirildi.⁷⁷

[h. 1213 (m. 1799)] yılına gelindiğinde Mısır ve Akka olaylarında Nizâm-ı Cedîd Ordusunun başarılı olması üzerine, Levend Çiftliği'nde ikinci bir orta ve süvari birliği teşkil edilmesinin ardından; Üsküdar'da üçüncü bir orta daha oluşturuldu. Üsküdar Ortasının, Anadolu'da teşkil edilecek ortalar için merkez görevi üstlenmesi düşünülerek, Üsküdar Ocağı'na asker tedarik edebilmek için Niğde, Beyşehir, Kütahya, Bolu, Viranşehir, Kayseri, Ankara, Kastamonu, Akşehir ve Aydın gibi bazı vilayet ve sancaklar doğrudan bu ocağa bağlandı.⁷⁸

Bu vilayet ve sancaklarda Nizâm-ı Cedîd askerlerinin eğitim ve barınmaları için de yeni kışlalar kuruldu. Kurulan kışlaların inşa ve tadilat çalışmaları şöyleydi: Niğde'deki Beylik Sarayı'nın tamir edilerek 1000 askere "*mütehammil*"* bir kışla şekline dönüştürülmesine karar verildiği bilinmektedir. Kütahya'da Develi olarak bilinen mahalde 1500 asker alabilecek kapasitede bir kışla inşa edilmesi kararı verilmişti. Gerekli keşif Mehmet Efendi tarafından yapılmıştır. Ancak ilerleyen süreçte mevcut, Kütahya Kalesi Kışlası'nın tamir edilmesinin daha uygun olduğunun görülmesi sebebiyle burada ayrı bir kışla inşa edilmemiştir. Onarım işleri [h. 1217 (m. 1803)]'te bitirilmiştir. Bolu'da 2000 askeri alabilecek genişlikte bir kışla yapımına karar verildi. Bolu Voyvodası Ahmet Ağa'nın, İstanbul'a gönderdiği bir raporda, Bolu'da bir kışla yapılmasının şart olduğu belirtilmektedir. Raporda, uygun arazinin bulunduğu, 780 kişilik bir kışlanın 46.409 kuruşa kurulacağını hesaplandığını bildirilmekte; merkezden konuyla alakalı bir mühendis ve bir mimar halifesi tayin edilmesi talep edilmektedir. [h.1219 (m.1805)]'te kışlanın tamamlandığı düşünülmektedir. Kayseri'de önceden valilere mahsus olan sarayın onarılarak kışlaya dönüştürülmesine karar verilmiş, onarım [17 Safer 1221 (6 Mayıs 1806)] tarihinde tamamlanmıştır. Nizâm-ı Cedîd'in sona ermesiyle, kârgir olan yapının han olarak kiraya verildiği bilinmektedir. Ankara Ortası, ilk kurulan ortalarından biridir. Hükümdarın fermanıyla 500 asker alacak bir kışla kurulmasına karar verilmiş, kışlanın inşası için Dersaadet'ten Mimar Halifelerinden Seyyid Mustafa tayin edilmiştir. [13 Receb 1219 (18 Ekim 1804)] tarihinde kışlanın inşasına başlanmış ve aynı yıl hizmete açılmıştır. Kastamonu Sancağı'ndan Üsküdar Ocağı'na gelen askerlerin sayısının 500

⁷⁷ Yeli, III. Selim Dönemi Askeri ve Eğitim Alanındaki Islahat Hareketleri, s. 30.

⁷⁸ Gedik, Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası, s. 14.

*Mütehammil: Dayanabilen, kaldıracabilen.

çıkarılması ve mahallinde bir kışlada talim ettirilmeleri kararı [h. 1219 (m. 1804)] yılında verilmiştir. Bunun üzerine Kastamonu civarında, “*Maktul Yusuf Kethüda Çifliği*” satın alınarak [7 Muharrem 1219 (18 Nisan 1804)] tarihinde kışlanın inşasına başlanmış, inşaat [12 Safer 1220 (12 Mayıs 1805)] tarihinde bitirilmiştir. Ayrıca Çankırı, Çorum, Kırşehir, Konya, Muğla, Seydişehir ve Sivas’ta da kışla binaları inşa edilmiştir.⁷⁹

Nizâm-ı Cedid Ordusu adına Anadolu’da yeni birlikler tertip edilip, kışla binaları kurulduktan sonra Rumeli hedef alındı. Ancak Rumeli’deki durum pek iç açıcı değildi. Sırplar ayaklanmış, Rumeli ayanı tabir edilen bazı şahıslar çeşitli bölgelerde yarı bağımsız bir yönetim kurmuşlardı. Adeta Rumeli’yi aralarında bölüşmüş bulunan güçlü ayanlardan Dağdeviren, Pasband ve Tirsiniçlioğlu bu bölgelerde Nizâm-ı Cedîd’in teşkil edilmesini istemiyorlardı.⁸⁰

Sultan III. Selim ve devlet erkânı Rumeli’de meydana gelen bu olayların önlenmesi için, Nizâm-ı Cedîd askerlerinin oraya geçirilmesini ve yeni birliklerin orada kurulmasını tedbir olarak gördüler. Bu görev için Nizâm-ı Cedîd’e büyük faydaları olan Karaman valisi Abdurrahman Paşa, tayin edildi ve İstanbul üzerinden Rumeli’ye geçirildi. Bölgede bulunan ayanların tepkilerini önlemek için bu askerlerin Sırp isyanlarını bastırmakla görevlendirildiği duyuruldu. Hükümdar ve yenilikçi devlet adamlarının bu akıllı tedbirleri, Sadrazam İsmail Paşa’nın gizli muhalefetine takıldı. Görünürde yenilikçi olarak bilinen İsmail Paşa’nın, Rumeli ayanlarına yolladığı haberlerde Abdurrahman Paşa’nın hepsini kılıçtan geçirmeye geldiği konusunda yaptığı propagandalar hemen netice vermeye başladı. İlk önce Tekfürdağı’nda Nizâm-ı Cedîd kurulacağını bildiren fermanı okuyan kişi, yeniçeriler tarafından öldürüldü. Sonrasında ise Silivri ve Çorlu halkı Edirne üzerine harekete geçen Abdurrahman Paşa ordusuna karşı çıktılar. Devletin her tarafı düşman ile çevrili iken, bir iç savaş başlamak üzere idi. Bu durumun farkında olan Sultan III. Selim Abdurrahman Paşa’ya ordusuyla birlikte geri dönmesini emretti.⁸¹ Bu olay ise, Nizâm-ı Cedîd’e düşman olanların güçlenmesine ve sonraki bir tarihte meydana gelecek olan Kabakçı Mustafa isyanına giden süreci başlatmış oldu.

⁷⁹ Gözde Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2003, ss. 48-51.

⁸⁰ Yeli, *III. Selim Dönemi Askeri ve Eğitim Alanındaki Islahat Hareketleri*, s. 33.

⁸¹ Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, ss. 80-81.

III. Selim, Edirne Olayı'ndan sonra Sadrazamlığa Yeniçeri Ağası Hilmi Ağa'yı, Şeyhülislamlığa ise Rumeli Kazaskeri Topal Ataullah Efendi'yi tayin etti. Sadrazam'ın Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle merkezden ayrılması üzerine Köse Musa Paşa sadaret kaymakamı olarak görevlendirildi. Nizâm-ı Cedîd dönemi son olaylarında etkileri yoğun bir şekilde görülecek olan Topal Ataullah Efendi ve Köse Musa Paşa, kendilerini Nizâm-Cedîd taraftarı olarak tanıtmışlar, ancak ıslahat çalışmalarına karşı Şehzade Mustafa ile temaslarda bulunmuşlardır. Devletin yüksek görevlerinde bulunan bu iki şahıs ordunun İstanbul'da bulunmamasından da faydalanarak, yeniçeriler ve ulema ile iş birliği yapmış "Nizâm-ı Cedîd'i ortadan kaldırmaya karar vermişlerdir."⁸²

Bunun üzerine Köse Musa Paşa Karadeniz Boğazı'nda bulunan muhafız yeniçeri yamaklarına Nizâm-ı Cedîd üniforması giydirilmesi için Boğaz Nazırı Mahmut Efendi'yi görevlendirdi. Fakat yamakların yanına gönderdiği özel bir kişiyle bu tedbirin sultan tarafından alındığını ve Nizâm-ı Cedîd üniforması giyerler ise dinden çıkacaklarını, giymez iseler cezalandırılacaklarını, hatta Nizâm-ı Cedîd askerlerinin onları öldüreceğini gibi bir takım aslı olmayan fitneler yaydı. Bu fitnelerin sonucunda yamaklar biz yeniçeriyiz Nizâm-ı Cedîd üniforması giymeyiz diye ayaklandılar ve kendilerine Nizâm-ı Cedîd üniforması giydirmek için görevlendirilmiş olan Mahmut Efendi'yi katlettiler. İsyancılar ertesi gün Büyükdere Çayırı'nda toplandılar. Daha sonra ise Et Meydanı'nda bir araya gelerek istediklerini alıncaya kadar dağılmamaya yemin ettiler ve Kabakçı Mustafa'yı kendilerine başkan seçtiler.⁸³

Bu olaylar üzerine Nizâm-ı Cedîd düşmanları Kabakçı Mustafa'nın yanına yığılmaya başladı. Topal Ataullah Efendi ve Şehzade Mustafa'da akıl hocalarını Kabakçı Mustafa'ya gönderdiler. Köse Musa Paşa ise padişaha verdiği raporlarda isyanı küçük ve bastırılmaya mahkûm gibi gösterdi. Ayrıca isyancılara karşı koymaya hazırlanan Topçu Ocağı'na haber göndererek, başta Topçuların daha sonra ise Cebecilerin isyana destek vermesini sağladı.⁸⁴

Sultan III. Selim, durumdan haberdar edildiği vakit büyük ıstırap ve acı duydu. Devletin yönetimini kendilerine bırakmış olduğu Köse Musa ve Ataullah Efendilerin Kabakçı isyanını hazırlayan, hıyanet ve alçaklığın sembolleri olduğunu anladı. Sultan

⁸² Ünal, *III. Selim Dönemi Islahat Çabaları (Nizâm-ı Cedîd)*, s. 114.

⁸³ Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, s. 82.

⁸⁴ Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, s. 82.

III. Selim artık isyancılara karşı koymak için kimseye güvenemezdi. Onların isteklerini kabul ederek Nizâm-ı Cedîd'in kaldırıldığını bildiren bir Hatt-ı Hümayun kaleme aldı.⁸⁵

Bu istediklerini alan isyancılar bununla da yetinmeyerek on bir kişilik bir liste hazırlayıp sultandan bu kişileri istediler. Sultan III. Selim, sarayın tarihini iyi bildiği için asilerin isteğini kabul etti. İsyancılar bu on bir kişiyi muhtelif işkenceler yaparak öldürdüler. Fakat isyancılar bu kadarını yeterli görmüyorlardı. Artık isyancılar yanlarına gönderilen İstanbul kadısı ile yaptıkları görüşmelerde III. Selim'e güven olmaz gibi konular konuşulmaya başlanmıştı. İsyancılar sonuçta fetva alarak şimdiden itibaren Sultan Selim'i istemiyoruz, Şehzade Mustafa Efendimizi istiyoruz diye slogan atmaya başladılar. Durumdan haberdar olan III. Selim böyle asi ve isyancı bir ahalinin sultanı ve halifesi olmaktan ise olmamak daha iyidir diyerek hükümdarlıktan çekildiğini bildirdi.⁸⁶

Sultan III. Selim'in hükümdarlıktan çekildiğini bildirmesi üzerine, [21 Rebûlevvel 1222 (29 Mayıs 1807)] tarihinde IV. Mustafa tahta geçti. Yaklaşık on dört ay kadar sonra Nizâm-ı Cedîd'i ihya ederek, III. Selim'i yeniden tahtta çıkarmak isteyen Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimi sonucu çıkan olaylar, III. Selim'in katledilmesiyle sonuçlanmış, IV. Mustafa tahttan indirilerek yerine Osmanlı hanedanının hayattaki tek vârisi olan Şehzade Mahmut, [4 Cemâziyelâhir 1223 (28 Temmuz 1808)] tarihinde tahta çıkarılmıştır.

Sultan II. Mahmut, [13 Ramazan 1199 (20 Temmuz 1785)] tarihinde doğdu. I. Abdülhamid'in oğludur. Validesi Nakşidil Sultandır. II. Mahmud, ağabeyi IV. Mustafa'nın [4 Cemâziyelâhir 1223 (28 Temmuz 1808)] tarihinde, Alemdar Mustafa Paşa'nın III. Selim'i yeniden tahta geçirmek için başladığı mücadele neticesinde tahttan indirilmesi üzerine, onun yerine tahta çıktı. Darbelerle başlayan saltanatı aynı yoğunlukta devam etti. Yeniçeri isyanları, merkezi idareyi zora sokan zorba yöneticiler ve ayanların teşkil ettiği sorunlar, Sırp ve Yunan ayaklanmaları, İran ve Rus savaşları ile özellikle Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isyanı dönemini tamamen işgal eden mühim gelişmeler arasındadır.⁸⁷

⁸⁵ Ünal, *III. Selim Dönemi Islahat Çabaları (Nizâm-ı Cedid)*, s. 116.

⁸⁶ Karal, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, ss. 82-83.

⁸⁷ Kemal Beydilli, "Mahmud II", *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2003, ss. 352-353.

Sultan II. Mahmud kendisinin tahta çıkmasını sağlayan Alemdar Mustafa Paşa'ya sadaret mührünü vererek onu çalışmalarından dolayı ödüllendirdi. Alemdar Mustafa Paşa Sadrazam olur olmaz, III. Selim'in katlini hazırlayanları, IV. Mustafa'nın gözde adamlarını ve yamakların şeflerini görevden almaya başladı. Birkaç gün içinde üç yüze yakın kişinin başı vuruldu. Kabakçı isyanının çıkmasında payı bulunan, fesatçı devlet adamları sürgüne gönderildi. Köse Musa Paşa ve Bostancıbaşının kelleleri kestirilerek saray önünde sergilendi. İstanbul'da gerekli ortam ve düzen sağlandıktan sonra yenilik taraftarı devlet adamları tekrardan iş başına getirilmeye başlandı.⁸⁸

Sultan II. Mahmut ve Alemdar Mustafa Paşa yenilik taraftarı devlet adamlarını iş başına getirdikten sonra, imparatorluğun her yanında büyük boyutlara ulaşan asayiş sorununu çözmeye giriştiler. Merkezi otoritenin zayıflamasıyla birlikte iyice güçlenen ayanlar kendi bölgelerinde neredeyse bağımsız birer derebeyi gibi davranmaya başlamışlardı. Bunun üzerine Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, II. Mahmud ile görüşerek Rumeli ve Anadolu'da bulunan bütün ayanları devlet işlerini görüşmek üzere İstanbul'a çağırdı ve İstanbul'da büyük bir toplantı yapıldı.⁸⁹ Alemdar Mustafa Paşa, Kâğıthane'de Ayânlarla yapılan ve Sened-i İttifak metninin belirlendiği toplantının açılış konuşmasında, eğitilmiş disiplinli bir ordunun gerekliliğini dile getirdi.⁹⁰

Ayânların memleketlerine dönmelerinden sonra, Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, askeri ıslahatlara başladı. Daha önce gönderdiği bir ön emirle, Nizam-ı Cedit'in Anadolu'da teşkil edilmesinde büyük katkısı olan Kadı Abdurrahman Paşa'dan İstanbul'a gelirken beraberinde topladığı beş altı bin kişilik Nizam-ı Cedit askerini de getirmesini istedi.⁹¹ Kadı Abdurrahman Paşa'nın İstanbul'a gelmesi üzerine Nizâm-ı Cedîd'in devamı olarak kabul edilecek olan Sekbân-ı Cedîd Ocağı kuruldu. Ancak tepkilere neden olmamak için ocak, kapıkulu ocaklarının sekizincisi olarak teşkil edildi. Daha önce Nizâm-ı Cedîd askerleri için inşa edilmiş olan Levend Çiftliği ve

⁸⁸ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, ss. 153-154.

⁸⁹ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 154.

⁹⁰ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 17.

⁹¹ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, ss. 154-155.

Üsküdar kışlaları tamir edilerek, yeni ocağın kullanımına tahsis edildi. Ayrıca ocağın eyalet ve kazalarda kurulması için oralara da emirler gönderildi.⁹²

Sekban-ı Cedit Ocağı'na yazılan neferler Levent Çiftliği ve Üsküdar kışlalarında Avrupa usulünde eğitim görmeye başladı. Yeni ocağın maaş ve tayi'natı fazla olduğu için büyük ilgi görüyordu. Hatta yeniçerilerin önde gelenlerinden bile ocağa katılanlar olmuştu. Sekban-ı Cedit Ocağı'nın teşkiline paralel olarak Yeniçeri Ocağı'nda olmayanların da maaş defterleri, gümrüklerden yarı fiyatları ödenmek suretiyle ellerinden alındı. Kışlalarda oturmaya zorlanmaya başladılar. Mustafa Paşa bu uygulamalarla Yeniçeri Ocağı'na da çeki düzen vermek istiyordu. Bununla birlikte Mustafa Paşa'nın asıl amacı Sekban-ı Cedit Ordusunu güçlendirerek yaygınlaştırmaktı.⁹³

Mustafa Paşa'nın yaptığı düzenleme ve aldığı bu tedbirler, ıslahatçıları sevindirirken; ıslahat karşıtı olan muhalifleri ise kızdırmaktaydı. Sonunda yeniçeriler, ocaklarının dağıtılacağı bahane göstererek isyan başlattılar. İsyanda, Mustafa Paşa ile birlikte, birçok ıslahat taraftarı ve Sekbân askeri katledildi. Bu olaylar üzerine II. Mahmut, isyancıların kendisini tahttan indirmelerini engellemek için IV. Mustafa'nın öldürülme emrini verdi. IV. Mustafa'nın öldürülmesi üzerine asiler, II. Mahmut ile anlaşmaya razı oldular. Yapılan anlaşmaya göre: Sekbân-ı Cedîd Ocağı kaldırılacak, neferlerine ise dokunulmayacak; yeniçeriler de kışlalarına geri döneceklerdi. Ancak yeniçeriler, verdikleri sözü tutmayarak sekbân askerlerine saldırdılar ve ardından saraya hücum ederek, ıslahat taraftarı olan Kadı Abdurrahman ve Ramiz paşaları öldürdüler.⁹⁴

Üç ay kadar süren Sekbân-ı Cedîd denemesinin, [h. 1241 (m. 1826)] yılında son darbeyi vurmak üzere gerekli bütün önlemleri alan ve Eşkinici Ocağı'nı kurarak yeniçerileri son bir defa ayaklanma tuzağına düşürüp ortadan kaldırmayı hedefleyen II. Mahmut için iyi bir örnek teşkil etmiş olduğuna şüphe yoktur.⁹⁵

⁹² Ahmet Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, ss. 12-13.

⁹³ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, s. 155.

⁹⁴ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 14.

⁹⁵ Abdülkadir Özcan, “Sekbân-ı Cedîd”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009, s. 329.

Sekbân-ı Cedid Ordusunun kaldırılması ve Alemdar Mustafa Paşa'nın öldürülmesi ile sonuçlanan yeniçeri isyanından sonra devletin yönetimi tamamen Sultan II. Mahmut'a geçmiş oldu. Bunun üzerine Sultan II. Mahmut, yapacağı yenilik çalışmalarına zemin oluşturabilmek için ilk iş olarak kendine bağlı kimseleri önemli makamlara getirmeye başladı.

Bu tayin politikası sonucunda sultanın güvenini kazanmış olan Benderli Mehmet Selim Paşa Vezir-i azâmlığa [h. 1239 (m.1824)], Kadızâde Mehmet Tahir Efendi Şeyhülislâmlığa [h.1240 (m.1825)], Ağa Hüseyin Paşa Yeniçeri Ocağı Ağalığına [h. 1238 (m. 1823)], Hüsrev Mehmed Paşa Kapıdân-ı Deryâlığa [h.1237 (m. 1822)], Dede Mustafa Ağa Humbaracı Ocağı Ağalığına [h.1241 (m.1826)], İzzet Mehmet Paşa Anadolu Beylerbeyliği ile Boğazların komutanlığına getirildi.⁹⁶

Yenilik taraftarı kişilerin önemli makamlara getirilmesi üzerine, yıllardır devam eden Sırp ve Rum isyanları ile Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın düzenli askerlerine karşı koymakta aciz kalan yeniçerilerin yerine modern savaş taktiklerini bilen bir ordu kurulması için çalışmalara başlandı. Bu kapsamda [h. 1241 (m. 1826)] yılı mayıs ayı sonlarında Sultan II. Mahmut'un ve devlet ileri gelenlerinin katıldığı şeyhülislâm konağında yapılan toplantılarda talimli bir ordu kurulması için görüşmeler yapıldı.⁹⁷

Yapılan görüşmeler neticesinde toplantıya katılan herkes, talimli ve disiplinli yeni bir birliğin kurulması yönünde görüş belirtti. Daha sonra kendisiyle görüşülen yeniçeri ağası Mehmet Celâlettin Ağa, yeniçerilerin yeni teşkil edilecek birliğe asker kaydedilmesine olur verdikleri haberini verdi. Bunun üzerine Yeniçeri Ocağı'nın her bir ortasından yüz ellişer askerin “eşkinci” olarak kaydedilmesine karar verildi ve kurulacak Eşkinci Ocağı'nın kanunnamesinin hazırlığına başlandı. Üç gün sonra yani [20 Şevval 1241 (28 Mayıs 1826)] tarihinde aynı yerde yapılan toplantıda hazırlanmış olan eşkinci layihası okundu ve ardından katılımcılar eşkinci raporuna ve talimine mutabık olduklarını, şeyhülislâm tarafından hazırlanan hüccet-î şer'iyeyi imzalayarak gösterdiler.⁹⁸

Eşkinci Layihasının II. Mahmut tarafından onaylanıp yürürlüğe girmesinden sonra eşkinci yazımına başlandı. Kısa süre içerisinde sayıları birkaç yüzlere ulaşan

⁹⁶ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, ss. 15-16.

⁹⁷ Abdülkadir Özcan, “Eşkinci Ocağı”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, s. 471.

⁹⁸ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, ss. 18-19.

eşkınciler [6 Zilkade 1241 (12 Haziran 1826)], tarihinde özel bir merasimle talime başladılar.⁹⁹

Eşkınci Ocağı, kendisinden önce kurulan iki ocak gibi bağımsız bir kuruluş görünümündeyse de Yeniçeri Ocağı'na bağlıydı ve sürekli olarak yeniçerilerin hedefi halindeydi. Nitekim talime başlandığı gün İstanbul kahvehanelerinde yeni askeri birlik aleyhine büyük bir propaganda başladı. Nizâm-ı Cedîd'in yeniden kurulduğu, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılacağı ve yeniçeri maaş defterlerine devletçe el konulacağı yönünde sözler yayıldı.¹⁰⁰ Böylece [8 Zilkade 1241 (14 Haziran 1826)] tarihinde, Eşkınci Ocağı aleyhinde yapılan propaganda çalışmaları etkisini gösterdi ve yeniçeriler, akşamüzeri kazanlarını Et Meydanı'na çıkararak isyan başlattılar.¹⁰¹

Ertesi gün II. Mahmut isyan haberini alır almaz, Beşiktaş'taki sarayından deniz yoluyla Topkapı Sarayı'na geldi ve hemen devlet ileri gelenleriyle durum değerlendirmesinde bulundu. Bunun neticesinde, isyancılara karşı güç kullanılması yönünde karara varıldı ve Şeyhülislâm Kadızâde Tahir Efendi, güç kullanımının dinen câiz olduğuna dair bir fetva verdi.¹⁰²

Fetvanın alınması üzerine Sultan II. Mahmut, Sancağı Şerif'i çıkararak Sadrazama verdi. Bu olay İstanbul halkına ilân edilerek Müslüman olanlar Sancak-ı Şerif'in altına çağrıldı. Zaten yeniçerilerin isyanlarından bıkmış olan İstanbul halkı, hemen Sancak-ı Şerif'in altına toplandı. Topkapı'da toplanan devlete sadık neferler ocaklarıyla, İstanbul halkı başlarında Sancağı Şerif olduğu halde, tekbirler ile Sultan Ahmet Camisine geldiler. Buradan Et Meydanı'na hareket eden halk ve neferler meydanda bulunan yeniçerileri üç koldan kuşattılar. Teslim olmayı kabul etmeyen yeniçeriler, topçu askerleri tarafından ateş altına alındı. Top ateşi karşısında şaşkına dönen yeniçerilerin birçoğu, top gülleleri altında can verirken kaçıp kurtulmayı başaranlar da yakalanarak öldürüldü.¹⁰³ Yeniçeriler ile girişilen mücadelede yeniçeri kışkılları da yerle bir edildi. Ocak önce fiilen sonra da resmen kaldırıldı. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı hayırlı olay olarak isimlendirilmiş ve uzun zamandır yeniliklerin karşısında duran en büyük sorun çözülmüştür.

⁹⁹ Özcan, "Eşkınci Ocağı", s. 471.

¹⁰⁰ Özcan, "Eşkınci Ocağı", s. 471.

¹⁰¹ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 20.

¹⁰² Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, ss. 21-22.

¹⁰³ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, ss. 160-161.

Sultan II. Mahmut, yeniçerilerin bozguna uğratılmasından sonra, devlet erkânı ile [10 Zilkade 1241 (16 Haziran 1826)] tarihinde, Sultan Ahmet Camii'nde Meşveret Meclisini topladı. Meşverette, Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesi ile ülkeyi korumak, kollamak sorumluluklarını yerine getirecek yeni bir ordu kurulması kararı alındı. 17 Haziran günü yayınlanan fermanında, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye” adı altında, Avrupalı devletlerin ordularına paralel nitelikte yeni bir ordu kurulacağı ilan edildi.¹⁰⁴

Kurulacak olan yeni ordu için Serâşkerlik makamı kuruldu ve bu makama Hüseyin Paşa getirildi. Daha sonra asker alımı için nizâmnamesi hazırlandı. Hazırlanan nizâmnameye göre: “kim idüğü belirsiz aylak kimseler” ve “mühtedîler” bu teşkilâta alınmayacak, şartları elverişli, öncelikle yaşları on beş ile otuz arasında olanların kaydı yapılacaktı. Ancak, kırk yaşına kadar olanlardan gücü kuvveti yerinde ve dinç kimseler de kaydedilebilecekti.¹⁰⁵

Yeni orduya nefer alımı, İstanbul'da hızlı bir şekilde yapıldı ve ordunun kuruluşunun üçüncü gününde bir tertip oluşturulacak kadar nefer alımı gerçekleştirildi.¹⁰⁶ Kısa bir süre sonra da Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Serâşkerliğine yenilik taraftarı olarak bilinen Hüsrev Paşa getirildi.

Hüsrev Paşa Serasker olduktan sonra ordunun yapılanmasında bir takım yenilikler yaptı. Yeni ordunun tertip yerine daha küçük ve süratli manevra becerisine sahip olacakları “tabur” esasına göre, yeniden düzenlenmesine başlandı. Böylece tabur, ordunun temel taktik birliği olurken; “kol” yerine “tabur” ve “saf” yerine de “bölük” ifadeleri kullanılmaya başlandı. Her bir tabur sekiz bölükten meydana getirildi. Bir piyade bölüğü ise bir yüzbaşı, iki yüzbaşı mülazımı, dört çavuş, sekiz onbaşı, seksen nefer ve bir saka olmak üzere doksan altı kişiden teşekkül edildi. Bir piyade alayının da dört taburdan oluşturulmasına karar verildi.¹⁰⁷ Hüsrev Paşa'nın düzenlemeleri sırasında süvari tertibinde de piyade tertibinde olduğu gibi, bir takım yenilikler yapıldı. [29 Şaban 1243 (16 Mart 1828)] tarihli süvari kanûnnâmesine göre; 1323 kişilik bir süvari tertibi yerine, her biri 884 nefer mevcutlu iki kuvvet modelinden müteşekkil alay modelinde yapılanmaya gidildi.¹⁰⁸ Bu bilgiler sayesinde çalışma alanımızla ilgili kışla konulu belgelerde geçen askeri tasnif sistemine ait terminoloji

¹⁰⁴ Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839), s. 31.

¹⁰⁵ Abdülkadir Özcan, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.III, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, s. 457.

¹⁰⁶ Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839), s. 31.

¹⁰⁷ Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839), ss. 91-93.

¹⁰⁸ Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839), s. 111.

sayesinde mevcut karargâh binalarında ne miktarda asker veya zabitan kaldığını tespit etmek mümkün olacaktır. Elde ettiğimiz arşiv vesikalarında “bir bölük neferat alır bina” tarzı izahatlar aslında birer rakamsal değer içermekle beraber kullanılan terminolojinin çözümlenmesine ihtiyaç duyar.

Hüsrev Paşa’nın Serasker olmasından sonra bir değişiklikte ordunun üniformalarında yapıldı. [h. 1243 (m. 1828)] yılından itibaren askarlara fes giydirilmeye başlandı ve kılık kıyafette birlik sağlandı. Belirlenen bu kılık kıyafet düzeni sayesinde çalışma konumuz olan kışlalarda yer alan askerlerin sadece fes konusunda yöre ekonomisinde kumaş satan ya da terzilik yapan esnafa belirli bir miktarda kar bıraktığını belirtmekte yarar vardır. Ayrıca her üç taburdan teşkil edilmiş, başbinbaşılık kaldırılarak her alayın başına bir Miralay tayin edilmiştir. [h. 1243–1244 (m.1828-1829)] yıllarında Ruslarla yapılan savaştan sonra alaylar çoğalmış, iki alaydan bir liva oluşturularak bir Mirliya kumandasına verilmiştir. [h. 1246 (m. 1831)]’de İstanbul’daki alaylara “hassa”, Üsküdar’dakilere “mansûre” denilmiş, böylece yeni ordu iki kısma ayrılarak her birinin başına bir Ferik ataması yapılmıştır.¹⁰⁹

[h. 1247 (m. 1832)] yılında Müşirlik rütbesinin oluşturulmasıyla, askeri rütbe sıralaması küçükten büyüğe doğru; Nefer, Onbaşı, Bölük Emini, Çavuş, Başçavuş, Mülâzım, Sol Kolağası, Sağ Kolağası, Binbaşı, Kaymakam, Miralay, Mirlivâ, Ferik ve Müşir şeklinde sıralanmıştır. Ordunun subay ihtiyacının karşılanması için, [h. 1249 (m. 1834)] yılında Mekteb-i Harbiye açılmış, bununla birlikte Avrupa’ya öğrenci gönderilmiştir.¹¹⁰

Ayrıca [h. 1249 (m. 1834)] yılında yeni ordunun desteklenmesi ve ülkenin daha iyi savunulabilmesi için Asâkir-i Redîfe-i Mansûre adıyla bir Yedek Ordu kurulmuş ve aynı yılın Ağustos ayı başında bir Redif Nizâmnamesi hazırlanarak, Redif askeri yazılması uygun görülen yerlere gönderilmiştir. Hazırlanan nizâmnameye göre; her kazadan eşit olarak, subayları ile beraber 1426 mevcutlu birer redîf-i mansûre taburu kurulacaktı. Birliğe, gönüllü olan kimseler alınacak ve bunların yaşları 23 ile 32 arasında olacaktı. Redif birliğine yazılanlar, diğerlerine göre subay ve astsubay olacaklar ve bu sınıf ile rütbelere seçilmeleri kaza mutasarrıfları tarafından yapılacaktı. Subayların kılıçları, erlerin palaskaları, çantaları, mataraları vb. eşyaları devlet

¹⁰⁹ Özcan, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye”, s. 457.

¹¹⁰ Özcan, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye”, s. 458.

tarafından karşılanacaktı. Devlet tarafından sağlanan tüfek ve eşyalar eğitim zamanı askerlere verilecek, eğitimden sonra subaylar tarafından geri alınarak, muhafaza edilmek üzere redif depolarında saklanacaktı.¹¹¹

Hüsrev Paşa'nın Serâsker Paşa olması üzerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye teşkilâtında olduğu gibi Asâkir-i Redife-i Mansûre teşkilâtında da [h. 1251 (m. 1836)] yılında bazı yenilikler yapıldı. [h. 1251 (m. 1836)] yılında ilk yapılan yenilik, redîf tâlimlerinde “*münâvebe*” usûlünün konması oldu. Buna göre taburların, ilk ve sonbaharda kaza merkezinde yaptıkları talimler, sonbaharın Anadolu'da harman ve ekim dönemine rastlaması nedeniyle senede bir defaya düşürüldü ve bunun seçimi de ilkbahar ve yaz aylarına getirilmek koşuluyla vali ve mutasarrıfların isteğine bırakıldı. Ancak dörder bölükten oluşan taburların her bölüğünün, nöbetleşe kaza merkezinde üçer aylık talimler yapmaları kararlaştırıldı. İkinci bölük gelmeden birinci bölük merkezden ayrılmayacaktı. Bu şekilde kaza merkezlerinde daima nefer bulunmuş olacaktı. Fakat askerin bütün yıl kaza merkezinde kalması, bunların eğitim ve barınmaları için yeni kışla yapılarına ihtiyaç duyulmasını da beraberinde getirdi. Bu problemin çözümü için kazalarda birer bölüğün barınabileceği büyüklükte kışla binaları kurulması yoluna gidildi.¹¹²

Redîf taburları içindeki neferlerden seçilerek oluşturulacak topçuların talimleri için İstanbul'dan her kaza merkezine talim yaptıracak iki elemanın gönderilmesi kararlaştırıldı. Diğer taraftan, Redîf Teşkilâtı Asâkir-i Mansûre taburlarına göre yeniden düzenlendi. Subaylarıyla birlikte 1426 kişiden oluşan taburlar, 860'a indirildi ve her kazada bir tabur yerine üç tabur, yani 2580 kişilik redîf neferi bulundurulması kabul edildi.¹¹³

Böylece devlette iki yeni ordu ve iki yeni teşkilât kurulmuş oldu. Ayrıca kurulan iki ordunun eğitim ve barınmaları için devletin genelinde yeni kışla binaları inşa edildi. Sultan II. Mahmut'un en önemli mimari yatırımları olan kışla binaları Anadolu'da da birçok sancakta inşa edildi. İnşası Sultan II. Mahmut tarafından başlatılan, lakin tamamlanamayan bazı kışla binaları da oğlu Abdülmecid döneminde tamamlandı.

¹¹¹ Şimşek, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, ss. 175-176.

¹¹² Mübahat S. Kütükoğlu, Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu; Redîf-i Asâkir-i Mansûre, *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, İstanbul 1982, s. 140.

¹¹³ Kütükoğlu, Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu; Redîf-i Asâkir-i Mansûre, s. 141.

Devletin fiziki gücü olan askerlerinin ikametgâhı olan, kışla adı; yazın çadırlarda ikamet eden askerlerin kış aylarında barınmaları için yapılmış olan binalar hakkında kullanılan kışlak sözünden gelir.¹¹⁴ Ayrıca diğer bir tabirle, askerın toplu olarak barındığı yapılar kışla denir. Devasa büyüklükte ki bu yapıların içerisinde fırın, hamam, ahır ve koğuşlar gibi bölümlerin yer aldığı bilinmektedir.¹¹⁵ Bugünkü anlamda kışla denilecek düzenli, teşkilatlı ve birçok askerın devamlı barınmalarını sağlayacak binalar; Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve düzenli ordular kurulmasıyla inşa edilmeye başlanmıştır. İlk düzenli asker kışlaları ahşap, daha sonraları ise dayanıklı ve sağlam olmaları maksadıyla kârgir olarak inşa edilmiştir.¹¹⁶ İstanbul ve Anadolu'da, Osmanlı askeri mimarisinin en güzel örneklerini teşkil eden bu kışla yapılarının birçoğu bugün maalesef ayakta değildir.

A. Kuleli Kışlası'nın Konum ve Mimarisi

Çengelköy koyunun, Bizans döneminde “*Sophianai*” olarak adlandırılan liman olduğu düşünülmektedir. Bu liman, Bizans imparatoru tarafından karısı Sophia için 568 yılında bu bölgede inşasına başlanan saraydan dolayı bu adı almıştır. Bunun yanı sıra Çengelköy adı ile ilgili birçok farklı görüşte ileri sürülmektedir. Bu görüşlerden birisi bölgede bulunan kral Madran oğlu Yanko zamanından kalma çengeller dolayısıyla bu adın verilmesi iken, diğer bir görüş ise bölgede gemi çapaları yapılması sebebiyle bu adın verilmiş olması yönündedir.¹¹⁷

İleri sürülen bu görüşlerden hangisinin tam olarak doğru olduğu bilinmemekle beraber Çengelköy koyunun, Bizans devrinde fazla işlek olmayan “*Sophiana*” limanı olduğu, burada gemilerin bağlanması için çengeller bulunduğu ve şehrin fethinden sonra bölgeye gelen Türklerin, burada bulunan çengellere binaen bölgeye “*Çengelliköy*” veya “*Çengelköy*” adını verdikleri en doğru görüş olarak kabul edilmektedir.¹¹⁸

Bölge Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethettiği zaman koruluktı. Koruluk içerisinde papazlara ait kuleleri bulunan manastır ve binalar bulunmaktaydı. II.

¹¹⁴ Zuhal Çetiner Doğdu, “Kışla Mimarisi”, *Türkler*, C.XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 178.

¹¹⁵ İbrahim Serbestoğlu, *Tanzimat, Teftiş ve Canik Sancağında Modernleşme*, Gece Akademi, Ankara 2019, s. 103.

¹¹⁶ Doğdu, “Kışla Mimarisi”, s. 178.

¹¹⁷ Mehmet Yavuz Erler, *Dünden Bugüne Kuleli Asker Lisesi*, Kuleli Askeri Matbaası, İstanbul 2007 s.1; Semavi Eyice, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1975, s. 55.

¹¹⁸ Erler, *Dünden Bugüne Kuleli Askeri Lisesi*, s. 2.

Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde koruluğun ekilmeye müsait olan yerlerinde saray için çeşitli sebzeler, bostanlar ve çiçekler yetiştirmeye başlanmış, bununla birlikte bostancılar ve bostancıbaşılar için bir takım binalar da yaptırılmıştır. Bostancıbaşının emrinde bulunan bahçedeki manastır ve inşa olunan binaların kuleleri bulunmaktadır. Bu kuleler sebebiyle bahçe, bir süre sonra “*Kuleli Bahçesi*” veya “*Kuleli Bahçe*” adını almıştır. Bütün bu açıklamalar doğrultusunda “*Kuleli*” adı Çengelköy’e bağlı bir semtin adı olup, burada kurulmuş olan kışlanın semtin adından dolayı “*Kuleli*” sıfatıyla adlandırılmış olması akla yatkın gelmektedir.¹¹⁹ Fakat unutulmaması gereken noktalardan biri de Sultan II. Mahmut’un yapının köşelerine inşa ettirdiği iki kulenin de semtin adıyla uyum göstermiş ve kışlanın ismini “*Kuleli Kışlası*” şeklinde pekiştirmiş olmasıdır.¹²⁰

1. Konumu

II. Mahmut’un [1 Zilhicce 1241 (15 Haziran 1826)] tarihinde Yeniçeri Ocağı’nı lağvederek yerine [11 Zilhicce 1241 (7 Temmuz 1826)] tarihinde yeni bir ordu kurması üzerine, kurulan yeni ordunun piyade sınıfı için Üsküdar’da bulunan kışla yeniden inşa ettirilirken, süvari sınıfı askerlerinin ikamet, talim vesaire ihtiyaçlarını karşılamak içinde Boğaz’ın Anadolu Yakası’nda “*Çengelköy*” semtinde, birçok belgede “*Kuleli Bahçe*” olarak adlandırılan bölgeye, [h.1244 (m.1828)] yılında “*Kuleli Kışlası*” inşa ettirilmiştir. Kışlanın günümüzdeki konumu (şekil 2.1) olduğu gibidir.

Şekil 2.1; Kuleli Kışlası’nın Konumu

¹¹⁹ Erler, *Dünden Bugüne Kuleli Askeri Lisesi*, ss. 2–5.

¹²⁰ Özlem Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 46.

2. Kışlanın İnşa Süreci

II. Mahmut [h.1223-1255 (m.1808-1839)], 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak yerine [1 Zilhicce 1241 (7 Temmuz 1826)] tarihinde yayımladığı bir kanunname ile Avrupa usullerine göre eğitim yapacak, modern bir ordu kurmuştu. Bu teşebbüs, yeni kışlalar kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmış ve devletin sathında kurulan ordunun eğitim ve barınmalarını sağlamak için yeni kışlalar kurulması zorunlu hale gelmişti.

II. Mahmut piyade sınıfının yanında süvari sınıfına da gereken önemi verdi ve ordunun hareket becerisini artıran bu sınıf için de yeni kışla binaları kurulmasını sağladı. Bu kapsamda kurulan yeni ordunun piyade sınıfı askerlerine III. Selim tarafından “Nizâm-ı Cedîd Ordusu” için inşa ettirilen Üsküdar Kışlası yeniden inşa olunurken, süvari sınıfı askerleri için de Çengelköy’de yeni bir kışla kurulması kararı verildi.

Süvari sınıfı askerleri için kurulması planlanan kışla ile ilgili ilk yazışmalar [29 Zilhicce 1242 (24 Temmuz 1827)] tarihlidir. Hüsrev Paşa, sultana yazdığı tezkiresinde, “Kuleli Bahçesi”nin arka tarafında yer alan Hüseyin Efendi adlı birisinin set mahallîne yapının temellerinin kazdırılıp kısmen duvarlarının inşa ettirilmeye başlandığı sırada, yapının inşa olunacağı alanın pekte uygun olmadığının anlaşılması üzerine inşaatın durdurulduğunu yazmıştır. Paşa yazısının devamında kışla söz konusu alana inşa olunur ise, alanın iki dağ arasında bulunması hasebiyle kışlanın havasının kapalı olacağını ve 1000 asker kapasiteli olarak planlanan yapıya harcanan masrafın beyhude yapılmış olacağını belirtmiştir. Ayrıca kışlanın inşası için en uygun yerin eskiden Bostancı Ocaklarının bulunduğu sahilde yer alan Kule Bahçesi olduğunu sultana bildirmiş ve bu konuda sultandan izin istemiştir.¹²¹

Kışlanın günümüzdeki konumu düşünüldüğünde, Sultan II. Mahmut’un Mehmet Hüsrev Paşa’nın isteğini olumlu karşıladığı anlaşılır. Yapının inşasına [h.1242 (m.1827)] yılında, yani Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasından yaklaşık bir yıl sonra başlanmış ve [h.1243 (m.1828)] yılında inşası tamamlanmıştır. Yapının ilk inşa edildiği dönemde tek katlı ve ahşap olduğu bilinmektedir.

¹²¹ DABOA, HAT., Dosya No: 594, Gömlek No: 29115; Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, s. 46.

Bulunduğu bölgenin ismiyle özdeşleşen yapı, [h.1244-1253 (m.1828-1837)] yılları aralığında; yaklaşık olarak 10 yıl süvari sınıfı askerleri için kışla olarak kullanıldıktan sonra, 1830’lu yıllarda Hindistan’da ortaya çıkıp, Osmanlı topraklarına sıçramış olan veba salgınının Avrupa’ya yayılmasını önlemek amacıyla Karantina Müdürlüğü kurulması üzerine [h.1244 (m.1837)] yılında, Süvari Asakir-i Hassa-i Şahane alaylarına “*Tahaffuzhane*”(Karantina Binası) olarak verildi.¹²² Kışlanın tahaffuzhane olarak kullanılmasına karar verildikten sonra, kışlada oldukça ciddi bir tamirat yapıldığı, gerek kışla binasının içinin gerekse çevre düzenlemesinin tam bir karantina mahali olarak restore edildiği anlaşılmaktadır.¹²³

Yürütülen çalışmalar sırasında öncelikle kışla ana binasının çatısı tamir edilerek noksan kiremitleri tamamlanmış ve bina içerisinde dökülmüş olan sıvalar yenilenerek tavan ile döşemelerin tamiri yapılmıştır. Ayrıca pencerelerin etrafına tel çekilmiş ve pervazlar yenilenmiştir. Yapının dâhilinde bulunan eski mutfak binasının kiremitleri onarılmış ve içerisine yeni dolaplar yerleştirilmiştir. Eski fırın, kömürlük ve çamaşırhanenin çatıları tamir olunarak zeminleri yenilenmiştir.¹²⁴

Dönüşüm sırasında önceden ahır olarak kullanılan binalar bu defa hastaneye çevrilmiş ve havalı olmaları için tavanları yükseltilerek, duvarlarına yeni pencereler açılmıştır. Bununla birlikte “*Kule Bahçesi*” tarafında yer alan bir koğuş yoklama ve mektup mahalli olarak planlanmış, bu koğuşa yakın bir mahalde bulunan diğer bir koğuş ise evrakların incelenmesi için ayrılmıştır.¹²⁵

Kule Bahçesi tarafında yer alan “hazine-i ab” (su deposu)’ın içerisinde birikmiş olan çamur temizlenerek, badanası yenilenmiştir. Su deposuna gelen eski borular tamir edilmiş, eksik olan borular da yeniden döşenmiştir. Ayrıca kışlanın arka tarafında bulunan set duvarı da yeniden inşa edilmiştir.¹²⁶

Kışlanın tahaffuzhaneye dönüşüm çalışmalarının [h.1254 (m.1839)] yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. [24 Şevval 1254 (10 Ocak 1839)] tarihinde “erbâb-ı vukuf”tan kişiler ile Avanos, Yağcıoğlu ve Delon kalfaların yaptığı keşfe göre kışlanın dönüşümü için yapılan tamirat ve eklemelerin büyük bir kısmı

¹²² Erler, *Dünden Bugüne Kuleli Askeri Lisesi*, s. 7.

¹²³ Özen, II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri, s. 48.

¹²⁴ DABOA, *D.BŞM. BNE.d.*, Gömlek No:16481.

¹²⁵ DABOA, *D.BŞM. BNE.d.*, Gömlek No:16481.

¹²⁶ DABOA, *D.BŞM. BNE.d.*, Gömlek No:16481.

tamamlanmıştır. Keşif sırasında tutulan defterlere göre kışlanın tahaffuzhaneye dönüşümü için 929,5 kese 142 kuruş harcandığı belirlenmiştir.¹²⁷

Kuleli Kışlası, [h.1254-1257 (m.1839-1842)] yılları aralığında Karantina Binası olarak kullanıldıktan sonra, [h.1257 (m.1842)] yılında yeniden süvari sınıfı askerlerine kışla olarak verilmesi ile gündeme gelmiştir. Serasker Rıza Paşa¹²⁸ [11 Muharrem 1258 (22 Şubat 1842)] tarihli Meclis-i Vâlâ'ya gönderdiği yazısında: Süvari Asâkir-i Şahanenin birkaç alaydan ibaret olduğunu, bazı alayların farklı bölgelerde görevlendirilmesi sonucu kışlanın boş kaldığını ve Karantina Binası olarak tahsis edildiğini belirtmiştir.¹²⁹ Muhtemelle bu süvari askerleri Konya ve Ankara dolaylarında meydana gelen kıtlık nedeniyle çıkan olayların bastırılması ve asayişin tekrardan sağlanması için o tarafa gönderilmişlerdir.

Paşa yazısının devamında görevi biten süvari askerlerinin bir kısmının geri döndüğünü, geriye kalanların ise dönmekte olduğunu, dönen süvari askerlerinin Üsküdar'da şurada burada sıkıntı çektiklerini, hayvanlarının ise birçoğunun telef olduğunu izah ederek, bu olumsuz durumun çözümü için Meclis-i Vâlâ'ya iki seçenek sunmuştur. Bu seçeneklerden ilki münasip bir mahalde iki alay süvari askeri alabilecek kapasiteli yeni bir kışla inşası iken, ikinci seçenek ise Tahaffuzhane olarak kullanılan Kuleli Kışlası'nın aslına uygun olarak süvari askerlerinin hizmetine verilmesidir.¹³⁰

Serasker Rıza Paşa'nın Meclis-i Vâlâ'ya sunduğu seçenekler doğrultusunda konu görüşülerek, Galata Gümrüğü İskelesi'nden Tophane'ye kadar olan bölgede bir Tahaffuzhane binası kurulması yönünde karar verildi. Ancak ilerleyen süreçte bu bölgede yer alan tarla, dükkân ve arsaların satın alınmasının büyük bir masrafa neden olacağı ve bu yerlerin sahiplerinin ikna edilmesinin güç olacağı düşünülerek bu fikirden vazgeçildi. Bununla birlikte Meclis-i Vâlâ'da ilerleyen süreçte yapılan görüşmelerde Kuleli Kışlası'nın asker ikamesine uygun olmadığı beyan edilerek, münasip bir mahalde iki alay süvari askeri alabilecek kapasiteli yeni bir kışla binası kurulması ve Kuleli Kışlası'nın Karantina Binası olarak kullanımına devam edilmesi

¹²⁷ DABOA, *D.BŞM. BNE.d.*, Gömlek No: 16481.

¹²⁸ Hasan Rıza Paşa [h.1223-1293 (İstanbul, m.1809-1877)]; Mısır çarşısı esnafından Attar Memiş Ağa'nın oğludur. II. Mahmut döneminde saraya alınarak kâtipliğe getirildi. Abdülmecid döneminde Mabeyn ve Hassa Ordusu Müşiri oldu. 1853 yılında Kaptan-ı Derya olarak görev yaptı. Ticaret ve Bahriye Nazırlıkları ile Selanik, İzmir, Konya ve Halep valiliklerinde bulundu. (Bkz.; Büyük Larousse, xv1 / 9816.).

¹²⁹ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No:36, Gömlek No:645.

¹³⁰ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No:36, Gömlek No:645; Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, s. 50.

yönünde karar verildi. Bu karar daha sonra Sultan Abdülmecid Han'ın onayına sunuldu.¹³¹

Sultan kendisine sunulan bu teklifi kabul etmeyerek, kışlanın süvari askerlerine verilmesi yönünde emir vermiştir. Ayrıca Sultan Abdülmecid kışlaya süvari askerlerinin eğitimleri için bir manej binası, kendisi için de bir Daire-i Hümayun (has oda) ilave ettirmiştir.

3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Kuleli Kışlası'nın ilk inşa edildiği dönemine ait görsel malzemesi oldukça sınırlıdır. Bu dönemde kışlanın plan ve mimari özellikleri hakkında, görsel malzeme olarak adlandırılabilir tek malzeme, Thomas Allom tarafından çizilmiş olan bir gravürdür. Gravüre göre, kışla üç katlı ve deniz kenarındadır. Ayrıca ana girişte bu cephede yer almaktadır.¹³²

Şekil 2.2; Kuleli Kışlası.

Kiremit kaplı beşik çatı sistemiyle örtülü olan Kuleli Kışlası, geniş bir bahçe içerisinde, dikdörtgen plan şemasına sahip ve ortası avlulu olarak inşa edilmiştir. Kışla deniz tarafından üç, avlu tarafından ise iki katlı olup, arazinin yapısına uygun olarak

¹³¹ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No:36, Gömlek No:645.

¹³² Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, s. 53.

tasarlanmıştır. Simetrik bir plan şemasına sahip olan kışlanın, esas mekânları cephe orta aksının iki yanına simetrik olarak konumlandırılmıştır.¹³³

Yapının esas giriş cephesi Boğaziçi yönünde denize bakan doğu cephesidir. Yapının bu cephesinde taş sütunlarla oluşturulmuş “Şeref Kapısı” bulunmaktadır. Şeref Kapısı olarak adlandırılan esas girişin bulunduğu cephenin sütunlu olması, pencere ve kapı sövelerinin belirgin yapılması gibi sade süslemeler yapının “neo-klasik” mimari üslupla inşa edildiğini göstermektedir.¹³⁴

Yapının diğer bir karakteristik özelliği ise ilk bakışta göze çarpan kulelerinin olmasıdır. Dört katlı olarak planlanan kulelerin her katında yuvarlak kemerli pencere dizeleri görülür. En üste yer alan sekizgen planlı “cihannüma” niteliğindeki mekânlar daha sonra kurşun kaplı ahşap konik külahlarla hareketlendirilmiştir.¹³⁵

B. Selimiye Kışlası’nın Konum ve Mimarisi

Üsküdar, tarihin muhtelif çağlarında değişik adlar almıştır. İlk çağdaki isminin “*Khrysopolis*” olduğu düşünülmektedir. İsmi mealine göre muhtelif mütalâa ve rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birisi Kırım’a giderken bu bölgede ölen Agamemnon’un oğlunun isminin verilmiş olmasıdır. Diğer bir rivayet ise İran hâkimiyeti döneminde şehirden toplanan altınların burada biriktirilmesi sebebiyle bu ismin verilmiş olması yönündedir.¹³⁶

Çeşitli isimler ile anılan ve tarihte birçok milletin istilâsına uğrayan Üsküdar, M.S 395 yılında Roma İmparatorluğu’nun ikiye bölünmesi ile Doğu Roma İmparatorluğu’nun; yani Bizans’ın hâkimiyetine girdi. Bizans döneminde önemli bir ticaret ve konaklama merkezi haline gelen Üsküdar değişik tarihlerde Pers ve Arap istilalarına uğradı ve yağma edildi. İlerleyen dönemde Türk hâkimiyetine giren Üsküdar ve havalisi Birinci Haçlı seferinin başlaması üzerine Türklerin kontrolünden çıktı.¹³⁷

Üsküdar’da Türklerin yeniden söz sahibi olması ise Orhan Bey zamanında oldu. 1347 veya 1348 yıllarına gelindiğinde Kocaeli yarım adası ve çevresinde bulunan

¹³³ Nuran Nuhoglu, *Kuleli Kışlası “C Blok” 2010 Yılı Restorasyonu Üzerine Bir Değerlendirme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 27.

¹³⁴ Nuhoglu, *Kuleli Kışlası “C Blok” 2010 Yılı Restorasyonu Üzerine Bir Değerlendirme*, ss. 28-29.

¹³⁵ Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, s. 53.

¹³⁶ Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001, s. 19.

¹³⁷ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, ss. 24-28.

birçok bölge Osmanlı hâkimiyetinde bulunuyordu. Bu sırada Bizans İmparatorluğu'nu ise dede ile torun birlikte yönetiyorlardı. Türklerin Boğaziçi kıyılarına kadar akınlar tertip etmesinden rahatsız olan genç imparator ordusuyla birlikte Üsküdar'a gelerek karargâhını kurdu. Palekânon Ovası'nda yapılan muharebede yenilen ve canını zor kurtaran genç imparator İstanbul'a döndü. Bu savaş neticesinde, Bizans ordusunun kara ve denizden Üsküdar'dan çekilmesi üzerine, Üsküdar ve havalisi Osmanlı hâkimiyetine girmiş oldu.¹³⁸

1. Konumu

III. Selim'in askeri alanda yaptığı ıslahatlar sonucunda kurulan Nizâm-i Cedîd Ordusu için öncelikle Levent Çiftliği'nde asker yetiştirilmeye başlandı. Bir süre sonra yetişen askerlerin mevcudunun artması üzerine yeni bir kışla kurulmasına karar verildi. Devlet adamları dönemin şartlarını ve her hoşnutsuzluğu isyan biçiminde gösterme eğilimindeki yeniçerilerin tepkilerini de göz önünde bulundurarak; güneyinde doğal sınır oluşturan deniz, kuzeyinde büyük ve sınırlayıcı nitelikteki Karacaahmet Mezarlığıyla, doğusunda Haydar Paşa Sahrası olarak adlandırılan büyük bir boş alanla kuşatılan arazide yeni bir kışlanın kurulmasını uygun gördüler.¹³⁹

Fiziksel güvenliği arazinin topoğrafı koşulları ile sağlanmış olan kışlanın konumu (şekil 2.3) gibidir.

Şekil 2.3; Selimiye Kışlası'nın Konumu.

Yapı günümüzde İstanbul'un Üsküdar ilçesine bağlı Selimiye semtinde yer almaktadır.

¹³⁸ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, s. 28.

¹³⁹ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, s. 59.

2. Kışlanın İnşa Süreci

Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybetmesi ve savaşların yenilgiyle sonuçlanmaya başlaması üzerine devletin bütün kurumlarında ıslahat yapılması fikri oluşmaya başladı. III. Selim tahta çıkmadan evvel devletin içinde bulunduğu durumu görerek, padişah olduğu zaman yapacağı ıslahatları planladı. Özi Kalesi'nin kaybedildiği haberini duyan I. Abdülhamid'in ölümü üzerine tahta çıkan III. Selim [(1792-1808)], planladığı ıslahat çalışmalarını uygulamaya koyuldu. III. Selim devletin bütün kurumlarının ıslah edilmesinin gerekliliğini biliyor ve buna inanıyordu. Ancak öncelikle savaşlarda sürekli yenilmeye başlayan orduyu ıslah etmek ve bir an önce başarı sağlamak istiyordu.

III. Selim öncelikle Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmayı düşündü. Fakat bunun pekte mümkün olmadığını anlayınca, Yeniçeri Ocağı'nı bir takım ıslahatlar yapılmak üzere bir kenara bırakarak, Hassa Bostancılar Ocağı'na bağlı olmak üzere “*Bostancı Tüfekçisi Ordusu*” adı ile yeni bir ordu kurdu. İlk önce kurulan yeni ordu için Levent Çiftliği'nde asker yetiştirilmeye başlandı. İlerleyen süreçte yeni ordunun asker sayısının artması üzerine Üsküdar'da bir tane daha kışla inşa edildi.

Bostancı Tüfekçi'si Ordusu için inşa edilen kışla yarı kârgir olarak inşa edilmişti. Bu yapı, [h.1217-1222 (m.1803-1808)] yılları aralığında kışla olarak kullanıldıktan sonra, yeniçeriler tarafından başlatılan ve Nizâm-i Cedîd Ordusunun kaldırılmasıyla sonuçlanan Kabakçı Mustafa isyanı sırasında tahrip edildi.

Sultan II. Mahmut'un saltanatının ilk dönemlerinde [h.1222-1241 (m.1808-1826)], harap durumda kalan “*Üsküdar Kışlası*” [9 Zilkade 1241 (15 Haziran 1826)] tarihinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından yaklaşık üç ay sonra kurulan yeni ordunun piyade sınıfı askerleri için, yeniden ve eskisinden daha büyük bir şekilde inşa ettirildi. Kışlanın ismi de III. Selim'e atfen “*Selimiye Kışlası*”¹⁴⁰ olarak değiştirildi.

Selimiye Kışlası [h. 1263 (m.1846)] tarihinde kaza sonucu meydana gelen yangında büyük oranda zarar gördü. [17 Zilkade 1263 (27 Ekim 1847)] tarihinde Mahmut Paşa Serasker Hüsrev Mehmet Paşaya gönderdiği yazısında, kışlada meydana

¹⁴⁰ Selimiye Kışlası'nın III. Selim ve II. Mahmut dönemleri Gözde Ramazanoğlu tarafından doktora tezi olarak çalışıldığı için bu dönemlere ilişkin kısmi bilgiler verilmiştir. Selimiye Kışlası Sultan Abdülmecid döneminde meydana gelen yangında büyük zarar görmüştür. Bu çalışma da yangın sonrası yapılacak onarım için gerçekleştirilen bürokratik süreç hakkında detaylı bilgi verilmiştir. (III. Selim ve II. Mahmut dönemleri için bkz.: Gözde Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2003).

gelen yangında kışlanın yarısına yakın mahalının harap olduğunu ve kışlada bulunan askerlerin yarısının yangında zarar görmeyen mahallere, diğer yarısının ise Üsküdar sahili ile Rumeli yakasında yer alan karakolhanelere yerleştirildiğini yazmıştır. Ayrıca Mahmut Paşa, Selimiye Kışlası'nın merkezde yer alan askeriyeğe ait en büyük yapı olması ve askerlerin parça parça yerlerde ikamet etmesinin uygun olmayacağını beyan ederek, kışlanın bir an önce tamir ettirilebilmesi için gerekli olanların yapılmasını da talep etmiştir.¹⁴¹

Mahmut Paşa'nın isteği doğrultusunda kışlanın yangında zarar gören mahallerinin yapımı için gerekli olan kereste vb. inşaat malzemelerinin belirlenmesi ve bu malzemelerin fiyatlarının hesaplanması gibi işler için Ebniye-i Hassa Müdürü Es-seyyid Abdülhâlim Efendi görevlendirilmiş ve gerekli keşif yaptırılmıştır.

Serâsker Koca Hüsrev Mehmet Paşa aracılığıyla hem Mahmut Paşa'nın yazısı hem de Ebniye-i Hassa müdürünün keşif sırasında hazırladığı; plan, rapor ve inşaat için gerekli malzemelerin yer aldığı defterler Meslis-i Vâla'ya intikal ettirilmiştir. Bunun üzerine [30 Zilkade 1263 (9 Kasım 1847)] tarihinde Meclis-i Vâlâ'da görüşülen konu neticesinde, kışlanın yangında zarar gören kârgir duvarlarının yıkılarak yeniden yapılmasına, inşaat için gerekli olan büyük kerestelerin İstanbul ve çevresinde bulunamayacağından dolayı Misivri¹⁴² tarafına memurlar gönderilmesine ve kerestenin oradan kesilerek merkeze nakline karar verilmiştir. Ayrıca Misivri tarafına gidecek olan memur ve kerestenin kesilip taşınması işinde çalıştırılacak kişilere verilmek üzere bin kese akçe hazırlanması da kararlaştırılmıştır.¹⁴³

Bununla birlikte Ebniye-i Hassa müdürünün yaptığı keşfe göre kışlanın onarımı için hesaplanan 7.400 kese akçenin tahmini bir değer olduğu, kışlanın gerek yangınzâde olması gerekse eskisinden daha “âlâ” biçimde inşası planlandığı için masrafın değişebileceği de ifade olunmuştur. Ayrıca inşaat işlerini takip edecek müstakil bir bina eminine gerek olmadığı ifade edilerek, inşa işlerinin Serâskerlik makamınca görevlendirilecek inşaat işine vâkıf bir kişi marifetiyle yapılmasının daha uygun olacağı kararı da verilmiştir.¹⁴⁴ Devlet kurumları arasında yapılan yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla inşaat için gerekli olan kerestenin bir an önce hazır edilmesi için hummalı bir çalışma yürütülmektedir. Kerestenin mart ayı gelinceye

¹⁴¹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 158, Gömlek No: 8184.

¹⁴² Misivri: Bulgaristan'ın güneydoğusunda Karadeniz kıyısında bulunmaktadır.

¹⁴³ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 158, Gömlek No: 8195.

¹⁴⁴ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 158, Gömlek No: 8195.

kadar tamamlanmış olması yoksa inşaata başlanılamayacağı yapılan yazışmalarda sıkça ifade edilmiştir.

Kerestenin hazırlanması için yapılan hummalı çalışmalar neticesinde, kerestenin dağdan kesilmesi, oradan iskeleye nakil ettirilmesi gibi işlerin takibini yapması için Erkân-ı Harbiye zabitanlarından Kolağası Osman Efendi memur tayin edilmiştir. Osman Efendi ile birlikte kerestenin cinsini, çapını ve iyisini ayırt etmesi için kereste işinden anlayan bir “nefer” de görevlendirilmiştir.¹⁴⁵

Kışla inşaatına gerekli olan kerestenin takibini yapacak kişiler belirlendikten sonra, kışlaya bina emini olacak kişinin belirlenmesi süreci başlamıştır. [30 Zilkade 1263 (9 Kasım 1847)] tarihli Meclis-i Vâlâ’nın toplantısında müstakil bir bina eminine gerek olmadığı kararı verilmişti. Bu kararın devlet erkânı tarafından uygun görüldüğü anlaşılmaktadır. Sadrazam Koca Mustafa Reşit Paşa, sultana sunduğu [2 Safer 1264 (9 Ocak 1848)] tarihli yazısında: Dâr-ı Şûrayı Askeri ve Meclis-i Vâlâ’da Selimiye Kışlası’nın bina eminliği görevinin Dârülfünun ebniyelerini takip etmekte olan, Meclis-i Maârif-i Umûmiye azalarından İsmail Efendi’ye verilmesinin uygun görüldüğünü belirterek, bu konuda padişahın onayını istemiştir.¹⁴⁶ Kışlanın inşaat işlerini bir süreliğine Seraskerlik nezareti altında İsmail Efendi’nin takip ettiği anlaşılmaktadır. İsmail Efendi’nin kışla için bina emini tayin olunmasını Abdülmecid Han’ın olumlu karşıladığı aşikârdır.

Kışlanın inşasında görev yapacak bir de mimar tayin edilmiştir. [28 Cemaziyevvel 1264 (2 Mayıs 1848)] tarihinde Dâr-ı Şûra’da yapılan toplantıda Selimiye Kışlası binaların “metanet ve rasanet” ine dikkat etmesi için Mimar İsmet ile kontrat yapılmıştır. Mimar İsmet’e haftada iki gün yapacağı memurluk için memuriyeti tarihinden itibaren kışlanın tahsisatından aylık 4.000 kuruş verilmesi de yapılan kontrata dâhil edilmiştir.¹⁴⁷

Kışlanın inşası için gerekli olan kereste ve diğer malzemeler ile inşaatı takip edecek bina emini ve mimar gibi şahısların ayarlanmasından sonra inşaata başlanmıştır. Yaklaşık bir yıl sonra [6 Cemaziyelâhir 1265 (29 Nisan 1849)] tarihinde yapılan keşfe göre inşaatın büyük bir bölümünün tamamlandığı ve keşif evveli defterlerinde bulunmayan mutfak, hamam gibi mahallerin de onarımının yapıldığı

¹⁴⁵ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 113, Gömlek No: 2678.

¹⁴⁶ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 175, Gömlek No: 9467.

¹⁴⁷ DABOA, A.) *MKT.MVL.*, Dosya No: 9, Gömlek No: 14.

anlaşılmaktadır. Bu tarihe kadar yapılan inşaat için 20.535 kese 400 kuruş harcanmıştır. Yapının [6 Cemaziyelâhir 1265 (29 Nisan 1849)] tarihinden sonraki inşaa sürecini takip etmesi için Tamirat Müdürü Hüsam Efendi görevlendirilmiştir. Hüsam Efendi'ye de kışlanın tahsisatından aylık 2.000 kuruş maaş tahsis edilmiş ve Hüsam Efendi marifetiyle yapının inşası tamamlanmıştır.¹⁴⁸ Selimiye Kışlası, ilk inşasından sonra gelen iki padişah döneminde de inşaa ve tamir olunarak günümüze kadar gelmeyi başaran bir yapı olmuştur.

3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Selimiye Kışlası ilk inşaa edildiğinde yarı kârgir olarak inşaa edilmiştir. İlerleyen yıllarda pek çok onarım geçiren yapı, geniş ve eğimli bir kayalık üzerine kuruludur.

Şekil 2.4; Selimiye Kışlası.¹⁴⁹

Sultan II. Mahmut tarafından yeniden inşaa ettirilen kışla kârgir temellidir. Kârgir temelleri arazinin eğimine göre yer yer farklılık göstermektedir. Temeller üzerinde gizli ahşap hatıllar bulunmaktadır. Kışlanın dış duvarları 1,5 zira'(1,5*0.75=1.125 m.) kadar genişlikte ve çatıya kadar kârgirdir. Duvarların iç kısımlarında da gizli hatıllar yer almaktadır.¹⁵⁰ Dönemin mimarisine uygun, dikdörtgen şeklinde ve ortası avlulu

¹⁴⁸ DABOA, A.) MKT., Dosya No: 194, Gömlek No: 25.

¹⁴⁹ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90475/029.

¹⁵⁰ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, ss. 126-127.

biçimde inşa edilen yapı, yaklaşık olarak 200*267 boyutlarındadır. Yapının özgün planı orta avluya bakan bir koridora açılan mekânlardan oluşmaktadır.¹⁵¹

Yapının cepheleri, neo-klasik üslupta ve kenarları orta aksındaki giriş kapılarına göre simetrik düzeydedir. Dış cephelerindeki pencereler düz atkılı ve söveli, orta avluya bakan pencereleri ise yarım daire kemerlidir. Yapının üstü kiremit kaplı beşik çatı ile örtülüdür.¹⁵² Dört köşesinde binanın cephesinden taşırılmış olan kuleler yer almaktadır. Kare planlı kuleler yedi katlıdır. Kulelerin pencereleri dikdörtgen şeklinde olup, son katlarda yuvarlak kemerli pencere sistemi görülür.¹⁵³

Kışlanın “keşif evveli” defterlerinde iki küçük, iki de büyük kapılı olması planlanmıştır. Ancak inşası sırasında karar değiştirilerek bütün kapıları ön görülden büyük inşa edilmiştir. Doğu ve batı cephesinde yer alan kapıları eş nitelikte olmasına karşın diğer kapıları farklı niteliktedir.¹⁵⁴

Kışla odalarının dış cephe boyunca sıralandığı anlaşılmaktadır. Yapının genelinde bulunan odaların bazıları badanalı iken bazıları ise boyalıdır. Koridorun açık olması sebebiyle, odaların hem dış cepheye hem de koridor tarafına açılan pencereleri olduğu görülmektedir. Bu şekilde yapılmış olan pencere sistemiyle odaların aydınlatılması kadar havalandırılması da sağlanmış olmaktadır.¹⁵⁵

Yapı ilk inşa edildiğinde binanın sağında, solunda ve talimhane kapısı tarafında yer alan üç adet mutfak vardı. İlerleyen dönemde mutfaklardan birinin yarısı ecza laboratuvarı, diğer yarısı ise çamaşırhane haline getirilerek geçici hastanenin hizmet birimlerine dönüştürülmüş ve böylelikle mutfak sayısı ikiye düşmüştür.¹⁵⁶

C. İzmir Kışlası'nın Konum ve Mimarisi

Batı Anadolu'da bulunan İzmir, körfezin kıyısında kurulmuştur. Şehrin adının bir Amazon olan “symirna”dan geldiği düşünülmektedir. Milattan önce VII. asırda Lidyalıların hedefi olan şehir, ilerleyen süreçte Roma hâkimiyetine girmiştir. Roma

¹⁵¹ Aynur Çiftçi, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Askeri Mimari ve İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapılar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2004, ss. 84-85.

¹⁵² Çiftçi, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Askeri Mimari ve İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapılar*, s. 85.

¹⁵³ Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimarî Özellikleri*, s. 59.

¹⁵⁴ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, s. 135.

¹⁵⁵ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, s. 143.

¹⁵⁶ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, s. 146.

İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile Bizans tarafında kalan şehir bu dönemde gerilemeye başlamıştır.¹⁵⁷

XI. yüzyılda meydana gelen gelişmeler gerileme yaşayan İzmir, içinde yeni dönüşüm ve gelişimlerin başlangıcı oldu. [h.463 (m.1071)] Malazgirt Zaferi'nin ardından başlayan fetihler kısa zamanda Batı Anadolu'ya kadar ulaştı. İzmir ve çevresinde Türk hâkimiyetinin kesin olarak başlaması ise, [h.473 (m.1081)] yılında Çaka Bey döneminde oldu.¹⁵⁸

Çaka Bey kurduğu beyliği yaşatmak ve Bizans İmparatorluğu'na karşı başarılı olabilmek için güçlü bir donanmaya sahip olunması gerektiğinin farkındaydı. Bunun için İzmir'de bir donanma inşa ettirdi ve Bizans İmparatorluğu'na karşı ciddi başarılar elde etti. Ancak kazanılan bu başarılar Bizans İmparatoru kadar I. Kılıç Arslan'ı da memnun etmedi. I. Kılıç Arslan bu bölgeleri kendi fetih alanı olarak görmekteydi. Yaşanan bu olaylar neticesinde Bizans İmparatorunun kışkırtmaları üzerine I. Kılıç Arslan Çaka Bey'i öldürdü. Çaka Bey'in ölümü ile birlikte on altı yıl Türk egemenliğinde kalan İzmir tekrardan Bizans'ın hâkimiyetine girdi.¹⁵⁹

İzmir'de Türklerin yeniden etkili olması ise [h.699 (m.1300)] yılında Aydınoğulları zamanında oldu. Aydınoğlu Mehmet Bey, Aydın ve çevresini aldıktan sonra İzmir'i de topraklarına kattı. Böylelikle şehir yeniden Türklerin eline geçti. Şehri yaklaşık olarak doksan sekiz yıl ellerinde bulunduran Aydınoğulları XV. yüzyılın ikinci yarısında eski güçlerini kaybetmiş durumdalar. Bununla birlikte her geçen gün güçlenmekte olan Osmanlı toprakları Anadolu'da bulunan birçok beyliği hâkimiyetleri altına almışlardı. [h.791 (m.1389)] yılında yapılan Kosova Savaşı sonrasında da Aydınoğulları beyliği Osmanlı topraklarına dâhil edildi. Böylece İzmir ve çevresi İlk defa Osmanlı hâkimiyetine girmiş oldu.¹⁶⁰ Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Aydın Vilayeti'ne bağlı bir sancak olan İzmir'in en kapsamlı nüfus verileri [h.1294 (m.1877)] senesine aittir. Bu verilere göre, İzmir Sancağı'nın nüfus, bina ve kaza sayıları (Tablo 2.1) gibidir.

¹⁵⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, "İzmir", *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXIII, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2001, ss. 515-516.

¹⁵⁸ Mustafa Daş, "Ortaçağ'da İzmir", *İzmir Kent Tarihi*, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İzmir 2009, s. 43.

¹⁵⁹ Daş, "Ortaçağ'da İzmir", ss. 44-49.

¹⁶⁰ Daş, "Ortaçağ'da İzmir", s. 51.

Tablo 2.1; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre İzmir Sancağı.¹⁶¹

Aydın Vilayeti	Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
	İzmir	155.000	27.000	Ödemiş, Urla, Çeşme, Menemen, Bayındır, Kuşadası.

Belgelerin elverdiği ölçüde İzmir’de görev yapan askeri personel incelendiğinde, [h.1264 (m.1847)] senesinde Mahmut ve İzzet paşaların kışlada görevli oldukları anlaşılmaktadır.¹⁶²

1. Konumu

Sultan II. Mahmut’un [h.1222-1254 (m.1808-1839)], kurduğu yeni ordu için Osmanlı sınırları dâhilinde pek çok kışla inşa edilmişti. Bu kışlalardan birisi de İzmir’deki askeri kışladır. İnşa olunan ve inşa olunması planlanan birçok kışla gibi İzmir Kışlası’nın da hangi mahalde inşa olunacağı konusu uzun süre görüşülmüştür. Çünkü kışla inşa olunacak mahalin, havasının latif olması ve su ikmalinin kolayca yapılabilmesi gerekmektedir. İzmir’de bu şartları taşıyan mahal olarak günümüzdeki Konak Meydanı’nın (şekil 2.5) bulunduğu alan uygun görülmüş ve kışla bu alana inşa ettirilmiştir.

Şekil 2.5; İzmir Kışlası’nın Yıkılmadan Önceki Konumu.

2. Kışlanın İnşa Süreci

Sultan II. Mahmud tarafından kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu için İzmir’de kurulması planlanan kışla ile ilgili yazışmalar [27 Safer 1242 (30 Eylül 1826)] tarihlidir. Yani ordunun kurulmasından üç ay sonrasına aittir.

¹⁶¹ Kemal Haşim Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 253.

¹⁶² DABOA, C. AS., Dosya No: 201, Gömlek No: 8613

Dönemin İzmir Muhafızı Hasan Paşa merkeze gönderdiği kaimesinde: İzmir'in dâhilinde ve hâricinde kışla inşa edilebilecek alanların bölgede bulunan mimar ve arazi işinden anlayan kişiler ile birlikte ayrı ayrı keşiflerinin yapıldığını yazmıştır. Bu arazilerden bazısının çevresi kapalı olduğu için havasının latif olmadığı, bazısına ise su ikmali yapmak çok zor olacağından dolayı bu alanlar beğenilmemiştir.¹⁶³ Yazışmadan anlaşıldığı kadarıyla kışlanın inşa olunacağı alan için yoğun bir çalışma yürütülmektedir.

Hasan Paşa yazısının devamında, şehirdeki yetkililer ve ileri gelenler ile münasip bir yer bulunması için incelemelere devam edildiğini; sonuçta, İzmir sabunhanelerinin önünde deniz kenarında, etrafı açık, havası güzel ve istenilen miktarda bina yapılabilecek bir alanın kışla inşası için uygun görüldüğünü yazmıştır.¹⁶⁴

Kışlanın inşa olunacağı alanın belirlenmesi üzerine yerel mimarlar tarafından yapılması planlanan yapının plan, resim ve raporları hazırlanmaya başlanmıştır. Yerel mimarlar, kışlanın inşa edileceği alanda bulunan büyük bir tuzhanenin satın alınarak yıkılması ile deniz tarafından bir miktar alanın doldurulması neticesinde elde edilecek 12.100 zirâ' ($12.100 \times 0.75 = 9.075 \text{m}^2$) arsa üzerine inşa olunacak 7.140 zirâ' ($7.140 \times 0.75 = 5.355 \text{m}^2$) büyüklüğünde bir bina resmi çizmişlerdir. Bu binanın 54.440 kuruşa inşasının tamamlanacağını da belirtmişlerdir. Ayrıca deniz tarafına bir tabyanın inşasını planlamışlardır. Ancak ilerleyen süreçte tabyadan vazgeçilmiştir.¹⁶⁵

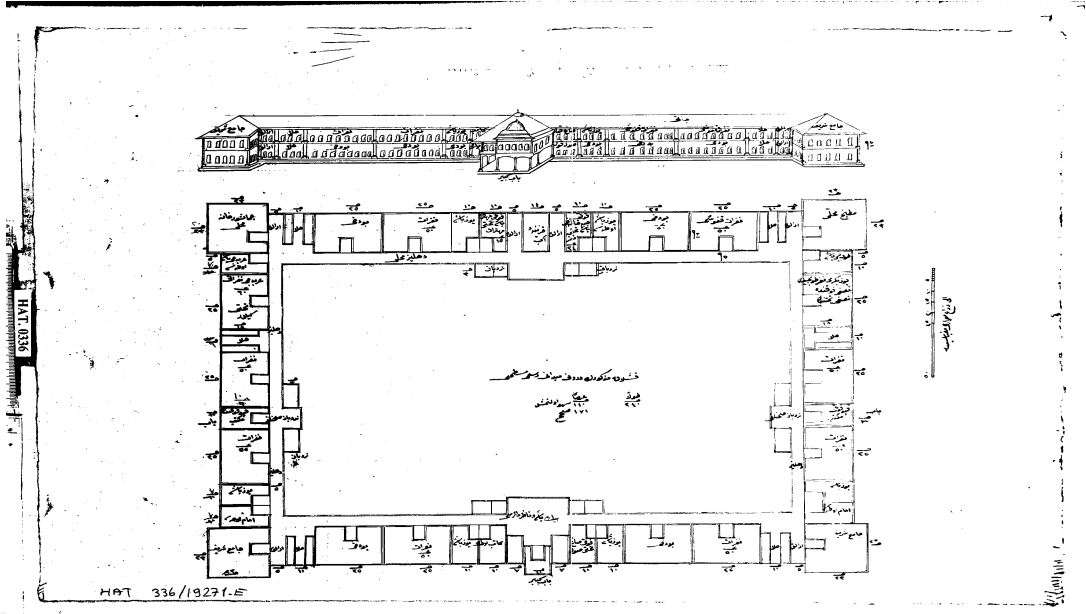
Yerel mimarlar tarafından çizilen resim ve hazırlanan raporlar Muhafız Hasan Paşa tarafından incelenmek üzere İstanbul'a gönderilmiştir.¹⁶⁶ Yerel mimarlar tarafından çizilen fakat İstanbul'daki incelemeler neticesinde uygun görülmeyen kışla resmi günümüze ulaşmıştır. Bu resme göre:

¹⁶³ DABOA, HAT., Dosya No: 596, Gömlek No: 29225; Özen, II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri, ss. 65-65.

¹⁶⁴ DABOA, HAT., Dosya No: 596, Gömlek No: 29225.

¹⁶⁵ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271; Özen, II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri, s. 67.

¹⁶⁶ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271.

Şekil 2.6; İzmir Kışlası'nın Uygulanmayan Planı.¹⁶⁷

Plan zira-i Osmani¹⁶⁸ adı verilen ölçeğe göre hazırlanmıştır. Plana göre kışla iki katlı, köşe ve orta ekseninden dışa doğru çıkıntıların olduğu üstü düz çatılı bir yapıdır. Yapının giriş kapısı biraz öne doğru çıkıntılıdır ve kapının üzeri ikinci katta binbaşı ve nazır daireleri bulunmaktadır. Dairenin iki tarafı yüzbaşı odaları olarak tasarlanmıştır. Ön cephede yer alan yüzbaşı odaları ile köşeler arasında koğuşlar yer alırken, köşe başları ise cami-i şerif olarak gösterilmiştir. Camilerin¹⁶⁹ hemen yanında birer adet imam odası, imam odalarının hemen yanlarına da yine yüzbaşı odaları yerleştirilmiştir.¹⁷⁰

Plana göre kışlanın arka cephesinde bulunan köşelerden birisi çamaşırhane olarak planlanmıştır. Çamaşırhane yanına arabacıbaşının odası, onun yanına da arabacı askerlerine ait koğuşlar yerleştirilmiştir. Ön cephede olduğu gibi arka cephede de köşeler arasına koğuşlar sıralanmış ve bu cephede yer alan diğer köşe mutfak olarak düşünülmüştür. Mutfak yanına topçubaşının odası, hemen bu odanın yanına da yüz yirmi topçu askeri alacak şekilde bir koğuş planlanmıştır. Kışlanın dikdörtgen biçiminde bir avlusu bulunmakla beraber arka giriş kapısı tarafında “hazine-i ab”

¹⁶⁷ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/E.

¹⁶⁸ Günümüz ölçü birimlerine göre mimaride kullanılan zira' yaklaşık 0.75 santimetre karşılığında bir uzunluğa eşittir.

¹⁶⁹ Cami-i şerif olarak gösterilen alanlar muhtemelen küçük mescit tarzı odalardır.

¹⁷⁰ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/E.

olarak belirtilen bir su deposu görülmektedir. Ön ve arka cephede yer alan koğuşların ise dikdörtgen pencere sistemiyle aydınlatılması ve havalandırılması sağlanmıştır.¹⁷¹

Yerel mimarlar tarafından çizilen plan İstanbul'da yapılan inceleme sonucunda, alanın bir tarafının ağaçlık olması nedeniyle yapının karanlık olma ihtimalinin bulunması, on askere bir oda düşmesi ve tanzim olunan askere kâfi olamayacağı gibi nedenler dolayısıyla kabul edilmemiştir. Bunun üzerine İstanbul'daki mimarlar tarafından yeni bir kışla planı hazırlanarak her iki planda padişahın onayına sunulmuştur. İnceleme ve müzakereler sonucunda padişah ve devlet ricali ileriye dönük problemlerin çıkmaması için kışlanın İstanbul'da hazırlanan plana göre inşasını münasip görmüşlerdir.¹⁷²

Kışlanın İstanbul'daki mimarlar tarafından hazırlanan plana göre inşasına karar verilmesi üzerine Muhafız Hasan Paşa'ya tahrirat gönderilmiştir. Hasan Paşa, bu emir üzerine beldeye bulunan yerel mimarlar ve inşaat işinden anlayan kişiler ile birlikte kışlanın inşa olunacağı alana giderek gerekli ölçümleri yapmıştır. Yapılan ölçümlerde kışla alanının çizilen yeni resme binaen çok küçük olduğu, önceki resme göre on adet sabunhane ve bir adet büyük tuzhanenin satın alınıp yıkılması ile elde edilecek 7.000 zirâ' ($7.000 \times 0.75 = 5.025 \text{m}^2$) alana kışla binalarının hepsi inşa edilecekken, çizilen yeni resme göre sadece kışla ana binası için 11.000 zirâ' ($11.000 \times 0.75 = 8.025 \text{m}^2$) alana ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. Ayrıca yapılan keşifte ihtiyaç duyulan alanın satın alınabilmesi için her bir zirâ'sına altmışar kuruş verilmek üzere toplamda 11 "yük" 6.000 kuruş harcanacağı da belirlenmiştir.¹⁷³

Yapılan keşif sonrasında Muhafız Hasan Paşa gerek ihtiyaç duyulan alanın gerekse harcanması planlanan masrafin oranlarındaki ciddi artış üzerine durumu İstanbul'a bildirmiş ve Devlet-i Âliye'de inşaat ilmine vakıf mimar ve kalfalardan bazılarının, kışlanın ne kadar alana ve ne kadar masrafla kurulacağını belirlemeleri için İzmir'e gönderilmelerini talep etmiştir.¹⁷⁴

Muhafız Hasan Paşa'nın bu isteği doğrultusunda önceden Cezayir Garp Ocağı'nda görev yapmış olan Hendese-i Hümayun kalfalarından Mahmut Efendi

¹⁷¹ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/E.

¹⁷² DABOA, HAT., Dosya No: 596, Gömlek No: 29225; DABOA, HAT., Dosya No: 596, Gömlek No: 29255.

¹⁷³ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/A.

¹⁷⁴ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/A; Özen, II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri, s. 70.

görevlendirilerek İzmir'e gönderilmiştir. Mahmut Efendi'nin İzmir'e gelmesi ile Muhafız Hasan Paşa, yerel mimarlar ve erbab-ı vukûftan kişilerden oluşan bir grup, öncelikle İstanbul'da çizilen resme uygun bir alan bulmak için İzmir'in dâhilinde ve hâricinde yer alan bazı arazileri incelemişlerdir. Ancak istenilen ölçülere uygun bir arazi bulunamayınca, ilk belirlenen arsaya kışlanın kurulması kararı verilmiştir. Bunun üzerine adı geçen gruptaki kişiler kışlanın kurulacağı alana dört defa giderek her tarafını keşif yapıp gerekli defterlerini tutmuşlardır.¹⁷⁵

Tutulan defterler incelendiğinde çizilen yeni resme göre inşa olunacak binalara yeterli büyüklükte alan elde edebilmek için arsanın ortasında yer alan bir, güneyinde yer alan dokuz toplamda on adet sabunhanenin ve kuzeyinde bulunan bir adet büyük tuzhanenin satın alınması ve deniz tarafından 25 zirâ' ($25 \times 0.75 = 18.75 \text{m}^2$) eninde, 240 zira' ($240 \times 0.75 = 180 \text{m}^2$) boyunda bir alanın doldurulması ile gerekli alanın sağlanacağı anlaşılmıştır.¹⁷⁶

Satın alınması gereken sabunhaneler ve tuzhanenin yanı sıra kışlanın havasının kapalı olmaması için önceden tâlim meydanı olarak tanzim olunan alanda bulunan dört adet kâhvehane, bir adet yâhudhane,¹⁷⁷ bir adet salhane,¹⁷⁸ bir adet kerîşhane¹⁷⁹ ve bir adet mumhane de sahiplerinden satın alınarak yıkılacak yerler arasında bulunmaktadır. Ayrıca kışlanın inşa edileceği mahalın düzeltilmesinden çıkan toprağın, kışlanın önünde yer alan deniz sığ olduğu için oraya dökülerek, oranın düzleştirilmesi ve üzerine duvar örülerek tâlim meydanı olarak kullanılabileceği de tutulan defterlerde belirtilmiştir.¹⁸⁰

İzmir'deki yerel yöneticiler tarafından merkeze gönderilen [27 Safer 1242 (30 Eylül 1826)] tarihli yazıda, kışlanın bütün işlerinin lüzumlu olduğu bildirilmiştir. Bununla birlikte kış mevsimi yaklaştığından inşaaata başlanılsa bile inşaatın yarım kalacağı beyan edilerek, kışlanın inşasına gelecek ilkbaharda başlanmak üzere ertelenmesi talep edilmiştir. Bu talep Bâb-ı Âli'de görüşülerek uygun bulunmuş ve Bâb-ı Âli'den İzmir'e gönderilmek üzere bir tezkire yazılmıştır. Yazılan tezkirede, bu

¹⁷⁵ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271.

¹⁷⁶ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271; Özen, II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri, ss. 70-71.

¹⁷⁷ Yâhudhane: Eskiden Yahudilerin bir arada oturdukları ev veya evler topluluğu.

¹⁷⁸ Salhane: Hayvan kesilip yüzülen yer.

¹⁷⁹ Kerîşhane: İşkembe satılan veya yapılan mekân.

¹⁸⁰ DABOA, HAT., Dosya No: 336, Gömlek No: 19271; Özen, II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri, s. 71.

süre zarfında inşaat için gerekli olacak taş, ahşap ve levazımât sairenin tedarik edilmesinin inşaata başlandığı zaman kolaylık sağlayacağı bildirilmiştir.¹⁸¹

Bunun üzerine ilk önce inşaat için gerekli olan taş, ahşap ve kum alınacak yerler belirlenmiştir. Kışlanın inşasında kullanılacak taş İzmir civarında yıkılmış bir kale olan “Kaytafa” kalesinden 1 ve 1,5 zira’ ebadında yüz deve yükü getirilmiştir. Binaların harcına karıştırılmak için gerekli kum, şehre yakın bir bölge olan Kemer tarafından sağlanmıştır. Ancak kereste ihtiyacının İzmir’deki keresteci esnafından karşılanmayıp Kaz Dağları tarafındaki Yörük taifesinden satın alınması yapılan yazışmalarda kesin olarak bildirilmiştir.¹⁸²

Kışlanın su ihtiyacı için Köprülüzâde vakfından dört, Osman Ağa vakfından ise sekiz masura¹⁸³ olmak üzere toplamda on iki masura su alınmıştır. Her bir masura için dörder kuruş ödeme yapılmış ve su bentleri ile suyun kışlanın inşa olunacağı alana ikmali sağlanmıştır.¹⁸⁴ Kışlanın bina eminliği de Voyvoda Arif Ağa’ya verilerek, inşasına [h.1243 (m.1827)] yılı ilkbahar aylarında başlanmıştır.¹⁸⁵

[7 Şevval 1243 (22 Nisan 1828)] tarihine gelindiğinde İzmir Muhafızı Hasan Paşa, Mimar Mümtaz Efendi, Neccar kalfalarından Todori, Mühendis Mânzûrzâde Efendi, Hasip ve Hüseyin Efendiler ile yerli kalfalardan İstefan ve İspiro isimli ebniye ilmine vakıf kişilerin içinde bulunduğu bir grup tarafından gerçekleştirilen keşifte yapının büyük bir kısmının tamamlandığı anlaşılmıştır.¹⁸⁶

İzmir’de kurulması planlanan kışla ile ilgili yazışmalar yaklaşık olarak bir yılı aşkın bir süre devam etmiştir. Yapılan yazışmaların geneline bakıldığında inşa için hummalı bir bürokratik süreç yaşandığı anlaşılr. Ayrıca bu dönemde kışlaya ait müstakil bir hastane binası kurmak için yapılan bürokratik süreçte dikkate değer olmuştur.

3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Sultan II. Mahmut tarafından İzmir’de inşa ettirilen kışla, çeşitli sorunlar nedeniyle maalesef günümüze kadar ulaşamamıştır. Bununla birlikte günümüze intikal

¹⁸¹ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 596, Gömlek No: 29225.

¹⁸² DABOA, *HAT.*, Dosya No: 599, Gömlek No: 29338/A.

¹⁸³ Masura: Akarsu dağıtımında kullanılan bir ölçü birimi; 1,5 masura=14,5 metre küp/gün.

¹⁸⁴ DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 747, Gömlek No: 31434.

¹⁸⁵ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 596, Gömlek No: 29255.

¹⁸⁶ DABOA, *D.BŞM.BNE.d.*, Gömlek No: 16344.

eden resimler kışlanın plan ve mimari özellikleri hakkında kabaca bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır.

Şekil 2.7; İzmir Kışlası.¹⁸⁷

Kışla üç katlı ve kârgir şekilde inşa edilmiştir. “U” şeklinde inşa edilen yapının görsel malzemesinden anlaşıldığı kadarıyla kırma çatılı olduğu ve köşelerin ana kütlede taşırılarak vurgulandığı görülmektedir.¹⁸⁸

Kışlanın inşa edildiği dönemin plan özellikleri göz önüne alındığında köşe bölümlerinin zabitan odaları olarak değerlendirildiği ve er koğuşlarının binayı üç taraftan dolaşan koridorlara açıldığı söylenilebilir. Yapının “U” planlı inşasının en önemli sebebinin iskeleden binaya yapılacak olan malzeme ikmalini kolaylaştırmak olduğu düşünülmektedir.¹⁸⁹

D. Karahisar Kışlası’nın Konum ve Mimarisi

İç batı Anadolu’da bulunan Afyon kentinin eski adı Karahisar-ı Sâhib’tir. Karahisar ismi kentin ortasında yükselen kayalığın rengi ile kayalık üzerinde bulunan hisardan, Sâhib ismi ise Moğol istilâsı sırasında kente sığınan Sâhib Ata Fahreddin Ali Bey’in isminden gelmektedir. Kentin XIII. yüzyılda Türklerin eline geçtiği tahmin

¹⁸⁷ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90417/014.

¹⁸⁸ Özen *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, ss. 78-80.

¹⁸⁹ Özen *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, s. 80.

edilmektedir. [h.741 (m.1341)] yılında ise kent Germiyanogullarının hâkimiyeti girmiştir. Germiyanoglu beyi II. Yakub zamanında Osmanlı Devleti'ne katılan bölge Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar Yakub Bey'in elini geçmiştir. Kent ve içinde bulunduğu bölge Yakub Bey'in [h.831 (m.1428)] yılında ölümü üzerine, vasiyeti gereğince kesin olarak tekrardan Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.¹⁹⁰

Osmanlı hâkimiyetindeki Afyon'un [h.1246 (m.1831)] yılı nüfus verilerine göre nüfusunun 14.426 civarında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁹¹ İlerleyen süreçte Hüdâvendigâr (Bursa) Vilayeti'nin bir sancağı olan kentin [h.1246 (m.1831)] yılı sonrasındaki en kapsamlı nüfus verileri [h.1293 (m.1877)] yılına aittir. Bu veriler kapsamında kentin nüfus, bina ve kaza sayıları (Tablo 2.2) gibidir.

Tablo 2.2; [h.1293 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Karahisar Sancağı.¹⁹²

Hüdâvendigâr (Bursa) Vilayeti	Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
	Karahisar	77.264	18.033	Akaâbat, Ağaçalı, Bolvadin, Çay, Sandıklı, Musluca.

Belgelerden tespit edilebildiği kadarıyla, [h.1254 (m.1838)] yılında Kütahya ve Karahisar-ı Sâhib Muhassılının Dilaver Paşa¹⁹³ olduğu anlaşılmaktadır.

1. Konumu

Karahisar'da inşa edilen kışlanın her türlü keşif, ölçüm, mâsarifat vb. çalışmaları Kütahya'da inşa edilen kışla ile birlikte yapılmıştır. Yapılan çizimler ve gönderilen evraklarda Kütahya Kışlası'nın hangi mevkiye kurulacağı belirtilmişken, Karahisar'daki kışlanın tam olarak hangi mevkiye kurulacağı belirtilmemiştir. Kışlanın günümüze kadar ulaşmaması ve inşasından sonra herhangi bir yazışmada adının geçmemesi dolayısıyla tam olarak hangi mevkiide inşa edildiği belirlenememiştir.

¹⁹⁰ Feridun Emecen, "Afyonkarahisar", *İslâm Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1988, s. 443-444.

¹⁹¹ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 238.

¹⁹² Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 253.

¹⁹³ Dilaver Paşa: (h.1252-1254 (m.1837-1839)] seneleri arasında Kütahya ve Karahisar-ı Sâhib muhassılı olmuştur. Görevde bulunduğu süre içinde; [h.1254 (m.1838)] senesinde Kütahya ve Karahisar kışlalarını inşa ve tamir ettirmiştir. [h.1258 (m.1842)] yılında Hüdâvendigâr valisi tâyin edilmiş, bir sene sonrada vefat etmiştir. Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 39; Daha ayrıntılı bilgi için bkz.: İ. Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932, ss. 148-173.

2. Kışlanın İnşa Süreci

Karahisar’da kurulacak olan kışla ile ilgili ilk yazışmalar [17 Şevval 1253 (14 Ocak 1838)] tarihlidir. Tezkire Karahisar ve Kütahya Feriki Dilaver Paşa tarafından dönemin Anadolu Seraskeri Said Paşa’ya¹⁹⁴ gönderilmiştir. Dilaver Paşa gönderdiği yazısında Karahisar’da bir kışla yapılmasını talep etmektedir.¹⁹⁵

Serasker Said Paşa kendisine gönderilen tezkireye; Karahisar taburunun henüz münavebeye¹⁹⁶ başlamadığını, bununla birlikte orada askerlerin münavebe sırasında barınabilecekleri bir mahallerinin olmadığını ve Karahisar’ın Kütahya’ya on sekiz saat mesafe uzaklıkta bulunması hasebiyle kazasından çok köyü yakınlığında olduğu için her iki sancaktan tanzim edilen taburların Kütahya’da birlikte eğitim yapmasının daha uygun olacağı yönündeki görüşünü ekledikten sonra tezkireyi Sadrazam Mehmet Emin Rauf Paşa’ya arz etmiştir.¹⁹⁷

İstanbul’da gerekli kurum ve merciler arasında yapılan mütalâa ve görüşmelerde Said Paşa’nın düşüncesi uygun görülmüş, ancak Karahisar-ı Sâhib’te eski ya da yeni askeriye ait bir yapının olmaması nedeniyle bir taburluk tek katlı bir kışla kurulmasının daha münasip olacağı kararı verilmiştir.

Sadrazam Rauf Paşa’ya gönderilen tezkireden yaklaşık dört ay sonra [13 Safer 1254 (8 Mayıs 1838)] tarihinde Kütahya’ya gönderilen Hatt-ı Hümayun’da Karahisar ve Kütahya’da birer taburluk kışlalara gerekli olan; yer tespiti, plan çizimi, inşaata lazım olacak kereste vb. inşaat malzemelerinin raic belde ve fiyat üzerinden hesaplanıp defterlerinin tutulması için Topçu Kaymakamlarından Edhem Bey ve Mühendis Kâmil Efendi’nin görevlendirildiği bildirilmiştir.¹⁹⁸

Edhem Bey ve Mühendis Kâmil Efendi, öncelikle Kütahya Kışlası için gerekli incelemeleri yaptıktan sonra Dilaver Paşa ile birlikte Karahisar’a vararak; bir taburluk iki katlı bir kışla resmi çizip, inşaat için lazım olacak kereste, amele ve diğer levâzımat

¹⁹⁴ Said Paşa: Galata Sarayı ve Enderun’da yetişmiştir. Bursalıdır. [1 Şaban 1252 (11 Kasım 1836)]’da Anadolu Seraskeri olmuştur. İki defa Ticaret Nazırlığı ve Kaptan-ı Deryalıkta bulundu. [5 Muharrem 1263 (24 Aralık 1846)]’da ikinci defa Seraskerliğe getirilmiştir. [h.1285 (m.1869)] yılında vefat etmiştir. Bkz.: Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C.V., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1456.

¹⁹⁵ DABOA, C.AS., Dosya No: 370, Gömlek No: 15310.

¹⁹⁶ Münavebe: Nöbetle iş görmek, nöbetleşmek.

¹⁹⁷ DABOA, C.AS., Dosya No: 101, Gömlek No: 4593.

¹⁹⁸ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.

saireleri hesaplayıp keşif defterini tutmuşlardır. Yapılan keşifte bir taburluk iki katlı bir kışlanın 4 “yük” 69.042 kuruşa kurulacağı tahmin edilmiştir.¹⁹⁹

Tutulan keşif defteri incelenmek üzere İstanbul’a gönderilmiştir. Bu defter İstanbul’da Ebniye Müdürü Es-seyyid Abdülhâlim Ağa tarafından incelenmiş ve tahmin olunan maliyet biraz ziyadece bulunmuştur. İnceleme sonrasında Karahisar’a gönderilen yazıda, süs ve gösteriştten ziyade kurulacak olan kışlanın dayanıklı olması gerektiği bildirilmiş ve “*oranın yakışığına*” göre inşasının yeterli olacağı vurgulanmıştır.²⁰⁰

Karahisar-ı Sâhib Kışlası’nın bütün yazışmaları Kütahya Kışlası ile birlikte yürütülmüştür. Kütahya Redîf Kışlası²⁰¹ inşa çalışmaları II. Mahmud döneminde başlamış ancak açılışı Sultan Abdülmecid’in saltanatının ilk yıllarında yapılabilmektedir. Bütün işleri birlikte yürütülen Karahisar Kışlası’nda aynı dönemde tamamlandığı düşünülmektedir.

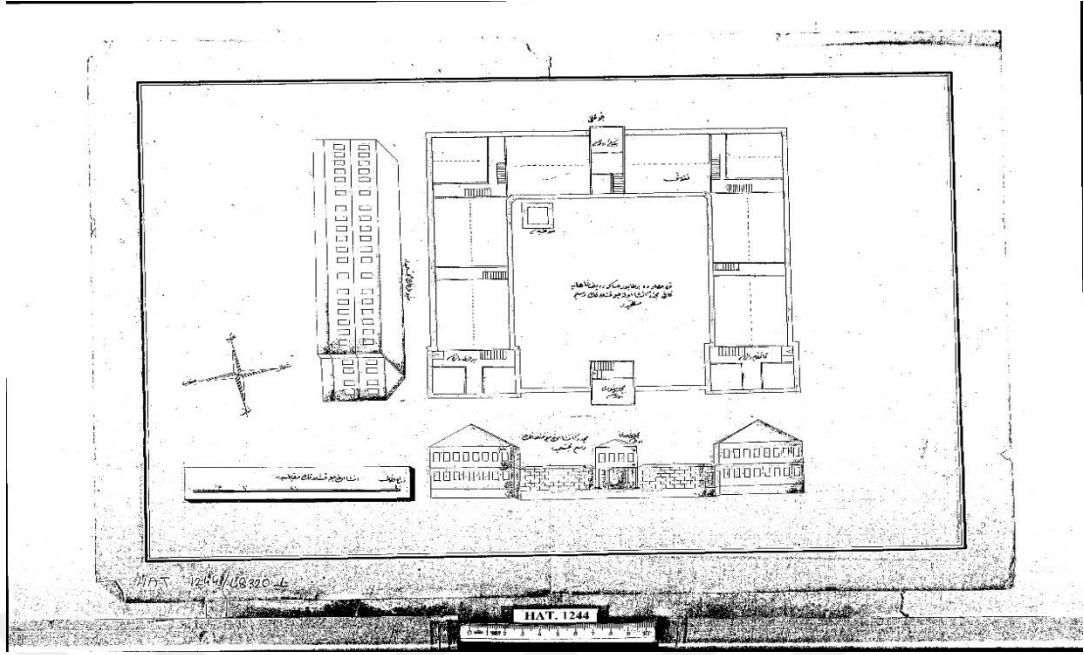
3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Karahisar’da münavebeye gelen Redîf askerinin barınmaları için inşası planlanan iki katlı kışlanın, Mühendis Mustafa Kâmil ve Seyyid Edhem Efendi tarafından çizilen planı günümüze kadar gelmiştir. Ancak inşa edilen kışla günümüze ulaşmadığı için çizilen plana ne kadar riayet edildiği bilinmemektedir. Bununla birlikte büyük ölçüde çizilen plana uygun hareket edildiği düşünülmektedir.

¹⁹⁹ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.

²⁰⁰ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/A.

²⁰¹ [h.1249 (m.1834)] yılında kurulan taşra ordusu için inşa olunan kışladır.

Şekil 2,8; Karahisar Kışlası.²⁰²

Kışla planı ölçekli olarak hazırlanmıştır. Çizilen plan dâhilinde verilen yön oklarına göre, yapının ana giriş kapısı doğu tarafında bulunmaktadır. Kışla kiremit kaplamalı kırma çatılıdır. Yapının ön cephesinde hepsi dikdörtgen şeklinde 46 adet pencere yer almaktadır. Ortasında kare biçiminde bir avlu, avlunun kuzeybatısında da kare şeklinde bir su haznesi bulunmaktadır.²⁰³

Plan dâhilinde ana giriş olan doğu cephesindeki kapının üzerinde Meclis-i Şûra Odası bulunmaktadır. Bu odanın kuzeyinde girintili olarak gösterilen alan Kaymakam Dairesi, güneyinde girintili olarak gösterilen alan ise Miralay Dairesi olarak planlanmıştır. Çizimden anlaşıldığı kadarıyla 12 adet koğuş bulunmaktadır. Bütün koğuşlar ikili sıra halinde, birbirinden duvar ile ayrılmıştır. Koğuş sistemi karşılıklı değil yan yana olarak tasarlanmıştır. Koğuşların hemen yanlarında çıkıntı olarak belirtilen mahallerin helalar olması muhtemeldir.²⁰⁴

Batı cephesinde yer alan giriş kapısı da muhtemelen ön cephede yer alan ana giriş kapısıyla aynı büyüklüktedir. Bu giriş kapısı üzerinde biraz çıkıntılı olarak gösterilen yerde Binbaşının odası yer almaktadır.²⁰⁵ Köşe başlarında yer alan

²⁰² DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/L.

²⁰³ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/L.

²⁰⁴ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/L.

²⁰⁵ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/L.

çıkıntılarının belirtilmemekle birlikte (dönemin mimarisine uygun olarak), zabıt odaları olması akla yatkın gelmektedir.

Hazırlanan planda sadece kışla ana binası ile ilgili çizimler bulunmaktadır. Karahisar Redîf Kışlası'nın, diğer Redîf kışlaları gibi inşa edilmesi istendiği için kışlaya ait bir takım müştemilat binaları da inşa edilmiş olabilir. Ancak bu konuda herhangi bir bilgi ve belge bulunmadığından kesin bir şey söylemek zordur.

E. Kütahya Kışlası'nın Konum ve Mimarisi

İç batı Anadolu'da yer alan Kütahya, Acemdağı ile geniş bir ova kenarında kurulmuştur. Şehrin isminin, en eski adı olan “kotiaëion”dan geldiği düşünülmektedir. Kütahya'nın bulunduğu bölgeye yerleşim çok eski tarihlerde başlamıştır. Bölge önce Frigler, Lidyalılar ve Peslerin hâkimiyeti altında kaldıktan sonra, Bizans hâkimiyetine girmiştir. [h.571 (m.1176)] yılında kazanılan Miryokefalon Savaşı'ndan sonra Selçuklu egemenliğine giren bölge, VIII. yüzyılın ikinci yarısında ise Germiyanogulları'nın egemenliği altına girmeye başlamıştır.²⁰⁶

XIV. yüzyılın ortalarına doğru bir taraftan Karamanoğulları'nın diğer taraftan ise Osmanlıların baskısı üzerine Germiyanoglu beyi Süleyman Şah, beyliği muhafaza edebilmek için kızını I. Murad'ın oğlu Bâyezid ile nikâhlamıştır. Bu düğün dolayısıyla Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı Osmanlılara çeyiz olarak verilmiş ve böylelikle Kütahya Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir.²⁰⁷

[h.1246 (m.1831)] yılı nüfus sayımı verilerine göre Kütahya'nın toplam nüfusunun 147.846 olduğu bilinmektedir.²⁰⁸ Şehrin ilerleyen dönemdeki en kapsamlı nüfus verileri [h.1293 (m.1877)] yılına aittir. Bu dönemde Hüdavendigâr Vilayeti'nin bir sancağı olan Kütahya'nın nüfus, bina ve kaza sayısı (Tablo 2.3) gibidir.

Tablo 2.3; [h.1293 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Kütahya Sancağı.²⁰⁹

Hüdâvendigâr Vilayeti	Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
	Kütahya	139.574	55.292	Eskişehir, Simav, Uşak, Gediz.

Kütahya Redif Kışlası'nın inşasıyla yani; [h.1254 (m.1838)] ile [h.1276 (m.1860)] yılları arasında Kütahya'da görev yapan sivil ve askeri personel

²⁰⁶ Mustafa Çetin Varlık, “Kütahya”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXVI, Ankara 2002, s. 580.

²⁰⁷ Varlık, “Kütahya”, s. 580.

²⁰⁸ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 238.

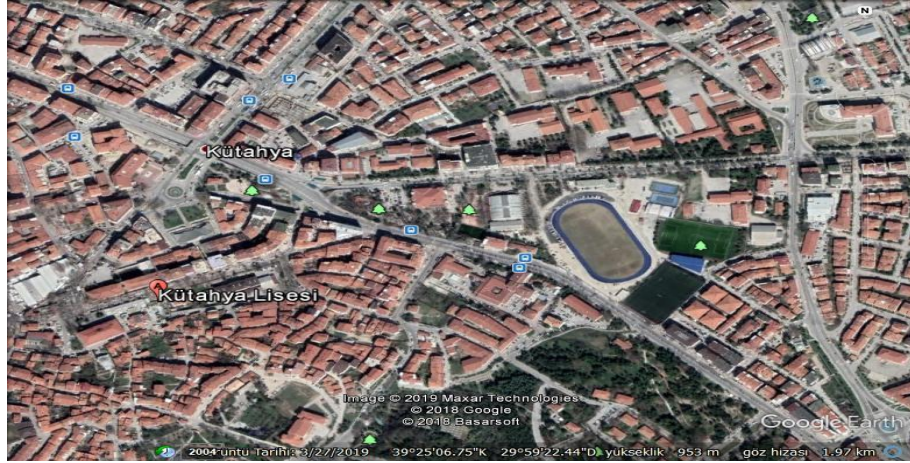
²⁰⁹ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 253.

incelendiğinde, [h.1254 (m.1838)] yılında Kütahya Feriki'nin Dilaver Paşa olduğu anlaşılır. [h.1260 (m.1844)] yılında ise Kütahya kaymakamı Ali Paşa olmuştur. Bu dönemde Kütahya Redif Kışlası'nda görevli Tahir Paşa'nın ismi de yapılan yazışmalara yansımıştır.²¹⁰

1. Konumu

Kışla inşa edilecek alanların yerleşim merkezlerine nispeten uzak; havadar ve su sıkıntısı çekilmeyecek alanlar olmasına özen gösterilirdi. Kütahya Redif Kışlası'nda bu şartları sağlayan “Kadıçayırı” mevkiine inşa edilmiştir. Yazışmalarda kışlanın kurulduğu tam mevkiisi Paşa Sarayı önünde “Küçük Hasan Efendi Bahçesi” olarak geçmektedir.²¹¹

Kışlanın inşa olunduğu alanın iyice anlaşılabilmesi için, bugünkü Kütahya şehir haritası üzerinde bir çerçeve çizilebilir (şekil 2.9). Buna göre; kışla ana binasının batısında Kütahya Lisesi, güneyinde Mahfel Sokak, güneybatısında Hükümet Konağı, güneydoğusunda Orduevi ve Mahfel Sokağın birleştiği bölge, doğusunda Erbaylar Otel'i'nin bulunduğu köşe ile kuzeyinde Fatih Sultan Mehmet Bulvarı'na ulaşmaktadır. Kışlanın kuzey tarafından yola kadar uzanan bahçesi ise; Behti Çayı ile yoldan ayrılmaktadır. Çay üzerinden geçilerek günümüzdeki Zafer Meydanı'na çıkılmaktadır.²¹²

Şekil 2.9; Kütahya Redif Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.

²¹⁰ DABOA, C.A.S., Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

²¹¹ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.

²¹² Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 204.

2. Kışlanın İnşa Süreci

Sultan II. Mahmut'un kurduğu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu merkez ordu konumundaydı. Böyle bir ordunun taşra vilayetlerinde kurulması mümkün olmadığı için dönemin yöneticileri merkez ordunun teşkilâtına benzer biçimde bir taşra ordusu kurmuşlardır. Kurulan taşra ordusu öncelikle Asâkir-i Redîfe-i Mansûre adıyla kurulmuş, ilerleyen süreçte ise çağın gereklerine göre yeniden dizayn edilmiştir.

[h.1249 (m.1834)] yılında kurulan taşra ordusunun usulleri gereği yılın her ayında nöbetleşe olarak silah altında tutulmaları gerekmekteydi. Bu nedenle taşra ordusu kurulurken birçok sancakta en azından bir tabura kâfi gelecek derecede kışla binaları kurulması emri de verilmişti. Verilen emir üzerine sancaklardaki yerel yöneticiler bir taraftan Redîf askerlerini tanzim ederken, bir taraftan da bu askerlerin münavebede bulundukları sırada barınacakları kışla binalarının inşa çalışmalarını yürütmeye başlamışlardı. Bu sancaklardan biri de Kütahya Sancağıdır.

Kütahya Redîf taburu için inşası düşünülen kışla ilgili ilk yazışmalar [19 Şevval 1253 (16 Ocak 1838) tarihlidir. Dönemin Kütahya Feriki Dilaver Paşa tarafından Anadolu Serâskeri Said Paşa'ya gönderilen tezkirede; Kütahya'da tanzim edilen Redîf askerlerinin eski kışlaya yerleştirildiği bildirilmiştir.²¹³ Muhtemelen bu kışla III. Selim tarafından kurulan Nizâm-ı Cedîd Ordusu için inşa edilen kışladır.

Ancak kışla eski ve köhne bir binadır. Mütesellim Halil Kâmil Ağa ve ondan sonra göreve gelen Hâfız Paşa tarafından tamir ettirilmiş olmasına rağmen, bir tarafı tamamen yıkılmıştır. Arka tarafı ise dayanak olarak verilen direkler sayesinde ayakta durabilmektedir.

Bu şekilde kışlanın içinde bulunduğu durum açıklandıktan sonra, Kütahya'da inşasına başlanmış olan talimhane ve mevlevihane binalarının yarım kalan inşaatlarının durumu hatırlatılmakta; bununla birlikte, asker için gereği ortada olan yeni bir kışla binası yapımının lüzumu da vurgulanmaktadır. Ancak bu üç binanın kereste, amele vesaire ihtiyaçlarının tedarikinin zor olacağı nedeniyle talimhane ve mevlevihane binalarının inşalarının ertelenmesi ve esas lüzumlu olan kışla binası yapımına öncelik verilmesi talep edilmektedir.²¹⁴ Serasker Said Paşa kendisine iletilen

²¹³ DABOA, C.AS., Dosya No: 101, Gömlek No: 4593.

²¹⁴ DABOA, C.AS., Dosya No: 101, Gömlek No: 4593; Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redîf Taburu ve Redîf Kışlası*, ss. 48-49.

bu talebi Sadrazam Mehmet Emin Râuf Paşa'ya göndermiştir. Bunun üzerine konu merkezde devlet kurumları ve gerekli merciler arasında görüşülmeye başlanmıştır.

Bu yazışmalar neticesinde İstanbul'dan Topçu Kaymakamlarından Edhem Bey ve Mühendis Kâmil Efendi Kütahya'da inşası planlanan kışla için yer tespiti, plan çizimleri ve inşaata gerekli olacak malzemeleri raic-i belde ve fiyat üzerinden hesaplayıp defterlerini oluşturmak üzere görevlendirilmişlerdir.²¹⁵

Ayrıca Kütahya'da inşa edilecek kışla ile ilgili başka bir yazışmada; taşrada yapılacak olan kışla binalarının merkezdekiler kadar süslü ve gösterişli olmasına lüzum olmadığı, bununla birlikte sağlam ve dayanıklı olmaları gerektiği, münavebeye gelecek olan askerleri soğuktan korumaları ve karakol hizmeti görmelerinin yeterli olacağı vurgulanmaktadır. Yazışmanın devamında Kütahya Feriki Dilaver Paşa'ya; Kütahya'da inşa edilecek kışla ve diğer müstemilat binalarının çevre kazalar olan Ankara, Çankırı, Konya ve Kastamonu'da inşa edilmiş olan kışla ve müstemilat binaları gibi inşa ettirilmesi önerilmektedir. Gelecek baharda binaların inşasına başlanacağı için Dilaver Paşa'dan ismi geçen mahallere şimdiden adamlar göndermesi ve orada yapılmış olan kışla, ambar ve hastane gibi binaların kayıtlarına müracaat etmesi de yapılan öneriler arasındadır.²¹⁶

Mühendis Kâmil Efendi ve Edhem Bey görevlerini icra etmek üzere Kütahya'ya gelmişlerdir. Öncelikle inşasına başlanmış fakat tamamlanmamış olan talimhane ve mevlevihanenin gerekli keşiflerini yapmışlardır. Sonrada kışla ve diğer müstemilat binalarına ait raporlarını hazırlamışlardır.

Kâmil Efendi ve Edhem Bey hazırlamış oldukları raporlarında; Kütahya'daki kışlanın köhne bir bina olduğunu ve zaruretten dolayı bir tabur askerin barındırıldığını yazmışlardır. İlerleyen dönemde Redîf askerlerinin münavebeleri yılda iki defa yapılacak olur ise; askerlerin ve komuta kademesinin ikamet edecekleri bir mahalin bulunmadığını vurgulamışlardır. Buna binaen bir alay Redîf askeri ve subaylarını barındırabilecek bir kışla resmi çizmişlerdir. Yazdıkları raporlarında eğer bir alaylık kışla masraflı olur ise alternatif seçenek olarak bir tabura veya iki tabura kâfi dereceli farklı bir kışla resmini de çizdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kışla binasının yanı sıra münavebeye gelecek askerlerin silah ve elbiselerini koymaları için bir debboy ambarı

²¹⁵ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/E.

²¹⁶ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320; Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, ss. 50-51.

resmi, hasta olacak askerlerin imkân dâhilinde tedavi edilebilmeleri için de küçük bir hastane binası resmi kaleme almışlardır.²¹⁷

Kâmil Efendi ve Edhem Bey tuttıkları keşif defterlerinde tek taburluk “tahtani”²¹⁸ kışlanın maliyeti ile üç taburluk “fevkani”²¹⁹ kışlanın maliyetini de ayrı ayrı olarak hesaplamışlardır. Yapılan hesaplama işleminde hem kapladığı alan hem de maliyet olarak iki kışla arasındaki fark gösterilmiştir. Buna göre; tek taburluk tahtanî kışlanın maliyeti 8 “yük” 89.550 kuruş, üç taburluk fevkani kışlanın maliyeti ise 12 “yük” 58.550 kuruştur.²²⁰

Mühendis Kâmil Efendi ve Edhem Bey’in hazırladıkları raporlar ve çizmiş oldukları kışla resimleri öncelikle Dilaver Paşa ve yerel yöneticiler tarafından değerlendirildikten sonra, Said Paşa’ya gönderilmiştir. Said Paşa kendisine iletilen rapor ve resimleri inceledikten sonra, Redîf askerlerinin münavebelerini yaz mevsiminde yapmaları dolayısıyla Kütahya’da bir taburluk kışlanın kifayet derecesinde olacağı yönündeki düşüncesini ekleyip durumu Dâr-ı Şûra’yı Bâb-ı Âliye havale etmiştir.²²¹

Durum Dâr-ı Şûra’yı Bâb-ı Âli’de değerlendirilerek oradan Meclis-i Vâlâ’ya daha sonra Sadrazam Paşa’ya ve nihayetinde Padişahın onayına sunulmuştur. Tezkire ve raporlar ismi geçen mercilere sunulduktan sonra, gerek yapılacak olan masraf gerekse Serasker Said Paşa’nın görüşü sebebiyle Kütahya’da bir taburluk kışlanın yeterli olacağı kararı verilmiştir. Bununla birlikte inşası yarım kalan talimhane binasıyla alakalı; İstanbul’da bile müstakil ve üstü örtülü bir talimhane binası bulunmadığından dolayı söz konusu binanın yıkılarak enkazından elde edilecek meblağın yapılacak olan askeri binaların inşasında gelir olarak kullanılması yönünde de karar verilmiştir.²²²

Kütahya’da tek katlı ve tek taburluk kışla inşasına karar verilmiş olunmasına rağmen, ilerleyen süreçte kışlanın bu şekilde inşasında vazgeçilmiştir. Mühendis Kâmil Efendi ve Edhem Bey tarafından çizilmiş olan iki katlı ve üç taburluk resme göre inşa olunması yönünde karar değişikliği yapılmıştır. Bu şekilde bir karar

²¹⁷ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/H.

²¹⁸ Tahtani: Zeminde oturan tek katlı yapı.

²¹⁹ Fevkani: Birden fazla katlı yapı.

²²⁰ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.

²²¹ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.

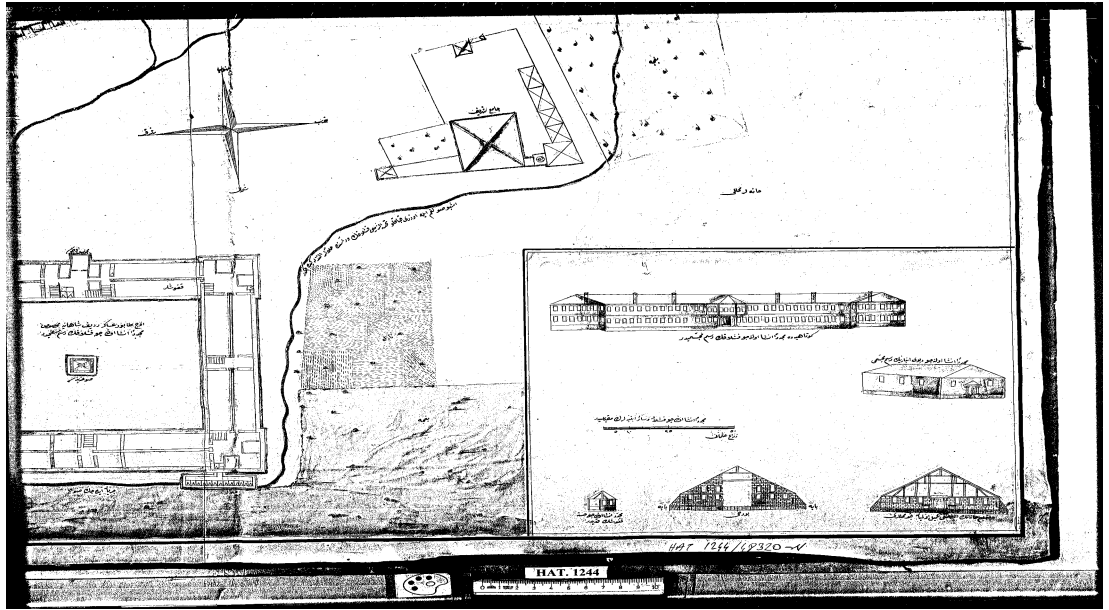
²²² DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/A.

değişikliğinin, Kütahya'daki Redîf askerlerinin artırılmasından ve bu askerlere daha fazla münavebe usulü getirilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sultan II. Mahmut devrinde kurulan Redîf askeri teşkilâtının Anadolu örgütlenmesi kapsamında, Kütahya Redîf taburlarının barınmaları için bir Redîf Kışlası inşasına başlanmıştır. Kütahya'daki Redîf Kışlası tamamlanmadan, [18 Rebiülâhir 1265 (1 Temmuz 1839)] tarihinde II. Mahmut vefat etmiştir. Yerine geçen oğlu Abdülmecid Han, kışla inşasının bitirilmesini sağlayarak tahta geçmesinin akabinde, Kütahya Redîf Kışlası'nı hizmete açmıştır.²²³

3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Kütahya'da inşası planlanan kışla ve diğer müştemilât binalarına ait Mühendis Mustafa Kâmil ve Seyyid Edhem Efendi tarafından hazırlanan planlar günümüze kadar ulaşmıştır. Mühendis Mustafa Kâmil ve Seyyid Edhem Efendi tarafından birisi iki katlı üç taburluk, diğeri ise tek katlı ve tek taburluk iki farklı kışla planı hazırlanmıştır. Kütahya'nın mevkii ve askeriye için önemli bir konumda yer alması hasebiyle, kışlanın iki katlı üç taburu barındırabilecek şekilde inşası uygun görülmüş ve kışla buna göre inşa edilmiştir. Kışla günümüze kadar ulaşmadığı için hazırlanan plan ve inşası yapılan binalar arasında ne oranda bir farklılık olduğu belirlenememiştir. Bununla birlikte büyük oranda hazırlanan plana göre hareket edildiği düşünülmektedir.

Şekil 2.10; Kütahya Kışlası Ana Bina Planı.²²⁴

²²³ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 53.

²²⁴ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/N.

Kışla planı ölçekli olarak hazırlanmıştır. Ölçek üzerinde soldan sağa doğru 5 ile 50 arasında sayılar yer almaktadır. Çizilen plan üzerinde sağ üst köşede yönler belirtilmektedir. Belirtilen yönlere göre, kışla ana binasının kuzeyinde bir debboy ambarı bulunmaktadır. Ambar tek katlı çatısı ortadan bölmeli, beş penceresi ve bir giriş kapısı olan bir yapıdır. Ambarın hemen batısında hastalar için inşa edilecek hasta koğuşları yer almaktadır.²²⁵

Yine kışla binasının doğusunda tarla ve bahçeler, güneyinde ise haneler bulunmaktadır. Kışlanın güney tarafından aşağı doğru akmakta olan derenin, yapının arka cephesinden helaların bulunduğu alana gideceği belirtilmiştir. Kışla ana binasına göre, güneydoğu yönünde bir cami yer almaktadır. Caminin bahçesindeki üstü örtülü alanda şadırvanların bulunduğu düşünülmektedir.²²⁶

Çizilen plan ve mühendis raporlarında ifade edildiği şekliyle, kışla ana binası kârgir bir bina olarak inşa edilecek, bununla birlikte köşelerinde taş kullanılacaktır. Binanın etrafındaki bahçenin dört tarafı duvarla çevrilecek ve kaldırım taşı döşenecektir. Bina içerisinde yemek pişirilmesi için geniş bir mutfak yapılması da plan dâhilindedir.²²⁷

Kışla ana binasının bölge iklim şartları göz önüne alınarak çizilen planına göre; kışlanın esas giriş kapısının yer aldığı ön cephe güney yönünde olacak biçimde konumlandırılmıştır. Ana giriş kapısından öne doğru çıkıntılı şekilde bir saçak bulunmaktadır. Kışlanın genelinde simetri hâkim olmasına rağmen, sağ ve sol taraf ön cephelerden içeriye doğru daralan, arka tarafta ise tekrar genişleyerek devam eden girintiler göze çarpmaktadır. Kışlanın doğu, batı ve kuzey yönlerinde de giriş kapıları yer almaktadır. Muhtemel bu giriş kapıları da güney yönünde yer alan ana giriş kapısı büyüklüğündedir. Yapının güney yönünde bulunan ana giriş kapısı üzerinde “Meclis Odası” bulunmaktadır. Ayrıca yapının ön cephesinde 95 adet pencere yer almaktadır.²²⁸

Çizilen plana göre kışlanın kare şeklinde bir avlusu vardır. Avlu içerisinde “hazine-i ab” olarak adlandırılan bir su haznesi görülmektedir. Su haznesinin bir tür tatlı su kaynağı olduğu ve ihtiyaç halinde kışla bünyesindeki askerler için tatlı su

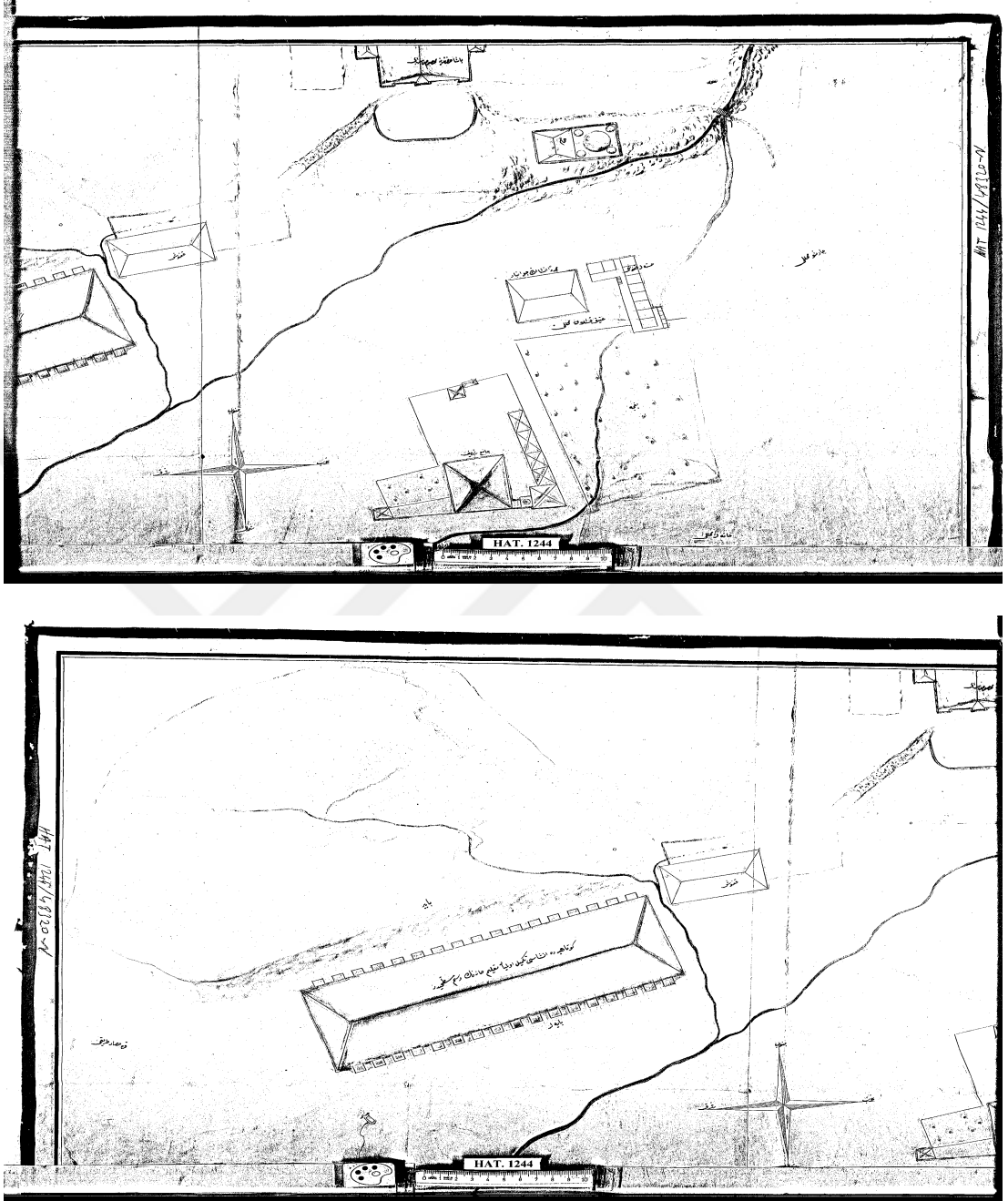
²²⁵ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/N.

²²⁶ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/N.

²²⁷ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.

²²⁸ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/N.

temini noktasında hizmet verdiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra anlaşıldığı kadarıyla 16 adet koğuş bulunmaktadır.²²⁹

Şekil 2.11; Kütahya Kışlası Müstemilât Bina Planları.²³⁰

Çizilen plana göre, kışla ana binasının kuzeydoğusunda; Karahisar tarafında talimhane bulunmaktadır. Talimhanenin kuzey ve güney cephelerine payeler²³¹ inşası düşünülmüştür. Yüksek bir ihtimalle bu yönler bayırıdır. Talimhane binasının hemen

²²⁹ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/N.

²³⁰ DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No:48320/N.

²³¹ Paye: Tuğla veya kesme taş örgü şeklinde yükseltlen taşıyıcı unsur. Bkz.: Selçuk Mülayim, "Paye", *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 194.

yanında kuzeybatı yönünde koğuşlar bulunmaktadır. Bu koğuşlar muhtemelen hastane olarak planlanmıştır. Koğuşlar ile talimhane arasında akarsu bulunmasına rağmen bir köprü görülmemektedir. Akarsuyun yukarı kısmında hamam yer alırken, hamamın kuzeydoğusunda paşa hazretlerine mahsus; önü oval şekilde kıvrımlı bir saray bulunmaktadır.²³²

F. Ankara Kışlalarının Konumları ve Mimarileri

Ankara'nın bulunduğu bölgeye yerleşim çok eski tarihlerde başlamıştır. Bu yerleşimin bölgenin sahip olduğu yer şekilleri ve Anadolu geçiş yolları üzerindeki konumundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Konumu bu kadar önemli olan şehrin adının kaynağı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Yunanca “çapa” anlamına gelen “Ankrya” sözcüğünden geldiği tahmin edilmektedir. Ankrya sözcüğünün zamanla Engürü, Angara, Angora gibi söylenişlerden sonra en sonunda Ankara şekline dönüştüğü düşünülmektedir. Şehrin ismi gibi tam olarak ne zaman kurulduğu da belli değildir. Bununla birlikte eski çağ uygarlıklarının bu bölgede yaşadığı tahmin edilmektedir. Şehrin tarihi Hitit devrinden sonra takip edilebilmektedir. Şehir 334–1073 yılları aralığında Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında bulunmuş, Selçuklu Sultanı Alparslan döneminde ise Türklerin eline geçmiştir. Selçuklu Devleti zayıfladıktan sonra önce İlhanlı akabinde de Eratna Oğullarının hâkimiyetine giren şehir [h.754 (m.1354)] yılında Orhan Gazi döneminde Osmanlı toprağı haline gelmiştir.²³³

Ankara, 93.000 km² yüz ölçümüyle Anadolu'nun en büyük vilayetlerinden birisidir. Yüzeyinin tahminen 63.000 kilometresi arazi, 20.000 kilometresi dağ ve mera, 10.000 kilometresi ise ormanlarla kaplıdır.²³⁴ Ankara'nın [h.1246 (m.1831)] yılı nüfus verilerine göre nüfusu 57.149 kişidir.²³⁵ Şehrin ilerleyen dönemdeki en kapsamlı nüfus verileri [h.1294 (m.1877)] yılına aittir. Bu verilere göre; Ankara Vilayeti'nin sancak, nüfus, bina ve kazaları (Tablo 2.4) gibidir. Ankara'da yaşamakta olan bu nüfusun bir şekilde gündelik hayatlarında kışla ile sosyal ya da iktisadi açıdan irtibat halinde olduklarını iddia etmek yersiz olmayacaktır. Şehirde yaşayan esnaf, lojistik ulaşım vasıtaları, gıda ve depo kaynakları mevcut askeri kışlaların gereksinimlerini

²³² DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No:48320/N.

²³³ <http://www.ankara.gov.tr/tarihçe> (19.06.2019).

²³⁴ Tüccarzâde İbrahim Hilmi, *Memâlik-i Osmaniye Cep Atlası*, Kitaphane-i İslami ve Askeri, İstanbul 1914, s. 128.

²³⁵ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830–1914*, s. 238.

karşılama noktasında ekonomik bir canlılığı da tarih sahnesine taşımış olmalıdır. Ankara’da çalışma dönemimizde Salname ve diğer tali kaynaklar üzerinden tespit edebildiğimiz ekmekçi, kasap, inşaat amelesi vb. esnafların kışla sayesinde belirli bir ticaret hacmine sahip olduklarını belirtmekte yarar vardır.

Tablo 2.4; [h.1294 (m.1877) Yılı Nüfus Verilerine Göre Ankara Vilayeti.²³⁶

	Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
Ankara Vilayeti	Ankara	102.875	39.338	Ayaş, Beypazarı, Zir, Çubukabat, Haymana, Seferihisar, Kurupazar, Mihaliç Naili.
	Kırşehir	22.994	6.908	Avanos, Keskin, Mecidiye.
	Yozgat	91.487	28.103	Akdağmadeni, Çorum, Boğazlıyan, Sungurlu.
	Kayseri	65.443	23.200	İncesu, Develi.
Toplam	(4)	769.312	97.549	(18)

Buna göre, Ankara Vilayeti’nin merkez sancağının 9 kaza 39.338 bina ve 102.875 kişilik nüfusu vardır. Ankara Sancağı’nın nüfusunda [h.1246 (m.1831)] yılından [h.1294 (m.1877)] yılına kadar yaklaşık olarak 46.000 civarında bir artış meydana gelmiştir.

Ankara’da sivil ve askeri personel olarak görev yapan kişilere belgelerin elverdiği oranda bakıldığında, [h.1259 (m.1843)] yılında Ankara valisinin İsmet Paşa olduğu anlaşılır. Kışlada görevli Ferik Rıza Paşa’nın ismi de bu dönemde yapılan yazışmalara yansımıştır.²³⁷ Bununla birlikte Ankara Vilayeti’nin en erken tarihli salnamesi olan [h.1289 (m.1872)] yılına ait salnamesine göre, Birinci Ordu-yu Hümayuna mensup alayın birinci taburu merkez sancak olan Ankara’da konuşludur. Birinci taburda görevli personel şöyledir: Binbaşı Hacı Emin Ağa, Sağkol Ağası Hacı Numan Ağa, Solkol Ağası Ali Ağa, tabur kâtibi ise Hacı Hasan Ağadır. Taburda yedi yüzbaşı ve dörtte mülazım²³⁸ bulunmaktadır.²³⁹ Çalışılan yıllar aralığında bu şekilde

²³⁶ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830–1914*, s. 253.

²³⁷ DABOA, *MKT.*, Dosya No: 18, Gömlek No: 85.

²³⁸ Mülazım: Günümüzdeki teğmenlik rütbesi.

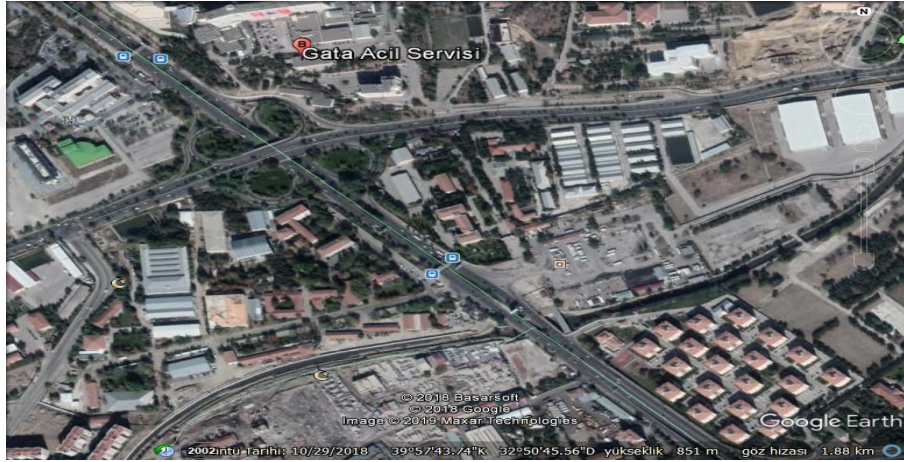
²³⁹ Ankara Vilayet Salnamesi [h.1289 (m.1872)], s. 66.

detaylı bir belge bulunmamaktadır. Bununla birlikte benzer bir askeri teşkilatın çalışılan yıllar aralığında da uygulandığı düşünülmektedir.

1. Süvari ve Piyade Kışlaları

a.) Konumları

Ankara valisi Mehmet İsmet Paşa İstanbul'a gönderdiği [25 Receb 1259 (21 Ağustos 1843)] tarihli yazısında; süvari askerlerinin hayvanları için inşası planlanan ahırın Süvari Kışlası yakınında yer alan “Çubuk Çayırı” diye adlandırılan mevkiye kurulacağını bildirmiştir.²⁴⁰ Bu bilgidен hareketle Süvari Kışlası'nın da Çubuk Çayırı denilen mevkide yer aldığı anlaşılmaktadır. Dönemin kışla örgütlenmesi kapsamında süvari ve piyade kışlaları aynı mevkiye inşa edilmektedir. Bununla birlikte [h. 1273 (m.1856)] yılında yapılan bir yazışmada söz konusu kışlaların aynı mahalde yer aldığı belirtilmiştir.²⁴¹ Ayrıca 1900'lü yılların başında çekildiği tahmin edilen Ankara'ya ait bir fotoğrafta (Bkz. Fotoğraf Eki:1) süvari ve piyade kışlalarının Ankara Vank Manastırı'nın önünde yer aldığı görülmektedir. Söz konusu yapılar ile aynı mevkide yer alan Vank Manastırı'nın yıkılmadan önceki konumu (şekil 2.12) gibidir.

Şekil 2.12; Ankara Süvari ve Piyade Kışlalarının Yıkılmadan Önceki Konumları.

Vank Manastırı'nın, yerinde günümüzde Gata hastanesi acil servisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Kışlalar manastırın ön tarafında yer aldığına göre, yaklaşık konumlarının görseldeki gibi olduğu düşünülmektedir.

²⁴⁰ DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2.

²⁴¹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 383, Gömlek No: 25285.

b.) Kışlaların İnşa Süreçleri

Ankara'daki süvari ve piyade kışlalarının inşa süreçlerine ilişkin arşivlerde ve diğer literatür taramalarında belge ve bilgiye ulaşılammıştır. Muhtemelen bu kışlaların inşa süreçleriyle ilgili belgeler henüz tasnif olunmamış ve araştırmacıların hizmetine sunulmamıştır. Söz konusu yapıların Nizâm-ı Cedîd Ordusu için inşa ettirilmiş oldukları düşünülmektedir. Kabakçı Mustafa isyanıyla kaldırılmak zorunda kalınan ordunun, kışlalarının da kullanılmadığı bilinmektedir. Bu yapılarda benzer bir duruma maruz kalmış olabilir. II. Mahmut'un kurduğu yeni ordusu için bu yapıları tamir ettirdiği akla yatkın gelmektedir. Süvari ve piyade kışlalarının inşa süreçlerine ilişkin veri olmamasına rağmen [h.1259 (m.1843)] yılında yeni bir ahır inşa ettirilmesi ve ahırın inşa çalışmaları devam ettiği sırada kışlalarda kaza sonucu meydana gelen yangın ile ilgili belgeler bulunmaktadır. Yangında kışlalar büyük zarar görmüş ve neredeyse yeniden inşa olunmuştur. Ankara süvari ve piyade kışlalarının inşa süreçleriyle ilgili veri sınırlıdır. Bununla birlikte Ankara Redîf Kışlası'nın bu sürecine ilişkin belgeler mevcuttur.

c.) Kışlaların Planları ve Mimari Özellikleri

Günümüze kadar gelen resimler kışlaların plan ve mimari özellikleri hakkında kabaca bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır.

Şekil 2.13; Ankara Süvari Kışlası'nın Ön Tarafından Görünüşü.²⁴²

²⁴² İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90431/038.

Kışla kârgir yapı sistemi ile inşa edilmiştir. Yapının temelinde ve belli yüksekliğe kadar duvarlarında taş kullanılmıştır. Duvarlar düzgün kesme taştan yapılmış ve üzerleri sıvanmıştır. Yapı beşik çatılıdır. Çatı kaplama malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır. Ana giriş kapısı üzerindeki ahşap saçaklar olabildiğince geniş tutulmuş olmasına rağmen, çatının diğer taraflarındaki saçaklar kısadır.

Kışlanın simetrik olan cephesi, düşey dikdörtgen formu pencerelerle hareketlendirilmiştir. Görselden sayılabildiği kadarıyla yapının ön cephesinde toplam 20 adet pencere bulunmaktadır. Pencereye düz mazgal korkuluk takılmıştır. Gayet sade olan binanın cephesindeki tek süsleme, pencere etrafındaki düşey dikdörtgen formu söveler ve yatay silmelerden ibarettir.

Şekil 2.14; Ankara Piyade Kışlası'nın Ön Tarafından Görünüşü.²⁴³

²⁴³ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90431/024.

Şekil 2.15; Ankara Piyade Kışlası'nın Arka Tarafından Görünüşü.²⁴⁴

Yapı tek katlı ve kârgir olarak inşa edilmiştir. Beşik çatılı olan yapının ana giriş kapısı üzerinde yer alan eklemenin (dönemin mimarisine uygun olarak) “Meclis Odası” olduğu düşünülmektedir. Bu eklemede dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Yapının genel pencere sisteminin de bu şekilde olduğu görülmektedir. Yapının arka cephesinde yer alan, üstü oval şekilli kısmın hamam olduğu düşünülmektedir.

2. Redîf Kışlası

a.) Konumu

Ankara Redîf Kışlası [h.1253 (m.1837)] yılında inşa edilmiştir. Mevcut yazışmalarda kışlanın inşa süreci ile ilgili bilgiler yer alırken, tam olarak hangi mevkiiye kurulduğu belirtilmemiştir. Ancak 1880 yılının başlarında çekildiği tahmin edilen Ankara'ya ait bir fotoğrafta (Bkz. Fotoğraf Eki:2) Redîf Kışlası'nın Julien Sutunu'nun sol tarafında yer aldığı görülmektedir. Günümüzde Ankara Ulus'daki defterdarlık ve valilik binaları arasında yer alan Julien Sutunu'nun güncel konumu (şekil 2.16) gibidir.

²⁴⁴ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90451/055.

Şekil 2.16; Ankara Redif Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.

b.) Kışlanın İnşa Süreci

Sultan II. Mahmud, [h.1249 (m.1834)] yılında “*Asâkir-i Redîfe-i Mansûre*” adıyla bir taşra ordusu kurmuştu. Kurulan ordunun eğitim ve barınmaları içinde birçok sancakta en azından bir tabura kâfi derecede yeni kışla binaları kurulması emri verilmişti. Bu sancaklardan birisi de Ankara Sancağıdır.

Ankara Sancağı'nda inşa ettirilmek istenen bir taburluk kışla ile ilgili ilk yazışmalar [11 Receb 1252 (22 Ekim 1836)] tarihlidir. Ankara Mutasarrıfı İsmet Paşa dönemin Anadolu Seraskeri Mehmet Said Paşa'ya gönderdiği yazısında; sancaklarda birer taburluk kışla binalarının kurulması yönünde verilen emir üzerine, yerel yöneticiler ve erbab-ı vukuftan kişilerin içinde bulunduğu bir grup ile birlikte Ankara'nın dışında suyu bol ve havası güzel bir mahal tespit edildiğini bildirmiştir. Paşa yer tespiti sonrasında bir taburluk kışla resmi çizdirildiğini, inşaat için gerekli olan kereste, amele ve diğer ihtiyaçların raic belde ve fiyat üzerinden hesaplanıp defterlerinin tutulduğunu da ifade etmiştir. Yapılan keşfe göre bir taburluk kışlanın 200.000 kuruş ile kurulacağı tahmin edilmiştir.²⁴⁵

İsmet Paşa yazısında kışla ile ilgili bilgi verdikten sonra, Ankara Sancağı'ndan üç taburun zabitanlarının tanzim edildiğini, askerlerinin ise takım takım gelmekte olduğunu, bu zamana kadar yedi yüz askerden fazlasının talimlerine başladığını bildirerek Redif askerlerinin tanzimi konusunda da bilgi vermiştir.²⁴⁶

[29 Zilhicce 1252 (6 Nisan 1837)] tarihli Sadrazam Rauf Paşa'nın Sultan II. Mahmut'un onayına sunduğu, Ankara Mutasarrıfı Mehmet İsmet Paşa'ya ait başka bir

²⁴⁵ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/A.

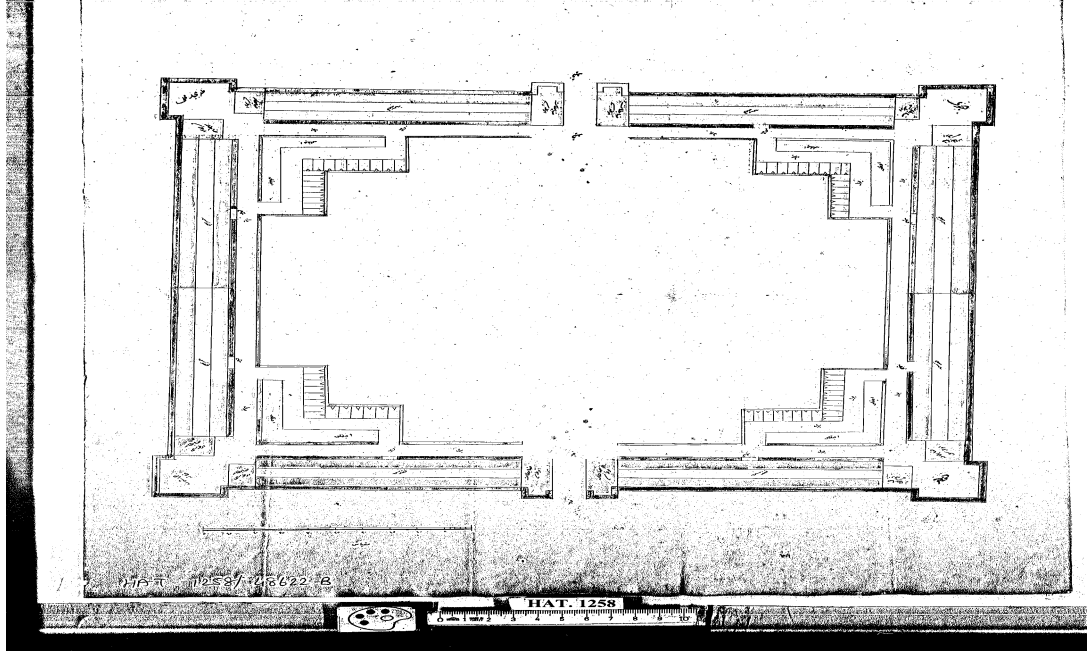
²⁴⁶ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258 Gömlek No: 48622/A.

belgede, Ankara Sancağı'nda olduğu gibi Çankırı Sancağı'nda da kendi istek ve arzuları ile süvari redif askeri yazılmak isteyen kişilerin bulunduğu bildirilmiştir. Bu kişilerin Ankara taburu gibi tanzim edilmesi, Ankara Kışlası büyüklüğünde ve aynı oranda harcamayla Çankırı Sancağı'nda da bir kışla kurulması talep edilmektedir.²⁴⁷

Sultan II. Mahmut Çankırı Sancağı'nda yapılması istenen asker tanzimi ve kışla inşası talebini olumlu karşılamıştır.²⁴⁸ Sultan II. Mahmut'un emri üzerine her iki sancakta da kışla inşasına başlanmış ve [h. 1254 (m.1838)] yılına gelindiğinde kışlaların inşası tamamlanmıştır.²⁴⁹

c.) Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Ankara'da Redife-i Mansûre askerleri için inşa edilen kışla binasının planı mevcuttur. Buna göre:

Şekil 2;17 Ankara Redif Kışlası Ana Bina Planı.²⁵⁰

Kışla planı ölçekli olarak hazırlanmıştır. Plan ölçeğinde sağdan sola doğru 5-10-15-20-25-30-35-40-45-50 sayıları yer almaktadır. Planda yön oku bulunmamaktadır. Bununla birlikte kışlanın iklim şartları göz önüne alınarak planlandığı düşünülecek olursa, giriş kapılarının doğu ve batı yönlerinde yapılmış olma ihtimali artmaktadır.

²⁴⁷ DABOA, HAT., Dosya No: 314, Gömlek No: 18498/B.

²⁴⁸ DABOA, HAT., Dosya No: 314, Gömlek No: 18498/B.

²⁴⁹ DABOA, HAT., Dosya No: 1258, Gömlek No: 48320.

²⁵⁰ DABOA, HAT., Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/B.

Kışlanın ön cephesinin (yani ana giriş kapısının) doğu yönünde olduğu düşünülmektedir.²⁵¹

Kışlanın kare şeklinde bir avlusu vardır. Avlu içerisinde, diğer Redîf kışlalarının aksine “hazine-i ab” (su deposu) bulunmamaktadır. Yapının ana giriş kapısının sağındaki köşe mutfak, solundaki köşe ise çamaşırhane olarak planlanmıştır. Batı yönünde bulunan diğer giriş kapısının sağındaki köşe depo solundaki köşe de topçular mahali (muhtemelen topçu askerlerine ait koğuşlar) olarak belirtilmiştir. Binada 8 adet koğuş 12 adet de zabıt odası bulunmaktadır. Koğuş sistemi kapı bulunan kısımlarda tekli, diğer kısımlarda ise ikili olarak gösterilmiştir. İkili koğuşlar duvar ile birbirinden ayrılmıştır. Zabıt odalarının 4 tanesi iki giriş kapısının sağına ve soluna, geriye kalan 8 tanesi ise köşe başlarının sağına ve soluna yerleştirilmiştir.²⁵²

Kışlanın genel planı incelendiğinde, münavebeye gelecek askerler için koğuş, mutfak, depo ve çamaşırhane gibi mekânlar planlanmış olmasına rağmen, hastaneden hiç söz edilmemiştir. Kışla ana binası civarında küçük bir hastane dâhi inşa edilmiş olabilir. Ancak herhangi bir belge ve bilgi bulunmadığı için kesin bir şey söylemek zordur.

G. Konya Kışlalarının Konumları ve Mimarileri

Konya, yıllar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış; birçok kimliği ve değeri kendi süzgecinden geçirerek, Roma ve Bizans dönemlerinde var olmuş, Selçuklu Devleti’ne başkentlik yapmış ve Osmanlı Devleti döneminde ise ilim kaynağı olmuş bir şehirdir.

Şehrin bulunduğu bölge “Likaonya” ve “Pisidya” gibi isimler ile adlandırılmış ve ilk İslam devletleri tarafından birçok kez alınmak istenmiştir. Bölge Emevi ve Abbasiler devrinde yapılan mücadeleler sonucu kısa süreliğine ele geçirilmiş olmasına rağmen, ilerleyen süreçte Bizans istilası sonucu Bizans İmparatorluğu’nun hâkimiyeti altına girmiştir.²⁵³

[h.470 (m.1077)] yılına gelindiğinde ise Bizans İmparatorunun tahtı ve imparatorluğun Küçük Asya’daki toprakları ciddi bir tehlike geçirmeye başlamıştır. İmparator Mişel Dukas’ın Rumeli ve Anadolu’daki komutanları başkaldırmış ve

²⁵¹ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/B.

²⁵² DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/B.

²⁵³ İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 2007, ss. 16-17.

hükümdarlıklarını ilan etmişlerdir. İki isyan ve iki ateş arasında kalan imparator Mişel tehlikeyi önlemek için Küçük Asya'nın iç taraflarını fetheden Kutulmuşzâdelerden Mansur ile Süleyman'a başvurarak, mühim bir para vaat ederek Anadolu komutanının İstanbul'a yürüyüşünü durdurmak için harekete geçmelerini rica etti. II. Horosan hükümdarı Alparslan'ın evvelce Bizans'a iltica eden eniştesiyle diğer Türk komutanları durumdan ve fırsattan yararlanarak Anadolu komutanı Botanyates'e katıldılar. Botanyates bunları Kutulmuşoğulları'nın karargâhına göndererek kendisinin bazı tavizler karşılığında serbest kalmasını ve hatta yardımlarını bile temin etti. Bunun üzerine Anadolu komutanı Botanyates önce İznik'i sonrada İstanbul'u alarak imparatorluk tacını giydi. Sıra Rumeli'deki rakibini ortadan kaldırmaya gelmişti. Fakat yetiyecek gücü yoktu. Anadolu'daki Türk Emirlerinden yardım istemek zorunda idi. Fırsattan yararlanarak karargâhlarını Kütahya dolaylarına kadar getiren Kutulmuşzâdelerden yardım istedi. Selçuk prensleri bu isteği kabul ederek Üsküdar'a kadar geldiler ve yeni imparatora yardım ettiler. İmparator Rumeli ile meşgul olurken Oğuz Türkleri batı ve kuzey Anadolu'da yeni yeni gelişme ve genişlemeler sağlıyorlar, burada egemenlik tesis ediyorlardı. Bu genişleme ve sahip olma hareketi devam ederken Süleyman ile ağabeyi Mansur'un arası açılmıştı. Bu açılmanın silahlı mücadeleye dönüşmesi üzerine yenilen Mansur İstanbul'a sığındı. Süleyman II. Horosan hükümdarı Melihşah'a müracaat ederek kardeşinin kendisine isyan ettiğini bildirdi ve yardımını istedi. Melihşah Bizans imparatorundan Mansur'u öldürmesini istedi. Fakat imparator bu teklifi zahiren kabul eder gibi görünerek Mansur'un tekrardan Anadolu'ya geçmesi ve kardeşiyle vuruşması zeminini hazırladı. Melihşah kuvvetli bir ordu göndererek Süleyman'a yardım etti. Yapılan savaşta Mansur öldü. Böylelikle de kuzey ve Batı Anadolu'da büyük Sultan Melihşah tarafından desteklenen kuvvetli bir Türk siyasi birliği doğdu. Bu birlik üzerine Selçuklu toprağı olan Konya, bir süre sonra da Selçuklu Devleti'nin başkenti oldu.²⁵⁴

Selçuklu Devleti'ne uzun yıllar başkentlik yapan Konya, bu devletin dağılması üzerine Karamanoğullarına kaldı. Bu durum bir taraftan güçlenmekte olan Osmanlı Devleti ile diğer taraftan kendilerini Selçuklu Devleti'nin varisi olarak kabul eden Karamanoğullarını birçok defa karşı karşıya getirdi. Yapılan mücadeleler, [h.792

²⁵⁴ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, ss. 18-20.

(m.1390)] yılında Yıldırım Beyâzıd zamanında Konya şehrinin Osmanlı sınırlarına dâhil edilmesi ile sonuçlandı.²⁵⁵

Konya 102.000 km² yüz ölçümüyle Anadolu vilayetlerinin en büyüğü olma özelliğine sahiptir. Arazisi genellikle düz bir yapıya sahip olmakla birlikte batı ve güney yönlerinde dağlar ve ormanlar bulunmaktadır. Ayrıca Anadolu'nun buğday ambarı olarak bilinen şehirlerinden birisidir. Hayvan otlatılacak birçok mera alanı da bulunmaktadır.²⁵⁶

Konya'nın [h.1246 (m.1831)] yılı nüfus verilerine göre toplam nüfusu 58.788 kişidir.²⁵⁷ Şehrin ilerleyen süreçteki en kapsamlı nüfus verileri [h.1294 (m.1877)] yılına aittir. Bu nüfus verilerine göre Konya Sancağı'nın nüfus, bina ve kaza sayıları (Tablo 2.5) gibidir.

Tablo 2.5; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Konya Sancağı.²⁵⁸

	Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
Konya Vilayeti	Konya	149.280	50.321	Ereğli, Espkeşan, Ilgın, Akşehir, Yenişehir, Bozkır, Hadım, Seydişehir, Karapınar, Larende.

Bu verilere göre Konya'nın [h.1246 (m.1831)] yılından [h.1294 (m.1877)] yılına kadar nüfusunda yaklaşık olarak 91.000 civarında bir artış olmuştur.

Konya'da sivil ve askeri personel olarak görev yapan kişilere belgelerin elverdiği oranda bakıldığında; [h.1253 (m.1837)] yılında Konya valisinin Ali Paşa olduğu görülmektedir. [h.1263 (m.1846)] yılında ise vali Sami Paşa olmuştur. Sami Paşa'dan sonra da valiliğe Selim Paşa tayin edilmiştir.²⁵⁹ Bu dönemde Süvari Kışlası müdürünün Abdülkadir Bey olduğu anlaşılır. Yine bu dönemde süvari ve piyade kışlalarında görevli Mirliva²⁶⁰ Mahmut ve Mirliva Ahmet paşaların isimleri de yapılan yazışmalarda geçmektedir.²⁶¹

²⁵⁵ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, ss. 29-31.

²⁵⁶ Hilmi, *Memâlik-i Osmaniye Cep Atlası*, ss. 166-167.

²⁵⁷ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 238.

²⁵⁸ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 254.

²⁵⁹ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/B; DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 142, Gömlek No:7307; DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 171, Gömlek No: 5078.

²⁶⁰ Mirliva: Günümüzdeki tuğay komutanı. Tuğgeneral.

²⁶¹ DABOA, *A.) MKT.*, Dosya No: 11, Gömlek No: 60; DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 142, Gömlek No:7307; DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 109, Gömlek No: 2510.

1. Süvari ve Piyade Kışlaları

a.) Konumları

Konya süvari ve piyade kışlalarının konumlarına ilişkin İbrahim Hakkı Konyalı Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi adlı eserinde bir takım bilgiler vermektedir. Buna göre:

Konya Kışlası; Ehmedek denilen iç kalede idi. Kışla sonra şehrin dışına çıkmıştır. Önünde aslan heykelleri bulunduğu için yeni kışlaya Aslanlı kışla derler. Kışlanın cenup doğusundaki kapuların üstünde mor mermere nefis bir kûfi hat ile yazılmış şu kitabe okunur: “Harb-i umumi esnasında Konya’da müteşekkil muhafız bölüğü tarafından Konya Kışlası’na ithaf edilmiştir. Sene 1330-1334.” Kapının önünde güzel bir havuz vardır. Şimdiki kışlanın yerindeki hükümet konağını Alaiyeli Kadı Paşa şöhretini taşıyan Bozkır maden emini, sonra Konya valisi olan Abdurrahman Paşa Hükümet Konağı olarak [h.1222 (m.1807)] yılında yaptırmıştı. Bu konağa Kadı Paşa Sarayı derlerdi. [h.1250 (m.1868)] tarihinde Konya valisi Hüseyin Paşa tarafından yaptırılan camie de Kadı Paşa Sarayı yakınında bulunduğu için Saray Camii, Kışla Camii denirdi.²⁶²

Konyalı’nın vermiş olduğu bilgilerden hareketle kışlalar Abdurrahman Paşa Hükümet Konağı’nın yerine inşa ettirilmiştir. Bu bilgilere göre, Konya süvari ve piyade kışlalarının yıkılmadan önceki konumları (şekil 2.18) gibidir.

Şekil 2.18; Konya Süvari ve Piyade Kışlalarının Yıkılmadan Önceki Konumları.

Yapılan araştırmalar neticesinde, Konya süvari ve piyade kışlalarının yıkılmadan önceki konumlarına Mevlana Kültür Merkezi’nin inşa edildiği tespit edilmiştir.

²⁶² Konyalı, Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi, ss. 84-85.

b.) Kışlaların İnşa Süreçleri

Sultan II. Mahmut [h.1222-1254 (m.1808-1839)], Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra, [1 Zilhicce 1241 (7 Temmuz 1826)] tarihinde yayımladığı bir kanunname ile yeni bir ordu kurmuştu. Kurulan yeni ordunun ihtiyaçları için Osmanlı Devleti'nin genelinde yeni kışla binaları inşa ettirilmeye başlanmıştı. Bu dönemde imparatorluk adeta “*kışlalar şantiyesi*” halini almış ve Osmanlı Anadolu'su olarak adlandırılan coğrafyaya da birçok kışla inşa edilmişti.

Anadolu'da kurulan yeni kışla yapıları genellikle, III. Selim tarafından kurulan ve Kabakçı Mustafa isyanıyla kaldırılmak zorunda kalınan Nizâm-ı Cedîd Ordusu için inşa ettirilen kışla binalarının mahallerine kurulmuştur. Konya'da Nizâm-ı Cedîd Ordusu için bir kışla binası kurulduğu bilinmektedir. Bu mahallerin tercih edilmesinin muhtemel iki sebebi olabilir. Birincisi Nizâm-ı Cedîd askerleri için inşa edilen binalar harap durumda olsalar dâhi bazı kısımlarının kullanılabilir olması, ikinci sebebi ise kışla binalarının kurulduğu bu arazilerin sahiplerinden satın alındığı için devletin mülkü olmasıdır. Bu araziler devletin mülkü olması hasebiyle inşa olunacak yeni kışla binalarına arsa istimlak olunmayacaktır. Böylelikle yapılacak olan masraf bir nebze de olsa düşmüş olacaktır.

Konya'da yeni ordu olan “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye” için kurulması planlanan kışla ve müstemilat binalarına ilişkin ilk yazışmalar [29 Zilhicce 1242 (24 Temmuz 1827)] tarihlidir. Sadrazam İzzet Mehmet Paşa tarafından Sultan II. Mahmut'un onayına sunulmak üzere gönderilen söz konusu yazışmada, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda yer alan, Davutpaşa ve Rami kışlaları ile Edirne ve Konya gibi vilayetlerde inşası planlanan kışla yapılarına bina emini tayin olunması uygun görülen kişilerin isimleri bulunmaktadır.

Yapılan yazışmadan anlaşıldığı kadarıyla, ilk önce Konya'da inşası düşünülen kışla binalarının bina eminliği Ata Efendi'ye verilmiştir. Ancak ilerleyen süreçte Edirne'de yapılacak kışlaya bina emini tayin olunan Esat Paşa'nın Ata Efendi hakkındaki beyanları üzerine Ata Efendi'nin bina eminliğinden vazgeçilmiştir. Esat Paşa, Ata Efendi'nin III. Selim tarafından kurulan Nizâm-ı Cedîd Ordusunun Ankara binbaşısı olduğunu ve görevi sırasında pekte başarılı olamayarak Anadolu tarafından

tertip edilen askerlerin kesintiye uğradığını beyan etmiştir. Ayrıca bu dönemde inşa edilen kışla binaları da yeterince kullanışlı yapılmamıştır.²⁶³

Bu beyanlar üzerine Konya’da yapılacak kışla binalarına bina emini olarak “Rical-i Devlet-i Aliye”den birinin tayinine gerek olmadığına karar verilerek, inşası düşünülen binaların Karaman valisi Ali Paşa’nın nezareti altında yapılmasının daha uygun olacağı belirtilmiştir.²⁶⁴

Karar sonrasında Ali Paşa’ya gönderilen Hatt-ı Hümayunda, Ata Efendi gibi Nizâm-ı Cedîd Ordusunda binbaşılık yapmış olan Mesut Ağa’nın Konya ve çevre sancaklarda kurulacak olan kışla yapılarının ne surette yapılması gerekeceği konusunda görevlendirildiği bildirilmiştir.²⁶⁵

Görevi gereği Mesud Ağa raporlarını hazırlayıp merkeze göndermiştir. Ancak İstanbul’da yapılan incelemelerde Mesud Ağa’nın kaleme aldığı asker tertibi ve kışla inşası ile ilgili bilgilerin hiç birinin şimdiki halin gereklerini karşılayacak durumda olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine Anadolu’da tertip edilecek askerler ve inşa olunacak kışla yapıları için yeni raporlar hazırlanarak Sultan II. Mahmut’un onayına sunulmuştur.²⁶⁶ Yapılan yazışmalardan anlaşılacağı üzere Konya süvari ve piyade kışlaları Karaman valisi Ali Paşa’nın takibinde yapılmıştır. Kışlaların inşa sürecine ilişkin başka yazışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle sınırlı bilgi verilebilmiştir.

c.) Kışlaların Planları ve Mimari Özellikleri

Konya süvari ve piyade kışlalarının aynı mevkide yer aldığı tespit edilmiştir.²⁶⁷ Süvari Kışlası’na ait görsel malzeme maalesef mevcut değildir. Bununla birlikte Piyade Kışlası’na ait görseller günümüze kadar ulaşmıştır. Piyade Kışlası’nın görselleri her iki kışlanın da plan ve mimari özellikleri hakkında kabaca bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır.

²⁶³ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 595, Gömlek No: 29200.

²⁶⁴ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 595, Gömlek No: 29200.

²⁶⁵ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 295., Gömlek No: 17577

²⁶⁶ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 295 Gömlek No: 17577.

²⁶⁷ DABOA, A.) MKT.UM., Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

Şekil 2.19; Konya Piyade Kışlası'nın Dış Tarafından Görünüşü.²⁶⁸

Kışla, tek katlı ve kârgir olarak inşa edilmiştir. Görselden anlaşıldığı kadarıyla, orta ekseninde yer alan ikinci kat şeklindeki eklemenin (dönemin mimari yapısına uygun olarak) “Meclis Odası” olduğu düşünülmektedir. Oda düz çatılı, dikdörtgen formlu, ön cephesinde beş adet penceresi bulunan bir yapıdır. Her iki köşede yer alan ikinci kat şeklindeki eklemelerin ise kışlada görevli komuta kademesine ait mekânlar olması muhtemeldir. Bu eklemeler düz çatılı ve Meclis Odası gibi dikdörtgen pencerelidir.

Şekil 2.20; Konya Piyade Kışlası'nın İç Tarafından Görünüşü.²⁶⁹

²⁶⁸ İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90433/017

²⁶⁹ İstanbul Üniversite Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90433/018.

İç tarafından görünüşünde kışlanın, toprak bir avlusu olduğu görülmektedir. Fakat avlu şekil olarak anlaşılamamaktadır. Avlu içerisinde dönemin mimarisine uygun olarak ağaçlar bulunmaktadır. Binanın ahşap saçakları olabildiğince geniş tutulmuştur. Kışla iç tarafından görünüşünde adeta tek katlı bir eve benzemektedir.

2. Redif Kışlası

a.) Konumu

Konya Redif Kışlası'nın, süvari ve piyade kışlaları ile aynı mevkide yer aldığı düşünülmektedir. [h.1263 (m.1846)] senesinde Konya Süvari Kışlası'nda görevli Mahmut Paşa merkeze gönderdiği yazısında; “..... *el vaka-i ahur-u mezkur Süvari ve Piyade Kışlası'nın vasatında ve diğeri civarında bulunmasıyla hayvanat-ı mezkurenin aralıkta şurada burada.....*” şeklinde bilgi vermektedir. Mahmut Paşa'nın kastettiği diğer kışla muhtemelen [h.1253 (m.1838)] yılında inşa edilen Redîf kışlasıdır. Konya'da topçu askerleri de bulunmaktadır. Ancak bu askerler Süvari Kışlası'nda ikamet etmektedir. Hayvanları da Süvari Kışlası'na ait ahırlara konulmaktadır. Bu veriler her üç kışlanın da aynı mevkide yer aldığı kanısını güçlendirmektedir.

b.) Kışlanın İnşa Süreci

Sultan II. Mahmut tarafından [h.1249 (m.1834)] senesinde kurulan taşra ordusu için birçok sancakta yeni kışlalar kurulmaya başlandı. Bu sancaklardan biri de Konya Sancağıdır. Konya'da inşası düşünülen “Redif Kışlası'na ilişkin yazışmalar [h.1253 (m.1838)] tarihlidir. Yani taşra ordusunun kurulmasından dört yıl sonrasına aittir. Konya Eyaleti'nde bulunan Beyşehir, Aksaray, Akşehir ve Konya sancaklarından tertip edilen Redife-i Asâkir-i Mansûre birinci ve ikinci alayının usulleri gereği Konya'da münavebede bulunmalarına karar verilmesi üzerine, bu iki alayın Konya'da barınabileceği iki taburluk bir kışla binası kurulması planlandı.²⁷⁰

İki taburluk kışla inşasına karar verildikten sonra Konya Müşiri Ali Paşa, yerel meclis üyeleri ve erbab-ı vukuftan kişiler kışla inşası için gerekli olan keşfi yaparak maliyet defterini oluşturdular. Bu deftere göre, kışlanın 2 “yük” 74.810 kuruş ile kurulacağı hesaplandı.²⁷¹ Tutulan keşif defteri öncelikle Ali Paşa ve yerel yöneticiler tarafından bir kez daha incelendikten sonra sırasıyla Anadolu Seraskeri Mehmet Said

²⁷⁰ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/A.

²⁷¹ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/A.

Paşa'nın, oradan Dâr-ı Şûra-yı Bâb-ı Âli'nin, sonra Sadrazam M. Emin Rauf Paşa'nın ve nihayetinde Sultan II. Mahmut'un onayına sunuldu.

Keşif defteri gerekli mercilere sunulduktan sonra, ön keşifte tahmin edilen meblağın aşılmması şartıyla kışlanın inşa ettirilmesi kararı verildi.²⁷² Karar üzerine kışla ve talimhane inşa edilecek arazilerde bulunan tarla ve bağlar sahipleri olan; Batman Oğlundan, Hazır Oğlundan, Keçeci Osman ve Süleyman Efendi'den satın alındı. Kışla için gerekli olan kereste ise Ilgın, Doğanhisarı, Argıdhanı, Kadınhanı, Belviran kazaları ile Tatlar ve Gülügiren derbendlerinden tedarik edildi. Ayrıca kışla inşasını takip etmek üzere Osman Efendi ve Eyüp Ağa memur tayin edildi. Marangoz, sıvacı, kaldırımcı ustaları ile amele olarak çalışacak kişiler de ayarlandıktan sonra yapının inşasına başlandı.²⁷³

Kışla inşasının sekiz ayda tamamlandığı düşünülmektedir. Gerek memur olarak görev yapan Osman Efendi ve Eyüp Ağa'ya verilen maaş, gerekse Konya Müşiri Ali Paşa'nın [29 Zilhicce 1253 (26 Mart 1838)] tarihinde Sultan II. Mahmut'un onayına sunulmak üzere merkeze gönderdiği tahriratı bunu anlamamıza vesile olmaktadır.

Müşir Ali Paşa [29 Zilhicce 1253 (26 Mart 1838)] tarihli yazısında inşasına emir buyrulan Redif Kışlası'nın 2 “yük” 74.809 kuruş 19 para ile tamamlandığını bildirmiştir. Paşa yazısında izin verilir ise inşaat için harcanan meblağın Konya Eyaleti'nin kazalarından; paylaştırıldığı şekilde (Bkz. Tablo Eki:1) tahsil edileceğini de yazmıştır. İstanbul'dan Müşir Ali Paşa'ya gönderilen Hatt-ı Hümayunda meblağın kazalara paylaştırılmasında özen gösterilmemiş olduğu için bu hususa gereği gibi vakit ayrılarak, defterinin yeniden hazırlanması yönünde emir verilmiştir.²⁷⁴ Böylece Beyşehir, Aksaray, Akşehir ve Konya sancaklarından tertip edilen Redife-i Asâkir-i Mansûre askerlerinin münavebede bulundukları sırada barındıkları Konya Redîf Kışlası inşa edilmiş oldu.

c.) Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Konya'da Redife-i Mansûre askerleri için inşa edilen iki taburluk kışlanın görseli mevcut değildir. Bununla birlikte yapının inşa süreci dâhilinde yapılan yazışmalarda, plan ve mimari özelliklerine ilişkin bir takım bilgilere yer verilmiştir. [h.1253 (m.1837)] senesinde yapının inşasına izin alınmak için Konya Müşiri Ali Paşa

²⁷² DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/A.

²⁷³ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/B.

²⁷⁴ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/B.

tarafından İstanbul'a gönderilen bir yazıda; “.....taş ve üzerleri sıvalı ebniyesi misüllü olarak üç bab temel ve sekiz koğuş ve cevânib-i erbâasında beş adet fevkânî köşk ve tahtlarında mâlûmül aded zabitan odaları ve havlisi vasatında şadırvan vesâir mahal-i mevâkii lâzîmeye mûştemîl iki taburluk.....” şeklinde inşası planlanan yapıya ilişkin bilgiler verilmiştir.²⁷⁵ Ayrıca kışlanın inşası sonrası tutulan “keşfi sâni” defterinde; “..... iki terîb odası ve mâhbushâne ve cevânib-i erbâasında dört kulelî ve yemîn yesârında fevkânî on üç odalı beş köşk ve kebîr hâvuzu vesâir mâhall-i vâkî.....” şeklinde de kışlanın plan ve mimari özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.²⁷⁶

H. Erzurum Kışlası'nın Konum ve Mimarisi

Erzurum, ilk önce Fırat nehrine yakın Karaz köyünde kurulmuş, çok sonraları ise şimdiki yerine taşınmıştır. Şehrin tarihinin miladın 450'nci senesine kadar olan kısmı, fazla bilinmemekle birlikte bölgenin Roma ve İran harpleri dolayısıyla sık sık el değiştirdiği tahmin edilmektedir.²⁷⁷

Konumu sebebiyle birçok devlet ve beyliğin hâkimiyetine giren şehir, Akkoyunlu ve Karakoyunlu hâkimiyetinde kaldıktan sonra Safevi Devleti'ne dâhil edilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde Çaldıran mevkiinde Safeviler ile Osmanlı Devleti arasında yapılan savaşın ardından ise şehir ve içinde bulunduğu bölge Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir.²⁷⁸

Yüz ölçümü yaklaşık olarak 76.720 km² olan şehrin büyük bölümü araziler ile kaplıdır. Yüz ölçümüne oranla ormanlarının oldukça az olduğu bilinmektedir.²⁷⁹ Erzurum'un en kapsamlı nüfus verileri [h.1294 (m.1877)] yılına aittir. Bu verilere göre şehrin nüfus, bina ve kaza sayıları (Tablo 2.6) gibidir.

Tablo 2.6; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Verilerine Göre Erzurum Sancağı.²⁸⁰

Erzurum	Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
Vilayeti	Erzurum	140.272	45.134	İspir, Tortum, Keskin, Pasini Ulya, Pasini Sulfa, Bayburt, Tekman, Hınıs.

²⁷⁵ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek 29342/A.

²⁷⁶ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek 29342/B.

²⁷⁷ Abdürrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1936, ss. 9-33.

²⁷⁸ Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, ss. 76-85.

²⁷⁹ Hilmi, *Memâlik-i Osmaniye Cep Atlası*, s. 102.

²⁸⁰ Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 254.

Erzurum’da sivil ve askeri personel olarak görev yapan kişilere belgelerin elverdiği oranda bakıldığında; [h.1261 (m.1845)] yılında Erzurum valisinin Sami Bekir Paşa, [h.1262 (m.1846)] yılında Süleyman Bahri Paşa, [h.1263 (m.1847)] yılında Ahmet Paşa, [h.1264 (m.1848)] yılında Hamdi Paşa, [h.1267 (m.1850)] yılında Mazhar Paşa, [h.1268 (m.1851)] yılında Zarif Mustafa Paşa, [h.1269 (m.1852)] yılında Feyzullah Paşa, [h.1270 (m.1853)] yılında İsmail Paşa, [h.1271 (m.1854)] yılında Mehmet Reşit Paşa, [h.1272 (m.1855)] yılında Mehmet Salih Paşa, [h.1273 (m.1856)] yılında Arif Paşa, [h.1276 (m.1859)] yılında ise İbrahim Edhem Paşa olduğu anlaşılır.²⁸¹ Şehrin en erken tarihli salnamesi ise [h.1287 (m.1870)] yılına aittir.

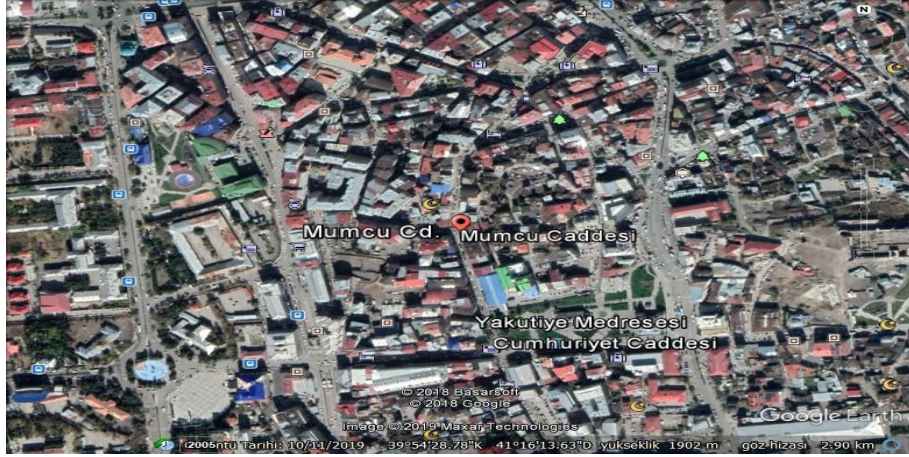
Araştırma yapılan yıllar aralığında bu şekilde detaylı bir belge bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu salnamede yer alan verilerden hareketle önceki yıllarda da benzer şekilde bir askeri teşkilatın var olduğu düşünülmektedir. Buna göre; Dördüncü Orduyu Hümayun’a mensup piyade birinci alayının ikinci taburu Erzurum’da konuşludur. Taburun Binbaşısı Mustafa Efendi, Sağkol Ağası Ali Ağa, Solkol Ağası Seyyid Efendi, kâtibi İbrahim Efendi, doktoru Süleyman Efendi, imamı ise Osman Efendi’dir. Taburda yedi yüzbaşı, sekiz üsteğmen ve üçte teğmen bulunmaktadır. Bununla birlikte Altıncı alayın üçüncü taburu ve İstihkâm bölüğü de Erzurum’da bulunmaktadır. Altıncı alayın üçüncü taburunda altı yüzbaşı, altı üsteğmen, altı da teğmen görevlidir. İstihkâm bölümünde ise Binbaşı Mustafa Efendi, Kolağası Hüseyin Efendi, kâtip İshak Efendi, Yüzbaşı Üsteğmen Rıza Efendi, Yüzbaşı Teğmen Osman Efendi, Üsteğmen Cemal Efendi, Teğmen Hüseyin Ağa ve doktor olarak da Hüseyin Efendi görev yapmaktadır.²⁸²

1. Konumu

Erzurum Kışlası, Yakutiye Medresesi’nin güneybatısında; yani bugünkü Cumhuriyet Caddesi ile Mumcu Caddesi’nin kesiştiği noktada bulunmaktaydı. Kışlanın yıkılmadan önceki konumu (şekil 2.21) gibidir.

²⁸¹ Erzurum Vilayet Salnamesi [h.1287 (m.1870)], ss. 51-52.

²⁸² Erzurum Vilayet Salnamesi [h.1287 (m.1870)], ss. 92-101.

Şekil 2.21; Erzurum Kışlası'nın Yıkılmadan Önceki Konumu.

2. Kışlanın İnşa Süreci

Erzurum Kışlası, Osmanlı belgelerinin birçoğunda “Morgov Kışlası” veya “Morgov Sarayı” olarak geçmektedir. Kışlanın bu isimle adlandırılmasına yönelik fark rivayetler vardır. Bu rivayetlerden birisi şöyledir; Magrav Han, Osmanlı Devleti'ne sığınan bir Gürcü beyidir. Magrav Han, İran Şahı I. Abbas'ın askerlerini öldürdükten sonra İstanbul'a kaçmış ve İslamiyet'i kabul ederek Mehmet adını almıştır. Erzurum'daki Abaza isyanının bastırılmasında mühim rol oynamış ve bir süre Erzurum'da kalmıştır. İsyanın bastırılmasında önemli başarıları olduğu için ailesi de bir süre sonra yanına Erzurum'a gönderilmiştir.²⁸³ Magrav Han'ın ailesinin kaldığı sarayın yanında küçük bir kışla yer almaktadır. Bu kışlanın zamanla devlet yazışmalarında ve halk dilinde, Magrav Han ve ailesinde dolayı bu isimle adlandırıldığı düşünülmektedir.

Morgov Kışlası III. Selim'in meşhur valilerinden Yusuf Ziya Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Yusuf Ziya Paşa [13 Safer 1211 (10 Ağustos 1796)] tarihinde İstanbul'a gönderdiği yazısında, kışlanın inşa süreciyle ilgili önemli bilgiler vermiştir. Buna göre: söz konusu tarihe kadar, Erzurum'da sürat topları, top arabaları ve mühimmat sairenin konulacağı bir alan yoktu. Ayrıca mukabeleci ve sürat topçularının ikamet edecekleri belirli bir mekânları da bulunmuyordu. Sürat topları ve arabaları valilere ait sarayın içinde bulunan meydana yerleştirilmişti. Ancak buranın üzeri kapalı olmadığı için kar ve yağmurlarda sürat toplarının parçaları bozulmuş ve kırılmıştı. Askerlerin ise daimi ikamet edecekleri bir mekânları olmadığı için sürekli sıkıntı çekmekteydi. Hem askerlerin sefaletten kurtarılması hem de mühimmatın kısa sürede

²⁸³ Murat Küçükkuşurlu, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, Erzurum Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2014, ss. 230-233.

zayi olmasının önüne geçmek için münasip bir mahalde kifayet derecesinde bir kışlanın inşa edilmesine karar verilmişti. Bunun üzerine şehirdeki yetkililer ve ileri gelenler tarafından kışlanın kurulabileceği münasip bir alan için çalışmalar başlatılmış ve neticede vali sarayının hemen yanında bulunan boş arazi uygun görülmüştü. Kışlanın inşa edileceği yerin tespitinden sonra, şehrin ileri gelenleri ve ma'rifet-i şer' den kişiler ile birlikte yapılan keşifte kışlanın 2.946 kuruşa inşa ettirilebileceği anlaşılmıştı. Bu maliyetin Erzurum gümrüğü veya cizye hazinesinden karşılanması talep edilmişti. Bu talep kabul edilmekle birlikte, Erzurum gümrüğü ve cizye hazinesinin [h.1210 (m.1796)] senesi gelirlerinin çeşitli masraflara havale olunması nedeniyle yapılacak olan kışlanın maliyetinin, Yusuf Ziya Paşa uhdesine ihale olunan [h.1209 (m.1795)] senesi Erzurum Eyaleti'nin eşkiniciyan bedeliyesinden havale olunması emrolundu.²⁸⁴ Böylece meşhur "Morgov Kışlası" topçu kışlası olarak [h.1210 (m.1796)] yılında inşa edildi.

3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Günümüze intikal eden resimler, kışlanın plan ve mimari özellikleri hakkında kabaca bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır.

Şekil 2.22; Erzurum Morgov Kışlası'nın Erzincan Kapısı Cihetinden Görünüşü.²⁸⁵

²⁸⁴ DABOA, C.AS., Dosya No: 34, Gömlek No: 1533; Küçükuşurlu, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, s. 219.

²⁸⁵ İrcica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.14.50.30.

Şekil 2.23; Erzurum Morgov Kışlası'nın Hükümet Konağı Caddesi'nden Görünüşü.²⁸⁶

Kışlanın cadde tarafındaki giriş kapısı cepheden öne çıkarılarak tasarlanmıştır. Bu cephedeki dış duvarlar çatıya kadar kârgirdir. Yapının cepheleri sıvalı, taş sövelerle çevrelenen pencereleri ise dikdörtgen formlu ve parmaklıklıdır. Kışlanın sağlamlığı kadar estetiğine özen gösterilmediği anlaşılmaktadır.

Kışla caddeye bakan kemerli girişi ile içerisindeki üstü açık avluya bağlantılıdır. Bu girişin doğu kısmında eski bir medrese yer almaktadır. Yapının birinci katı koridor şeklindedir. Dikdörtgen yapılı kışla, üst ve alt katlarda 38 oda, 12 koğuş, 7 ambar, 6 mutfak, kiler ve helalardan ibarettir.²⁸⁷ Kışlanın etrafı ise dikdörtgen şeklinde 1500 m² lik bir duvar ile çevrilidir.²⁸⁸

İ. Halep Kışlası'nın Konum ve Mimarisi

Halep, Osmanlı Devleti'nin Asya kıtasında yer alan büyük bir vilayettir. Denizden 390 metre yükseklikte bulunan şehrin, güneyinde Suriye, kuzeyinde Anadolu, batısında Akdeniz ve doğusunda Zor Sancağı bulunmaktadır.²⁸⁹ Milattan önce XVIII. asırda Yambad Krallığı'nın başşehri olarak görülen şehir daha sonra Hitit Krallığı'nın eline geçerek bu devletin önemli merkezlerinden birisi oldu. Roma döneminde büyümeye devam eden şehir, Bizans döneminde ise birçok kilisenin

²⁸⁶ İrcica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.14.50.28.

²⁸⁷ Küçüküçürlü, *Erzurum Tabiyatları ve Kışlaları*, s. 225.

²⁸⁸ DABOA, C.AS., Dosya No: 34, Gömlek No: 1533.

²⁸⁹ Nuran Koltuk, vd., *Osmanlı Belgelerinde Halep*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul 2018, s. 22.

bulunduğu Hristiyanlık merkezi haline geldi. Halep şehrinde ilk defa İslâm hâkimiyetinin başlaması ise 637 yılında oldu. İyaz b. Ganım tarafından fethedilen şehirde ilk mescitte bu dönemde inşa ettirildi. Birçok mahalli emirlik ve devlet arasında el değiştiren şehir, 1078 yılında Suriye Selçuklu Meliki Tutuş tarafından kuşatıldı fakat alınamadı. 1516 yılında başlayan Osmanlı yönetimine kadar Memluk egemenliğinde bulunan şehir genel manada kalkınmış olsa da veba salgını ve şehri harabeye çeviren deprem gibi felaketlerden bir türlü kurtulamamıştır.²⁹⁰

Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan Mercidâbık Savaşı'yla Osmanlı hâkimiyetine giren Halep, doğu batı ticaretinde önemli bir merkez oldu ve geçmişinde rastlanmayan bir gelişme devri göstermeye başladı. Bu devir ise şehrin tarihinde birçok bakımdan en parlak dönemi teşkil etti.²⁹¹ Halep'in en kapsamlı nüfus verileri [h.1294 (m.1877)] yılına aittir. Bu verilere göre şehrin nüfus, bina ve kaza sayıları (Tablo 2.7) gibidir.

Tablo 2.7; [h.1294 (m.1877)] Yılı Nüfus Sayımı Verilerine Göre Halep.²⁹²

Sancak	Nüfus	Bina	Kaza
Halep	80.000	25.000	Edlep, Ayıntab, Kilis, Maarretülnuman, İskenderun, Antakya, Bebecebul, Bilan, Cesrişuur, Harm ve Barisa, Reyhaniye.

Halep'te sivil ve askeri personel olarak görev yapan kişilere belgelerin elverdiği oranda bakıldığında, [h.1266 (m.1850)] yılında Halep valisinin Zarif Mustafa Paşa olduğu anlaşılır. Kışlada görevli olduğu anlaşılan Ferik Abdülkerim Paşa'nın ismi de bu dönemde yapılan yazışmalarda geçmektedir.²⁹³

1. Konumu

Halep Kışlası, Osmanlı belgelerinin birçoğunda “Şeyh Yaprak Kışlası” olarak geçmektedir. Şeyh Yaprak Kışlası'nın tam olarak hangi mahale inşa edildiği tespit edilememiştir. Bununla birlikte [h.1266 (m.1850)] yılında Halep'teki Hristiyanların aleni olarak çan çaldırmaları, hac kaldırmaları, köle ve cariye kullanmaları gerekçe gösterilerek başlatılan isyanın sona ermesi için isyancılar ile görüşmeye giden Halep

²⁹⁰ Koltuk, vd., *Osmanlı Belgelerinde Halep*, ss. 23-24.

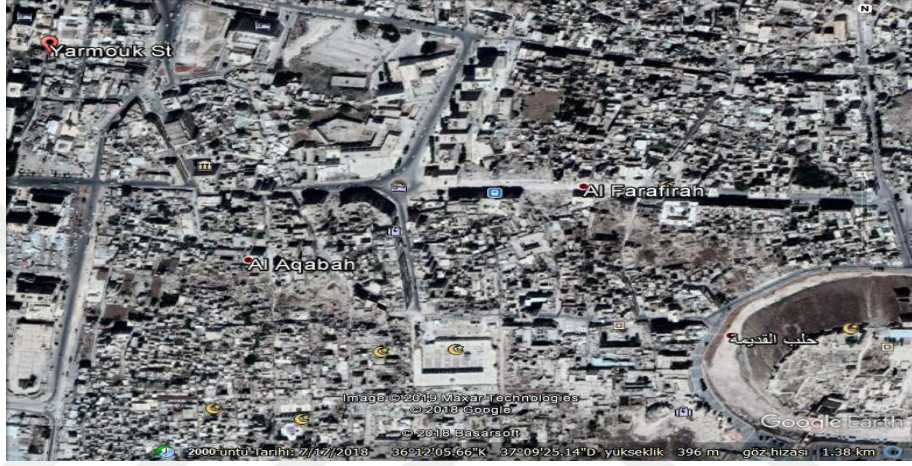
²⁹¹ Koltuk, vd., *Osmanlı Belgelerinde Halep*, s. 25.

²⁹² Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, s. 256.

²⁹³ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 222, Gömlek No: 13185.

valisinin saldırı sonrası Şeyh Yaprak Kışlası'na sığındığı bilinmektedir. İsyancıların kışla etrafında toplanmaları üzerine Halep Kalesi'nden isyancılara müdahale edilmiştir.²⁹⁴ Bu veriler kışla ve kalenin yakın bir mevkide bulunduğunu gösteren bulgulardan birisidir.

Ayrıca [h.1286 (m.1870)] yılında çekildiği tahmin edilen bir fotoğrafta (Bkz. Fotoğraf Eki:3) Halep Kalesi'nin kışlanın yukarı tarafında yer aldığı tespit edilmiştir. Halep Kalesi'ne yakın bir mahalde bulunan Şeyh Yaprak Kışlası'nın yıkılmadan önceki yaklaşık konumunun (şekil 2.24) gibi olduğu düşünülmektedir.

Şekil 2.24; Halep Şeyh Yaprak Kışlası'nın Günümüzdeki Yaklaşık Konumu.

2. Kışlanın İnşa Süreci

Sultan II. Mahmut tarafından kurulan, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu için Halep'te kurulması planlanan kışla ile ilgili ilk yazışmalar [27 Şevval 1245 (21 Nisan 1830)] tarihlidir. Yani ordunun kurulmasından yaklaşık dört yıl sonrasına aittir.

Dönemin Halep valisi Ali Paşa, merkeze gönderdiği yazısında kışlanın inşasına ilişkin önemli bilgiler vermektedir. Buna göre; Halep'teki Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye askerleri için “vüsatlice” bir kışlanın inşa edilmesi gerektiği bildirilmiştir. İnşa edilecek kışla binasına uygun görülür ise, Antep Ayanı Kapıcıbaşı Sadık Bey'in bina emini tayin edileceği de bildirilmiştir. Ayrıca bina emini tayin edilmesi düşünülen Sadık Bey'e Halep Eyaleti'nin gelirlerinden veya Ahmet Bey diye birinin satılacak olan emlağından elli veya altmış bin kuruş verilmesi de merkezdeki yöneticilerden sorulmuştur.²⁹⁵

²⁹⁴ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 222, Gömlek No: 13185.

²⁹⁵ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 596, Gömlek No: 29254/A.

Aynı yıl içerisinde Halep valisi tarafından merkeze gönderilen başka bir kaimesden anlaşıldığı kadarıyla, Sadık Bey'in bina eminliği olumlu karşılanmış ve kendisine münasip maldan 50.000 kuruş havale edilmesi kararı da verilmiştir. Ayrıca Sadık Bey'in müsrif bir adam olduğu belirtilerek kendisiyle kontrat yapıldığı da ifade edilmiştir. Paşa kaimesinde kışlanın, Şeyh Yaprak olarak bilinen mahalde Müteveffa Hurşid Paşa zamanında inşa edilmiş olan kışlanın mahaline inşa edilmesinin uygun görüldüğünü yazmıştır.²⁹⁶

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla kışlanın inşası için hummalı bir çalışma yürütülmektedir. Yüksek bir ihtimalle inşaata [h.1246 (m.1831)] yılı ilkbahar aylarında başlanabilmesi için acele edilmektedir. [22 Zilhicce 1245 (14 Haziran 1830)] tarihinde Sultan II. Mahmut'a sunulan bir belgede ise kışlaya harcanacak olan meblağın Mukataat Hazinesi'nden karşılanması için izin istenmiştir.²⁹⁷ Kışlanın inşa sürecine ilişkin başka belgeye rastlanmamış olmakla birlikte, inşasına [h.1246 (m.1831)] yılında başladığı ve aynı yıl içerisinde inşasının tamamlandığı düşünülmektedir.

3. Kışlanın Planı ve Mimari Özellikleri

Halep Şeyh Yaprak Kışlası Anadolu'da inşa edilmiş olan birçok kışla yapısı gibi maalesef günümüze kadar varlığını koruyamamıştır. Bununla birlikte kışlanın günümüze intikal eden görselleri, plan ve mimari özellikleri hakkında kabaca bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır.

²⁹⁶ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 592, Gömlek No: 29040.

²⁹⁷ DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 311, Gömlek No: 12860.

Şekil 2.25; Halep Şeyh Yaprak Kışlası'nın Doğu Tarafından Görünüşü.²⁹⁸

Şekil 2.26; Halep Şeyh Yaprak Kışlası'nın Kuzey Tarafından Görünüşü.²⁹⁹

Kışla dönemin mimarisine uygun, iki katlı ve kârgir olarak inşa edilmiştir. Görselden anlaşıldığı kadarıyla süs ve gösterişe önem verilmemiştir. Oldukça sade olan binanın cephelerindeki tek süsleme, pencere etrafındaki düşey dikdörtgen formulu söveler ve yatay silmelerden ibarettir.

²⁹⁸ İrcica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.12.51.02.

²⁹⁹ İrcica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.12.50.96.

Halep Şeyh Yaprak Kışlası ile aynı dönemde inşa edilmiş olan diğer kışla ve benzer askeri yapılarda görülen anıtsal ve vurgulu esas giriş bölümü, burada inşa edilmiş olan kışlada da görülmektedir. Yapının birisi doğuda diğeri ise kuzey tarafında bulunan iki giriş kapısı olduğu düşünülmektedir. Giriş kapıları üzerindeki eklemelerin kışlada görevli komuta kademesine ait mekânlar olması kuvvetle muhtemeldir.

Yapıda üzeri kiremit kaplamalı düz çatı sistemi kullanılmıştır. Yapının duvarları düzgün kesme taştan yapılmış ve üzerleri sıva ile tamamlanmıştır. Diğer kışla yapılarında olduğu gibi pencerelerine demir parmaklıklar yerleştirilmiştir. Yapının mimari üslup olarak “neo-klasik” üslubun erken dönem örneklerinden biri olduğu düşünülmektedir. Bunun en belirleyici özelliği ise giriş kapılarının dışa doğru taşırılması ile pencere sövelerinin belirginliği gibi sade süslemelerin bulunmasıdır.

II. BÖLÜM

OSMANLI ANADOLU KIŞLALARININ YEREL EKONOMİYE KATKISI

Osmanlı Devleti açısından Kırım Savaşı önemli bir dönüm noktasıydı. Teknolojisini geliştiren batılı güçler bizzat Osmanlı topraklarında Osmanlı ordusu ile birlikte Rus Çarlığına karşı savaşmışlardı. Bu ittifak müttefik tarafların birbirlerinin gücünü sınıadığı bir süreçti ve batılı devletler ağırlıklı olarak donanma gücüyle Osmanlı kara ordusuna takviye vermişlerdi. Osmanlı Devleti de Fransa, İngiltere ve Piyemento devletlerinin gelişen askeri teknolojilerini yakından test etme imkânı bulmuş ve bu teknolojik imkânları kendisi üretemese de alım yoluyla ordusuna kazandırarak ordusunu modernize etme yoluna gitmişti. Böylelikle İngiliz tüfekleri ve telgrafi, Piyemento ordusuna ait bando-mızıka ve Fransızlara ait lojistik bina inşa teknikleri Osmanlı tarafından adapte edilen uygulamalar arasına girdi. Kırım Savaşı Osmanlı açısından yoğun bir asker kaybını beraberinde getirdiği için savaşın ilerleyen zamanlarında yeterli miktarda asker bulunamaz hale gelindi. İç asayişini korumakla mükellef kolluk kuvvetleri de savaşın gidişatını değiştirmek için cephede kullanılmaya başlandığında sosyal bir felaket haline gelen iç asayişin kaotik durumu ile karşılaşıldı³⁰⁰. Müttefik kuvvetler ve Rus Çarlığına karşı savaşta mevcut Osmanlı birliklerinin konuşlandırıldığı askeri karargâhlar yeniden elden geçirildi ve geliştirildi. Bu binaların tam teşekküllü askeri birlikleri bünyesinde barındıracak şekilde yeniden dizaynı büyük ölçüde Fransız karargâhları dikkate alınarak gerçekleştirildi. Askeri kışlalarda piyade barınakları, süvari ahırları ve koğuşları, topçu eratı için koğuşlar ve depolar, lojistik birimleri için binalar, eratın ve subayların hamamları, aşhaneleri v.b. pek çok müstemilat birbiri ardına tarihi askeri nitelikli karargâhlar içerisinde yükselmeye başladı. Kırım Harbi nedeniyle bozulan iç asayiş ve düzen Celali İsyanlarından pek de farklı değildi. Kırım Harbi tarafların uzlaşmasıyla çözüme kavuşturulur kavuşturulmaz iç asayişe yönlenip mevcut askeri kışlalar yeniden geliştirilerek sıhhatli bir kolluk gücü oluşturulmuştur. Askeri kışlaların gelişen kapasiteleri içlerinde barındırdıkları askeri birlik ve komuta kademesinin artışı önemli bir ekonomik potansiyeli de beraberinde taşımıştır. Yerel ekonomilerinin durağan seyrine kışlalar sayesinde bir dış kaynak eklenmiş ve yerel esnafa ve üreticiye büyük

³⁰⁰ Mehmet Yavuz Erler, “Trabzon Vilayeti’nde Kanun Kaçakları (1856-1869)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yayın Tarihi: 1997, Sayı: 30, Cilt: 19, ss. 69-98.

marjlarda istihdam ve sermaye fırsatı oluşturmıştır. Örneğin Erzurum Kışlası sayesinde artık bu bölgede konuşlanan askerler nedeniyle daha fazla gıda malzemesi, tekstil, ayakkabı, temizlik malzemesi ve mahrukat tüketilir hale gelmiş ve bu yerel ekonomideki ekstra artış esnaf tarafından temin edilmiştir. Eratın ya da komuta kademesinin yöre esnafından tedarik ettiği gündelik yaşama dair her türlü emtia yerel ekonomiye bir tür dış destek olarak katkı sağlamıştır. Böylelikle askeri kışlanın gereksinimlerini karşılayan esnaf, üretici, çiftçi, sanatkârlar oluşan bu artı kaynak sayesinde sermaye artırmış, üretimi ya da stoklarını geliştirmiştir. Bu durum yerel ekonomide önemli bir gelişmeye neden olarak civar vilayetlerden belirgin bir şekilde ön plana çıkan zenginleyen gelişen metropollerin oluşumunu desteklemiştir. Anadolu ölçeğinde incelediğimiz bütün askeri kışlaların bulundukları şehirleri hem civar oldukları diğer şehirlere oranla daha fazla geliştirdikleri düşünülmektedir. Tezimizin ikinci bölümünde lokasyon tespiti yaptığımız kışlalara ait tamir, inşa ve askeri personelin gereksinimlerinin giderilmesi noktasında oluşturdukları istihdam kaynak ve ticaret potansiyeli incelenerek metropollerin gelişiminde kışlaların katkıları izah edilmeye çalışılacaktır.

A. Kuleli Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

Kışla yapıları devlet ekonomisine menfi bulundukları bölgelerin ekonomilerine ise müspet yönde etkileri bulunan kurumlardır. Osmanlı Devleti coğrafi bölge sınırlaması kapsamında, Anadolu olarak adlandırılan bölgede yer alan Kuleli Kışlası da bu yapılardan biridir. Kışla ilk inşa edildiği dönemden günümüze kadar birçok defa inşa, tamirat ve ekleme çalışmaları geçirerek muhtelif harcamalar ile gündeme gelmiştir. Yapılan bu çalışma kapsamında da 1850–1860 yılları aralığında kışlaya yapılan masârifat incelenmiştir.

Kuleli Kışlası diğer dönemlerde olduğu gibi bu yıllar aralığında da muhtelif inşa ve onarımlar geçirerek devlet ekonomisinde kendisinden söz ettirmiştir. Bu dönemde kışlaya yapılan ilk harcama Sultan Abdülmecid Han'ın kendisi için [h.1263 (m.1847)]'de yaptırmış olduğu Daire-i Hümayun'a (Has oda) olmuştur. [h. 1266 (m.1850)] senesinde Daire-i Hümayun'da bulunan büyük ve küçük odanın eşyaları yenilenmiştir.³⁰¹ Yenileme çalışması için satın alınan eşyaların miktar ve fiyatları ile

³⁰¹ Daire-i Hümayun'daki büyük ve küçük odanın eşyalarının yenilenmesi işlemi birçok veri içermesi hasabeyle tablo çizilerek gösterilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen diğer kışla yapılarında da aynı metot uygulanmıştır.

bu eşyaların taşınma ve yerleştirilmesi için yapılan harcama aşağıdaki tablo ile kayıt altına alınmıştır.

Tablo 3.1; Daire-i Hümayun'daki Büyük Odaya Yapılan Masârifat.³⁰²

Daire Hümayun'daki Büyük Oda	Kullanılan Malzemenin Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Sekiz adet pencere ve iki adet iç kapı perdeleri için çiçekli canfes ³⁰³	160 zira' (160*0.75=120 m)	24 kuruş	3.840 kuruş
Bir adet şilte sargısı ve iki adet yastık yüzleri için kumaş	40 zira' (40*0.75=30 m)	60 kuruş	2.400 kuruş
Bir adet minder için fabrika-i hümayun tomarı	13.5 zira' (13,5*0.75=10.125 m)	150 kuruş	2.050 kuruş
Üç adet minder kılıfıyla dokuz adet koltuk yastıklarına gediz bezi	20 Top gediz bezi	14.5 kuruş	290 kuruş
Hasır	113 zira'(113*0.75=84.75 m)	2 kuruş	226 kuruş
Saat	1 adet	-	3.000 kuruş
Çiçeklik	2 adet	1.000 kuruş	2.000 kuruş
Üç adet minder, iki adet koltuk ve bir adet şilteye sürülen penbe	380kıyye(380*1.283=487.54gr.)	7 kuruş	2.660 kuruş

Tablo 3.2; Daire-i Hümayun'daki Küçük Odaya Yapılan Masârifat.³⁰⁴

Daire-i Hümayun'daki Küçük Oda	Kullanılan Malzemenin Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Altı adet pencere ve iki adet iç kapı perdeleri için tülbent	50 zira'(50*0.75=37,5 m)	10 kuruş	500 kuruş
İki adet koltuk, iki adet yastık ve bir adet şilte yüzlerine ipekli canfes	40 zira'(40*0.75=30 m)	40 kuruş	1.600 kuruş
Küçük odanın sofasında bulunan dokuz adet pencere perdelerine beyaz patiska	140 zira'(140*0.75=105 m)	1.5 kuruş	210 kuruş
Sofa ve merdivenler için hasır	663.5 zira'(663,5*0.75=497.625 m)	2 kuruş	1.327 kuruş
Perdeler için İstanbul usulü oya saçağı	75 zira'(75*0.75=56.25 m)	8 kuruş	600 kuruş

³⁰² DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 224, Gömlek No: 7645.

³⁰³ Canfes: İnce, parlak üzerinde desen bulunmayan ipekli kumaş.

³⁰⁴ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 224, Gömlek No: 7645.

Hasır	88 zira'(88*0.75=66 m)	2 kuruş	176 kuruş
Üsküdar usulü yastık	6 adet	75 kuruş	450 kuruş
Perdeler için yıldızlı başlık	6 adet	150 kuruş	900 kuruş
Saat	1 adet	-	3.000 kuruş
Çiçeklik	2 adet	1.000 kuruş	2.000 kuruş
Sofada bulunan beyaz perdeler için yıldız pulları	25 adet	15 kuruş	375 kuruş
İki adet minder ve altı adet yastık kılıflarına gediz bezi	8 Top	14.5 kuruş	116 kuruş
Şilte, koltuk ve yastıklara sürülen penbe	35 kıyye (35*1.283=44.905gr.)	7 kuruş	245 kuruş
İplik ve tire pahası	-	-	50 kuruş
Maun ağacından oymalı yarım kanepe takımı	-	-	12.150 kuruş

Büyük ve küçük odanın eşyalarının taşınması için hamal ve kayık ücreti olarak 370 kuruş, eşyaların yerleştirilmesi içinde 750 kuruş harcanmıştır. Daire-i Hümayun'a toplamda 1 “yük” 18.930 kuruş harcama yapılmıştır.³⁰⁵

Kuleli Kışlası'ndaki Daire-i Hümayun'un eşyalarının yenilenmesinden yaklaşık dört yıl kadar sonra, [h.1270 (m.1854)]'te Sultan Abdülmecid Han'ın, [h.1260 (m.1245)] yılında ordunun hareket kabiliyetini arttıran süvari sınıfı askerlerinin eğitimleri için yaptırdığı “menaj” binasının çatısı onarılmış ve sel lağımının temizliği yaptırılmıştır. [16 Ramazan 1270 (12 Haziran 1854)] tarihli bir belgeye göre, yapılan onarım ve temizlik için 14.000 kuruş harcanmıştır.³⁰⁶ Bunun yanı sıra aynı yıl kışlanın sancak sütunları yenilenmiş, yenileme çalışmasına da 1.106,5 kuruş harcanmıştır.³⁰⁷

Kuleli Kışlası [h.1271 (m.1854)]'te Kırım Harbi nedeniyle, İngiliz askerlerine tahsis edilmiştir. Rusya'nın yayılmacı politikası üzerine [9 Rebiülevvel 1271 (30 Kasım 1854)]'te Kırım Harbi'nin başlaması sonrasında, Osmanlı topraklarını Rusya'ya bırakmak istemeyen İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa girmesiyle, İstanbul'daki kışlalar savaş yıllarında müttefik orduların askerleri için hastane olarak kullanılmıştır.

³⁰⁵ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 224, Gömlek No: 7645.

³⁰⁶ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 308, Gömlek No: 12763.

³⁰⁷ DABOA, *MVL.*, Dosya No: 336, Gömlek No: 10.

İngiliz Ordusu'nun öncü birlikleri [27 Receb 1270 (25 Nisan 1854)]'te İstanbul'a gelmiştir. Gelen askerler kendileri için tahliye edilen Kuleli ve Selimiye kışlalarına yerleştirilmişlerdir.³⁰⁸ [30 Rebiülevvel 1271 (21 Aralık 1854)] tarihinde Serasker Hasan Rıza Paşa'ya gönderilen yazıda, Kuleli Kışlası'nın birçok camı kırık olduğu için, kışlada bulunan askerlerin sıkıntı çekmekte oldukları bildirilerek; biran önce bu camların tamir ettirilmesi talep edilmiştir.³⁰⁹ Bu istek üzerine kırık camların tamir ettirildiği anlaşılmaktadır.

Kuleli Kışlası yaklaşık olarak üç yıl İngiliz askerleri için hastane olarak kullanıldıktan sonra, Osmanlı Devleti kışlanın boşaltılacağı günlerde; yani [8 Muharrem 1273 (9 Eylül 1856)] tarihinde binayı tamir etmeye başlamış; bu tamiratta kışladaki suyuolları, koğuşlar, ahırlar ve diğer mahaller onarılmıştır.³¹⁰ Aynı yılın sonlarına doğru ise 1273 Şevvali'nin 24'ünü 25'ine bağlayan gecesı Kuleli Kışlası'nın "yarısından fazlaca" bir kısmı yanmıştır. Ertesi gün kışlanın tamiri için keşfinin yapılması ve inşaata gerekecek harcamalara kaynak bulunması konusunda Serasker Hasan Rıza Paşa ile haberleşilmiş, "keyfiyet" Sultan Abdülmecit'ten sorulmuştur.³¹¹ [23 Zilkade 1273 (15 Temmuz 1857)] tarihinde verilen cevapta kışlanın tamirine bir an önce başlanması ve maliyetin Maliye Nezareti (Bakanlığı) tarafından karşılanması emri verilmiştir.³¹² Bu yangın sonrasında Kuleli Kışla-yı Hümayunu'nda yeni binalar inşa edilerek kapsadığı alan ve bina kapasitesi geliştirilmiştir.³¹³

Kışlanın onarımının [3 Safer 1274 (23 Eylül 1857)] tarihinde tamamlandığı anlaşılmaktadır. Hassa Orduyu Hümayun Müdürü Vasıf Paşa'nın Dâr-ı Şûra'ya gönderdiği tahririne göre, kışlanın onarımı 8.055,5 kuruşa tamamlanmıştır.³¹⁴ Kuleli Kışlası'na belirli yıllar aralığında yapılan masârifat belgelere dayanılarak aydınlatılmıştır. İlerleyen süreçte de muhtelif şekillerde kullanılan yapıya onarımlar devam etmiştir. Yapılan her onarım ekonomiden belirli bir miktarın kışla için ayrılmasına neden olmuştur. Devlet hazinesi için masraf olarak beliren bu onarım giderleri yöre esnafı için ise kazanç kapısı olarak kabul görmüş olmalıdır.

³⁰⁸ DABOA, *HR.SYS.*, Dosya No: 1348, Gömlek No: 17.

³⁰⁹ DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 122, Gömlek No: 55.

³¹⁰ DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 193, Gömlek No: 63.

³¹¹ DABOA, A.) *MKT.MHM.*, Dosya No: 114, Gömlek No: 16.

³¹² DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 230, Gömlek No: 72.

³¹³ Mehmet Yavuz Erler, "Payitaht (İstanbul) Askeri İdadisi'nde Öğrenciler ve Metropoldeki Eğitim Standardı (1838–1915)", *Studies Of The Ottoman Domain*, Cilt 7, Sayı 13, Ağustos 2017, s. 80.

³¹⁴ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 387, Gömlek No: 25562.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi

Kuleli Kışlası, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yer alan diğer kışlalar gibi ekonomiye menfi yönde etki eden bir yapıdır. Bununla birlikte kışla içerisinde barındırdığı erat ve komuta kademesiyle bulunduğu bölgenin ekonomisine müspet yönde fayda sağlamaktadır. Günümüzde Çengelköy’de bulunan kışlanın bölge ekonomisine ne oranda bir katkı sağladığının değerlendirilebilmesi için kışlada ne kadar askerin ikamet ettiğinin bilinmesi gerekir.

Kışlanın Tahaffuzhaneden tekrardan kışlaya dönüştürülmesi kapsamında yapılan yazışmalarda, yapının Tahaffuzhane olarak kullanılması ve bunun yerine munasip bir mahalde iki alay süvari askeri alabilecek kapasiteli yeni bir kışla kurulması düşünüldüğü bilinmektedir.³¹⁵ Bu bilgiden hareketle Kuleli Kışlası’nın iki alay süvari askerini alabilecek kapasiteli bir yapı olduğu iddia edilebilir.

[4 Receb 1242 (2 Şubat 1827)] tarihi itibarıyla İstanbul Asâkir-i Mansûre süvari tertibi teşkilatı 1582 kişiden müteşekkildi. Tertibin her bir kolunda 771 kişi, her bir safında ise; 1 yüzbaşı, 2 yüzbaşı mülâzımı, 1 sancaktar, 2 çavuş, 10 onbaşı, 90 neferât ve 1 saka olmak üzere 107 kişi bulunmaktaydı.³¹⁶ [h.1243 (m.1827)] yılı yazında Asâkir-i Mansûre’nin piyade teşkilâtında yapılan düzenlemelerin Silistre süvari teşkilâtı için de uygulandığı görülmektedir. [29 Şaban 1243 (16 Mart 1828)] tarihli yeni süvari kanunnâmesine göre; 1323 kişilik bir süvari tertibi yerine, her biri 884 asker mevcutlu iki tabur kuvvetinden müteşekkil alay modelinde örgütlenmeye gidilmiştir. Aynı yılın güz mevsiminde ise, İstanbul süvari tertibi örgütlenmesinde değişiklik yapılarak, Silistre süvari terbibisi esasında yeniden düzenlenmiştir.³¹⁷ Bu bilgilere ve kışlanın kapasitesine dayanılarak kışlada 1768 kişinin ikamet ettiği varsayılabilir. Kışlada konuşlu bu kişilerin iâşesi üzerinden bölgeye yapılan dış mali kaynak aktarımının değerlendirilebilmesi için tahsisatı yapılan ve parası merkezden karşılanan ekmek ve kıyma ta’minatının fiyat ve oranlarının bilinmesi gerekmektedir.

Osmanlı ordusunun farklı sınıf ve türdeki askeri birliklere muhtelif ödeme ve tahsisatlar yaptığı bilinmektedir. [h.1245 (m.1830)] yılı itibarıyla İstanbul süvari alayları Asâkir-i Mansûre’den ayrılarak Asâkir-i Hâssa’ya bağlanmıştır.³¹⁸ Bu

³¹⁵ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 594, Gömlek No: 29115; DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 36, Gömlek No: 645.

³¹⁶ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, ss. 117-119.

³¹⁷ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, ss. 111-120.

³¹⁸ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 120.

değişiklikten sonra süvari askerleri için günlük olarak verilen ekmek ve kıyma ta'yınatı miktarlarında da artış olmuştur.

[h.1252 (m.1837)] yılına ait bir defterde, 1734 süvari zabitan ve nerefatı için günlük olarak 11.605 adet ekmeğin 27 paradan tahsisatının yapıldığı ve toplam maliyetin 7.833 kuruşa ulaştığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde günlük olarak 1734 süvari zabitan ve neferatı için 1 kıyyesi 72 paradan satılan 5.020,5 kıyyelik kıyma tahsisatının yapıldığı ve toplam maliyetin 9.036 kuruşa ulaştığı tespit edilmiştir.³¹⁹

Bu veriler Kuleli Kışlası'ndaki 1768 askere uygulandığında günlük, aylık ve yıllık olarak bölgede bulunan fırıncı ve kasap esnafının ne oranda bir dış alım gücüne sahip oldukları anlaşılır. Buna göre Kuleli Kışlası'nda bulunan 1768 asker için günlük olarak 11.832 adet ekmeğin pişirilmesi gerekir. Bu oran bir aylık sürede 354.960, bir yıllık sürede ise 4.259.520 adet ekmeğe tekabül eder. Tahsisatı yapılan ekmek ta'yınatı için günlük 7.986,5, aylık 239.595, yıllık 2 “yük” 875.140 kuruş gönderilmiş olması gerekir. Bu meblağın bölgedeki fırıncı esnafları için hayati bir önem arz ettiği düşünülebilir. Aynı şekilde günlük 1768 asker için tahsisatı yapılan kıymanın 5.118.94 kıyyeye ulaşması gerekir. Bu oranın bir aylık sürede 153.568.23, bir yıllık sürede ise 1.842.818.76 kıyyeye ulaştığı anlaşılır. Tahsisatı yapılan kıyma ta'yınatı için günlük 9.212 kuruş 4 para harcanmış olması gerekir. Bu meblağın bir ayda 276.363, bir yılda ise 3 “yük” 316.356 kuruşa ulaştığı görülür. Söz konusu meblağın bölgedeki kasap esnaflarının imalatlarını artıracak bir kaynak yaratmış olduğu söylenebilir.

Mevcut tahsisatın günümüz ölçü birimlerine tevdi edilmesi devletin (bölgedeki varlığı olan askerler üzerinden) yerel ekonomiye ne oranda katkı sağladığını daha net ortaya çıkaracaktır. 1 kıyyenin 1.283 grama tekabül eden bir ağırlık olduğu bilinmektedir. Buna göre, Kuleli Kışlası'ndaki 1768 asker için tahsisatı yapılan ve bir yıllık sürede 1.842.818.76 kıyyeye ulaşan etin miktarı günümüz ölçü birimlerine çevrildiğinde 2.364.335.495 grama tekabül eder. Daha anlaşılabilir bir dille ve ticari hacmini anlamak açısından 2.365 tona yakın bir etin kışladaki askeri personele bir yılda temin edildiği gerçeği tespit edilmiştir.

Bu miktarda etin koyunlar kesilmek suretiyle elde edildiği düşünülecek olursa, bir koyunun ne kadarlık et sunabileceğinin bilinmesi gerekir. Merinos türünden 50 kiloluk bir koyunun kemikli olarak 25 kilo et vereceği ve bunun da ancak 15 kilosunun

³¹⁹ DABOA, *D.BŞM.MKH.d.*, Gömlek No: 43243.

kıyma olarak kullanılmasının mümkün olacağı hesaplandığında oluşacak tablo daha da bir anlam kazanmış olacaktır. Koyunların türlerine göre ağırlıkları farklı olacağından ortalamanın 13,5 kilo ile sabitlenmesi makul bir kıstas olacaktır.³²⁰ O halde Kuleli Kışlası'nda ikamet eden 1768 asker için yıllık sarf edilen 2.364.335.495 gramlık etin temini için toplamda 1.752 koyunun kesilmesi icap eder. Bu durumda küçükbaş hayvan üreticilerinin hayvanlarını kolaylıkla satabilmekte oldukları iddia edilebilir.

Kuleli Kışlası bölgenin ekonomik ve sosyal hayatına içerisinde barındırdığı erat ve komuta kademesinin ihtiyaçlarının yanı sıra dönem dönem kendisinde yapılan inşa ve onarımlar ile de katkı sağlamaktadır. Kışlada yapılan bütün inşa ve onarımlar belirli bir meblağın devlet hazinesinden bölgeye aktarılmasına vesile olmaktadır. Ancak bütün inşa ve onarımlar incelenemeyeceğinden örnek teşkil etmesi için [h.1266 (m.1850)] yılında kışladaki Daire-i Hümayun'da yer alan odaların eşyalarının yenilenmesi değerlendirilebilir. Yenileme çalışması için gerekli olan malzemeler (Tablo 3.1, 3.2) bölgede bulunan esnaftan karşılanmıştır. Ayrıca eşyaların taşınması ve yerleştirilmesi için 50 kişilik bir grup çalıştırılmış ve toplamda 1.120 kuruş ödeme yapılmıştır. Böylelikle bölgeye yeni bir dış mali kaynak aktarımı sağlanmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Kuleli Kışlası'nın genel ekonomiye menfi bulunduğu bölgenin ekonomik ve sosyal hayatına ise müspet yönde etkilerinin bulunduğu anlaşılmış olacaktır.

B. Selimiye Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

Selimiye Kışlası askeriyeye ait merkezde yer alan en büyük yapıydı. Kışlanın diğer kışla yapılarına nazaran daha “cesametli” olması kışlaya yapılan masârifatı da doğru orantılı olarak etkilemekteydi. Selimiye Kışlası'nda [h. 1263 (m.1846)] yılında kaza sonucu meydana gelen yangın sonrası başlatılan onarım çalışmalarının [h.1267 (m.1850)]'de tamamen bittiği anlaşılmaktadır. Mahmut Paşa [27 Zilkade 1267 (23 Eylül 1851)]'de Serasker Mehmet Rüştü Paşa'ya gönderdiği yazısında, kışlanın onarımının bittiğini, dış cephelerinin beyaz badana yapıldığını izah edip, yapının yangında zarar görmeyen mahalleri ile “Kavak” ve “Harem” iskeleleri yönünde

³²⁰ Mehmet Yavuz Erler, M. Selçuk Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Yaşama Dair Düşündürdükleri”, *Osmanlı Dönemi Balkanlar'da Gündelik Hayat*, Zafer Gölen, Abidin Temizer (der.), Gece Kitaplığı, Ankara 2018, ss. 160-161.

bulunan cephane ve tüfekhanenin eski rengi olan kırmızıdan vazgeçilerek, onarılan mahaller “misillü” beyaz badanayla boyanması talebinde bulunmuştur. Ayrıca Kavak İskelesi yönünde yer alan topçu mutfağı civarındaki mahallerden kışlanın “dâhiline” (içine) doğru alt ve diğer katlarda bulunan pencerelerin ve bu yönde yer alan sancak sütunu merdivenin tamiri için de izin istemiştir.³²¹ Yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla gerek kışlanın harap mahallerinin tamirine gerekse yangında zarar görmeyen mahallerinin beyaz badana ile boyanmasına izin verilmiştir.³²²

Selimiye Kışlası’ndaki büyük onarımın tamamlanmasından üç yıl kadar sonra [h.1270 (m.1854)]’te, Kırım Harbi nedeniyle, kışla İngiliz askerlerine tahsis edilmiştir. Bu sırada, [h.1270 (m.1854)] yılında Üsküdar Paşa Limanı’nda bulunan zahire ambarları İngiliz askerlerinin levazımâtı için boşaltılarak onarılmıştır. Kışlanın çevresindeki Haydarpaşa Hastanesi ile Topçu ve Süvari ahırları da tamir edilmiştir. Tamirat gideri olan 6 bin “küşur” kuruş, Maliye Nezareti (Bakanlığı) tarafından ödenecektir.³²³

[h.1270 (m.1854)]’te kışlaya bir harcama daha yapılmıştır. [29 Cemaziyelevvel 1270 (27 Şubat 1854)] tarihli bir belgeye göre, Selimiye Kışlası suyollarının “ muhtacı tamir” olan kısımlarının keşfi yapılmış ve onarımının “atik” kurşun bedelinden hariç 27 bin “küşur” kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır.³²⁴

Aynı belgenin devamında suyollarının onarılması gereken kısımlarını 2.000 kuruş aşağı masrafla yapmayı “taahhüt” eden su yolcu Selman Ağa ile “kontrat” yapıldığı bildirilmektedir.³²⁵ Suyolu onarımının da kışlanın İngiliz askerlerine tahsisi ile bağlantılı olduğu düşünülebilir.

Kırım Savaşı’nın devam ettiği yıllarda, Hoca Münire Hanım adlı birisinin 3.020,5 zira’ ($3.020,5 \times 0,75 = 2.265,375 \text{ m}^2$) konak arsası çok önceki dönemlerde istimlak edilmiş olmasına rağmen yeniden gündeme gelmiştir. Söz konusu arsanın her bir zirası için 25’er kuruş verilmesine karar verilmiş ancak ilerleyen süreçte Münire Hanım’a arsanın her bir zirasının bedeli olarak 20 kuruş ödeme yapılmıştır. Bu durumu [5 Cemaziyelevvel 1271 (24 Ocak 1855)]’te Meclis-i Vâlâ’ya dilekçe ile bildiren

³²¹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 239, Gömlek No: 14504.

³²² DABOA, A.) *MKT.MHM.*, Dosya No: 36, Gömlek No: 32.

³²³ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, ss. 87-88.

³²⁴ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 299, Gömlek No: 12154.

³²⁵ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 299, Gömlek No: 12154.

Münire Hanım, arsa bedeli olan her bir zirası 5 kuruştan toplamda 16.700,5 kuruş alacağını ivedilikle kendisine verilmesini talep etmiştir. Konu Meclis-i Vâlâ'da görüşülerek Münire Hanım'a "küsür" olarak kalan miktarın ödenmesi yönünde karar alınmıştır.³²⁶

[h.1272 (m.1855)]'e gelindiğinde Selimiye Kışlası suyolu onarımının tamamlandığı anlaşılmaktadır. [19 Cemaziyelâhir 1272 (26 Şubat 1856)]'da Maliye Nezareti tarafından Meclis-i Vâlâ'ya gönderilen takrirde; su yolcu Selman Ağa "marifetiyle" onarımı yapılan su yollarının tamamlanması ile birlikte tahkikat yapıldığı ve onarımın toplamda 26.628 kuruşa mal olduğu belirtilmektedir. Ancak Selman Ağa onarımı 25.000 kuruşa yapmayı kabul ettiği için, "keşfi sani" defterine göre, "ziyade" olan 1.628 kuruşun "keyfiyeti" Meclis-i Vâlâ'dan sorulmuştur. Konuya ilişkin Meclis-i Vâlâ'nın kararı sadece 25.000 kuruşun "kabulü mahsubu" şeklinde olmuştur.³²⁷

Sonraki yıllarda da kışladaki onarımların aralıksız sürdüğü görülmektedir. [11 Zilkade 1274 (23 Haziran 1858)] tarihli ön keşif defterine göre, Selimiye Kışlası'nın zabıt odaları, koğuşları ve gezinti mahalleriyle "mahal-i sairesi" "muhtac-ı tamir" olmuştur. Keşifte tutulan defterde onarımı yapılacak mahaller ve bu mahallere ne kadar harcama yapılacağı ayrı ayrı gösterilmiştir. Hacı Ali Efendi mühürlü ön keşif defterine göre kışlada yapılacak onarım şöyledir;

Tablo 3.3; [11 Zilkade 1273 (23 Haziran 1858)] Tarihli Önkeşif Defterine Göre Selimiye Kışlası'nda Yapılacak Onarım.³²⁸

Onarım Yapılacak Mahal ve Yapılacak Onarım	Onarılacak Mahalin Metrekaresi	Metre kare Fiyatı	Toplam Metrekare Fiyatı
Zabıt odalarının tavanlarına yağlı boya sürülmesi	4.560 zirâ' (4.560*0.75=3.042 m ²)	4 kuruş	18.240 kuruş
Zabıt odalarının pencere zeminlerinin döşemelerinin yenilenmesi (30 adet)	116 zirâ' (116*0.75=87 m ²)	25 kuruş	2.900 kuruş
Zabıt odalarının bütün sıvalarının yenilenmesi	8.970zirâ' (8.970*0.75=6.727,5 m ²)	8 kuruş	71.760 kuruş

³²⁶ DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 155, Gömlek No: 17.

³²⁷ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 350, Gömlek No: 15233.

³²⁸ DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 266 Gömlek No: 2.

Zabit odalarının çerçevelerinin tamiri ve yağlı boya sürülmesi	243 zirâ' (243*0.75=182,25 m ²)	15 kuruş	3.656 kuruş
Hizmetçi odalarının tuğla döşemeleri kaldırılarak Malta taşından döşeme yapılması	525 zirâ' (525*0.75=393,75 m ²)	30 kuruş	15.750 kuruş
Hizmetçi odalarının kapılarına yağlı boya sürülmesi	225 zirâ' (225*0.75=168,75 m ²)	5 kuruş	1.125 kuruş
Küçük koğuşlara döşeme yapılması	5.208 zirâ' (5.208*0.75=3.906m ²)	20 kuruş	104.160 kuruş
Küçük koğuşlardan gezinti mahaline kadar sakız taşından döşeme yapılması	1.526 zirâ' (1.526*0.75=1.144,5 m ²)	60 kuruş	91.605 kuruş
Küçük koğuşlara sıva yapılması ve badana sürülmesi	12.493 zirâ' (12.493*0.75=9.36.975 m ²)	8 kuruş	99.944 Kuruş
Küçük koğuşların pencere döşemelerinin yenilenmesi	240 zirâ' (240*0.75=180 m ²)	25 kuruş	6.006 kuruş
Küçük koğuşların çerçevelerinin tamir edilmesi ve yağlı boya sürülmesi	503 zirâ' (503*0.75=377,25 m ²)	15 kuruş	15.112,5 kuruş
Küçük koğuşların tavan ve sütunlarına yağlı boya sürülmesi	8.721 zirâ' (8.721*0.75=6.54.075 m ²)	5 kuruş	43.606 kuruş
Büyük koğuşların döşemelerinin yenilenmesi	783 zirâ' (783*0.75=587,25 m ²)	20 kuruş	15.660 kuruş
Büyük koğuşlardan gezinti mahaline kadar sakız taşı döşenmesi	303 zirâ' (303*0.75=227,25 m ²)	60 kuruş	18.202 kuruş
Büyük koğuşların sıvalarının yenilenmesi ve yağlı boya sürülmesi	1.560 zirâ' (1.560*0.75=1.017 m ²)	8 kuruş	12.480 kuruş
Büyük koğuşların pencere zeminlerinin yenilenmesi	58 zirâ' (58*0.75=43,5 m ²)	25 kuruş	1.450 kuruş
Büyük koğuşlarının çerçevelerinin tamirinin yapılması ve yağlı boya sürülmesi	121 zirâ' (121*0.75=90.75 m ²)	55 kuruş	1.828 kuruş
Büyük koğuşların tavan ve sütunlarına yağlı boya sürülmesi	1.222 zirâ' (1.222*0.75=0,9165 m ²)	5 kuruş	6.115 kuruş
Büyük koğuşların kapılarına yağlı boya sürülmesi	14 zirâ' (14*0.75=10,5 m ²)	4 kuruş	75 kuruş
Gezinti mahalinin sıvalarının yenilenmesi ve badana sürülmesi	7.882 zirâ' (7.882*0.75=5.911,5 m ²)	8 kuruş	62.676 kuruş
Gezinti mahalindeki çerçevelerin tamir edilmesi ve yağlı boya sürülmesi	1.239 zirâ' (1.239*0.75=929,25 m ²)	15 kuruş	18.585 Kuruş

Zemin kat gezinti mahaline sakız taşından döşeme yapılması	1.750 zirâ' (1.750*0.75=1.312,5 m ²)	70 kuruş	122.500 kuruş
Harem İskelesi yönündeki gezinti mahaline sakız taşından döşeme yapılması	1.975 zirâ' (1.975*0.75=1.481,25 m ²)	50 kuruş	98.750 Kuruş
Binbaşı odalarının yanındaki hela ve abdesthanelerin döşemelerinin yenilenmesi	122,5 zirâ' (122,5*0.75=91.875 m ²)	100kuruş	30.100 kuruş
Kavak İskelesi tarafındaki zemin katta bulunan iki adet mutfak taban ve tavanlarına yağlı boya sürülerek mutfakların koğuşa dönüştürülmesi	602 zirâ' (602*0.75=451,5 m ²)	50 kuruş	30.100 Kuruş
Harap durumdaki talimhane kapısının yenilenmesi	24 zirâ' (24*0.75=18 m ²)	100 kuruş	2.400 kuruş
Harap durumdaki iç meydan kapılarının yenilenmesi (2 adet)	49,5 zirâ' (49.5*0.75=37.125m ²)	120 kuruş	5.940 Kuruş
Tazıcılar tarafındaki kömürlük ve kiler kapılarının yenilenmesi (2 adet)	24 zirâ' (24*0.75=18 m ²)	30 kuruş	720 kuruş
Oda kapılarının noksan kilit ve zembereklerinin tamamlanması	Kilit	120 adet	15 kuruş
	Zemberek	225 adet	3 kuruş
			1.800 kuruş
			675 Kuruş

Onarımın toplamda 24 “yük” 71.609 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Onarım işleri tahmin edilen maliyetin 2 “yük” 41.609 kuruş altında yapmayı “taahhüt” eden Poyrazoğlu Kosta kalfaya kontrat yapılarak ihale olunmuştur.³²⁹

Selimiye Kışlası’na yapılan diğer bir onarım çalışması ise, [h.1276 (m.1859)]’da olmuştur. Kışlanın kulelerinde yer alan dört adet paratonerin yerleştirilmesi ile ilgilidir. Paratonerlerin yerine yerleştirilmesi için 125’er zirâ’ (125*0.75=93.75 m) uzunluğunda zincirlerin olması gerekli iken Avrupa’dan 127’şer (127*0.75=95.25 m) zirâ’ uzunluğunda zincirler gönderilmiştir. Bunun üzerine gerekli olan zincirlerin “Teymur Fabrika-i Hümayun”da birinç telden üretilmesine karar verilmiştir. Üretilcek olan zincirlerin 25.760 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır.³³⁰

Aynı yıl içerisinde Selimiye Kışlası’nın suyuollarına da bir harcama yapılmıştır. Kışlaya ikmalî sağlanan su birçok bağın içerisinde geçmekte ve birçok musluğu bulunmaktadır. Yazışmadan anlaşıldığı kadarıyla musluklar bağ sahiplerinin bağlarını

³²⁹ DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 266 Gömlek No: 2.

³³⁰ DABOA, *İ.MMS.*, Dosya No: 18, Gömlek No: 771.

sulamaları nedeniyle zarar görmektedir. Bundan dolayı muslukların muhafazası için çevrelerine duvar görülüp üzerleri kapak ile kapatılmıştır. Çalışmanın 90.000 kuruşa tamamlandığı bildirilmiştir.³³¹

Selimiye Kışlası'na yapılan onarım çalışmaları ilerleyen süreçte de devam etmiştir. Her onarım çalışması belirli bir miktar paranın kışla için harcanmasına neden olmuştur. Bu çalışma kapsamında, kışlaya belirli yıllar aralığında yapılan masarifat arşiv belgeleri ve diğer kaynaklara dayanılarak gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi

Selimiye Kışlası, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunmaktadır. Kışla, devletin merkezinde yer alan askeriyeğe ait en büyük yapılar arasındadır. Yapının büyüklüğü doğru orantılı olarak yapılan harcamaları da arttırmaktadır. Bununla birlikte yapı gerek içerisinde barındırdığı erat ve komuta kademesinin ta'yinatlarıyla gerekse yapılan inşa ve onarımlar ile bulunduğu bölgenin ekonomisine müspet yönde etki etmektedir.

Selimiye Kışlası'nın bölge ekonomisine ne oranda bir etki ettiğinin değerlendirilebilmesi için kışlada ne kadar askerin barındığının bilinmesi gerekir. Asker sayısı belirlendikten sonra askerlerin iâşesi üzerinden bölgeye aktarılan dış mali kaynak büyük oranda gün yüzüne çıkmış olacaktır.

[h.1253 (m.1837)] Eylülünde Moltke, asker gözüyle, Marmara Denizi'nin kayalık sahilinde, “en çekici yerde” bulunan Selimiye Kışlası'nın 10.000 kişilik dev bir yapı olduğunu belirtmektedir.³³² Kışladaki asker mevcudu dönem dönem farklılıklar arz etmektedir. Bununla birlikte kışlanın bölge ekonomisine etkilerinin değerlendirilebilmesi için bu sayının kabul edilmesi gerekmektedir.

Selimiye Kışlası'nın II. Mahmut tarafından kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusuna mensup piyade sınıfı askerlerine ait bir kışla olduğu bilinmektedir. Asâkir-i Mansûre Kanunnâmesine göre 1536 piyade neferatı ve 36 piyade zabitan için günlük olarak 781 kıyye ağırlığında undan elde edilen 7029 adet ekmeğin verilmesi gerekmektedir. Kanununâmede ekmeğin adet fiyatının 8 paradan verileceği belirtilerek, günlük 1562 kişilik ekmek ta'yinatının 175 kuruş 9 paraya tekabül edeceği belirtilmiştir. Benzer şekilde 1562 asker ve zabitan için günlük olarak

³³¹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 444, Gömlek No: 29384.

³³² Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, s. 79; H. Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, (2. Basım), çeviren: H. Örs, Remzi Kitabevi, İstanbul 1995.

390,5 kıyyelik “lahm-ı gânem” (koyun etinden kıyma) tahsisatı yapılması gerekmektedir. Kanunnamele lahm-ı gânenin kıyye fiyatı ise 13 para olarak belirtilmiştir.³³³

Bu verileri Selimiye Kışlası’nda barınmakta olan 10.000 kişiye tatbik ettiğimizde karşımıza günlük ve aylık olarak fırıncı ve kasap esnaflarının ne oranda bir dış alım gücüne ve nakit aktarımına sahip oldukları anlaşılır. Buna göre, Selimiye Kışlası’nda barınmakta olan 10.000 asker için günlük 5.000 kıyyelik unun işlenerek 45.000 adet ekmeğin pişirilmesi gerekmektedir. Bu oran bir ayda 150.000 kıyye undan elde edilen 1.350.000 adet ekmeğe, bir yıllık sürede ise 1.800.000 kıyyelik undan elde edilen 16.200.000 ekmeğe tekabül etmektedir. Bu verilerden hareketle sadece bir yılda ekmek tahsisatı için bölgeye 3 “yük” 240.000 kuruş gönderilmiş olduğu anlaşılır. Benzer şekilde 10.000 asker için günlük tahsisatı yapılan 2.500 kıyyelik kıymanın bir aylık sürede 75.000, bir yılda ise 900.000 kıyyeye ulaşması gerekir. Tahsisatı yapılan 900.000 kıyyelik kıyma için de bir yıllık sürede bölgeye 292.500 kuruş gönderilmiş olması gerekir. Özetle bölgeye 10.000 asker için gönderilen yıllık 3 “yük” 240.000 kuruş ekmek parası ve 292.500 kuruş kıyma parası, yerel esnafa önemli bir katkı sağlamış olmalıdır.

Mevcut tahsisatların günümüz ölçü birimlerine çevrilmesi bölgeye yapılan dış mali kaynak aktarımının daha net anlaşılmasına vesile olacaktır. 1 kıyyenin 1.283 grama tekabül eden bir ağırlık olduğu bilindiğine göre, ekmek yapımı için kullanılan buğday unu miktarının bir yılda 2.304.400 grama ulaşması gerekir. Aynı şekilde Selimiye Kışlası’nda bulunan 10.000 asker için tahsisatı yapılan ve bir yıllık sürede 900.000 kıyyeye ulaşan etin miktarı günümüz ölçü birimlerine çevrildiğinde, 1.154.700 tekabül eder. Kuleli Kışlası’nda değerlendirilen ve kabul edilen kıstasa göre bir yıllık sürede 10.000 askere tahsisatı yapılan 1.154.700 gramlık etin temin edilebilmesi için toplamda 8.554 koyunun kesilmesi icap eder. Bu durum bölgedeki küçükbaş hayvan üreticileri için son derece önemli olmalıdır.

Bölgeye yapılan diğer bir dış mali kaynak aktarımı ise kışlada yapılan inşa ve onarımlar sayesinde olmaktadır. Bu değerlendirmelerden hareketle Selimiye Kışlası’nın genel devlet ekonomisine menfi, bulunduğu bölgenin ekonomisine ise son derece müspet yönde etki eden bir yapı olduğu söylenebilir.

³³³ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 226.

C. İzmir Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

İzmir Kışlası, kurulan yeni ordu için inşa edilen ilk askeri yapılardan biridir. Kışlanın inşasının [h.1244 (m.1828)]'de tamamen bitirildiği düşünülmektedir. İzmir Kışlası'nın tamamlanmasından üç yıl kadar sonra [h.1247 (m.1831)]'de, kışlada kısmi bir onarım yapılmıştır. Bu onarımda çerçeveler ve kırık camlar yenilenmiştir. Ayrıca kışlanın inşa sürecinde inşası “ihmal” edilen binbaşının hayvanlarının konulacağı bir ahır binası da eklenmiştir.³³⁴

İzmir Kışlası da diğer kışla binaları gibi belirli bir zaman sonra “tamire muhtaç” olmuştur. [h.1262 (m.1845)]'te, büyük oranda harap olduğu anlaşılmaktadır. Onarımının fayda vermeyeceği nedeniyle kışlanın yeniden inşası gündeme gelmiştir. [h.1262 (m.1845)]'te İstefan kalfa “marifetiyle” yapılan önkeşfe göre; kışlanın kısmi bir onarımının 1 “yük” 87 bin “küsür” olacağı hesaplanmıştır. İstefan kalfa kışla için “Deve Meydanı” tabir olunur mahalde “müstakil” bir hastane kurulmasının keşfini de yapmıştır. Hastanenin 2 “yük” 83.000 kuruşa kurulacağı ön görülmüştür.³³⁵

[7 Receb 1262 (1 Temmuz 1846)] tarihli Meclis-i Vâlâ'nın takririnde; “neferatın” her halde ve her mahalde sefaletten “vikayeleri” elzem olduğu bildirilerek; kışlanın onarımına izin verilmiştir. İzmir askeriyeeye nazaran önemli bir konumda yer aldığı için, orada bulunan kışla binasının kısmi bir onarımı yerine, uzun süre “tamire muhtaç” olmayacak “metanetli” bir şekilde onarımının yapılması bildirilmiştir. Ayrıca İstefan kalfa marifetiyle yapılan önkeşifte tahmin olunan 5 “yük” 81 bin “küsür” kuruşa “tecavüz” edilmemesi ve mümkün olduğu kadar tasarrufa riayet olunması da İzmir'de bulunan yerel yöneticilere hatırlatılmıştır.³³⁶

[12 Şaban 1262 (5 Ağustos 1846)] tarihinde verilen bir başlama “suretiyle” kışla inşaatının “nezareti” Ferik Mahmut Paşa Hazretleri'ne verilmiştir.³³⁷ İlerleyen süreçte Raşit kalfa da aylık 2.000 kuruş maaş ile kışlanın onarımına ve inşa olunacak hastane binasına “memur” tayin edilmiştir.³³⁸

³³⁴ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 594, Gömlek No: 29136.

³³⁵ DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 922, Gömlek No: 39859.

³³⁶ DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 922, Gömlek No: 39859.

³³⁷ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 116, Gömlek No: 5876.

³³⁸ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 153, Gömlek No: 7948.

[18 Receb 1264 (20 Haziran 1848)]’de kışlanın onarımının tamamlandığı ve içerisinde asker yerleştirildiği anlaşılmaktadır.³³⁹ Onarım ön keşifte ön görülen meblağdan 1 “yük” 8.321,5 kuruş fazla ile tamamlanmıştır. [1 Ramazan 1264 (1 Ağustos 1848)] tarihli Meclis-i Vâlâ’nın kararında, keşif “fazlası” görülen 1 “yük” 8 bin “küsür” kuruşun beyhude harcanmadığı; paranın bir kısmının keşif evveli yapılan hatadan ve onarımı yapılacak mahallerin etraflıca kaleme alınmamış olmasından, diğer kısmının ise enkaz olarak çıkan malzemenin tahmin olunandan az bir miktarda kullanılmış olmasından kaynaklandığı bildirilmiştir. Ayrıca hastane binasının inşasına “nezaret” etmek üzere görevlendirilen İzzet Paşa hazretlerine “zimmet-i kayd” olan 78.400 kuruşun, kışlanın onarımından sorumlu olan Ferik Mahmut Paşa’ya verilmesi de bildirilmiştir.³⁴⁰

İzmir Kışlası’ndaki büyük onarımın tamamlanmasından on bir yıl kadar sonra, [h.1273 (m.1856)]’da, kışla yeniden “tamire muhtaç” duruma gelmiştir. İzmir valisi tarafından Dâr-ı Şûra-yı Askeri’ye gönderilen yazıda; kışlanın harap durumda olduğuna dikkat çekilerek, tamirine ivedilikle başlanabilmesi için onay istenmektedir. Yapılan ön keşfe göre, onarımın 167.560 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Kışlanın önünde yer alan harap durumdaki rıhtımların keşfi de ayrı olarak yapılmış ve 30.050 kuruş ile onarılacağı tahmin edilmiştir.³⁴¹

Söz konusu onarım İstanbul’da gerekli kurumlarda görüşüldükten sonra “keyfiyet” padişahıtan sorulmuştur. Konuya ilişkin kararı İzmir’e bildiren [4 Şevval 1273 (28 Mayıs 1857)] tarihli yazıda, bu kışlık yapıda asker barındırılabilir şekilde cam, çerçeve, kiremit aktarması, su yolları, abdesthane ve mutfak gibi “elzem” mahallerin onarımının yaptırılarak; kışlanın genel onarımının sonraki bir tarihe bırakılması bildirilmiştir. Ayrıca kış mevsimi gelmekte olduğu için rıhtımların onarımının da sonraki bir dönemde yaptırılmak üzere ertelenmesi bildirilmiştir.³⁴²

Kışlanın onarımının yaklaşık olarak iki ay sonra tamamlandığı görülmektedir. [26 Zilkade 1273 (18 Temmuz 1857)] tarihinde kışlanın onarım maliyeti ile ilgili bir belgede; kışla onarımının tamamlandığı ve 26.400 kuruşa mal olduğu bildirilmiştir. Onarım gideri olan 26.400 kuruş Maliye Nezareti tarafından ödenecektir.³⁴³

³³⁹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 167, Gömlek No: 8795.

³⁴⁰ DABOA, A.) *AMD.*, Dosya No: 5, Gömlek No: 66.

³⁴¹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 357, Gömlek No: 23568.

³⁴² DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 357, Gömlek No: 23568.

³⁴³ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 386, Gömlek No: 16884

Sonraki tarihlerde de kışladaki onarımların aralıksız sürdürüldüğü görülmektedir. [h.1275 (m.1858)]’de İzmir Kışlası’nın rıhtımları onarılmıştır. Onarım toplamda 74.930 kuruşa mal olmuştur. [h. 1273 (m.1856)]’da onarımı ertelenen rıhtımlar iki yıl sonra yaklaşık iki kat harcama yaparak onarılabilmektedir.³⁴⁴

İzmir Kışlası’na bir onarımda [h.1276 (m. 1859)] yılında yapılmıştır. Sultan Abdülmecid Han’ın İzmir’e “teşrif” edeceğinin haber alınması üzerine İzmir’deki yerel yöneticiler kışladaki paşa dairesini, paşa dairesinin “ittisalindeki” (yakınındaki) bir oda ile kışlanın “dâhilinde” ve “hâricinde” ki harap mahalleri tamir ettirmişlerdir. Bu onarımda kullanılan malzemeler ve fiyatları aşağıdaki tablo ile kayıt altına alınmıştır.

Tablo 3.4; [h.1276 (m.1859)] Yılında İzmir Kışlası’nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ve Fiyatları.³⁴⁵

Kullanılan Malzeme	Miktarı ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Taht odası için kadifeli duvar kâğıdı	5Top kadifeli duvar kâğıdı	35 kuruş	245 kuruş
Kadifeli duvar kâğıdını yapıştırmak için kola	3 Kıyye (3*1.283=3.849gr.)	8 kuruş	24 kuruş
Taht odasına yıldızlı duvar kâğıdı	2 Top yıldızlı duvar kâğıdı	70 kuruş	140 kuruş
Perdeler için telli tülbent	3 Top telli tülbent	83 kuruş	249 kuruş
Perdelerin etrafına saçak	6 Top saçak	45 kuruş	270 kuruş
Taht odasının kapı ve pencerelerine zincir	9 Zirâ’ (9*0.75=6.75 m.)	11,5 kuruş	103 kuruş
Taht odasının dış kapı perdeliği için basma	10,5 Zirâ’ (10,5*0.75=7.875 m.)	5 kuruş	52,5 kuruş
Taht odasının perdelerine çubuk demiri	5 Adet	5 kuruş	25 kuruş
Taht odasının pencerelerinin dış tarafına tentelik	75 Zirâ’ (75*0.75=56.25 m.)	90 para	168 kuruş 30 para
Taht odasının karşısındaki odanın pencere perdelerinin kenarlarına oya	6 Top oya	10 kuruş	60 kuruş
Taht odasının karşısındaki odanın kapı perdeliği için basma	8 Zirâ’ (8*0.75=6 m.)	3,5 kuruş	28 kuruş
Paşa dairesindeki odaya duvar kâğıdı	9 Top duvar kâğıdı	10,5 kuruş	94,5 kuruş
Yastık arkalarına Amerikan kumaşı	10 Zirâ’ (10*0.75=7.5 m.)	60 para	8 kuruş 10 para

³⁴⁴ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 411 Gömlek No: 17928

³⁴⁵ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 447, Gömlek No: 29589.

Minder ve yastık örtülüğü için beyaz kumaş	10 Zirâ' (10*0.75=7.5 m.)	70 kuruş	63 kuruş
Taht odası, küçük oda ve paşa dâiresindeki odalar için hasır	238 Zirâ' (238*0.75=178,5 m.)	2,5 kuruş	595 kuruş
Tel çivi	4 Kıyye (4*1.283=5.132 gr.)	4 kuruş	16 kuruş
Koğuşların döşemeleri için tahta	12 Adet	6 kuruş	72 kuruş
Badana için aşı toprak boya	207 Kıyye (207*1.283=265.581 gr.)	55 para	284 kuruş 25 para
Aşı boyaya karıştırılmak için gülbahar boya	15 Kıyye (15*1.283=19.245 gr.)	350 para	131 kuruş 10 para
Siyah kurum boya	22 Kıyye (22*1.283=28.226 gr.)	6 kuruş	132 kuruş
Nakış yağı	12,5 Kıyye (12,5*1.283=16,0375 gr.)	350 para	109 kuruş 15 para
Kaynamış bezir yağı	8,5 Kıyye (8,5*1.283=10,9055 gr.)	500 para	106 kuruş 20 para
Mutfak için toprak sarısı boya	22,5 Kıyye (22,5*1.283=28.867,5 gr.)	40 para	22,5 kuruş
Meydan kapıları için mevlit boya	5 Kıyye (5*1.283=6.415 gr.)	350 para	43 kuruş 10 para
Deniz etrafındaki demir parmaklıklara siyah boya	18 Kıyye (18*1.283=23.094 gr.)	50 para	22,5 kuruş
Alçı	130 Kıyye (130*1.283=166,79 gr.)	14 para	47 kuruş 10 para
Kireç	1.786 Kıyye (1.786*1.283=2.291.438 gr.)	7 para	312 kuruş 20 para
Satın alınan cam	67 Adet	90 para	139 kuruş 20 para
Mutfak için ateş taşı	6 Adet	22 kuruş	132 kuruş
İngiliz askerlerinin ikametleri sırasında kırılan meydan kapısı için birinç köşeli kapı halkası	1 Adet	-	174,5 kuruş
Kapılara elçek (kapı kolu)	65 Adet	26 para	42 kuruş 10 para

Onarımda marangoz, sıvacı, badanacı, yorgancı ve taşçı ustası çalıştırılmıştır. Ayrıca ustalara yardımcı olması için amelelerde görevlendirilmiştir. Onarımda çalıştırılan usta ve amelelerin sayıları ve aldıkları ücretler aşağıdaki tablo ile kayıt altına alınmıştır.

Tablo 3.5; [h.1276 (m.1859)] Yılında İzmir Kışlası'nda Yapılan Onarımda Çalışan Usta ve Amele Sayıları ile Aldıkları Ücretler.³⁴⁶

Çalışan Ustanın Sınıfı ve Amele	Sayısı	Birinin Ücreti	Toplam Ücretleri
Marangoz	24 kişi	18 kuruş	432 kuruş
Sıvacı ve Badanacı	134 kişi	18 kuruş	2.412 kuruş
Yorgancı	13 kişi	18 kuruş	234 kuruş
Taşçı	4 kişi	18 kuruş	72 kuruş
Nakkaş	9 kişi	18 kuruş	162 kuruş
Rençber (Amele)	25 kişi	10 kuruş	250 kuruş

Onarıma toplamda 8.453 kuruş 16 para harcama yapılmıştır. Onarım gideri olan söz konusu meblağın nereden karşılanacağına ilişkin yapılan yazışmalar sonucunda, paranın Maliye Nezareti (Bakanlığı) tarafından ödenmesine karar verilmiştir.³⁴⁷ Tablolardan anlaşılacağı üzere yapılan onarım sonrasında tutulan keşif defterinde her şey ayrıntılarıyla ve titiz bir şekilde kaleme alınmıştır. Kırım Harbi sırasında Kuleli ve Selimiye kışlaları gibi İzmir Kışlası'nın da müttefik orduların askerlerine tahsis edildiği keşif defterinden anlaşılan diğer bir husustur.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi

Osmanlı Devleti hizmetinde olan memur, idareci ve askeri zümreye sağladığı düzenli aylık ödemeler ve tahsisatlar bölge ekonomisine dışardan belirli bir meblağın her ay düzenli olarak ulaşmasının teminatı idi. Dışardan her ay düzenli olarak gelen nakit akışı bölgedeki esnaf ve ekonomik getirisi olan işlerle meşgul olanlar açısından hayati bir öneme haizdi.³⁴⁸ Buna bağlı olarak yörede ticaret gelişmekteydi. Örneğin düzenli bir askeri birliğin İzmir'deki askeri kışlada konuşlandırılmış olması esnafında bir hayli aktif ve faal durumda olmasına olanak sağlamaktadır.

Osmanlı ordusunun devletin iç güvenliği ve dönemin değişen şartlarına göre dış güvenliğine yönelik İzmir'de konuşlandığı güvenlik görevlileri sosyal yapıda belirli bir sınıfı temsil ekmekteydi. II. Mahmut tarafından kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusuna mensup süvari, piyade ve topçu neferatı bölgede bulunan

³⁴⁶ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 447, Gömlek No: 29589.

³⁴⁷ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 447, Gömlek No: 29589.

³⁴⁸ Erler, Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri”, s. 155.

askeri sınıflardan yalnızca bazılarıydı. Bölgede konuşlu askeri sınıflar kendi bölgelerinden getirdikleri kültürel birikimleriyle yöreye sosyal ve kültürel anlamda önemli katkılar sağlamaktaydı.

Yöre için sosyal ve ekonomik yönde katkıları bulunan askeri birliklerin ne oranda yörede bulunduğunu bütünüyle ortaya koymak mümkün olmasa da arşiv belgeleri ve diğer literatür kaynaklarından yola çıkılarak İzmir’de ne oranda bir askeri gücün olduğu saptanabilir. Böylelikle devletin İzmir’e sosyal ve ekonomik manada ne kadar dış kaynak aktardığını belirlemek mümkündür. İzmir’deki kışlanın “tek tertip” (yani 1.500) askeri alacak şekilde planlanmış bir yapı olduğu bilinmektedir.³⁴⁹ Ayrıca [h.1245 (m.1829)] senesine ait bir defterde İzmir’de bir tertip askerin konuşlu olduğu tespit edilmiştir.³⁵⁰ Söz konusu yıllar aralığında bir tertibin 1200 neferat olmak üzere toplamda 1526 kişiden müteşekkil olduğu bilinmektedir.³⁵¹ Buna göre hem kışlanın kapasitesi hem de tutulmuş olan defterdeki verilerden hareketle İzmir Kışlası’nda 1200 kişilik bir askeri gücün konuşlandırıldığını söylemek yanlış olmasa gerektir.

Osmanlı Devleti’nin, ordunun farklı sınıf ve türdeki askeri birliklerine ayrı ayrı ödeme ve istihkâk tahsisatları yaptığı bilinmektedir.³⁵² Bu nedenle taşra vilayet askerlerine yapılan aylık tahsisat verileri baz alınarak bir standart da ulaşmak en mantıklı yaklaşım yolunu oluşturur. Bu standart sayesinde devletin İzmir’de konuşlandığı askerleri için ne oranda dış mali kaynak aktarımı yaptığı tespit edilebilir. Bundan dolayı [h.1245 (m.1829)] senesine ait İzmir’deki kışlada konuşlu askerler için ödemesi merkezi otorite tarafından yapılan ekmek ve kıyma tahsisatı incelemeye değerdir. Buna göre; günlük asker başına 13 paradan 2 adet ekmek tahsisatı yapılmaktadır. Benzer şekilde 1 kıyyesi 31 paradan satılan kıymanın ise asker başına günlük 7 paradan tahsisatının yapıldığı tespit edilmiştir.³⁵³

Bu verilerden hareketle günlük 1.200 askere 2.400 adet ekmeği pişirmek için her gün fırınlarda odunlar yanmakta ve pişirilen ekmekler ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. Günlük 2.400 adet ekmek için merkezi otorite tarafından 780 kuruş gönderilmektedir. Bu oran bir aylık sürede 72.000 adet ekmeğe tekabül ederken,

³⁴⁹ Özen, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, s. 75.

³⁵⁰ DABOA, *D.BŞM.MKH.d.*, Gömlek No: 42815.

³⁵¹ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 83.

³⁵² Erler, Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri”, s. 160.

³⁵³ DABOA, *D.BŞM.MKH.d.*, Gömlek No: 42815.

merkezi otorite bu sürede sadece ekmek tahsisatı için 23.400 kuruşu dış mali kaynak olarak İzmir'e göndermiş olmaktadır. Diğer bir tahsisat olan ve parası merkezi otorite tarafından yöreye gönderilen kıyma tahsisatı incelenecek olursa; günlük 1.200 asker için 270. 967 kıyyelik (koyun etinden) kıyma tüketilmiştir. Bir aylık sarfiyatın ise 8.129 kıyyeye tekabül etmesi gerekir. Tahsisatı yapılan kıyma için merkezden İzmir'e bir aylık süre zarfında 252.000 kuruş gönderilmiş olması gerekir.

Tahsisatı yapılan kıymanın günümüz ölçü birimlerine çevrilmesi devletin (yöredeki varlığı olan askerler üzerinden) yerel ekonomiye ne oranda bir katkı sağladığının daha iyi anlaşılmasına vesile olacaktır. Buna göre İzmir'de bulunan 1.200 asker için tahsisatı yapılan ve bir aylık sürede 8.129 kıyyeye ulaşan etin miktarı günümüz ölçü birimlerine çevrildiğinde, 10.429.507 grama tekabül eder. Kuleli Kışlası'nda belirlenen kıstaslar çerçevesinde bir koyunun 13,5 kiloluk kıyma sunacağı kabul edildiğinden bir ayda 1.200 asker için tahsisatı yapılan 10 ton 429 kilo 507 gramlık etin temin edilebilmesi için düzenli olarak en az 773 koyunun kesilmesi gerekmektedir. Bu durum yöredeki küçükbaş hayvan üreticileri için son derece önemli olmalıdır.

İzmir'den alınan vergilerden elde edilen gelirin önemli bir kısmının yerel ihtiyaçlar için kullanıldığı bilinmektedir. İzmir'de konuşlu askeri birliklerin ekmek ve kıyma parası merkezi otorite tarafından temin ediliyorsa da asker ve komuta kademesinin diğer gündelik ihtiyaçları yerel devlet ekonomisinden karşılanmaktaydı. Askerin kış aylarında yakacak bedeli, geceleri aydınlanma için kullanılan mum vb. maddeler ve sabun gibi temizlik malzemeleri yerel kaynaklardan ayrılan tahsisatlardan karşılanmaktaydı.³⁵⁴ Böylelikle yöreden alınan vergilerin önemli bir kısmı (askerin iâsesi üzerinden) yine yöre ekonomisine dönmekteydi.

Buna göre yöreden alınan vergilerin gelirlerinden temin edilen “tuz” maddesi üzerinden yöreden alınan vergilerin ne oranda yöre ekonomisine eklendiği hususunda bir değerlendirme yapılabilir. [h.1245 (m.1829)] yılına ait bir defterde bir aylık süre zarfında 1200 askere 257 kıyyelik tuz tahsisatı yapıldığı tespit edilmiştir. Tuzun kıyyesi 5 paradan satılmaktadır.³⁵⁵ Bir aylık sürede 1200 askere tahsisatı yapılan tuzun fiyatı ise 32.125 kuruşa tekabül etmektedir. Bu oran bir yıllık sürede 385 kuruş 5

³⁵⁴ Erler, Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri”, s. 164.

³⁵⁵ DABOA, *D.BŞM.MKH.d.*, Gömlek No: 42815.

paraya ulaşmaktadır. Buna göre sadece tuz tahsisatı üzerinden yıllık 385 kuruş yöre ekonomisine dönmüştür. Yöreden alınan vergilerden temin edilen diğer malzemeler de düşünüldüğünde yöreden alınan verginin büyük bir bölümünün tekrardan yerel ekonomiye döndüğü daha net anlaşılmış olacaktır.

Merkezi otorite tarafında yöreye yapılan diğer bir mali kaynak aktarımı ise kışlada yapılan inşa ve onarımlar sayesinde olmaktadır. Örneğin padişahın İzmir'e teşrif edeceğinin haber alınması üzerine kışlada gerçekleştirilen onarımda kullanılan bütün malzemeler (Tablo 3.4) yörede bulunan esnaftan karşılanmış ve ciddi bir meblağın devlet hazinesinden yöre esnafına aktarılmasına sebep olmuştur. Ayrıca onarım sırasında usta ve amele olarak çalışan 50 kişilik (Tablo 3.5) bir grup toplamda 3.542 kuruş kazanmışlardır. Kazanılan bu meblağ yörede yaşayan ahali arasında alış veriş neticesinde yer değiştirerek ticaretin canlanmasını sağlayacaktır. Ticaretin yanı sıra ahali arasında yer değiştiren para kişilerin birbirlerine olan borçlarını ödemelerine de vesile olacaktır. Bu durum toplumun kaynaşmasına sebep olacağı için kışla ekonomik hayata sağladığı katkı gibi sosyal hayata da katkı sağlamış olacaktır. Kışlada barınan asker ve komuta kademesiyle dönem dönem yapılan inşa ve onarımlar yöre esnafı arasında en kaliteli ürünü satma anlayışını da oluşturacaktır. Bu vesile ile ahali de kaliteli ürünlere rahatlıkla ulaşmış olacaktır. Bu durum ahalinin birbirine olan güven duygusunu arttıracığından yöre de sosyal hayatta gelişecektir.

D. Karahisar Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

Karahisar'daki Redîf Kışlası [h.1254 (m.1838)]'de inşa edilmeye başlanmıştı. Dönemin yöneticileri Karahisar'da bir kışla kurulmasını lüzumsuz görerek, tertip edilen askerlerin Kütahya'ya gönderilmelerinin daha doğru olacağını beyan etmişlerdi. Ancak ilerleyen süreçte Karahisar'da eski ya da yeni askeriye ait bir yapı bulunmaması nedeniyle, bir taburluk kışla inşa etmenin daha münasip olacağı düşünülmüş ve iki katlı bir kışla binası inşa edilmişti.

Karahisar Kışlası, inşa süreci sonrasında gerek arşiv belgeleri gerekse diğer literatür kaynaklarında hiç zikredilmemiştir. Kışla inşası sonrasında onarım vb. durumlar ile gündeme gelmemiştir. Bu kışla ile aynı yıl inşa edilen Kütahya Redîf Kışlası'nın [h.1260 (m.1844)] yılında tamire muhtaç duruma geldiği bilinmektedir. Kütahya Kışlası'nın onarımı için gerekli keşfi yapmak üzere Miralay Azmi Bey görevlendirilmiştir. Azmi Bey, Kütahya Kışlası'na gerekli olan keşfi yaptıktan sonra

Karahisar’a gitmiştir. Azmi Bey Karahisar’da askerler için hastane tahsis edilen mahal, askerlerin barındığı “paşa kapusu ebniyesi” ve hayvanlar için ahır olarak kullanılan hanın keşfini de yaparak gerekli defterlerini tutmuştur.³⁵⁶

Görevini icra ettikten sonra İstanbul’a dönen Azmi Bey, Dârı Şûra’da yaptığı beyanında; Karahisar’daki askerler için tahsis edilen mahallerin ivedilikle onarılması gerektiğini belirtmiştir. Konuya ilişkin Dâr-ı Şûra’nın kararı; onarımın en kısa sürede yapılması ve ilerleyen süreçte Karahisar’daki askerlerin Kütahya’ya celp edilmesi yönünde olmuştur.³⁵⁷

Yapılan keşif ve sonrasında meydana gelen bürokratik süreçten anlaşıldığı kadarıyla, [h.1260 (m.1844)] yılında Karahisar’daki kışla asker ikamesi için kullanılmamaktadır. Muhtemelen kışla asker barındırılmayacak şekilde harap durumdadır. Karahisar Kışlası’na sadece inşa sürecinde yapılan harcamalar tespit edilebilmiştir. Yapının sonraki sürecine ilişkin maalesef bilgi ve belgeye ulaşılammıştır.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi

Karahisar Kışlası, araştırma yapılan yıllar aralığında aktif olarak kullanılmadığı için bu başlık altında değerlendirme yapılmamıştır.

E. Kütahya Kışlası’nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

Kütahya’da Redîf Kışlası [h.1254 (m.1838)]’de inşa edilmeye başlanmış ve yaklaşık bir yıl sonra da inşası tamamlanmıştır. Kışla tamamlanmasından beş yıl kadar sonra, [h.1260 (m.1844)]’te onarım ve yeni bir ahır inşası talebiyle gündeme gelmiştir. [h.1260 (m.1844)] yılında Kütahya Kaymakamı Ali Paşa tarafından Anadolu Seraskerine gönderilen bir yazıda; mirî zahirenin depodan boşaltılarak, buranın ahır olarak kullanılmasının mümkün olmadığı bildirilmiştir. Çünkü mirî zahireyi koyacak başka müsait bir mahal bulunmamaktadır. Ayrıca paşa yazısında kışlanın tamire muhtaç mahallerinin onarımı ve yeni bir ahır inşası için gerekenin yapılmasını da talep etmiştir.³⁵⁸

Serasker Paşa’ya gönderilen yazıda kışlanın “tamire muhtaç” mahallerinin onarımı şeklinde ifade kullanılmıştır. Tam olarak hangi mahallerin onarıma muhtaç

³⁵⁶ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 92, Gömlek No: 4600.

³⁵⁷ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 92, Gömlek No: 4600.

³⁵⁸ DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

olduğu belirtilmemiştir. Bununla birlikte kışla yaklaşık beş yıl önce inşa edilmiş olduğundan, kısa sürede tamire ihtiyaç duyan alanlar arasında yer alan; kiremit aktarması, sıvaların yenilenmesi, kırık camların değiştirilmesi gibi kısmi bir onarım olduğu düşünülmektedir.

Kışlanın onarımı ve yeni bir ahır inşası konusunu kışlada görevli olduğu anlaşılan Tahir Paşa'da üst makamlara bildirmiştir.³⁵⁹ Kaymakam Ali Paşa ve Mirliva Tahir Paşa'nın istekleri doğrultusunda Dersaâdet'ten Asâkir-i Nizâmiye Miralaylarından Azmi Bey, kışlanın onarımı ve inşası talep edilen ahırın, "keyfiyetlerini" incelemek üzere memur tayin edilmiş ve Kütahya'ya gönderilmiştir.³⁶⁰

Görevinin icrası için Kütahya'ya gelen Miralay Azmi Bey, şehrin ileri gelenleri ve yerel yöneticilerden oluşan bir grup ile gerekli incelemelere başlamıştır. Öncelikle Karahisar'daki üç bölük süvarinin Kütahya'ya celbi halinde; bütün askerlerin layık olduğu şekilde barınma ve dinlenmelerini sağlamak üzere kışlaya bir kat daha ilave edilmesi ile dört bölük süvari ve bir bölük topçu askerlerinin hayvanlarını alabilecek bir ahırın inşası düşünülmüştür. Ancak hem Kütahya'da kışın Karahisar'a göre sert geçmesi hem de bu senelik kış mevsimi yaklaştığı için bu kadar inşaatın yetiştirilemeyeceği düşünülerek bu fikrin ertelenmesine karar verilmiştir.

Fikrin ertelenmesiyle birlikte içinde bulunulan olumsuz durumdan kurtulmak için şimdilik bir bölük süvari ve bir bölük topçunun hayvanlarını alacak şekilde; kışlanın arka tarafında yer alan set mahaline 330 baş hayvan kapasiteli bir ahır inşa edilmesine ve kışlanın "tamire muhtaç" mahallerinin onarılmasına karar verilmiştir.

Verilen karar üzerine Asâkir-i Nizâmiye Miralayı Azmi Bey, Kütahya Kaymakamı Ali Paşa, Mirliva Tahir Paşa, Memleket Meclis-i üyeleri ve diğer askeri ümeranın da hazır bulundukları bir Belde Meclis-i [15 Şaban 1260 (30 Ağustos 1844)] tarihinde 100 zirâ' (100*0.75=75 m.) uzunluğunda 20 zirâ' (20*0.75=15 m.) eninde ve 6 zirâ' (6*0.75=4,5 m.) yüksekliğinde bir ahır inşası için gerekli olan inşaat malzemelerinin miktar ve fiyatlarını beldenin raicine göre hesaplayıp defterini tutmak için toplanmıştır. Yapılan keşifte tutulan deftere göre inşaatta kullanılacak malzemeler ve bu malzemelerin fiyatları aşağıdaki tablo ile kayıt altına alınmıştır.

³⁵⁹ DABOA, C.AS., Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

³⁶⁰ DABOA, C.AS., Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

Tablo 3.6; Ahır İnşaatına Gerekli Olan Malzemeler ve Fiyatları.³⁶¹

Kullanılacak Malzeme	Miktarı ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Taş	10.000 Adet	1 Araba 60 para	15.000 kuruş
Kiremit	100.000 Adet	1.000 Adet 50 para	5.000 kuruş
Kerpiç	150.000	-	3.000 kuruş
Kireç ve kum	6.000 Kıyye (6.000*1.283=7.698 ton)	-	1.000 kuruş
Tahta	8.500 Adet	48 para	10.200 kuruş
Dört köşe direklik	200 Adet	8 kuruş	1.600 kuruş
Geçme tavan kiriş	225 Adet	13 kuruş	2.925 kuruş
Geçme taban kiriş	40 adet	12 kuruş	480 kuruş
Göğüsleme tabir olunur ağaç	150 Adet	4 kuruş	600 kuruş
Geçme makas direkliği	55 Adet	5 kuruş	275 kuruş
Kaburgalık için yaslama	1.100 Adet	3,5 kuruş	3.850 kuruş
Makas ve direk bağlamak için küçük tabir olunur ağaç	1.500 Adet	40 para	1.500 kuruş
Yemlik için tahta	250 Adet	8 kuruş	2.000 kuruş
Yemlik için yaslama tabir olunur ağaç	250 Adet	3,5 kuruş	875 kuruş
Hayvan bağlamak için halka	450 Adet	40 para	450 kuruş
İki tarafa açılabilen pencere	44 Adet	-	1.320 kuruş
Eyer koymak için raflara yerleştirilecek edevat	-	-	1.500 kuruş
Çerçeve ve cam	-	-	700 kuruş
Mısmar	3.000 Kıyye (3.000*1.283=3.849 ton)	4,5 kuruş	13.500 kuruş

Usta ve amelelere 41.500 kuruş verilmesi ön görülmüştür. Yapılan keşfe göre ahırın toplamda 55.969 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Aynı ekip kışlanın “tamire muhtaç” kısımları için gerekli olan inşaat malzemelerini ve fiyatlarını da beldenin raicine göre hesaplayıp defterini tutmuşlardır. Buna göre onarıma gerekli olan malzemeler ve fiyatları aşağıdaki tablo ile kayıt altına alınmıştır.

³⁶¹ DABOA, C.AS., Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

Tablo 3.7; Kütahya Kışlası'nın Onarımı İçin Gerekli Olan Malzemeler ve Fiyatları.³⁶²

Kullanılacak Malzeme	Miktarı ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Birkaç koğuş için demir	22 Adet	-	2.970 kuruş
Pencereler için taş	100 Adet	5 kuruş	500 kuruş
Pencerelere çerçeve takımı	22 Adet	15 kuruş	330 kuruş
Çerçevelere mısmar	500 Kıyye (500*1.283=641,5 gr.)	4,5 kuruş	2.250 kuruş
Koğuşların önlerindeki dehlizlere camlı çerçeve yapmak için tahta	3.360 Adet	-	4.200 kuruş
İki koğuşa döşemelik tahta	200 Adet	12 kuruş	2.400 kuruş
Döşeme tahtalarının altlarına yaslama tabir olunur ağaç	350 Adet	3,5 kuruş	1.225 kuruş
Koğuşlar için mısmar	200 Kıyye (200*1.283=256,6 gr.)	4,5 kuruş	900 kuruş
Zabit odaları için döşemelik tahta	100 Adet	12 kuruş	1.200 kuruş
Zabit odalarının döşemelik tahtalarının altlarına yaslama tabir olunur ağaç	200 Adet	3,5 kuruş	700 kuruş
Zabit odalarının aralarını ayırmak için tahta	600 Adet	50 para	750 kuruş
Aralar için kullanılacak mısmar	100 Kıyye (100*1.283=128,3 gr.)	4,5 kuruş	450 kuruş
Zabit odalarına çerçeve takımı	16 Adet	15 kuruş	240 kuruş
Koğuşların önlerindeki dehlizlere ve iki koğuşa cam	6.304 Adet	65 para	10.244 kuruş
Mutfak tarafına inşa olunacak kapı ile onarılacak hollere yaslama tabir olunur ağaç	150 Adet	3,5 kuruş	525 kuruş
Koğuşların tavanı ile çatısına ve hollerin çatısına hizar tahtası	1000 Adet	41 para	1.200 kuruş
Tavan ve çatılara mısmar	150 kıyye (150*1.283=192,45 gr.)	4,5 kuruş	675 kuruş
Kapı ve hollere kiremit	6.000 Adet	1.000 adet 50 kuruş	300 kuruş
Gerekli mahaller için kireç	20.000 Kıyye (20.000*1.283=25.66 ton)	5 para	2.500 kuruş

³⁶² DABOA, C.AS., Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

Usta ve amelelere yevmiye olarak 17.900 kuruş verilmesi ön görülmüştür. Yapılan keşfe göre kışlanın kısmi onarımının 101.845 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Görevi biten Miralay Azmi Bey tutulan ön keşif defterleriyle İstanbul'a dönmüştür. [8 Ramazan 1260 21 Eylül 1844)] tarihinde Dâr-ı Şûra Askeri'de yapılan toplantıya katılan Asâkir-i Nizâmiye Miralayı Azmi Bey'in Kütahya'daki durum hakkında ifade ettikleri dikkate değerdir.

Buna göre; Kütahya'da Hâfız Paşa döneminde inşa ettirilmeye başlanan fakat inşasından vazgeçilen “manej” adı verilen talimhane binası, askerin ikameti için yere ihtiyaç duyulması nedeniyle, sonradan koğuş haline dönüştürülerek, asker barındırılmıştır. Askerin ikamesi için planlanmayan ve yarım kalmış bir inşaattan dönüştürülen bu koğuşların durumu, pek de iyi değildir. Pencereleri harap durumda olan ve kış mevsiminde kapılarının altından kar ve soğuk giren bu koğuşlarda, asker kendisi zor ikamet etmekte iken, hayvanlarını koyacak başka bir mahal olmadığı için aynı koğuşların alt taraflarına zaruri olarak hayvanlarını da koymaktadır. Hatta bu koğuşların alt taraflarına sonradan yemlik inşa edilerek, ahır olarak kullanılabilmesi sağlanmıştır. Bu koğuşlarda; sıkışık ve sağlıksız şartlarda kalan hayvanların kendileri öldükleri gibi, üzerinde bulundukları koğuşlarda yer alan askerlere de zarar vermekte ve hasta olmalarına sebebiyet vermektedir.³⁶³

Konu Dâr-ı Şûra'yı Askeri'de görüşüldükten sonra, Meclis-i Vâlâ'da tartışılmış, akabinde Sadrazam Paşa ile haberleşilmiş ve “keyfiyet” son olarak padişahın sorulmuştur. Yapılan uzun görüşme ve bürokratik süreç neticesinde [7 Şevval 1260 (20 Ekim 1844)] tarihli kışlanın onarımı ve ahırın inşasına ilişkin kararı Kütahya Meclisine bildiren yazıda; tespit edilen harcama miktarının aşılmasına dikkat edilerek, onarım ve inşaatın bitirilmesi istenmiştir.³⁶⁴

[h.1260 (m.1844)] senesi kışı geçirilerek, [h.1261 (m.1845)] sonbaharına gelindiğinde, ahır inşasının tamamlandığı görülmektedir. Kütahya Kaymakamı Ali Paşa tarafından keşif için görevlendirilen Mehmet Paşa ve Hacı Bey'in [5 Şevval 1261 (7 Ekim 1845)] tarihli keşif defterine göre; ahırın inşası sırasında ahıra 10 zirâ'(10*0.75=7,5 m) ilave yapılmıştır. Böylece 285 baş hayvan alır bir ahır inşa

³⁶³ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 91.

³⁶⁴ DABOA, C.AS., Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.

olunmuştur. On zirâ' ilavesiyle birlikte ahırın maliyeti 79.980 “buçuk” kuruşa yükselmiştir.³⁶⁵

Ahır inşaatında çalışan marangozlara 9.570, boyacılara 7.280, amelelere ise 6.762 kuruş ödeme yapılacaktır. İnşaatta memur olarak görev yapan Mühendis Reşid Ağa ile Rahim Efendi'ye de toplam da 1.320 kuruş verilecektir.. İnşaat gideri olan 79.980 buçuk kuruşun Kütahya Sancağı'nın [h. 1261 (m. 1845)] senesi aşarının haziran ayı taksitinden ödenmesine karar verilmiştir.³⁶⁶

İnşa edilecek ahırın daha önce 330 baş hayvan alacak kapasite de yapılmasının planlanmış olmasına karşın, 10 zirâ daha genişletilmesiyle birlikte, 285 baş hayvan alacağı belirtilmektedir.³⁶⁷ Yapılan ahırın ölçülerinin genişletilmiş olmasına karşın, alacağı hayvan kapasitesinin azalmasında bir çelişki var gibi görünmekle beraber, durumu açıklayıcı iki ihtimal söz konusudur. Bunlardan birincisi; yapılacak olan ahırın inşa kararında sonradan bir değişik yapılarak, daha küçük bir ahırın yapılmış olmasıdır. Fakat bu konuda bir bilgi olmadığı gibi, durumun aksine inşa edilecek olan ahıra on zirâ' daha eklemeye yapıldığı belirtilmektedir. İkinci ihtimal ise; ahırın bir bölümünün samanlık olarak kullanılması nedeniyle, ahırın alacağı hayvan miktarının azalmış olmasıdır.³⁶⁸

Sonraki tarihlerde de kışladaki onarım ve eklemelerin aralıksız sürdüğü görülmektedir. [h. 1263 (m.1846)] yılında kışla için yeni bir cephanelik binası inşası gündeme gelmiştir. [6 Şevval 1263 (17 Eylül 1847)] tarihli bir belgede cephanenin muhafaza edilebileceği bir mahal olmadığı için, harap durumda olan saraya konulduğundan bahsedilmektedir. Saray muhtemelen kışla civarında yer alan paşa hazretlerine mahsus yapıdır. Cephanenin saklanmasıyla yaşanan sıkıntılar üzerine; asker ümerası tarafından cephanelik inşa edilmesi gerektiği dile getirilerek, ihtiyaç duyulan cephaneliğin boyutları da tespit edilmiştir. Buna göre; cephanenin muhafaza edileceği yerin en, boy ve yüksekliği 8 zirâ' ($8 \times 0.75 = 6 \text{ m}^2$) olarak belirlenmiştir. Ayrıca cephaneyi korumakla görevli askerlerin kalması için de 3 zirâ' ($3 \times 0.75 = 2.25 \text{ m}^2$) boyutunda bir oda yapılması planlanmıştır. Toplamda cephanenin saklanacağı mahal ve cephaneyi korumakla görevli askerlerin kalması için planlanan odanın 15.000 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Durum gerekli kurum ve merciler arasında

³⁶⁵ DABOA, C.AS., Dosya No : 433, Gömlek No: 18021.

³⁶⁶ DABOA, C.AS., Dosya No : 433, Gömlek No: 18021.

³⁶⁷ DABOA, C.AS., Dosya No : 433, Gömlek No: 18021.

³⁶⁸ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 93.

görüldükten sonra, “ön keşifte” belirlenen miktarı aşmamak şartıyla cephaneliğin yapılması istenmiştir.³⁶⁹

Kütahya Kışlası’na bir onarımda [h.1266 (m.1850)]’de yapılmıştır. [h.1266 (m.1850)] senesinde Osmanlı Devleti’ne sığınan Macar ve Polonyalı mültecilerin Kütahya’ya gönderilmesi gündeme geldiğinde, Redif Kışlası’nda iskân edilmeleri düşünülmüştür. Macar halkının lideri Kossuth ve ailesi de dâhil olmak üzere, halklarının temsilcileri konumunda bulunan ve tüm dünyanın dikkatini üzerine çeken bu kişilerin; şikâyetlerine neden olacak herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadan güzel bir şekilde misafir edilmeleri gerekmektedir.³⁷⁰

Bu kişilerin kışlada iskânı düşünüldüğü için, mülteci misafirler gelmeden önce Binbaşı Hâfız Paşa; kışlanın durumunu yerinde incelemek üzere memur tayin edilmiş ve Kütahya’ya gönderilmiştir. Hâfız Paşa görevini icra etmek üzere Kütahya’ya gelmiş ve Kütahya Kaymakamı Mehmet Paşa, Kütahya Meclis azâları ve erbab-ı vukuftan kişilerin içinde bulunduğu bir grup ile birlikte kışlayı istenildiği şekilde inceleyip defterini tutmuştur. Tutulan keşif defterine göre kışlanın ufak tefek tamire muhtaç yerlerinin 10.000 kuruş civarında bir masrafla onarılabileceği tahmin edilmiştir.

Hazırlanan ön keşif defteri öncelikle Seraskerlik makamına, oradan ise Meclis-i Vâlâ’ya havale edilmiş; onarım için gerekli 10.000 kuruşun Maliye Nezareti’nce ödenmesi talep edilmiştir. Meclis-i Vâlâ miktarın fazla olmadığını, kış gelmeden önce onarımın yapılmasını Sadrazama bildirmiş ve keyfiyet padişaha arz edilerek onarım için izin alınmıştır.³⁷¹ [21 Ramazan 1267 (20 Temmuz 1851)]’de kışlanın kısmi onarımının tamamlandığı ve onarımın toplamda 10.994 kuruşa mal olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine ön keşifte tahmin edilen miktarı aşan 994 kuruşun hazineden ödenmesine karar verilmiştir.³⁷²

[h. 1263 (m.1846)] yılında inşasına emir buyrulan cephaneliğe ilişkin [h. 1267 (m.1851)] yılına ait bir belgede; kârgir olarak inşa edilen cephaneliğin tamamlandığı ve toplamda 22.000 kuruş harcandığı belirtilmiştir. Söz konusu cephanelik için tespit edilmiş olan tutarın aşılmaması yönündeki karara rağmen, inşaat için fazladan yapılmış olan 7.000 kuruş harcamanın akıbeti Meclis-i Vâlâ’dan sorulmuştur. Meclis-

³⁶⁹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 155, Gömlek No: 7943.

³⁷⁰ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 122.

³⁷¹ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 156, Gömlek No: 4463.

³⁷² DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 216, Gömlek No: 7158.

i Vâlâ'nın konuya ilişkin [15 Zilhicce 1267 (11 Ekim 1851)] tarihli kararını Kütahya'ya bildiren yazıda; fazladan harcanmış olan 7.000 kuruşun Kütahya Memleket Meclisi ve Ahmet Paşa tarafından ödenmesi bildirilmiştir.³⁷³ Ahmet Paşa'nın cephaneliğin inşasından sorumlu olduğu düşünülmektedir.

[7 Cemaziyelâhir 1274 (23 Ocak 1858)] tarihinde kışla onarım talebiyle yeniden gündeme gelmiştir. Kütahya'daki yerel yöneticiler, süvari üçüncü alayının ikamet ettikleri kışlanın onarılması ve yeni bir ahır inşası için talepte bulunmuşlardır. Konu önce Dâr-ı Şûra'yı Askeri'de görüşülmüş ve şimdilik mevsim bina yapmaya uygun olmadığı için talep edilen ahırın inşasının ertelenmesine karar verilmiştir. Ayrıca kışlayı yerel yöneticiler “marifetiyle” yapılan keşifte tahmin edilen 32.622 kuruşa onarmayı her kim kabul eder ise o kişiyle kontrat yapılması kararı da verilmiştir.³⁷⁴ Onarım işlerine ilişkin başka belgeye rastlanmamış olmakla birlikte, verilen karar üzerine onarımın ivedilikle tamamlandığı düşünülebilir.

Kışlaya yeni bir ahır inşa edilmek istenmesinin sebebi; Karahisar'daki üç bölük süvari askerinin hayvanlarıyla birlikte Kütahya'ya sevk edilmeleri olabilir. Sonraki süreçte ahırın inşasına ait bir belge bulunmamakla birlikte, kışlada ki onarımlar kışlanın 1953 yılında yıkılmasına kadar devam etmiştir.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkileri

Taşrada kurulması istenilen Redîf Ordusunun, teşkilatlanacağı sancaklardan birisi de Kütahya olarak belirlenmiştir. Bu kararın hemen ardından, [h.1250 (m.1834)] yılında Kütahya'da mevcudu 1426 kişi olan ilk Redîf Taburunun kurulduğu görülmektedir. [h.1252 (m.1837)] yılı itibarıyla, Kütahya Redîf Taburunda yer alan neferler için, 1400 takım elbisenin imal edilmiş olması; aynı zamanda taburda yer alan nefer miktarının da bir göstergesidir. Redîf Taburlarında bulunan nefer miktarı; [h.1252 (m.1836)] yılında Redîf taburlarının nefer miktarı “Mansûre” ve “Hassa” şeklinde yeniden düzenlenmesi ile ilgili alınan karardan sonra değişikliğe uğramıştır. Bu kararın akabinde; Kütahya Redîf Taburunun Hassa Taburu olarak kabul edildiği, taburdaki nefer miktarının, nizamiye taburlarındaki sayıya eşitlenerek; bir taburun nefer sayısının 700 kişiye düşürüldüğü ve bu taburlardan üç tane kurulması yoluna gidildiği görülmektedir. Bu durumda; taburdaki nefer miktarının mevcut olarak azaltılmış olmasına karşılık, tabur miktarının artmasından dolayı, nefer miktarının

³⁷³ DABOA, MVL., Dosya No: 329, Gömlek No: 101.

³⁷⁴ DABOA, MVL., Dosya No: 355, Gömlek No: 169.

2100 kişiye ulaştığı görülmektedir.³⁷⁵ Bu veriler kapsamında Kütahya’da 2100 askerin konuşlu olduğu söylenebilir. Dönem dönem asker sayısında değişiklikler olsa da kışlanın yöre ekonomisine etkisinin değerlendirilebilmesi için bu kıstasın kabul edilmesi gerekmektedir.

Redîf askeri teşkilâtındaki değişiklikler sonucunda [h.1253 (m.1837)] yılından itibaren, maaş ödemeleri alay sistemine göre yapılmaya başlanmış, [h.1253 (m.1837)] senesi muharrem ayından itibaren, arttırılmış olan asker maaşları da 7 kuruşa yükselmiştir.³⁷⁶ Buna göre Kütahya taburundaki 2.100 askere maaş olarak her yıl 14.700 kuruş ödeme yapılmıştır. Bununla birlikte 2.100 asker için Payitaht’ tan yapılan günlük ve aylık ödemeler ve istihkak tahsisatlarının yöre ekonomisine ne oranda dış nakit akışı sağladığına yönelik yapılacak olan değerlendirme kışlanın yöre ekonomisine etkisini daha net ortaya koyacaktır.

Osmanlı ordusunun farklı sınıf ve türdeki askeri birliklere ayrı ayrı ödemeler ve tahsisatlar yapması ortalama bir standart tespitini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bir taşra sancağı olan Tırnova’daki Sancak askerlerine yapılan ve parası merkezi otorite tarafından karşılanan ekmek ve kıyma tahsisatı verileri Kütahya’daki askerlere de tatbik edilmiştir. Tırnova’daki askerlere günlük yarım kıyyesi 10 para olan 4 adet ekmek tahsisatı yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca 1 kıyyesi 30 paradan satılan kıymanın günlük asker başına 8 paraya tekabül eden oranda tahsisatının yapıldığı da bilinmektedir.³⁷⁷ Buna göre, Kütahya’daki 2.100 asker için günlük 4.200 kıyyelik un kullanılarak 8.400 ekmeğin pişirilmiş olması gerekir. Benzer şekilde 2.100 askere günlük olarak tahsisatı yapılan 560 kıyye ağırlığındaki kıyma için hayvanlar kesilmesi gerekmektedir. Bu oranların bir aylık sürede 126.000 kıyyelik undan elde edilen 252.000 adet ekmeğe ve 16.800 kıyyelik ete tekabül ettiği anlaşılır. Özetle Dersaadet üzerinden 2.100 asker için günlük gönderilen 2.100 kuruş ekmek parası ve 420 kuruş kıyma parası yerel ekonomiye önemli bir katkı sağlamış olmalıdır.

Bu oranlar günümüz ölçü birimlerine çevrildiğinde, devletin bölgedeki varlığı olan askerleri üzerinden yerel ekonomiye yaptığı dış nakit akışı daha net anlaşılacaktır. 1 kıyyenin 1.283 grama tekabül eden bir ağırlık olduğu bilinmektedir. Buna göre ekmek yapımı için kullanılan un miktarının bir günde 5.388.6 grama ulaşmış olduğu

³⁷⁵ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 167.

³⁷⁶ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, s. 39.

³⁷⁷ Erler, Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri”, ss. 160-161.

görülür. Benzer şekilde tahsisatı yapılan kıyma günümüz ölçü birimlerine tevdi edildiğinde günlük tahsisatı yapılan kıymanın 718,48 grama tekabül ettiği anlaşılır. Kuleli Kışlası'nda değerlendirilen ve kabul edilen kıstasa göre 718,48 gramlık etin temin edilebilmesi için günlük 54 koyunun sahiplerinden satın alınarak kesilmesi icap eder.

Osmanlı Ordusuna ekmek ve kıyma tahsisatı haricindeki tahsisatların yöreden alınan vergilerden elde edilen gelirlerden karşılandığı bilinmektedir. Yörenin gelirlerinden tahsisatı yapılan zeytinyağının, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnâmesine göre Asâkir-i Şahane'ye ayda bir defa verilmesi gerekmektedir. [h.1253 (m.1837)] yılına ait bir yazışmada ise Redîf askerlerine de merkez ordu konumundaki Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu askerleri ile aynı orada tahsisat yapılması kararı verilmiştir.³⁷⁸ Bu bilgiye göre Asâkir-i Mansûre Kanunnamesindeki hükümler Redîf askerleri için de geçerlidir. Kanunname göre bir aylık süre zarfında 1526 nefer ve 36 zabitan için 75 kıyye zeytinyağı verilmesi gerekmektedir. Tahsisatı yapılacak olan zeytinyağının maliyeti ise 93 kuruş 50 para olarak belirlenmiştir.³⁷⁹ Buna göre Kütahya'daki 2.100 asker için bir aylık sürede 100.832 kıyyelik zeytinyağı verilmiş olması gerekir. Verilen zeytinyağı maliyetinin ise 132 kuruş 7,5 paraya tekabül etmesi gerekir. Bu oranlar bir yıllık süre zarfında ise 1209.984 kıyye zeytinyağı ve 1.586 kuruş 10 paraya ulaşır. Bu verilerden hareketle sadece zeytinyağı tahsisatı için yıllık 1.586 kuruş yerel ekonomiye geri dönmüştür. Yöre gelirlerinden tahsisatı yapılan diğer malzemeler de analize tabi tutulur ise, yöreden alınan vergilerin tekrardan büyük oranda yerel ekonomiye döndüğü daha net anlaşılmış olur.

Kütahya Kışlası'nda konuşlu askerlerin maaş ve gündelik ihtiyaçları için yapılan ödeme ve tahsisatlar haricinde, kışlada dönem dönem yapılan inşa ve onarımlarla da yöreye dış nakit akışı sağlamaktadır. Bu kapsamda değerlendirilecek olursa [h.1260 (m.1844)] senesinde kışlanın onarımının yapıldığı ve kışla civarında yeni bir ahır inşa edildiği bilinmektedir. İnşa ve onarım için gerekli olan inşaat malzemeleri ve bu malzemelerin fiyatları (Tablo 3.6, Tablo 3.7) gösterilmiştir. Bu malzemeler yöredeki esnaftan karşılanmış ve malzemeler için esnafa toplamda 98.414 kuruş ödeme yapılmıştır. İnşa ve onarımda usta ve amele olarak çalıştırılan kişilere ise 59.400 kuruş

³⁷⁸ DABOA, *HAT.*, Dosya No:1611, Gömlek No: 110.

³⁷⁹ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 199.

ücret verilmiştir. Söz konusu inşa ve onarım neticesinde yöreye merkezi otorite tarafından 157.814 kuruş gönderilmiştir. Bu meblağ yerel ekonomiyi hareketlendirmiş olmalıdır. Kısacası kışla sayesinde hem yörede asayiş sağlanmakta hem de ekonomik ve sosyal hayat hareketlenmektedir. Bu şekilde değerlendirildiğinde, ahalinin kışlanın varlığını sürdürmesi için katkıda bulundukları dâhi söylenebilir.

F. Ankara Kışlalarının Yerel Ekonomiye Katkıları

1. Süvari ve Piyade Kışlaları

a.) Kışlalara Yapılan Masârifat

Ankara süvari ve piyade kışlalarının inşa süreçlerine ilişkin belgelere yapılan araştırmalara rağmen maalesef ulaşılamamıştır. İnşa süreçlerine ilişkin veri bulunmayan bu kışlaların sonraki dönemlerine ait onarım ve ekleme çalışmalarının belgeleri mevcuttur. Bu belgeler sayesinde inşa süreçlerinde olmasa dâhi, ilerleyen süreçte bu kışla yapılarına ekonomik olarak ne oranda bir harcama yapıldığı tespit edilebilmiştir.

[25 Receb 1259 (21 Ağustos 1843)] tarihli bir belgeye göre; Ankara'daki kışlaların onarımı ile kışla civarında “Çubuk Çayırı” olarak adlandırılan araziye bir alay süvariye ait 1.100 hayvanı alabilecek kapasiteli bir ahır ve hayvanların ihtiyacı olan samanı muhafaza edebilmek için samanlık ile ambar inşa edilmesi talep edilmektedir.³⁸⁰

Yeni bir ahır inşa talebinden anlaşıldığı kadarıyla, kışlalar inşa edilirken “vüsatlı” bir ahır yapılmamıştır. Muhtemelen III. Selim tarafından kurulan Nizâm-ı Cedîd Ordusu askerlerinin hayvanları için inşa edilmiş olan ahır binalarına onarım yapılarak, bu binalar kullanılmıştır. [h.1259 (m.1843)] senesine gelindiğinde ise, mevcut ahır ve diğer müştemilat binaları asker mevcudunun hayvanlarına yetersiz gelmiş olabilir. Bunun üzerine yeni bir ahır ve müştemilat binaları inşası talep edilmiş olması akla yatkın gelmektedir. Ahır inşa talebinin diğer bir sebebi ise, bu bölgede meydana gelen kuraklığa bağlı olarak çıkan isyan ve ayaklanmaların bastırılması ve asayişin yeniden sağlanması için Dersaadet'ten bölgeye gönderilen askerlerin hayvanlarına mahal tedariki olabilir.

[25 Receb 1259 (21 Ağustos 1843)] Perşembe günü kışlaların onarımı ve inşa edilecek müştemilât binalarına gerekli olan inşaat malzemelerinin miktar ve fiyatlarını

³⁸⁰ DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2.

beldenin raicine göre belirlemek üzere: Mehmet İsmet Paşa, kalfa Mehmet Salih Efendi ve erbab-ı vukuftan kişilerin de hazır bulunduğu bir Belde Meclisi toplanmıştır.³⁸¹

Yapılan keşifte tutulan defterde inşa edilecek ahırın plan ve mimari özellikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir.³⁸² Uzunluğu 480 zirâ' (480*0.75=360 m), eni 28 zirâ' (28*0.75=21 m) olmak üzere toplamda 13.440 zirâ' (13.440*0.75=10.08 m²) bir ahır yapılması planlanmıştır. Ahırın her bir zirâ'sına 30 kuruş harcanacağı ön görülmüş ve toplamda 403.200 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Ayrıca ahırın dört cephesine kiremit puşideli saçak için 3.700, dört köşesine kârgir payeler inşası için de 6.150 kuruş harcanacağı tahmin edilmiştir.

Ahırın su ihtiyacı ise, ahırın yanına inşa edilecek olan etrafı tuğlalı kârgir su deposu ile karşılanacaktır. Su deposunun 15 zirâ' (15*0.75=11.25 m) uzunluğu, 15 zirâ' (15*0.75=11.25 m) eni olmak üzere 225 zirâ' (225*0.75=168,75 m²) olması tasarlanmıştır. Her bir zirâ'sına 100 kuruş harcamayla 22.500 kuruşa tamamlanacağı ön görülmüştür. Kışlalara gelmekte olan suyun, inşa edilecek olan su deposuna ikmalinin sağlanması için de 1.000 adet "künk"e ihtiyaç vardır. Her bir künk için 4 kuruş fiyat verilerek toplamda 4.000 kuruş harcanacağı hesaplanmıştır.

Hazırlanan maliyet defterinde ahır binası gibi samanlık ve ambar binalarının da plan ve mimari özellikleri detaylı olarak kaleme alınmıştır.³⁸³ Samanlığın uzunluğu 30

³⁸¹ DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2.

³⁸² DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2;.....âhûr resminde yedi sıra dâ'ire mâdâr temel hıfriyle tâş-ı cedîd kumlu harçla meczûh iki arşûn umkunda bir buçuk zirâ' arzında zemîne müsâvî olunca ve zeminden bir buçuk arşûn irtifâ'ında yemlik tahtına çıkınca kârgir temel duvarlı üzerleri bi'l-cümle biri birlik ta'bîr olunan çam ağacından yatırma taban ve kezâlik ağaçdan biri iki üç olarak sütûn ve başlıklı üzerleri ikisi birlik denilen ağaçdan taban ve kezâlik ağaçtan payandalı üzerleri dörti birlikden kiriş üzeri biri birlikden mâhiye ve kıt'alarından baba ve göğüsleme altısı birlikden kuşak on ikisi birlikden mertekli üzeri iki boy tahtasından kaplı kiremid puşideli mâhiyesi derzli tahtı derûnu kirişlemeleri üzerine kezâlik sağîr çam tahtasından bilâ-rende yalı baskısı ile kaplı üzeri âdet-i belde üzere samanlı çamur ferşli tarafeyniyle iki başları yemlik hizasından sakfa çıkınca türâb kerpıcinden çamur ile memzûc iktizâsı üzere pencere mahalleri terkiyle kerpiç duvarlı ahşâb söge hızâr tahtasından neccâr-kârî kanad ile bi'l-cümle pencereli dörti birlikden dikme ve bağlama ve önlerine kübeşte ve kiriş tahtasından kaplama ile bi'l-cümle dört sıra dâ'ire mâdâr yemlikli ve derûnunun rûkn-i erba'ası dörti birlikden kiriş ve kezâlik kersle tahtasından nevbetçilere mahsûs kerevetli ahşâb söge suluk tahtası denilen üç parmak cesiminde kebîr tahtadan âlât-ı âhenîsi mükemmel neccâr-kârî çifte kanad ile dört tarafı vasatlarına sekiz takım kebîr kapılı derûn [ve] bîrûnî samanlı çamur sıvalı.....

³⁸³ DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2; Âhûr-ı mezkûr civârının münâsib mahalline hafr-ı esâsî ile evsâf-ı sâbika misillü taş temel ve etrâf-ı erba'ası sakfa çıkınca kerpiç duvarlı üzeri kiremid puşide sakflı temeli derûnu bilâ-tavan neccâr-kârî kapılı samanlık ebniyesi inşasıyla ve ittisaline tahtı karkir rıhtım imlâlî üzerleri bir arşın mik'abında seng-i küfekiden kebîr kürsiler vaz'ıyla üzerleri bi'l-cümle biri birlikden taban keşidesiyle kezâlik kiriş ve sütunlu üzeri ikisi birlikten taban ve payandalı üzeri kiremid puşide sakflı tahtı derûnu anbarlık denilen tahtadan döşeme ve etrâf-ı erba'ası kezâlik tahtadan kaplamalı bâlâsı neccâr-kârî kanad zîri sürme kapılı el-hâsıl ber-vech-i evsâf samanlık ebniyesiyle şa'îr anbarı inşası.

zirâ' ($30 \times 0.75 = 22,5$ m), eni 20 zirâ' ($20 \times 0.75 = 15$ m) ve yüksekliği 5,5 zirâ' ($5,5 \times 0.75 = 4.125$ m) olmak üzere 600 zirâ' ($600 \times 0.75 = 450$ m²) olması planlanmıştır. Her bir zirâ'sına 25 kuruş harcanması ön görülmüş ve 15.000 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Ambarın ise uzunluğu 15 zirâ' ($15 \times 0.75 = 11.25$ m), eni 10 zirâ' ($10 \times 0.75 = 7,5$) yüksekliği 7,5 zirâ' ($7,5 \times 0.75 = 5.625$ m) olmak üzere toplamda 150 zira' ($150 \times 0.75 = 112,5$ m²) olması düşünülmüştür. Benzer şekilde her bir zirâ'sına 25 kuruş harcanacağı ön görülmüş ve 3.750 kuruş ile inşasının tamamlanacağı hesaplanmıştır.

Mehmet Said mühürlü ön keşif defterine göre ahır, samanlık ve ambarın toplamda 458.300 kuruşa mal olacağı hesaplanmıştır. Kışlaların “tamire muhtaç” mahalleri olan; noksan kiremitlerinin tamamlanması, zabıt odaları ve koğuşların “dâhili” (dış) ve “hârici” (iç) sıvalarının yenilenmesi, elli adet noksan pencere kanatlarının tamamlanması, miralay dairesinde elli ve camii şerifte yirmi olmak üzere toplam yetmiş adet kırık camın değiştirilmesi gerekmektedir. Onarımı gereken mahallerin 3.300 kuruşa tamamlanacağı tahmin edilmiştir. Yapılan keşiften anlaşıldığı kadarıyla kışlalara kısmi bir onarım gerekmektedir. Bu durum kışla binalarının pek de kötü durumda olmadığını anlamamıza vesile olmaktadır.

Ön keşifte hazırlanan defter öncelikle yerel yöneticiler tarafından incelendikten sonra sırayla Seraskerlik makamına, Dâr-ı Şûra'yı Bâb-ı Âli'ye, Sadrazam paşaya ve nihayetinde Sultan Abdülmecid'in onayına sunulmuştur. Yaşanan yoğun ve hummalı bürokratik sürecin sonrasında ön kesifte hesaplanan miktarın aşılmasına dikkat edilerek, kışlaların ve diğer müştemilât binalarının tamamlanması istenmiştir.³⁸⁴

Yerel yöneticiler verilen izin üzerine hemen kışlaların onarımı ile diğer müştemilât binalarının inşası için çalışmalara başlamışlardır. Onarım ve inşaa çalışmalarının devam ettiği sırada Süvari Kışlası'nda görevli Ferik Rıza Paşa Anadolu Seraskerine gönderdiği yazısında: inşa edilmekte olan ahırın üzerine beş altı yüz “nefer” alacak şekilde birkaç koğuş ve üç adet zabıt odası ilave edilmesini talep etmiştir.

Ferik Rıza Paşa'nın talebi üzerine Ankara Mutasarrıfı Mehmet İsmet Paşa'ya koğuş ve zabıt odaları ilavesi için gerekli olan ön keşfin yaptırılması ve defterinin tutularak Seraskerlik makamına intikal ettirilmesi yönünde bir tahrirat gönderilmiştir.

³⁸⁴ DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2.

Bunun üzerine Mutasarrıf İsmet Paşa, içinde Ferik Rıza Paşa'nın da bulunduğu bir Belde Meclisi ile gerekli olan keşfi; istenildiği şekilde yaptırmış ve defterini hazırlatmıştır.

Yalnız yapılan keşifte sadece dört adet koğuş için gerekli olan inşaat malzemeleri ve fiyatları beldenin raicine göre hesaplanıp, defteri tutulmuştur. Üç adet zabıt odası ilave edilmesinden vazgeçilmiş olduğu düşünülmektedir. Yapılan keşifte tutulan deftere göre dört adet koğuş için gerekli olan inşaat malzemeleri ve fiyatları aşağıdaki tablo ile kayıt altına alınmıştır.

Tablo 3.8; Ahır Üzerine İlave Olunacak Dört Adet Koğuş İçin Gerekli Olan İnşaat Malzemeleri ve Fiyatları.³⁸⁵

Kullanılacak Malzeme	Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Döşeme için tahta	6.800 Adet	1,5 kuruş	10.200 kuruş
Her tahtaya on sekiz adet kullanılmak üzere Beypazarı mısmaı	120.000 Kıyye (120.000*1.283= 153,96 gr.)	1000 Kıyye 60 para	7.200 kuruş
Koğuşların önlerine ikisi birlik direk	150 Adet	17,5 kuruş	2.625 kuruş
Duvarlara dördü birlik direk	200 Adet	17,5 kuruş	3.500 kuruş
Duvarlara boy tahtası	1.720 Adet	7,5 kuruş	12.900 kuruş
Tavan için boy tahtası	30.000 Adet	10 para	7.500 kuruş
Duvarlara onluk mısmaı	100.000 Kıyye (100.000*1.283= 128.300 gr.)	1000 Kıyye 17,5 para	2.625 kuruş
Kapılık mısmaı	1000 Kıyye (1000*1.283=1.2 83 gr.)	4 kuruş 10 para	4.250 kuruş
Çerçeve ve parmaklık	120 Adet	30 kuruş	3.600 kuruş
Taban için dördü birlik direk	3.000 Adet	7,5 kuruş	22.500 kuruş
Taşra tarafındaki duvarlara dördü birlik direk	520 Adet	7,5 kuruş	3.900 kuruş

³⁸⁵ DABOA, C.AS., Dosya No: 101, Gömlek No: 4590.

İnşaatta çalışacak amelelere 9.000 kuruş verilmesi ön görülmüştür. Dört adet koğuşun toplamda 1 “yük” 22.700 kuruş ile tamamlanacağı hesaplanmıştır.³⁸⁶ Ahır üzerine koğuşlar inşasının iki sebebi olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki, inşa edilecek koğuşların, altlarında yer alan ahır sayesinde daha sıcak olması, diğeri ise hem askerlerin hayvanlarına hem de hayvanların (yani atların) binicilerine daha kolay alışmasıdır.

Devlet kurumları ve gerekli merciler arasında görüşmeler yapıldıktan sonra, onarım ve inşa işlerinin takibi için Divân-ı Hümayun hocalarından Onur Efendi Hazretleri görevlendirilmiş ve inşaatlara devam edilmiştir.³⁸⁷ İnşa ve onarım çalışmalarının devam ettiği sırada [h.1260 (m.1844) senesinin Ramazan ayında kışlaların üç bölük asker ikame olunur mahali yanmıştır. Yangının hemen ardından askerler münasip mahallere yerleştirilmiştir.

Yangının ertesi günü Süvari Kışlası Müdürü Mehmet Raif Efendi, Ankara Mutasarrıfı İsmet Paşa, Ferik Rıza Paşa ve erbâb-ı vukuftan kişilerden oluşan bir grup kışlaların yangında zarar gören kısımlarını inceleyerek, maliyet defterini oluşturmuşlardır. Tutulan deftere göre onarım için 3.302 kuruş gerekmektedir.

[16 Zilkade 1260 (27 Kasım 1844)] tarihinde konu Sultan Abdülmecid’in onayına sunulmuştur. Konuya ilişkin sultanın kararı mümkün olduğu kadar tasarrufa riayet edilmesi ve ön keşifte tahmin edilen miktarın aşılmaması şartıyla kışlaların onarımının tamamlanması yönünde olmuştur.³⁸⁸ Bunun üzerine kışlaların onarımı, inşası devam eden ahır, samanlık, ambar ve ahır üzerine ilave olarak yapılan koğuşların takibi; Onur Efendi’nin görevi sebebiyle İstanbul’a dönmesi üzerine Şerif Ağa’ya verilmiştir.

İnşa ve onarım çalışmalarının [h.1260 (m.1844)] senesi sonuna doğru Şerif Ağa “marifetiyle” büyük oranda tamamlandığı anlaşılmaktadır. [29 Zilhicce 1260 (9 Ocak 1845)] tarihli “keşfi sani” defterine göre, inşa ve onarım çalışmaları için toplamda 1 “yük” 8.327 kuruş harcanmıştır. Yapılan yazışmalar sonucunda ise inşa ve onarım gideri olan meblağın Ankara Sancağı’nın [h.1260 (m.1844)] senesi gelirlerinden ödenmesi kararı verilmiştir.³⁸⁹

³⁸⁶ DABOA, C.AS., Dosya No: 101, Gömlek No: 4590.

³⁸⁷ DABOA, C.AS., Dosya No: 101, Gömlek No: 4590.

³⁸⁸ DABOA, A.) MKT., Dosya No: 18, Gömlek No: 85.

³⁸⁹ DABOA, C.AS., Dosya No: 252, Gömlek No: 10520.

Ankara süvari ve piyade kışlalarına sonraki tarihlerde de onarımların, aralıksız sürdürüldüğü görülmektedir. [h.1273 (m.1856)] yılında kışlaların onarılması gerekmiştir. Dersaadet Ordu'yu Hümayun'a mensup üçüncü süvari alayı, Asâkir-i Nizâmiye Miralaylarından Ahmet Bey komutasında Ankara'ya gelecektir. Alayın süvari ve piyade kışlalarında ikamet ettirilmesine karar verilmiş ve kışlaların yerel yöneticiler tarafından tamire muhtaç mahallerinin onarılması istenmiştir. Bunun üzerine kışlalarda kısmi bir onarım yapılmıştır. Onarım toplamda 39.339,5 kuruşa mal olmuştur. Onarım gideri olan paranın Maliye Nezareti (Bakanlığı) tarafından ödenmesi kararı verilmiştir.³⁹⁰

Söz konusu kışlalar için diğer bir onarım talebi ise, [h.1274 (m.1857)] senesine aittir. Bu defa Dersaadet Ordu Hümayun'a mensup birinci süvari alayının, kışı geçirmek üzere Ankara'ya gönderilmelerine karar verilmiştir. Bundan dolayı kışlaların koğuş, ahır, mutfak ve suyolları gibi tamire muhtaç kısımlarının onarımı istenmektedir. Bu hususta yerel yöneticilere [10 Safer 1274 (30 Eylül 1857)] tarihinde gönderilen şukkada; onarıma Memleket Meclisi ve askeri ümera “nezaretiyle” hemen başlanması ve onarım gideri olacak meblağın Ankara'nın gelirlerinden karşılanması yönünde emir verilmiştir.³⁹¹

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, [h.1273 (m.1856)] ile [h.1274 (m.1857)] senelerinde Ankara dolaylarında bir takım asayiş olayları yaşanmıştır. Bu olaylar Ankara ve çevre sancaklarda meydana gelen kuraklığa bağlı olarak yaşanan kıtlık nedeniyle çıkmış olabilir. Devlet çıkan olayları kontrol altına almak ve bölgede yeniden asayişi sağlamak üzere merkezden Ankara'ya asker sevki yapmış olabilir.

Belgelerden tespit edilen diğer bir husus ise, süvari ve piyade kışları için [h.1260 (m.1845)] ile [h.1276 (m.1860)] yılları aralığında toplam 723.639,5 kuruş harcama yapılmış olmasıdır. Diğer kışla yapıları gibi söz konusu kışlalarda da sonraki süreçte kullanımlarına bağlı olarak onarım ve ekleme çalışmaları devam etmiştir.

2. Redîf Kışlası

a.) Kışlaya Yapılan Masârifat

Ankara Redîf Kışlası [h.1252 (m.1836)] senesinde inşa edilmeye başlanmıştır. İnşasının yaklaşık olarak bir yıl sürdüğü düşünülmektedir. Çünkü Kütahya ve Karahisar'daki Redîf kışlalarının inşası için merkez ile taşra arasında yapılan

³⁹⁰ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 383, Gömlek No: 25285.

³⁹¹ DABOA, *A.) MKT.UM.*, Dosya No: 293, Gömlek No: 13.

yazışmalarda, Kütahya Muhassılı Dilaver Paşa'ya Ankara ve Konya sancaklarında inşası tamamlanan Redîf kışlalarının inşaat defterlerini incelemek üzere ismi geçen sancaklara adamlar göndermesi tavsiye edilmiştir. Bu sayede Ankara Redîf Kışlası'nın [h.1253 (m.1837)] yılında tamamlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışılan yıllar aralığında Ankara Redîf Kışlası ile ilgili onarım ve ekleme çalışması bulunmamaktadır. Bunun iki sebebi olabilir. İlki çalışılan dönem ile kışlanın inşa tarihinin birbirine yakın olması hasebiyle onarıma ihtiyaç duyulmaması, diğeri ise onarım ve ekleme çalışması yapılmış olmasına rağmen, bu konudaki belgelerin henüz tasnif edilmemiş ve araştırmacıların hizmetine sunulmamış olmasıdır. Kışlanın Karahisar'daki Redîf Kışlası gibi bir süre kullanıldıktan sonra, aktif olarak kullanılmamış olması söz konusu değildir. Çünkü 1980 yılı başlarında çekildiği düşünülen Ankara'ya ait bir fotoğrafta Ankara Redîf Kışlası görülmektedir. Kışlaya sadece inşa sürecinde yapılan masârifat tespit edilebilmiştir. İlerleyen süreçte kışlaya yapılan harcamalar maalesef bilinmemektedir.

3. Kışlaların Bölge Ekonomisine Etkileri

Ankara'da süvari, piyade ve redîf olmak üzere üç sınıf askerin ikamet ettiği üç adet kışlanın bulunduğu tespit edilmiştir. Şehrin [h.1295 (m.1878)] yılına ait salnamesine göre; şehirde 106 süvari ve 149 piyade askeri konuşludur.³⁹² Ankara Redîf Kışlası'nın bir tabur asker alabilecek kapasite de olduğu bilinmektedir.³⁹³ [h.1252 (m.1836)] senesinde redîf taburlarında yapılan değişiklik üzerine bir redîf taburunun 700 kişiden müteşekkil edilmesi kararı verilmiştir. Bu bilgilerden hareketle Ankara'da 700 redîf askerin konuşlu olduğu varsayılabilir.

Bu durumda, Ankara'da süvari, piyade ve redîf olmak üzere toplamda 955 asker konuşludur. 955 asker için gündelik tahsisatı yapılan ve parası merkezi otorite tarafından karşılanan ekmek ve kıyma ta'yinatı üzerinden yöreye yapılan dış mali kaynak aktarımlarının değerlendirilebilmesi için, tahsisatı yapılan emtiaların fiyat ve oranlarının bilinmesi gerekir.

Osmanlı ordusunun farklı sınıf ve türdeki askeri birliklere ayrı ayrı ödemeler ve tahsisatlar yapması ortalama bir standart tespitini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bir taşra sancağı olan Tırnova'daki Sancak askerlerine yapılan ve parası merkezi otorite tarafından karşılanan ekmek ve kıyma tahsisatı verileri Ankara'daki askerlere de

³⁹² Ankara Vilayet Salnamesi [h.1295 (m.1878)], s. 66.

³⁹³ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/A.

uyarlanmıştır. Tırnova'daki askerlere günlük yarım kıyyesi 10 para olan 4 adet ekmek tahsisatı yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca 1 kıyyesi 30 paradan satılan kıymanın günlük asker başına 8 paraya tekabül eden oranda tahsisatının yapıldığı da bilinmektedir.³⁹⁴ Buna göre Ankara'daki 955 asker için günlük 1.910 kıyyelik un kullanılarak 3.820 adet ekmek pişirilmiş olmalıdır. Bu oran bir aylık sürede 57.300 kıyyelik un ile pişirilen 114.600 adet ekmeğe, bir yıllık sürede ise 687.600 kıyyelik un ile pişirilen 1.375.200 adet ekmeğe tekabül etmektedir. Günlük 955 askere ekmek tayinatı için 955 kuruş gönderilmiş olmaktadır. Bu oran bir ayda 28.650, bir yılda ise 343.800 kuruşa ulaşmaktadır. Söz konusu meblağın Ankara'daki 23 fırıncı³⁹⁵ esnafı için önemli bir dış mali kaynak aktarımı olduğu varsayılabilir. Aynı şekilde tahsisatı merkezi otorite tarafından karşılanan kıyma tayi'natı incelenecek olursa günlük asker başına 8 paraya tekabül eden kıyma tahsisatı yapıldığına göre, 955 asker için günlük 254,66 kıyye kıymanın 191 kuruşa verilmiş olması gerekir. Bu oranlar bir aylık süre zarfında 7.639.8 kıyye ve 5.730 kuruşa, bir yıllık sürede ise 91. 677,6 kıyye ve 68.760 kuruşa tekabül eder. Bu meblağ da Ankara'daki 1 salhane (kasap)³⁹⁶ işletmecisi için ciddi bir dış mali kaynak aktarımı olmalıdır.

Bu oranlar günümüz ölçü birimlerine çevrildiğinde, 955 asker için bir aylık süre zarfında 114.600 adet ekmeği pişirebilmek için 73.515.9 gram buğday unu kullanılmış olması gerekir. Benzer şekilde Ankara'da bulunan 955 asker için tahsisatı yapılan ve bir yıllık sürede 7.639.8 kıyyeye ulaşan etin miktarı günümüz ölçü birimlerine tevdi edildiğinde, 9.801.863 grama tekabül eder. Kuleli Kışlası'nda değerlendirilen ve kabul edilen kıstasa göre bir aylık sürede 9 ton 801 kilo 863 gramlık etin temin edilebilmesi için toplamda 727 koyunun kesilmesi icap eder. Ankara Vilayeti dâhilinde 3.882.942 küçükbaş hayvan bulunduğu tespit edilmiştir.³⁹⁷ Bu durumda, yöredeki küçükbaş hayvan üreticilerinin kışlada konuşlu askerler sayesinde ellerindeki hayvanlarını kolaylıkla satabilmekte oldukları iddia edilebilir.

Ankara'da konuşlu askerlerin ekmek ve kıyma haricindeki ta'yinatları diğer sancaklarda olduğu gibi yöreden alınan vergilerden elde edilen gelirlerden karşılanmaktadır. Bu uygulama yöreden alınan vergilerin yöre ekonomisine tekrar

³⁹⁴ Erler, Özkan, "Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri", ss. 160-161.

³⁹⁵ Ankara Vilayet Salnamesi [h.1295 (m.1878)], s. 142.

³⁹⁶ Ankara Vilayet Salnamesi [h.1295 (m.1878)], s. 142.

³⁹⁷ Hilmi, *Memâlik-i Osmaniye Cep Atlası*, s. 130.

dönmesini sağlamaktadır. Yöreden alınan verginin ne oranda yöreye geri döndüğü üzerine bir analiz yapılabilmesi için yörenin gelirlerinden tahsisatı yapılan malzemelerin fiyat ve oranlarının bilinmesi gerekir. Yöre gelirlerinden temin edilen malzemelerden biri olan nohut ta'yinatının Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnâmesine göre, Asâkir-i Şahane'ye haftada bir defa verilmesi gerekmektedir. Kanunname göre bir haftalık süre zarfında 1526 nefer ve 36 zabitan için 390 kıyye nohut verilmesi gerekmektedir. Tahsisatı yapılacak olan nohutun maliyeti ise 244 kuruş 2 para olarak belirlenmiştir.³⁹⁸ Buna göre Ankara'daki 955 asker için bir haftalık sürede 238,44 kıyyelik nohut verilmiş olması gerekir. Verilen nohutun maliyetinin ise 150 kuruş 4 paraya tekabül etmesi gerekir. Bu oranlar bir yıllık süre zarfında 2.861.28 kıyye nohut ve 1.801 kuruş 8 paraya ulaşır. Bu verilerden hareketle sadece nohut tahsisatı için yıllık 1.801 kuruş yerel ekonomiye geri dönmüştür. Kısacası yöreden alınan vergilerden elde edilen gelirin büyük bir bölümü yerel ihtiyaçlar için kullanılmaktadır.

Yerel ekonominin canlanmasına vesile olan diğer bir unsur da söz konusu kışlalarda yapılan inşa ve onarım çalışmalarıdır. Yapılan inşa ve onarımlar neticesinde merkezi otorite tarafından bölgeye belli oranda dış mali kaynak aktarımı yapılmaktadır. Bu durum da yöredeki ekonomik ve sosyal hayatı müspet yönde etkilemektedir.

G. Konya Kışlalarının Yerel Ekonomiye Katkıları

1. Süvari ve Piyade Kışlaları

a.) Kışlalara Yapılan Masârifat

Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde yer alan diğer kışla yapıları gibi Konya süvari ve piyade kışlaları da inşa edildikten bir süre sonra tamire muhtaç hale gelmiştir. Dönemin değişen iç ve dış siyasi, ekonomik ve sosyal şartlarına göre kışlalara yeni müştemilat binaları da eklenmiştir.

[7 Rebiülâhir 1260 (26 Nisan 1844)] tarihli bir yazışmada, Süvari Kışlası Müdürü Abdülkadir Bey uzun zamandır onarımları ihmal edilen kışla binalarının yıkılmaya yüz tuttuğunu Anadolu Serâşkerine bildirmiştir. Abdülkadir Bey yazısının devamında; kışla binalarının onarımına gerekli olacak kereste tedariki ve diğer harcamaları için 100.000 kuruş civarında bir meblağa ihtiyaç duyulduğunu Serasker

³⁹⁸ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 198.

paşaya bildirmiş ve bu konuda gerekli olan yardımın yapılmasını talep etmiştir.³⁹⁹ Bu konuya ilişkin başka belgeye rastlanmamış olmakla birlikte, gerekli yardım yapıldığı ve onarımın ivedilikle tamamlandığı düşünülmektedir.

[h.1260 (m.1844)]’te yani kışla binalarının onarım talebiyle gündeme geldiği tarihlerde, Ankara, Konya ve çevre sancaklarda (günümüzdeki bölge sınırlandırması ile İç Anadolu olarak bilinen bölgede) ciddi bir kuraklık felaketi yaşanmıştır.⁴⁰⁰ Felakete bağlı olarak birçok insan ölmüş, birçoğu da bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Kıtlik felaketi aynı zamanda bölgede asayişin bozulmasına ve bir takım olayların çıkmasına da neden olmuştur. Devlet bölgede yeniden asayiş ve düzeni temin etmek için muhtelif tarihlerde merkezde konuşlu olan süvari askerlerini bölgeye göndermek zorunda kalmıştır. Bölgeye gönderilen süvariler sancaklardaki kışlalara, hayvanları ise kışla ahırlarına yerleştirilmiştir. Bu uygulama sancaklarda yeni mahaller tedarik edilmesine de neden olmuştur.

[h.1263 (m.1846)] senesine gelindiğinde, Dersaadet’ten Ankara ve Kayseri’ye gönderilmiş olan iki bölük süvari askerinin Konya’ya sevkine karar verilmiştir.⁴⁰¹ Asker sevki kuraklık sonrası yaşanan asayiş olayları ile bağlantılı olabilir. Görevlendirilme sonrası Konya’ya gelen iki bölük süvari askeri, Konya süvari ve piyade kışlalarına yerleştirilmiştir. Hayvanları da Süvari Kışlası ahırına konulmuştur. Bu durum topçu askerlerine ait hayvanları koyacak yer sorununu da beraberinde getirmiştir. Şehrin ileri gelenleri ve yerel yöneticiler bu duruma çözüm bulmak için hemen çalışmalara başlamışlardır. Önce hayvanları koymak için han kiralınması düşünülmüştür. Hayvanların koymak için en az iki hana ihtiyaç vardır. Bu hanların Konya’nın en büyük hanları olan; Zazadin ve Horozlu olması muhtemeldir. Ancak hem hanlara “ıcar” (kira) verilmesi gerektiğinden hem de bu hanlarda barınmakta olan kişilerin başka yerlere nakledilmesinin uygun olmayacağı düşünülerek bu fikirden vazgeçilmiştir. Bunun üzerine yeni çözümler aranmaya başlanmıştır.

Topçu askerlerinin hayvanları devlete ait cins atlardır. Muhtemelen bu atlar Katana cinsi güçlü yük hayvanlarıdır. Bundan dolayı teleflerinin önlenmesi hayati önem arz etmektedir. Yerel yöneticiler hayvanların teleflerini önleyebilmek için,

³⁹⁹ DABOA, A.) *MKT.*, Dosya No: 11, Gömlek No: 60.

⁴⁰⁰ Bu konuda detaylı bilgi için bkz.; Mehmet Yavuz Erler, *Ankara ve Konya Vilayetlerinde Kuraklık ve Kıtlik (1845 ve 1874 yılları)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1997.

⁴⁰¹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 142, Gömlek No: 7307.

Hindistan'da ortaya çıkıp Osmanlı topraklarına sıçrayan veba salgınının Avrupa'ya yayılmasının önlemek amacıyla kurulan Tahaffuzhane (Karantina) binası ahırına hayvanları yerleştirmişlerdir. Ancak bu ahırda hayvan mevcuduna nazaran yetersiz kalmaktadır. Sıkışık bir şekilde ahıra yerleştirilen hayvanların durumuna kalıcı bir çözüm üretmek gerekmektedir.

Bunun üzerine Konya Süvari Kışlası'nda görevli olduğu anlaşılan Mahmut Paşa, süvari ve piyade kışlalarının “vasatında” (ortasında) ve diğeri civarında (muhtemelen Redif Kışlası) yer alan, kışlalar ile birlikte inşa edilmiş; fakat zamanla harap duruma gelmiş olan ahırın onarımını gündeme getirmiştir. Yerel yöneticiler bu fikri uygun karşılayarak, onarıldığı takdirde 200 baş hayvan alabilecek kapasiteli ahırın keşfini yapmış ve gerekli maliyet defterini oluşturmuşlardır. Yapılan keşfinde tutulan maliyet defterine göre ahırın onarımına 28.185 kuruş gerekmektedir.

Konya'daki yerel yöneticiler tarafından incelenen maliyet defteri İstanbul'a gönderilerek Dâr-ı Şûra'yı Askeri'de görüşülmüş, Meclis-i Vâlâ'da tartışılmış, Sadarete bildirilmiş, nihayetinde Sultan Abdülmecid Han'a arz edilerek tamir onayı alınmış ve gerekli ödemenin yapılması için Maliye Nezareti'ne bir buyruldu yazılmıştır.⁴⁰² Böylelikle ahırın onarımı başlamıştır.

[h.1263 (m.1846)] senesi geçirilerek [h.1264 (m.1847)] yılı yaz aylarına gelindiğinde ahır onarımının tamamlanmış olduğu görülmektedir. [21 Şaban 1264 (4 Ağustos 1847)] tarihli ahırın onarım maliyeti ile ilgili bir belgede; onarımın 29.000 kuruşa tamamlandığı bildirilmiş ve ön keşifte tahmin edilen maliyeti aşan 900 kuruşun durumu Meclis-i Vâlâ'dan sorulmuştur. Konuya ilişkin Meclis-i Vâlâ'nın kararı; bu kadarcık hatanın olabileceği nedeniyle, ön keşfi aşan meblağın Maliye Nezâreti tarafından karşılanması yönünde olmuştur.⁴⁰³

[h.1263 (m.1846)] senesinde bir harcama da Piyade Kışlası'na yapılmıştır. Söz konusu kışlanın helaları yetersiz gelmektedir.⁴⁰⁴ Yeni hela inşa talebinin de Konya'ya gönderilen süvari askerleriyle bir bağlantısı olabilir. Çünkü bu tarihe kadar böyle bir talepte bulunulmamıştır.

Yerel yöneticilerin hela inşasını gerekli mercilere bildirmeleri üzerine, inşaata lazım olacak malzemeler ile inşaata çalışacak usta ve amele verilerini içeren keşfin

⁴⁰² DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 142, Gömlek No: 7307.

⁴⁰³ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 123, Gömlek No: 3157.

⁴⁰⁴ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 109, Gömlek No: 2510.

beldenin raicine göre yapılması emri verilmiştir. Bu emirle birlikte Piyade Kışlası'nda görevli olduğu anlaşılan Ahmet Bey ve inşaat işinden anlayan kişilerin hazır bulunduğu bir Belde Meclisi [11 Şaban 1263 (25 Temmuz 1847)] tarihinde Piyade Kışlası'nın bulunduğu mevkiide toplanmıştır.

Kışlanın “cenub” (güney) kapısından yirmi adım ileride 12 “bâb” helanın inşası için tutulan maliyet defterinde, inşaatın 9.975 kuruşa mal olacağı ön görülmüştür. Ahmet Bey “marifetiyle” tutulan keşif defteri gerekli kurum ve mercilere sunulduktan sonra, inşaata harcanacak olan meblağın Konya'nın gelirlerinden karşılanması kararı verilerek, hela inşasına ruhsat verilmiştir.⁴⁰⁵ İnşa çalışmasına ilişkin başka bir belgeye rastlanmamış olmakla birlikte, verilen onay sonrasında inşaatın ivedilikle bitirildiği düşünülebilir.

[h. 1266 (m.1850)]'de Süvari ve Piyade kışlaları onarım talebiyle bir defa daha gündeme gelmiştir. [3 Receb 1266 (15 Mayıs 1850)] tarihinde Konya valisi Selim Paşa ve Belde Meclis üyeleri tarafından Dâr-ı Şûra'yı Askeri'ye gönderilen tahrirat ve mazbatalarda; kışlaların “mahal-i sairesinin” tamire muhtaç olduğu bildirilmiştir. Bir müddet daha kışlalar bu halde kalır ise bütünüyle yıkılacakları belirtilerek, onarımlarına gerekli olan keşfin yapılabilmesi için alanında uzman bir kalfanın gönderilmesi talep edilmiştir.

Dâr-ı Şûra'yı Askeri'de duruma ilişkin olarak kışlaların onarımları halinde pek çok fayda hasıl olacağı kararı verilerek durum Meclis-i Vâlâ'ya havale edilmiştir. [24 Receb 1266 (5 Haziran 1850)] tarihinde Meclis-i Vâlâ'da görüşülen konu kapsamında; kışlaların onarımlarına gerekli olan ön keşfi yapması için bir kalfa gönderilmesine karar verilmiştir. Ayrıca kalfanın görevini icrasına kadar zamanın boşa harcamayarak onarımlar için gerekli olan malzeme ve diğer ihtiyaçların Belde Meclisi ve askeri ümera “marifetiyle” tedarik edilmesi kararı da verilmiştir. Kalfanın maaşı ve onarımlar için harcanacak olan meblağın Konya'nın gelirlerinden ayarlanması da verilen kararlar arasındadır.⁴⁰⁶ [h.1268 (m.1851)] yılında söz konusu onarımların bitirildiği anlaşılmaktadır.⁴⁰⁷ Konya süvari ve piyade kışlalarına sonraki tarihlerde de

⁴⁰⁵ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 109, Gömlek No: 2510.

⁴⁰⁶ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 171, Gömlek No: 5078.

⁴⁰⁷ DABOA, A.) *MKT.MHM.*, Dosya No: 41, Gömlek No: 73.

onarımının, aralıksız sürdürüldüğü görülmektedir. [h.1276 (m.1859)] yılında kışlalar bir onarım daha geçirmiştir.⁴⁰⁸

Yapılan çalışma boyunca dikkat çeken konulardan biri de kışla yapılarının beş altı yıl gibi (çok kısa denilebilecek) bir zaman aralığında ciddi bir onarıma muhtaç hale gelmeleri olmuştur. Bununla birlikte Konya süvari ve piyade kışlalarında [h.1276 (m.1859)] senesinde yapılan onarımın sebebi; Dersaadet Ordu'yu Hümayun'a mensup birinci ve ikinci süvari bölüklerinin Konya'ya gönderilmiş olmasıdır.

Yerel yöneticiler, bölükler Konya'ya gelmeden önce Piyade Kışlası'nın tamire muhtaç kısımları ile gelecek olan askerlerin hayvanlarının konulacağı Süvari Kışlası ahırındaki tamire muhtaç mahallerin onarımlarını tamamlamışlardır. Onarım sonrası tutulan Muhammet Emin mühürlü kesin hesap defterinde yapılan onarım detaylı olarak kaleme alınmıştır. Buna göre onarımı yapılan mahaller, bu mahallere kullanılan inşaat malzemelerinin miktar ve cinsleri ile onarımda çalışan usta, amele sayı ve ücretleri aşağıdaki tablolar ile kayıt altına alınmıştır.

Dört adet zabıt odası ile yedi adet “neferât” koğuşuna cam ağacı kerestesinden taban ve döşeme yapılması, pencere kanatlarının yenilenmesi, noksan kilit, zemberek ve sürgülerin tamamlanması ile sıvaları dökülen kısımlara sıva yapılması ve badana ettirilmesi;

Tablo 3.9; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.⁴⁰⁹

Kullanılan Malzeme	Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Neferât koğuşları tabanları için cam ağacından kereste	490 Adet	7,5 kuruş	3.675 kuruş
Küçük olarak bilinen cam ağacından kereste	220 Adet	2 kuruş	440 kuruş
Pencere kanatları için cam ağacı tahtası	2.527 Adet	3 kuruş	7.581 kuruş
Döşeme için cam tahtası	2.527 Adet	3 kuruş	7.581 kuruş
Cam ve çerçeve takımı	37 Adet	40 kuruş	1.480 kuruş
Büyük kilit	4 Adet	15 kuruş	60 kuruş
Küçük kilit	5 Adet	5 kuruş	25 kuruş

⁴⁰⁸ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

⁴⁰⁹ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

Zemberek	5 Adet	4 kuruş	20 kuruş
Sürgü	4 Adet	5 kuruş	20 kuruş
Sıva için sahan	5 Adet	50 kuruş	250 kuruş
Büyük mısır	67 Kıyye (67*1.283=85.961 gr.)	6 kuruş	402 kuruş
Küçük mısır	211 Kıyye (211*1.283=270.713 gr.)	6 kuruş	1.266 kuruş
Badana ve sıva için kireç	640 Kıyye (640*1.283=821,12 gr.)	20 para	320 kuruş
Onarımda Çalışan Usta ve Amele	Sayısı	Bir Kişinin Ücreti	Toplam Ücretleri
Taşçı ustası	119 kişi	12 kuruş	2.388 kuruş
Taşçı ustası çırağı	70 kişi	6 kuruş	420 kuruş
Duvarcı ustası	46 kişi	10 kuruş	460 kuruş
Badanacı	11 kişi	12 kuruş	130 kuruş
Amele	136 kişi	5 kuruş	680 kuruş

Kışlanın büyük kapısı üzerindeki zabıt dairesinin balkonları ve çatısı ile üç adet kulenin çatı onarımının yapılması;

Tablo 3.10; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.⁴¹⁰

Kullanılan Malzeme	Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Çam tahtası	428 Adet	3 kuruş	1.284 kuruş
Balkonlar için çam ağacından kereste	260 Adet	2,5 kuruş	650 kuruş
Sac	73 Adet	5 kuruş	360 kuruş
Büyük mısır	18 Kıyye (18*1.283=23.094 gr.)	6 kuruş	108 kuruş
Küçük mısır	85 Kıyye (85*1.283=109.055 gr.)	6,5 kuruş	552,5 kuruş
Onarımda Çalışan Usta ve Amele	Sayısı	Bir Kişinin Ücreti	Toplam Ücretleri
Döşeme ustası	25 kişi	12 kuruş	300 kuruş

⁴¹⁰ DABOA, A.) MKT.UM., Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

Duvarcı ustası	47 kişi	10 kuruş	470 kuruş
Amele	140 kişi	6 kuruş	840 kuruş

Kışlanın ortasındaki “hazine-i ab”(su deposu)’ın⁴¹¹ dâhili (iç) ve hârici (dış) kısımlarının sıva yapıldıktan sonra, bezir yağı ve penbe ile karıştırılmış kalaylı kurşun sürülmesi ve musluklarının yenilenmesi;

Tablo 3.11; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası’nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Amele.⁴¹²

Kullanılan Malzeme	Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Bezir yağı	57 Kıyye (57*1.283=73.131 gr.)	5,5 kuruş	313 kuruş
Penbe	4 Kıyye (4*1.283=5.132 gr.)	10 kuruş	40 kuruş
Kurşun	12 Kıyye (12*1.283=15.396 gr.)	7 kuruş	84 kuruş
Büyük musluk	2 Adet	25 kuruş	50 kuruş
Küçük musluk	17 Adet	15 kuruş	255 kuruş
Künk (Boru)	15 Adet	12 kuruş	180 kuruş
Onarımda Çalışan Amele	Sayısı	Bir Kişinin Ücreti	Toplam Ücretleri
Amele	26 kişi	6 kuruş	156 kuruş

Kışlanın ön tarafında bir adet su terazisi inşası⁴¹³ ile su deposu için hendek kazılması⁴¹⁴ ve hendeğin içinin duvarla örüldükten sonra sıva yapılmasıyla akabinde bezir yağı, penbe ve kalay karışımı sürülmüş künklerin “hazine-i ab”a kadar döşenmesi;

⁴¹¹ Su deposu 13 zirâ’(13*0.75=9.75 m.) uzunluğu, 11 zirâ’(11*0.75=8.25 m.) eni ve 2 zirâ’(2*0.75=1,5 m.) yüksekliği olmak üzere toplamda 143 zirâ’(143*0.75=107.25 m²) boyutlarında bir yapıdır.

⁴¹² DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

⁴¹³ Su deposuna ikmali sağlanacak olan suyun dengelenmesi için 2 zirâ’(2*0.75=1,5 m.) uzunluğunda 2 zirâ’(2*0.75=1,5 m.) eninde ve 2 zirâ’(2*0.75=1,5 m.) yüksekliğinde olmak üzere toplamda 4 zirâ’(4.0.75=3 m²)’lık bir su terazisi inşa edilmiştir.

⁴¹⁴ 586 zirâ’(586*0.75=439.5 m.) uzunluğu, 1 zirâ’(1*0.75=0.75 cm.) eni ve 1 zirâ’(1*0.75=0.75 cm.) yüksekliğinde olmak üzere 586 zirâ’(586*0.75=439,5 m²)’lık bir hendek kazılmıştır.

Tablo 3.12; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.⁴¹⁵

Kullanılan Malzeme	Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Künk (Boru)	1.785 Adet	50 para	2.231 kuruş 10 para
Bezir yağı	982 Kıyye (982*1.283=1 ton 259.906 gr.)	5,5 kuruş	5.401 kuruş
Kireç	7.475 Kıyye (7.475*1.283=9 ton 590.425 gr.)	20 para	3.737,5 kuruş
Penbe	10 Kıyye (10*1.283=12.083 gr.)	11 kuruş	110 kuruş
Mısmar	6 Kıyye (6*1.283=7.698 gr.)	6 kuruş	36 kuruş
Onarımda Çalışan Usta ve Amele	Sayısı	Bir Kişinin Ücreti	Toplam Ücretleri
Su bölücü ustası	134 kişi	12 kuruş	1.608 kuruş
Duvarcı ustası	11 kişi	10 kuruş	110 kuruş
Amele	180 kişi	6 kuruş	1.080 kuruş

Piyade Kışlası'ndan Süvari Kışlası'na varıncaya kadar kaldırım taşı döşenmesi; [195 zirâ'(195*0.75=146,25 m.) uzunluğu, 2 zirâ'(2*0.75=1,5 m.) eni olmak üzere toplamda 390 zirâ'(390*0.75=292.5 m²) döşeme yapılmıştır.]. Adedi 1,5 kuruştan 600 adet kaldırım taşı kullanılmış ve toplamda 900 kuruş harcanmıştır. Kaldırımcı ustası olarak 18 kişi çalıştırılmış, kişi başı 10 kuruş ücret verilerek toplam 180 kuruş ödeme yapılmıştır. Ayrıca amele olarak kişi başı 6 kuruştan 15 kişi çalıştırılmış ve toplamda 90 kuruş ücret verilmiştir.

Kışla sütunlarının harap kısımlarının onarılarak ağaç oluk yerleştirilmesi;

⁴¹⁵ DABOA, A.) MKT.UM., Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

Tablo 3.13; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Piyade Kışlası'nda Yapılan Onarımda Kullanılan Malzemeler ile Çalışan Usta ve Amele.⁴¹⁶

Kullanılan Malzeme	Miktar ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Sütunların üzerine ağaç oluk	40 Adet	5,5 kuruş	220 kuruş
Dört köşe için çam ağacından kereste	1 Adet	80 kuruş	80 kuruş
Kirişler için çam ağacından kereste	80 Adet	15 kuruş	1.200 kuruş
Çam ağacı kerestesinden tahta	42 Adet	3 kuruş	126 kuruş
Mısmar	14 Kıyye (14*1.283=17.962 gr.)	6 kuruş	84 kuruş
Onarımda Çalışan Usta ve Amele	Sayısı	Bir Kişinin Ücreti	Toplam Ücretleri
Taş ve duvarcı ustası	43 kişi	10 kuruş	430 kuruş
Amele	116 kişi	6 kuruş	696 kuruş

Kışlalara satın alınan eşyalar ile hayvanlar için havuz etrafına yerleştirilen büyük ağaç teknelere yapılan harcama;

Tablo 3.14; [h.1276 (m.1860)] Yılında Konya Süvari ve Piyade Kışlaları İçin Satın Alınan Eşyalar ve Fiyatları.⁴¹⁷

Satın Alınan Eşya ve Ağaç Tekne	Miktarı	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Su küpü	6 Adet	5 kuruş	30 kuruş
Testi	105 Adet	1 kuruş	105 kuruş
Bardak	90 Adet	10 para	22,5 kuruş
Kandil	40 Adet	3 kuruş	120 kuruş
İp ve makara	1 Adet	10 kuruş	10 kuruş
Büyük hasır	56 Adet	4 kuruş	224 kuruş
Küçük hasır	260 Adet	3 kuruş	780 kuruş
Ahır için süpürge	80 Adet	1 kuruş	80 kuruş
Küfe	20 Adet	6 kuruş	120 kuruş
Büyük ağaç tekne	5 Adet	150 kuruş	750 kuruş

Piyade Kışlası ve Süvari Kışlası ahırındaki onarım toplamda 62.306 kuruş ve 30 paraya mal olmuştur.⁴¹⁸ [17 Rebiülâhir 1276 (13 Kasım 1859)] tarihinde Konya valisi

⁴¹⁶ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

⁴¹⁷ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

⁴¹⁸ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

merkeze gönderdiği yazısında; kışla ve ahırın onarım gideri olan meblağın Konya'nın kazalarında yaşayan ahali ve memurlar tarafından ödenmek istendiğini bildirmiş ve bu hususta izin istemiştir.⁴¹⁹ Merkezin bu talebi olumlu karşıladığı anlaşılmaktadır. [1 Cemaziyelâhir 1276 (26 Aralık 1859)] tarihinde Dersaadet'ten Konya'ya gönderilen şukkada; onarım gideri olan meblağın ahali ve memurlar tarafından karşılanmasından memnun kalındığı ve Konya valisinin bu hizmetinin takdire şayan bir davranış olduğu bildirilmiştir.⁴²⁰

Konya süvari ve piyade kışlalarına ilerleyen süreçte de birçok onarım ve ekleme yapılmış olması muhtemeldir. Diğer kışla yapıları gibi söz konusu kışlalarında devlet ekonomisine menfi yönde etkileri olduğu aşikârdır. Bu menfi yönde etkiler belgelerin elverdiği kadarıyla incelenmiştir. Konya ve çevre sancaklardaki kışla yapıları için özellikle [h.1260 (m.1844)] yılı sonrası dönemde yapılan harcamalarda ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu havalide yaşanan kıtlık felaketinin bu durumun muhtemel nedeni olduğu düşünülmektedir. Devlet bölgede çıkan isyanların bastırılması ve tekrardan asayişin sağlanması için merkezden bölgeye belirli aralıklarla asker sevki yapmıştır. Bu uygulama bölgeye sevk edilen askerler ve hayvanları için yeni mahal tedariki sorununu da beraberinde getirmiştir. Yeni mahaller tedarik edilmesi de ekonomiye ekstra bir yük oluşturmuş ve kışlalara ekonomiden ayrılan payı arttırmıştır.

2. Redîf Kışlası

a.) Kışlaya Yapılan Masârifat

Konya Redîf Kışlası [h.1253 (m.1837)]'de inşa edilmiştir. Kışlanın inşası sonrasında Konya Müşiri Ali Paşa “nezaretiyle” tutulan [29 Zilhicce 1253 (26 Mart 1838)] tarihli ve Mehmet Behçet mühürlü “keşfi sani” defterine göre, kışlaya yapılan masârifat şöyledir;

Tablo 3.15; Konya Redîf Kışlası'na Yapılan Masârifat.⁴²¹

Kullanılan Malzeme	Miktarı ve Cinsi	Birim Fiyatı	Toplam Fiyatı
Kışla binaları için ahalinin getirdikleri taştan başka getirilen taş	33.473 Adet	60 para	50.209 kuruş 20 para

⁴¹⁹ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.

⁴²⁰ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 381, Gömlek No: 26.

⁴²¹ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 600, Gömlek 29342/B.

Çamur taşımak için ağaç tekne	155 Adet	40 para	155 kuruş
Çamur karıştırmak için gürgen küreği	100 Adet	80 kuruş	200 kuruş
Toprak kazmak için kürek ve ağaç sap	15 Adet	40 para	15 kuruş
Taş yığmak için akağaç	8 Adet	30 para	6 kuruş
Kuyudan su çekmek için kovalık meşin	40 Adet	240 para	240 kuruş
Havuz ve kapıların sarmallarına kullanılan demir için gerekli kurşun	40 Adet	100 para	100 kuruş
Kuyudan su çekmek için ağaç kova	7 Adet	120 para	21 kuruş
Toprak ve kum elemek için kambur, elek ve gözer	14 Adet	—	48 kuruş
Silahları asmak için ağaç çivi	4.000 Adet	3 para	300 kuruş
Koğuşlara kandil asmak için makara	65 Adet	20 para	32,5 kuruş
Köşk pencereleri için cam	61 Adet	8 kuruş	488 kuruş
Toprak kazmak için demir kazmalara ağaç sap	120 Adet	15 para	45 kuruş
On iki zabıt odası için saz hasır	468 Adet	80 para	976 kuruş
Pencerelere kol demiri	171 Adet	30 para	128 kuruş
Pencerelere karga	546 Adet	3 para	40 kuruş 31 para
Pencerelere kanca demiri	200 Adet	10 para	50 kuruş
Üç adet köşk odası için kiremit	41.630 Adet	1.000 Adet 50 kuruş	2.080 kuruş
Toprak kazmak için demir kazma	19 Adet	12 kuruş	228 kuruş
Demir kova çemberi	14 Adet	180 para	63 kuruş
Büyük demir çekiç	3 Adet	15 kuruş	45 kuruş
Demir kürek sapı	14 adet	15 kuruş	210 kuruş
Kapılara sürgü demiri	18 Adet	3 kuruş	54 kuruş

Aladağ kazasından getirilen tahta	970 adet	70 para	1.697 kuruş 20 para
Köşk çerçeveleri ile kapılara çiftte tahta	48 Adet	80 para	96 kuruş
Yeğen tahtası	2.558 Adet	50 para	3.197 kuruş 20 para
Katran tahtası	3.573 Adet	70 para	6.252 kuruş 30 para
Kapı tahtası	653 Adet	80 para	1.402 kuruş
Sağlamlığı sebebiyle merdiven basamakları için Çiğil tahtası	62 Adet	106 para	164 kuruş 20 para
Taban tahtası	4.790 Adet	60 para	7.664 kuruş
Pervaz tahtası	4.085 Adet	50 para	5.106 kuruş 20 para
Koğuş kapıları için Beyşehir tarafından getirilen tahta	234 Adet	300 para	1.755,5 kuruş
Kullanılan saz	866 Araba	1 Araba 13 kuruş	12.990 kuruş
Kullanılan kındıra ⁴²²	365 Araba	1 Araba 10 kuruş	3.650 kuruş
Koğuşlardaki iki taraflı sedirler için kerpiç	57.000 Adet	1000 Adet 14 kuruş	798 kuruş
Koğuş ocaklarına ve köşk odalarının kahve ocaklarına tuğla	30.000 Adet	1000 Adet 50 kuruş	1.500 kuruş
Kışla, havuz ve helalara ikmali sağlanacak su için künk(boru)	Büyük künk	78 Adet	— 15 kuruş 6 para
	Orta künk	2.311 Adet	— 693 kuruş 12 para
	Küçük künk	22 Adet	— 33 kuruş
Kışlanın üzerine toprak çekmek için torba	6 Adet 48Kıyye(48*1.283=61 kg 584 gr.)	200 para	240 kuruş

⁴²² Kındıra: Sulak yerlerde yetişen, kenarları keskin ve ince uzun yapraklı, koyu renkli bir çayır otu.

Kışla damları üzerine toprak çekmek için urgan	132 Adet 85 Kıyye (85*1.283=109 kg 55 gr.)	180 para	382 kuruş
Taş kırmak için barut	16 Kıyye (16*1.283=20 kg 528 gr.)	8 kuruş	128 kuruş
Çamura karıştırmak için saman	17.000 Kıyye (17.000*1.283=21 ton 811 kg.)	6 para	2.550 kuruş
Koğuş ve köşk odalarına kireç	77.550 Kıyye (77.550*1.283=99 ton 496 kg 65 gr.)	4 para	7.755 kuruş
Çerçevelere zift	12 Kıyye (12*1.283=15 kg 396 gr.)	15 kuruş	195 kuruş
Koğuşlara badana için kullanılan kirece karıştırılan tuz	160 Kıyye (160*1.283=205 kg 28 gr.)	5 para	20 kuruş

Kışlanın inşasında marangoz, taşçı, sıvacı ve kaldırımcı ustası olarak 14.172 kişi çalışmıştır. Ustabaşı 3 kuruş ücret verilerek, toplamda 42.516 kuruş ödeme yapılmıştır. Amele olarak ise 29.028 kişi çalışmıştır. Amele başına 2 kuruş ücret verilerek, toplamda 58.056 kuruş ödenmiştir. İnşa sürecinde memur olarak görev yapan Osman Efendi'ye aylık 300 kuruştan sekiz ay boyunca maaş verilerek toplamda 2.400 kuruş verilmiştir. Osman Efendi mahiyetinde bulunan iki kişiye ise aylık 40 kuruştan sekiz ay boyunca maaş verilerek toplamda 1.400 kuruş ödenmiştir. Osman Efendi gibi memur olarak görev yapan Eyüp Ağa'ya da aylık 200 kuruştan yedi ay boyunca maaş verilerek toplamda 1.400 kuruş verilmiştir. Kâtip olarak görev yapan İbrahim Efendi'ye ise 150 kuruştan sekiz ay maaş verilerek toplamda 1.200 kuruş ödeme yapılmıştır. Bunlara ek olarak kışla ve talimhanenin kurulduğu arsalar sahipleri olan; Batman Oğluna 500, Hâzır Oğluna 600, Keçeci Osman'a 600, Süleyman Efendi'ye ise 800 kuruş olmak üzere toplam 2.500 kuruş ödeme yapılarak satın

alınmıştır. Kışlanın inşası toplamda 2 “yük” 74.810 kuruş 19 paraya tamamlanmıştır.⁴²³

Kışlanın inşasından yaklaşık olarak yedi yıl sonra kullanılamayacak derece de harap duruma geldiği anlaşılmaktadır. [29 Zilkade 1260 (10 Aralık 1844)] tarihinde Konya valisi Selim Paşa tarafından merkeze gönderilen bir belgede kışlanın durumuna ilişkin önemli bilgiler yer almaktadır. Buna göre; Redîf Kışla-i Hümayunun onarımının beyhude olacağı bildirilerek, bunun yerine kışla şekline konulabilecek bir mahal tedarik edilerek, oranın satın alınması ve kışla şekline dönüştürülmesi önerilmiştir. Ayrıca böyle bir mahal bulunamadığı takdirde “ıcar” (kira) ile bir mahal tedarik edilerek bu kışlık askerlerin orada barındırılması ve gelecek ilkbaharda munasip bir mevkiye yeni bir kışla kurulması veya Redîf Kışla-i Hümayunun “heyet-i asliyesi” suretine girecek şekilde ciddi bir onarımının yapılması da öneriler arasındadır.

Dersaadet’te konunun gerekli merciler arasında görüşülmesi üzerine bu olumsuz şartların düzeltilerek, Asâkir-i Şahane’nin sefaletten kurtarılmaları için, Dâr-ı Şûra’yı Askeri azalarından Mirliva Avni Bey ve Ebniye-i Hassa kalfalarından Derviş Efendi memur tayin edilerek, görevlerinin icrası için Konya’ya gönderilmişlerdir.

Görevlerini icra etmek üzere Konya’ya gelen Avni Bey ve Derviş Efendi yerel yöneticiler ve şehrin ileri gelenlerinden oluşan bir grupla birlikte, öncelikle kışla şekline konulabilecek bir mahal tedarik etmeye çalışmışlardır. Ancak Konya’nın hanları dâhi dam şeklinde olduğu için kışla şekline dönüştürülebilecek bir mahal beğenilememiştir. Bunun üzerine askerlerin bu kışlık harap durumdaki Redîf Kışlası’nın çok “elzem” tamire muhtaç kısımlarının onararak, burada ikamet ettirilmelerine karar verilmiş ve gerekli keşif yapılarak maliyet defteri tutulmuştur.

Ön keşif sonrasında gerekli kurum ve merciler arasında yapılan görüşmeler neticesinde kışlanın onarımının beyhude olacağı kararı verilmiştir. Söz konusu yapının sonraki dönemlerine ait bir belgeye rastlanmamıştır. Yapı ile aynı mevkide bulunan süvari ve piyade kışlalarının aktif olarak kullanıldıkları ve muhtelif tarihlerde onarım ve eklemeler yapıldığı belgelerden tespit edilmiştir. Lakin Redîf Kışlası yazışmalarda son olarak [h.1260 (m.1844)] senesinde zikrolunmuştur. Bu nedenle kışlanın sonraki süreçteki durumu tespit edilememiştir.

⁴²³ DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No:29342/B.

3. Kışlaların Bölge Ekonomisine Etkileri

Konya’da süvari, piyade ve redîf kışlası olmak üzere üç adet kışlanın bulunduğu tespit edilmiştir. Piyade Kışlası’nda ikamet eden askerlerin iki taburdan az olmayacağı merkez ile taşra arasında yapılan yazışmalara sıkça yansımıştır.⁴²⁴ Bir piyade taburunun 640 nefer olmak üzere 782 kişiden müteşekkil olduğu bilinmektedir.⁴²⁵ Bu bilgilerden hareketle Konya’da 1280 piyade askerinin konuşlu olduğu varsayılabilir. Şehrin [h.1301 (m.1883)] senesine ait salnamesindeki (yıllık) veriler doğrultusunda 246 süvari askerinin Konya Süvari Kışlası’nda ikamet üzere olduğu bilgisine ulaşılmıştır.⁴²⁶

Konya’daki Redîf Kışlası’nın iki tabur askeri barındırabilecek kapasiteli bir yapı olduğu bilinmektedir.⁴²⁷ [h.1252 (m.1836)] senesinde Redîf taburlarında yapılan değişiklik üzerine bir tabur Redîf askerinin 700 kişiden teşekkül edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴²⁸ Bu bilgiden yola çıkarak Konya’da 1400 Redîf askerinin konuşlu olduğu söylenilebilir.

Bununla birlikte Osmanlı Devleti’nin askeri gücünün ne oranda Konya’da bulunduğunu bütünüyle ortaya koymak mümkün değildir. Asker mevcudu dönemin şartlarına ve meydana gelen iç ve dış olaylara göre farklılıklar arz etmektedir. Kışlaların bölge ekonomisine olan etkilerinin ortaya çıkarılabilmesi için mevcut bilgi ve belgelerdeki veriler derlenerek bir standart oluşturulmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki bilgilerden hareketle Osmanlı ordusunun gerek iç gerek dış asayişe yönelik Konya’da konuşlandığı 2926 kişilik güvenlik görevlilerinin, bölgedeki ekonomik ve sosyal hayat açısından hayati bir öneme haiz olduğu iddia edilebilir.

Konya’da konuşlu güvenlik güçlerinin ekmek ve kıyma tahsisatı diğer sancaklarda olduğu gibi merkezi otorite tarafından karşılanmaktaydı. Ancak Osmanlı ordusunun farklı sınıf ve türdeki askeri birliklerine ayrı ayrı ödeme ve istihkâk tahsisatları yapması ortalama bir standart tespitini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bir taşra vilayeti olan Tırnova’daki askerlere yapılan tahsisatları incelemekte yarar bulunmaktadır:

⁴²⁴ DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 109, Gömlek No: 2510.

⁴²⁵ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 92.

⁴²⁶ Konya Vilayet Salnamesi [h.1301 (m.1883)], s. 36.

⁴²⁷ DABOA, *HAT.*, Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/B.

⁴²⁸ Gedik, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redîf Taburu ve Redîf Kışlası*, s.167.

Tablo 3.16; Tırnova'daki 500 Nefer (Asâkir-i Başbevvin-i Sancaktar) Tayinatı.⁴²⁹

Tahsisatın Türü	Kişi Başı Günlük	Bir Aylık (30 gün)
Nan-ı Aziz (çifte)	1 Kuruş=500 Kuruş (4 ekmek)=(2000 ekmek)	15.000 Kuruş (60.000 ekmek)
Lahm-ı Ganem	8 Para=100 Kuruş	3.000 Kuruş

Konya gibi bir taşra sancağı olan Tırnova'daki Sancak askerlerine yapılan tahsisattan yola çıkarak her asker için günlük 1 kuruşluk ekmek tahsisatı yapıldığı tespit edilmiştir. Yarım kıyye ağırlığındaki çiftin (nân-ı aziz) birim fiyatının 10 para olduğu tespit edilmektedir. Bu tarihlerde 1 kuruşun 40 paraya tekabül ettiği bilinmektedir. Bu durumda her bir asker için günlük dört adet ekmek tahsisatının yapıldığı ve bununda toplamda 2 kıyyelik undan oluşan bir ağırlığa sahip olduğu belirlenmiş olacaktır. Yine benzer şekilde 1 kıyyesi 30 paradan satılan “lahm-ı ganem” tahsisatının günlük olarak asker başına 8 paraya tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumda Tırnova'da 500 asker için günlük 133,3 kıyyelik kıyma (koyun etinden) tüketilmiştir. Bir aylık sarfiyatın ise 4.000 kıyyeye tekabül etmesi gerekir. Yerel bir ekonomide 500 asker sayesinde günlük tüketilen 1.000 kıyyelik buğday unu ve 4.000 kıyyelik koyun etinden çekilen kıyma fırıncı ve kasap esnafının imalatlarını artıracak bir kaynak sağlamış olmaktadır.⁴³⁰

Bu veriler Konya'da konuşlu 2926 askere tatbik edildiğinde günlük ve aylık olarak yörede bulunan kasap ve fırıncı esnafının ne oranda bir dış alım gücüne sahip oldukları anlaşılır. Buna göre Konya esnafı her gün asker başına 4 ekmek pişirebilmek için fırınlarda odunlar yakmakta ve 5.852 kıyyelik unu işleyerek 11.704 ekmeği ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktaydı. Benzer şekilde 2926 asker için günlük olarak tahsisatı yapılan 780.071 kıyyelik kıymanın temini için hayvanlar kesilmekteydi. Bu oranın bir ayda 175.560 kıyyelik unla 351.120 ekmeğe ve 23.402.130 kıyyelik ete tekabül ettiği görülür. Özetle Dersaadet üzerinden 2926 asker için gönderilen günlük 2.926 kuruş ekmek parası ve 585 kuruş 2 para kıyma parası, Konya'daki 11 fırıncı ve 4 salhane (kasap) esnafına önemli bir katkı sağlamış olmalıdır.⁴³¹

⁴²⁹ Erler, Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri”, s. 160.

⁴³⁰ Erler, Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri”, ss. 160-161.

⁴³¹ Konya Vilayet Salnamesi [h.1289 (m.1872)], ss. 82-83.

Mevcut oranlar günümüz ölçü birimlerine tevdi edildiğinde, kışla sayesinde yörede konuşlu askeri birliklerin iaşeleri üzerinden devletin yerel ekonomiye ne oranda katkı sağladığı daha net ortaya çıkmış olacaktır. Buna göre, 1 kıyyenin 1.283 gram ağırlığa denk geldiği kabul edilecek olursa ekmek yapımı için kullanılan buğday unu miktarının bir ayda 225 ton 243 kilo 48 grama ulaştığı görülür. Benzer şekilde Konya’da bulunan 2926 asker için tahsisatı yapılan ve bir aylık sürede 23.402.130 kıyyeye ulaşan et miktarı günümüz ölçü birimlerine uyarlandığında 30.024.932 grama denk gelir. Bu kadar etin kaç koyundan temin edileceğine yönelik Kuleli Kışlası’nda belirlenen kıstastan hareketle; bir ayda yaklaşık olarak 2.225 koyunun sahiplerinden satın alınarak kesilmesi icap eder. Bu durum da Konya’da hayvancılıkla uğraşanların hayvanlarını kolaylıkla satabilmekte oldukları iddia edilebilir.

Konya’da konuşlu erat ve komuta kademesinin ekmek ve kıyma haricindeki gündelik ihtiyaçlarının bölgeden alınan vergilerden temin edildiği bilinmektedir. Buna göre yöreden alınan vergilerin ne oranda yöreye döndüğü üzerine bir analiz yapılabilir. Yöreden alınan vergilerden temin edilen “tuz” ta’minatının Asakir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnamesine göre Asâkir-i Şahane’ye ayda bir defa tahsisatının yapılması gerekmektedir. Kanunnameye göre bir ayda 1526 nefer ve 36 zabitan için 781 kıyyelik tuz tahsisatı yapılmasına karar verilmiştir. 1562 kişiye bir aylık tuz tahsisatının 117 kuruşa mal olacağı da kanunname de belirtilmiştir.⁴³² Buna göre Konya’da bulunan 2926 asker için bir aylık süre zarfında 1.463 kıyyelik tuz tahsisatı yapılmıştır. Yapılan tuz tahsisatının maliyeti bir aylık sürede 223 kuruş 22,5 paraya ulaşmıştır. Bu oranların bir yılda 17.556 kıyyelik tuz ile 2.682 kuruş 7,5 paraya tekabül etmesi gerekir. Yöreden alınan vergilerden tahsisatı yapılan diğer gündelik emtia malzemeleri de değerlendirmeye tabi tutulur ise yöreden alınan vergilerin ciddi oranda yöre ekonomisine geri döndüğü ortaya çıkmış olur.

Bunlara ek olarak Konya kışlalarında yapılan inşa ve onarımlar ile de bölgeye dış mali kaynak akışı sağlanmaktadır. Gerek süvari ve piyade kışlaları gerekse Redîf Kışlası defalarca inşa ve onarım geçirmiş ve bölgede bulunan birçok usta ve amele bu süreçte çalıştırılarak kısa süreliğine de olsa istihdamları sağlanmıştır. Bütün inşa ve onarım çalışmaları incelenemeyeceğinden örnek teşkil etmesi için süvari ve piyade kışlalarında [h.1276 (m.1859)] senesinde yapılan onarım ile Redîf Kışlası’nın inşa süreci değerlendirilebilir. Buna göre, süvari ve piyade kışlalarında yapılan onarım için

⁴³² Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asakir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 198.

satın alınan inşaat malzemeleri (Tablo 3.9, 10, 11, 12, 13, 14,) yöre esnafından karşılanmıştır. Malzemelere toplamda 51.298 kuruş ödeme yapılarak bölge ekonomisine yeni bir para akışı sağlanmıştır. Ayrıca onarımda 1017 usta ve amele çalışmış ve 10.308 kuruş ücret almışlardır. Yapılan onarım sonrasında bölgede 62.308 kuruşluk bir meblağ şahıslar arasında yer değiştirmiş ve ekonominin canlanmasını sağlamıştır.

Redîf Kışlası'nın inşasında kullanılan inşaat malzemeleri (Tablo 3.15) ise Konya Vilayeti dâhilinden tedarik edilmiştir. İnşası sekiz ayda tamamlanan yapıda 43.200 usta ve amele çalıştırılmış ve hizmetleri karşılığında 10.572 kuruş ödeme yapılmıştır. Buna ek olarak kışlanın ve talimhane meydanının kurulacağı araziler sahiplerinden fiyatları mukabilinde satın alınmıştır. Kısacası Konya kışlaları genel devlet ekonomisine menfi, bulundukları bölgenin yerel ekonomisine ise müspet yönde etki eden kurumlardır.

H. Erzurum Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

Yusuf Ziya Paşa tarafından topçu askerlerinin barınmaları için inşa edilen “Morgov Kışlası” [h.1297 (m.1880)]'li yılların sonlarına kadar, Erzurum merkezde yer alan tek askeri kışla olmuştur. Kışla inşasından sonra muhtelif tarihlerde harap duruma gelerek birçok onarım geçirmiştir. Rusların Erzurum'dan çekilişi sırasında da birçok bina ile birlikte yıkılmıştır. Rus işgalinden sonra Erzurum valisi olan Esad Muhsin Paşa [27 Zilhicce 1247 (28 Mayıs 1832)] tarihli yazısında; askerlerin han köşesinde sefalet çektiklerini belirterek, kışlanın onarımının “elzem” olduğunu İstanbul'a bildirmiştir. Paşanın bu isteği doğrultusunda kışlanın onarımı için gerekli olan ferman çıkarılmıştır.⁴³³

[h.1268 (m.1852)] senesinde gelindiğinde ise Erzurum'da büyük bir deprem meydana gelmiştir. Depremle birlikte Erzurum'daki birçok bina gibi Morgov Kışlası'nda büyük zarar görmüştür. Bunun üzerine yerel yöneticiler, harap durumdaki kışlada asker ikamesinin uygun olmayacağını düşünerek farklı bir mahalde yeni bir kışla kurmayı planlamışlardır. Erzurum'un bulunduğu mevki göz önüne alınarak inşası düşünülen kışlanın, üç tabur piyade, bir tabur topçu ve iki bölük süvari askerini barındıracak kapasiteli olması planlanmıştır. Ayrıca kışla civarında 600 baş hayvan

⁴³³ Küçükuşurlu, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, ss. 220-221.

alabilecek kapasiteli büyük bir ahır inşası da düşünülmüştür. Kışla ve ahırın inşası için şehrin dışında, Yusuf Paşa Konağı olarak bilinen mahal uygun görülmüş ve keşif yapılarak gerekli maliyet defterleri tutulmuştur.⁴³⁴

Yapılan yazışmalardan anlaşıldığı kadarıyla, yeni kışla kurma düşüncesi hayata geçirilememiştir. Bu nedenle harap durumdaki Morgov Kışlası'nın onarımına karar verilmiş ve onarım çalışmaları başlamıştır. [h.1274 (m.1858)] senesinde kışlanın onarımının devam ettiği tarihlerde Erzurum'da tekrardan bir deprem meydana gelmiştir. Deprem sonrası Erzurum valisi Arif Paşa Anadolu Müşiri Abdülkerim Paşa'ya gönderdiği yazısında; depremde Morgov Kışlası'nın yarısının tamamen yıkıldığını, diğer yarısının ise yıkılmaya yüz tuttuğunu bildirmiştir. Askerlerin ise tahliye edilerek Hamdi Paşa Köşküne götürüldüklerini ve kendilerine tahsis edilen çadırlara yerleştirildiklerini yazmıştır.⁴³⁵

Deprem sonrasında [h.1275 (m.1859)] senesi ilkbahar aylarında harap durumdaki Morgov Kışlası'nın onarımı için çalışma başlatılmış ancak bir süre sonra onarımından vazgeçilmiştir. Bunun nedeni ise kışlanın mevkiinin uygunsuz olması ve sıhhi şartlara sahip olmamasıdır. Yerel yöneticilerin niyeti ise münasip ve refah bir mahalde bir alaylık yeni bir kışla kurmaktır.⁴³⁶

Yeni bir kışla inşası Dersaadet'te görüşülerek uygun bulunmuştur. Konuya ilişkin [1 Muharrem 1276 (31 Temmuz 1859)] tarihli Dâr-ı Şûra'yı Askeri'nin kararını yerel yöneticilere bildiren yazıda; kurulması düşünülen kışlanın inşası için gerekli olan işlerin tamamlanması görevi Erzurum'daki İstihkâm Komisyonuna havale edilmiştir. Ayrıca Erzurum'daki askerlerin kışı geçirmek için uygun mahallere gönderilmesi ile şehirde cephanenin korunması ve karakol vazifesi görecektir şekilde asayiş sağlayacak bir bölük veya daha az askerın bırakılması istenmiştir.⁴³⁷

İki depremde büyük zarar gören Erzurum, [h.1276 (m.1860)] senesinde Anadolu Ordu-yu Hümayunun merkezi haline getirilmiştir. Bu durumun devam etmekte olan kışla sorununu iyice artırması üzerine harap durumda olan Morgov Kışlası'nın onarımına karar verilmiştir. Erkân-ı Harbiye Kolağalarından Mehmet

⁴³⁴ DABOA, A.) *MKT.NZD.*, Dosya No: 56, Gömlek No: 85.

⁴³⁵ Küçükuşurlu, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, s. 221.

⁴³⁶ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 358, Gömlek No: 33.

⁴³⁷ DABOA, A.) *MKT.UM.*, Dosya No: 358, Gömlek No: 33.

Efendi “marifetiyle” keşfi yapılmış ve kış gelmeden kışla onarılarak içerisine asker yerleştirilmiştir.⁴³⁸ Kışlanın onarımına 7.628 kuruş harcama yapılmıştır.⁴³⁹

[h.1277 (m.1861)] senesinde Morgov Kışlası’nda yapılan onarım ve inşaat işleri; Kapının önünde yeni kulübeler ve bir çeşme, çeşmenin önünden kemere varıncaya kadar taş döşeme, yeniden üç kemer ve fevkânî odalar, karakol odası ile karakol zabıt odası, talimhanenin kaldırımlarının yenilenmesi, çeşmenin su yollarının onarılması, koğuşların yaptırılması, altı koğuş ve dikimhane olarak kullanılacak koğuşun tamiri, mutfak, çamaşırhane, eczane ve doktor odasının tamiri, depo ve tavlının onarımı, sakaların ikamet edildiği ahır, birinci ve ikinci bölük zabıt odalarıyla kahve odası, üçüncü, dördüncü ve altıncı bölük zabıt odaları, beşinci ve mızıka bölüğü zabıt odaları, kolağası ve binbaşı ağanın ikamet edecekleri odalar ve kahve odası, divanhane, kâtip efendilerin ikamet eyledikleri daire, mirliya paşanın ikamet ettiği odalar, meclis odası, yaver odası, sancak kulerinin ahşap ve duvar kısmı, kışlanın dışında bulunan bütün duvarları, fevkânî odalar ve talimhanenin badanası ile yeniden koğuş ve odalar eklenmesi şeklindedir.⁴⁴⁰

Morgov Kışlası [h.1277 (m.1861)] senesindeki büyük onarım çalışmasından yaklaşık yirmi altı yıl kadar sonra tamir olunamayacak derecede harap duruma gelmiştir. Buna bağlı olarak kışla [h.1304 (m.1877)] yılında yıkılarak yerine üç taburluk bir kışla inşa edilmiştir.⁴⁴¹ Böylelikle Yusuf Ziya Paşa tarafından topçu askerlerinin barınması için inşa edilen tek tabur kapasiteli Morgov Kışlası’nın yerine üç taburu barındırabilecek bir yapı kurulmuştur. Bu dönemde Morgov Kışlası yeniden ve eskisinden daha büyük olarak inşa edilirken, aynı zamanda Firdevsoğlu, Süvari, Jandarma, Askeri İdadi ve Yoncalık kışlaları ile birçok tabya da inşa edilmiştir. Eskisinden daha büyük bir şekilde inşa edilen Morgov Kışlası sonraki süreçte de muhtelif şekillerde kullanılmış ve buna bağlı olarak da onarımlar geçirmiştir. Değişen zamana ve siyasi konjonktüre göre de 11 Kasım 1979 tarihinde yıkılmıştır.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi

Morgov Kışlası, [h.1297 (m.1880)]’li yılların sonralarına kadar Erzurum merkezdeki tek askeri yapı olmuştur. Kışla Yusuf Ziya Paşa tarafından topçu askerlerinin barınmaları için tek tabur kapasiteli olarak inşa edilmiştir. Kışlanın

⁴³⁸ Küçüküğürlü, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, s. 222.

⁴³⁹ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 410, Gömlek No: 21765.

⁴⁴⁰ Küçüküğürlü, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, s. 224.

⁴⁴¹ Küçüküğürlü, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, s. 224.

kapasitesine göre Erzurum merkezde bir tabur askerin konuşlu olduğu idea edilebilir. Ayrıca [h.1243 (m.1827)] yılına ait bir defterde Erzurum merkezde bir tabur askerin konuşlu olduğu belirtilmiştir. Bu tabur 640 nefer olmak üzere toplamda 807 kişiden müteşekkildir.⁴⁴² Bu bilgilerden hareketle merkezi otoritenin yöreye yaptığı dış mali kaynak aktarımları üzerinde bir değerlendirme yapılabilir.

Bir taşra vilayeti olan Tırnova'daki askerlere günlük tahsisatı yapılan ve parası merkezi otorite tarafından yöreye gönderilen ekmek ve kıyma tahsisatı verileri Erzurum'da konuşlu olan 640 nefere tatbik edildiğinde günlük, aylık ve yıllık olarak merkezi otoritenin yöreye aktardığı dış mali kaynak akışı kısmı olsa da ortaya çıkmış olacaktır.

Tırnova'da günlük asker başına 1 kıyyesi 10 para olan 4 adet ekmek verildiği bilinmektedir. Benzer şekilde 1 kıyyesi 30 paradan satılan kıymanın asker başına 8 paraya tekabül eden oranda tahsisatının yapıldığı da bilinmektedir.⁴⁴³ Bu bilgilerden hareketle günlük olarak Erzurum'da konuşlu 640 asker için 1.280 kıyyelik buğday unu kullanılarak 2.560 adet ekmek pişirilmiş olmaktadır. Bu oranlar bir aylık sürede 38.400 kıyyelik undan pişirilen 76.800 ekmeğe tekabül ederken, bir yıllık sürede ise 460.800 kıyyelik undan elde edilen 921.600 adet ekmeğe tekabül etmektedir. Merkezi otorite yıllık olarak sadece ekmek tahsisatı için 230.400 kuruş Erzurum'a göndermiş olmaktadır. Bu durum 53 fırıncı⁴⁴⁴ esnafına önemli bir dış kaynak sağlamış olmalıdır.

Benzer şekilde 1 kıyyesi 30 paradan satılan kıymanın günlük olarak asker başına 8 paraya tekabül eden oranda tahsisatı yapıldığına göre, günlük 640 asker için 170.624 kıyyelik kıyma tahsisatı yapılmış olmaktadır. Bu oran bir aylık sürede 5.118.72, yılda ise 62.264.64 kıyyelik etin tüketildiği gerçeğini ortaya çıkarır. Günlük 640 askere tahsisatı yapılan kıyma için merkezi otorite tarafından 128 kuruş gönderilmiş olmaktadır. Bir ayda 3.840 kuruşa ulaşan meblağ bir yılda ise 46.080 kuruşa tekabül etmektedir. Bu meblağ da 4 kasap⁴⁴⁵ esnafı için önemli bir katkı sağlamış olmalıdır.

Bu oranlar günümüz ölçü birimlerine tevdi edildiğinde, günlük 2.560 adet ekmeği pişirmek için 1.642.24 gramlık buğday unu kullanıldığı anlaşılır. Bir aylık sürede 49.267.200 grama ulaşan un miktarı yıllık ise 591.206.4 grama ulaşır. Tahsisatı

⁴⁴² DABOA, C.AS., Dosya No: 40, Gömlek No: 1840.

⁴⁴³ Erler, Özkan, "Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Hayata Dair Düşündürdükleri", ss. 160-161.

⁴⁴⁴ Erzurum Vilayet Salnamesi [h.1310 (m.1892)], s. 166.

⁴⁴⁵ Erzurum Vilayet Salnamesi [h.1310 (m.1892)], s. 166.

yapılan diğ er bir gıda maddesi olan kıyma güncel ölçü birimlerine  evrildiğ inde ise günlük 218 kilo 910 gram etin t k tilmiş olduğu anlaşılır. Bu oran bir ayda 6 ton 567 kilo 3 grama, bir yıllık sürede ise 78 ton 807 kilo 6 grama tekabül etmektedir. Bu kadar kıymanın koyunlar kesilmek suretiyle elde edildiğ i düşünülecek olursa bir koyunun ne kadar et sunacağının bilinmesi gerekir. Kuleli Kışlası'nda belirlenen kıstasta bir koyunun 13,5 kilo kıyma sunacağı kabul edildiğ ine göre, Erzurum'daki 640 nefere bir yıllık sürede tahsisatı yapılan 78 ton 807 kilo 6 gramlık etin temin edilebilmesi için en az 5.838 koyunun kesilmesi gerekir. Bölgenin sahip olduğu iklim şartları ve yeryüzü şekilleri k  kbaş hayvancılığın yaygın bir şekilde yapılmasına olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte yörede k  kbaş hayvan sayısının 623.618⁴⁴⁶ olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda yöredeki k  kbaş hayvan üreticilerinin kışlada konuşlu 640 asker sayesinde hayvanlarını kolaylıkla satabilmekte oldukları söylenebilir.

Erzurum'da konuşlu erat ve komuta kademesinin diğ er gündelik ihtiyaçlarının bölgeden alınan vergilerden temin edildiğ i bilinmektedir. O halde yöreden alınan vergilerin ne oranda yöreye d nd ğ i üzerine bir analiz yapılabilir. Yöreden alınan vergilerden temin edilen “sabun” ta'yinatının Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnamesine göre Asâkir-i şahane'ye ayda bir defa verilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁴⁷ Kanunnameye göre bir ayda 1526 nefer ve 36 zabitan için 75 kıyyelik sabun tahsisatı yapılmasına karar verilmiştir. 1562 kişiye bir aylık sabun tahsisatının 112 kuruş 20 paraya mal olacağ ı da kanunnamede belirtilmiştir.⁴⁴⁸ Buna göre Erzurum'da konuşlu 640 asker için bir ayda 30.729 kıyyelik sabun tahsisatı yapılmış olması gerekir. Tahsisatı yapılan sabunun maliyet ise 54 kuruşa tekabül eder. Bu oran bir yıllık sürede 368.748 kıyye sabuna ve 648 kuruşa ulaşır. Kısacası yıllık sadece sabun maddesi üzerinden 648 kuruşluk bir meblağ tekrardan yöre ekonomisine dönmüştür. Bu oranlar tahsisatı yapılan diğ er malzemelere de uygulandığ ında, yöreden alınan vergilerin büyük bir bölümünün yeniden yöre ekonomisine eklendiğ i anlaşılmış olacaktır. Ayrıca kışlada yapılan inşa ve onarımlar neticesinde yöre ekonomisine yapılan dış mali kaynak aktarımlarının da göz ardı edilmemesi gerekir.

⁴⁴⁶ Erzurum Vilayet Salnamesi [h.1288 (m.1871)], s. 211.

⁴⁴⁷ Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839), s. 199.

⁴⁴⁸ Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839), s. 198.

İ. Halep Kışlası'nın Yerel Ekonomiye Katkısı

1. Kışlaya Yapılan Masârifat

Halep'teki Şeyh Yaprak Kışlası [h.1246 (m.1830)] yılında inşa edilmeye başlanmış ve yaklaşık bir sonra da inşası tamamlanmıştır. Kışla inşasından yirmi yıl kadar sonra, [h.1266 (m.1850)] yılında tamire muhtaç olmuştur. [18 Cemaziyelevvel 1266 (1 Nisan 1850)] tarihli bir belgede; Halep mevkindeki “Asâkir-i Hazret Şahane'nin” ikamet etmekte olduğu Şeyh Yaprak Kışlası'nın “külliyyetli” bir onarıma muhtaç olduğu bildirilmiştir. Kışlanın onarımının ertelenmesi durumunda, ileride daha fazla harcama yapılacağı da belirtilmiştir. Onarım için gerekli olan ön keşif yerel yöneticiler tarafından yapılmış ve onarımın 1 “yük” 94.294 kuruşa mal olacağı ön görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nin rutin bürokratik işleyişi kapsamında ön keşifte tutulan maliyet defteri öncelikle Seraskerlik makamına intikal ettirilmiştir. Seraskerlik makamının konuya ilişkin kararı; yapılan keşfin uygun olmadığı, böyle külliyyetli bir masârifat gerektiren onarıma mahalli keşfe göre “ruhsat” vermenin caiz olmayacağı şeklinde olmuştur. Ayrıca onarıma gerekli olan keşfin yeniden yapılması içinde Dersaadet'ten bir “ebniye kalfası” gönderilmesine karar verilmiştir.

Seraskerlik makamı bu yönde kararını verdikten sonra konuyu Meclis-i Vâlâ'ya havale etmiştir. [18 Cemaziyelevvel 1266 (1 Nisan 1850)] tarihinde Meclis-i Vâlâ'da yapılan toplantıda konu görüşülmüş ve karara bağlanmıştır. Buna göre: Asâkir-i Hazret Şahane'nin herhalde ve durumda sıkıntıdan “vikayeleri”(kurtarılmaları) gerektiği ifade edilerek, kışlanın bir an önce onarımının tamamlanmasına karar verilmiştir. Ayrıca yeni bir keşif için Dersaadet'ten ebniye kalfası tayinine gerek olmadığı ifade edilerek, keşfin Ordu-yu Hümayundaki mühendisler “marifetiyle” gerçekleştirilmesi bildirilmiştir. Onarım gideri olacak meblağın Halep Eyaleti'nde “külliyyetli bekayası” olan Maliye Nezareti (Bakanlığı) tarafından ödenmesine de karar verilerek konu padişaha arz edilmiştir.⁴⁴⁹

[h.1271 (m.1854)] yılında kışlanın Ordu-yu Hümayunda bulunan mühendisler tarafından gerçekleştirilen keşfe göre onarımının tamamlandığı anlaşılmaktadır. Onarım sonrası tutulan kesin hesap defterinde onarımın 18.370,5 kuruş fazlasıyla; yani 1 “yük” 111.370,5 kuruşa tamamlandığı belirlenmiştir. Durum Dersaadet'te

⁴⁴⁹ DABOA, A.) MKT.MVL., Dosya No: 25, Gömlek No: 100.

görüldükten sonra “ön keşfi” aşan meblağın nedeni yerel yöneticilerden sorulmuştur. Bunun üzerine Halep’teki yerel yöneticiler tarafından merkeze cevap gönderilmiştir. Gönderilen cevapta, onarıma emir buyrulmasının üzerinden hayli zaman geçtiği (yaklaşık olarak beş yıl) için inşaat malzemelerinin “raici belde” fiyatlarının artması ve ön keşifte kaleme alınmayan fakat onarımı zaruri olan bazı mahallerin tamirinin yapılmasından kaynaklandığı bildirilmiştir. Ayrıca önceden inşasına başlanan lakin tamamlanması sonraya bırakılan ambarın, yarım kalmış mahallerinin dâhi 54.355 kuruşa tamamlanacağı bildirilmiştir.

[4 Receb 1271 (23 Mart 1855)] tarihinde Şeyh Yaprak Kışlası’nın onarımı Meclis-i Vâlâ’da görüşülmüştür. Görüşme sonrası verilen karar şöyledir: Yerel yöneticiler tarafından gönderilen maliyet defterinde gösterilen mahallerin “keyfiyeti” bilinemediğinden, önceki keşiften ziyade olan mahallerin “erbab-ı vukuf” marifetiyle yeniden keşfinin yapılarak defterinin tutulması istenmiştir. Bu defaki onarıma muhtaç mahaller önceki keşiften farklı ise mahalinde gerekli görüşmelerin yapılarak; her kim keşifte belirlenecek miktardan aşağı bir fiyatla yapmayı “taahhüt” ederse onunla kontrat yapılması ve onarıma başlanması belirtilmiştir. Böyle birisi bulunamadığı takdirde de yapılacak keşfe göre kışlanın onarılması kararı verilmiştir. Meclis-i Vâlâ’nın kararı Sadarete bildirildikten sonra, [20 Receb 1271 (8 Nisan 1855)] tarihinde padişaha arz edilmiş ve padişahın onayı alınmıştır.

[h.1275 (m.1858)] senesine gelindiğinde onarımın tamamlandığı görülmektedir. [17 Safer 1275 (26 Eylül 1858)] tarihli Meclis-i Vâlâ’nın kararını Sadaret’e bildiren yazıda: Şeyh Yaprak Kışla-i Hümayununun onarımına harcanan 54.355 kuruşun Maliye Nezareti tarafından ödenmesi ile keşif harici olan 3.370 kuruşun mühendis maaşından verilmesi yönünde karar verilmiştir. Belgeden anlaşıldığı kadarıyla kışlanın onarımı 57.725 kuruşa mal olmuştur. [19 Safer 1275 (28 Eylül 1858)] tarihinde Sultan Abdülmecid’e arz edilen mesele uygun görülmüştür. Söz konusu Şeyh Yaprak Kışlası’nda da diğer kışla yapıları gibi ilerleyen dönemde birçok onarım ve eklemeler yapılarak, kışlanın devlet ekonomisine olan menfi yöndeki etkileri sürdürülmüştür.

2. Kışlanın Bölge Ekonomisine Etkisi

Osmanlı Devleti’nin Halep’te ne oranda bir askeri gücü konuşlandırıdığını tam olarak belirlemek mümkün değildir. Bununla birlikte [h.1266 (m.1850)] senesinde Halep’teki Hristiyan tebaanın rahat davranışlarına tepki olarak başlatılan isyanı merkeze bildiren Halep valisi Zarif Mustafa Paşa yazısında; şehirde 300 piyade ve 150

süvari askeri olmak üzere toplamda 450 askerin bulunduğunu bildirmiştir.⁴⁵⁰ Bu bilgiden hareketle Halep merkezdeki Şeyh Yaprak Kışlası'nda 450 asker konuşlandırıldığı düşünülebilir.

Osmanlı Devleti'nin Tırnova'daki Sancak askerlerine yaptığı ekmek ve kıyma tahsisatı verileri Halep'te konuşlu 450 askere tatbik edildiğinde yöredeki fırıncı ve kasap esnafının ne oranda bir dış alım gücüne ve nakit aktarımına sahip oldukları anlaşılır. Tırnova'da günlük asker başına yarım kıyyesi 10 paradan 1 kuruşa tekabül eden 4 adet ekmek verildiğine bilinmektedir. Buna göre Halep'teki 450 askere günlük 1.800, aylık 54.000, yıllık ise 648.000 adet ekmek verilmiş olması gerekir. Bu durumda günlük 450, aylık 13.500, yıllık olarak ise 162.000 kuruş sadece ekmek tahsisatı için merkezi otorite tarafından Halep'e gönderilmiş olmalıdır.. Bu meblağın Halep'teki 112 fırıncı⁴⁵¹ esnafı için önemli bir gelir kaynağı olduğu varsayılabilir. Benzer şekilde taşra vilayet askerlerine 1 kıyyesi 30 paradan satılan kıymanın, günlük asker başına 8 paraya tekabül eden oranda tahsisatının yapıldığı bilinmektedir. Buna göre günlük 450 asker için 120 kıyyelik kıyma tahsisatı yapılmış olmalıdır. Bu oran bir aylık sürede 3.600, bir yıllık sürede ise 43.200 kıyyeye tekabül etmektedir. Yapılan kıyma tahsisatı için günlük 90, aylık 2.700, yıllık ise 32.400 kuruş Payitaht üzerinden Halep'e gönderilmiş olmaktadır. Bu meblağın Halep'teki iki salhane (kasap)⁴⁵² işletmecisi için önemli bir dış kaynak olduğu varsayılabilir.

Mevcut tahsisatların günümüz ölçü birimlerine tevdi edilmesi devletin (yöredeki varlığı olan askerler üzerinden) yerel ekonomiye ne oranda bir katkı sağladığını daha net ortaya koyacaktır. Buna göre 1 kıyyenin 1.283 grama denk gelen bir ağırlık olmasından hareketle ekmek yapımı için kullanılan buğday unu miktarının bir aylık sürede 27.000 tona ulaşması gerekir. Benzer şekilde Halep'teki 450 asker için tahsisatı yapılan ve bir aylık sürede 3.600 kıyyeye ulaşan etin miktarı günümüz ölçü birimlerine çevrildiğinde bu miktar 4.618.8 grama tekabül eder. Kuleli Kışlası'nda kabul edilen kıstasa göre bu miktarda etin her ay düzenli olarak temin edilebilmesi için en azından 343 koyunun kesilmesi icap eder. Bu oran bir yıllık süre zarfında ise 4.106 koyunun sahiplerinden satın alınarak kesilmesi anlamına gelir.

⁴⁵⁰ DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 222, Gömlek No:13185.

⁴⁵¹ Cengiz Eroğlu, vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, Orsam Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merzkezi, Ankara 2012, s. 107.

⁴⁵² Eroğlu, vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, s. 108.

Halep'ten alınan vergilerden elde edilen gelirin önemli bir kısmının yerel ihtiyaçları karşılamak için kullanıldığı bilinmektedir. Halep'te konuşlu erat ve komuta kademesine ekmek ve kıyma tahsisatı haricinde yapılan tahsisatlar, yöreden alınan verginin tekrardan yerel ekonomiye dönmesinin bir garantisidir. Bu geri dönüşün kısmı olarak ortaya çıkarılabilmesi için yöreden alınan vergilerden elde edilen gelirden tahsisatı yapılan “soğan” maddesi üzerinden bir değerlendirme yapılabilir. Asakir-i Mansûre-i Muhammediye kanunnâmesine göre Asâkir-i Şahane'ye ayda bir defa soğan tahsisatı yapılması gerekmektedir. Kanunnameye göre, bir ayda 1526 nefer ve 36 zabitan için 781 kıyyelik soğan tahsisatı yapılması kararı verilmiştir. 1562 kişiye bir aylık soğan tahsisatının 117 kuruşa mal olacağı da kanunname de belirtilmiştir.⁴⁵³ Buna göre Halep'teki 450 asker için bir aylık süre zarfında 225 kıyyelik soğan tahsisatı yapılmıştır. Yapılan soğan tahsisatının maliyeti bir aylık sürede 33 kuruş 7 paraya ulaşmıştır. Bu oranların bir yılda 2.700 kıyyelik soğan ile 398 kuruş 4 paraya tekabül etmesi gerekir. Kısacası sadece soğan tahsisatı üzerinden yıllık 398 kuruşluk bir meblağ tekrardan yöre ekonomisine dönmüştür. Yörenin gelirlerinden tahsisatı yapılan nohut, bulgur, tuz, mum, zeytinyağı gibi diğer gündelik maddeler de değerlendirmeye tabi tutulur ise yöreden alınan verginin tekrardan yerel ekonomiye döndüğü daha net anlaşılmış olur. Ayrıca kışlada yapılan inşa ve onarım çalışmaları sonrası yöreye merkezi otorite tarafından gönderilen meblağ da yerel ekonomiye müspet yönde etki eden diğer bir nakit akışıdır.

⁴⁵³ Yaramış, *II. Mahmut Döneminde Asakir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, s. 198.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, kuruluş ve yükseliş devirlerindeki gücünü son zamanlarda kaybetmeye başlaması üzerine, yeni ve köklü yeniliklere ihtiyacı olduğunu fark etmiştir. Bu kapsamda Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi için III. Selim döneminde hız kazanan “ıslahat hareketleri” II. Mahmut devrinde de aktif bir şekilde devam etmiştir. Islahat hareketlerine bağlı olarak ilk önce Nizâm-ı Cedîd Ordusu teşkil edilmiş ve İstanbul ile Anadolu’da yeni ordunun her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeni kışla binaları inşa edilmiştir. Yaklaşık olarak beş yıllık bir süre zarfında Nizâm-ı Cedîd askerlerinin ikametgâhı olan bu yapılar [h.1222 (m.1808)] senesinde değişen siyasi ve politik şartlara bağlı olarak kaldırılmak zorunda kalınan Nizâm-ı Cedîd Ordusuyla birlikte tahrip edilmiş ve Nizâm-ı Cedîd’e ait her şey unutturulmak istenmiştir.

Bu durum Nizâm-ı Cedîd düşüncesini yok etmek yerine, daha köklü ve kalıcı yeniliklerin yapılmasına vesile olmuştur. II. Mahmut yaşanan olaylardan ders çıkararak ıslahatlarını buna göre yapmıştır. [h.1241 (m.1826)] senesine gelindiğinde de bütün yeniliklere karşı çıkan ve “devlet ocak içindir” anlayışıyla hareket eden Yeniçeri Ocağı’nın kışlalarıyla birlikte kanlı bir şekilde ortadan kaldırılması üzerine [1 Zilhicce 1241 (7 Temmuz 1826)], tarihinde yayımlanan bir kanunname ile Avrupa-i usullere göre eğitim yapacak, modern bir ordu olan “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye” ordusu kurulmuştur. Bu teşebbüs, Nizâm-ı Cedîd Ordusunda olduğu gibi askerlerin barınma ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için yeni kışlalar kurulmasını da zorunlu hale getirmiştir.

Merkez ordusu olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye henüz teşkilini tamamlayamadan ve eğitimi sürmekte iken Sırp, Yunan ve Mısır isyanlarının bastırılması için görevlendirilmiş fakat bu düzenli ordular karşısında başarı sağlayamamıştır. Bu durum geniş imparatorluk sınırlarının sadece merkez ordusu olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyeyle savunulamayacağını da göstermiştir. Bu duruma çözüm olarak ise [h.1249 (m.1834)] senesinde taşra da “Redîf Ordusu” kurulmuştur. Taşra ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak için de birçok sancakta en azından bir tabura kafi gelecek kışla binaları inşa edilmiştir.

Böylelikle Osmanlı Devleti bünyesinde iki yeni ordu meydana gelmiştir. Yeni orduların barınma ve her türlü ihtiyaçları için de devletin sathında yeni kışlalar inşa

edilmeye başlanmış ve bu dönemde ülke adeta kışlalar şantiyesi halini almıştır. Yeni kışlalar inşa edilmesi sürecinde İstanbul ve Anadolu’da kendi payına düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir.

Bu dönemde inşa edilen kışlalardan birisi olan “Kuleli Kışlası” Boğaz’ın Anadolu Yakası’na; birçok belgede “Kuleli Bahçe” veya “Kule Bahçesi” olarak belirtilen alana [h.1242 (m.1827)] senesinde inşa edilmeye başlanmış ve yaklaşık bir yıl kadar sonra da inşası tamamlanmıştır. İnşasından sonra da birçok defa inşa ve onarım geçirerek devlet ekonomisine menfi yönde etkilerini sürdüren kışla II. Mahmut’un, günümüze kadar gelmeyi başaran en önemli imar yatırımlarından birisi olmuştur. İlk inşa edildiğinde süvari askerlerine kışla görevi üstlenen yapı [h.1254-1257 (m.1839-1842)] yılları aralığında “Tahaffuzhane” olarak kullanıldıktan sonra yeniden süvari askerlerine kışla olmuştur. [h.1288 (m.1872)] yılından itibaren askeri okul olarak kullanılmaya başlanan yapı, 93 ve Balkan harpleri sırasında geçici olarak hastane şeklinde kullanılmıştır. Günümüzde Boğaz’daki konumunu muhafaza eden yapı, kendisi için verilecek kararı beklemektedir.

İstanbul’un Anadolu Yakası’nda bulunan ve en köklü geçmişe sahip kışlalardan birisi olan Selimiye Kışlası ise, III. Selim’in Nizâm-ı Cedîd askerleri için inşa olunan “nim kârgir” (yarı kârgir) bir yapıydı. Nizâm-ı Cedîd Ordusunun kaldırılması için başlatılan Kabakçı Mustafa isyanı sırasında yakılan ve tahrip edilen yapı, bir süre harap durumda kalmıştır. II. Mahmut’un kurduğu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusu için aynı yerde ve daha büyük olarak yeniden inşa ettirilen yapı uzun süre piyade sınıfı askerlerinin ikametgâhı olmuştur. Sultan Abdülmecid döneminde, [h.1263 (m.1846)] senesinde geçirdiği yangında büyük hasar gören yapı onarımı ile büyük oranda günümüzdeki şeklini almıştır. Kırım Harbi sırasında İngiliz askerlerine hastane olarak tahsis edilen yapı, günümüze kadar ulaşmayı başaran Osmanlı askeri mimarisine ait nadir eserler arasındadır.

Sultan II. Mahmut’un kurduğu yeni ordu için emrini verdiği kışla yapılarından birisi olan İzmir Kışlası (renginden dolayı Sarı Kışla), bugünkü Konak Meydanı’nın bulunduğu alana [h.1243 (m.1828)] yılında inşa edilmiştir. Defalarca inşa ve onarım geçiren yapı, Kırım Harbi [h.1269-1272 (m.1853-1856)] yılları aralığında; Kuleli ve Selimiye kışlaları gibi İngiliz askerlerinin ikametine verilmiştir. Yaklaşık olarak 125 yıl [h.1243-1372 (m.1828-1953)] askeriye’nin hizmetinde kullanılan yapı, [h.1372

(m.1953)] senesine gelindiğinde ise dönemin politik iklimi ve değişen askeri değerleri neticesinde İzmir Belediyesi tarafında yıkılmıştır.

[h.1249 (m.1834)] yılında Osmanlı Ordusunun modernleşmesi kapsamında merkezde kurulmuş olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Ordusuna paralel olarak taşrada “Redîf Ordusu” kurulmuştu. Buna bağlı olarak Redîf teşkilâtı dâhilinde Anadolu’da birçok sancakta Redîf taburları oluşturulmuş ve bu taburların ihtiyaçlarını karşılamak için de Ankara ve Konya’da [h.1253 (m.1837)], Karahisar ve Kütahya’da ise [h.1254 (m.1838)] yılında birer Redîf Kışlası inşa edilmişti. Bu yapılar inşalarından sonra muhtelif şekillerde kullanılmış ve buna mebni birçok onarım ve ekleme geçirmişlerdir. Maalesef dönemin askeri mimarisinin en seçkin eserleri arasında yer alan bu yapıların hiçbirisi günümüze kadar varlığını koruyamamıştır.

Osmanlı belgelerinin birçoğunda “Morgov Kışlası” olarak geçen Erzurum Kışlası, [h.1210 (m.1796)] senesinde Yusuf Ziya Paşa tarafından inşa edilmiştir. Yapı uzun yıllar Erzurum merkezde yer alan tek askeri kışla olmuş, [h.1304 (m.1887)] yılına gelindiğinde ise tamir olunamayacak derecede harap hale geldiği için yıkılmış ve yerine üç tabur askeri barındırabilecek bir kışla inşa edilmiştir. Diğer kışla yapıları gibi ilerleyen süreçte farklı şekillerde kullanılan yapı, 1979 senesinde ise yıkılmıştır. Sultan II. Mahmut’un Halep’te inşa ettirdiği “Şeyh Yaprak Kışlası” da Anadolu’daki diğer kışla yapıları ile aynı kaderi paylaşmış, uzun yıllar muhtelif şekillerde kullanıldıktan sonra da yıkılmıştır.

Osmanlı Devleti sınırları dâhilindeki diğer kışla yapıları gibi İstanbul ve Anadolu’da yer alan kışla yapıları da dönemin askeri mimarisini temsil eden ender yapılardır. Devletin ekonomisinin sıkıntılı olduğu bir zaman diliminde gerek halktan toplanan vergilerle gerekse devletin bütçesinden ayrılan ciddi miktardaki paralar ile kurulan bu yapılar, yıkılmak yerine inşa edildikleri dönemin mimari özellikleri esas alınarak restore edilebilirlerdi. Bu durumun toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilmesi gerekirdi.

Birçoğu günümüze kadar ulaşamayan kışla yapıları ekonomiye menfi yönde etki eden yapılardır. Hem inşa hem de sonraki süreçlerinde meydana gelen ekleme ve onarımlar ile ekonomiden büyük bir payın kendileri için harcanmasına neden olmuşlardır. Üstelik çok kısa denilebilecek bir zaman diliminde kullanılamayacak derecede harap duruma geldikleri yapılan çalışma boyunca dikkate değer olmuştur. Bu

durum kışlaların dayanıksız bir malzeme ile inşa edildiklerini düşündürmektedir. Devletin ekonomik sıkıntısının iyice arttığı Kırım Harbi öncesi ve sonrasında bile yerel yöneticilerin inşa ve onarım talepleri olumlu karşılanmıştır. Bu kapsamda devletin göz bebeği kurumlarının (fiili gücü olan askerlerinin barındığı) kışla yapıları olduğu iddia edilebilir.

Kışla yapıları devlet ekonomisine menfi yönde etki eden yapılar olmasına rağmen, bulundukları bölgelerin yerel ekonomilerine son derece müspet yönde etki eden kurumlardır. Gerek içlerinde barındırdıkları erat ve komuta kademelerinin merkezi otorite tarafından karşılanan gündelik tayinatları ile gerekse belirli aralıklarla yapılan inşa ve onarımlar ile yerel ekonomiye ciddi bir dış nakit akışı sağlamaktadırlar. Ayrıca bölgeden alınan vergilerin önemli bir kısmının tekrardan yerel ekonomiye dönmesine vesile olmaktadır. Özetle kışla yapılarının devlet ekonomisine menfi, bulundukları bölgelerin yerel ekonomilerine ise müspet etkilerinin bulunduğu aşîkârdır. Bu etkiler yapılan çalışma ile bir nebze de olsa gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ

1. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

DABOA, A.) *AMD.*, Dosya No: 5, Gömlek No: 66.
DABOA, A.) *MKT.*, Dosya No: 11, Gömlek No: 60.
DABOA, A.) *MKT.*, Dosya No: 18, Gömlek No: 85.
DABOA, A.) *MKT.*, Dosya No: 194, Gömlek No: 25.
DABOA, A.) *MKT. MHM.*, Dosya No: 36, Gömlek No: 32.
DABOA, A.) *MKT. MHM.*, Dosya No: 114, Gömlek No: 16.
DABOA, A.) *MKT.MHM.*, Dosya No: 118, Gömlek No: 66.
DABOA, *MVL.*, Dosya No: 9, Gömlek No: 14.
DABOA, *MVL.*, Dosya No: 25, Gömlek No: 100.
DABOA, *MKT.NZD.*, Dosya No: 56, Gömlek No: 85.
DABOA, *MKT.NZD.*, Dosya No: 122, Gömlek No: 55.
DABOA, *MKT.NZD.*, Dosya No: 155, Gömlek No: 17.
DABOA, *MKT.NZD.*, Dosya No: 193, Gömlek No: 63.
DABOA, *MKT.NZD.*, Dosya No: 230, Gömlek No: 72.
DABOA, *MKT.NZD.*, Dosya No: 266, Gömlek No: 2.
DABOA, *MKT.UM.*, Dosya No: 293, Gömlek No: 13.
DABOA, *MKT.UM.*, Dosya No: 358, Gömlek No: 33.
DABOA, *MKT.UM.*, Dosya No: 380, Gömlek No: 78.
DABOA, *MKT.UM.*, Dosya No: 381, Gömlek No: 26.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 34, Gömlek No: 1533.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 101, Gömlek No: 4590.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 101, Gömlek No: 4593.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 201, Gömlek No: 8613.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 252, Gömlek No: 10520.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 370, Gömlek No: 15310.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 433, Gömlek No: 18021.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 455, Gömlek No: 18957.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 747, Gömlek No: 31434.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 855, Gömlek No: 36607.
DABOA, *C.AS.*, Dosya No: 922, Gömlek No: 39859.

DABOA, *D.BŞM.BNE.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2.
DABOA, *D.BŞM.BNE.d.*, Gömlek No: 16344.
DABOA, *D.BŞM.BNE.d.*, Gömlek No: 16481.
DABOA, *D.BŞM.MKH.d.*, Gömlek No: 42815
DABOA, *D.BŞM.MKH.d.*, Gömlek No: 43243.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 295, Gömlek No: 17577.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 314, Gömlek No: 18498/B.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 336, Gömlek No: 19271.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/A.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 336, Gömlek No: 19271/E.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 594, Gömlek No: 29115.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 594, Gömlek No: 29136.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 595, Gömlek No: 29200.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 596, Gömlek No: 29225.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 596, Gömlek No: 29255.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 599, Gömlek No: 29338/A.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/A.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/B.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 601, Gömlek No: 29362.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/B.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/E.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/H.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/L.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/N.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/A.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1258, Gömlek No: 48622/B.
DABOA, *HAT.*, Dosya No: 1611, Gömlek No: 110.
DABOA, *HR.SYS.*, Dosya No: 1348, Gömlek No: 17.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 92, Gömlek No: 4600.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 116, Gömlek No: 5876.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 142, Gömlek No: 7307.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 153, Gömlek No: 7943.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 153, Gömlek No: 7948.

DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 158, Gömlek No: 8184.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 158, Gömlek No: 8195.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 167, Gömlek No: 8795.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 175, Gömlek No: 9467.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 222, Gömlek No: 13185.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 239, Gömlek No: 14504.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 357, Gömlek No: 23568.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 383, Gömlek No: 23639.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 383, Gömlek No: 25285.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 387, Gömlek No: 25562.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 410, Gömlek No: 21765.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 444, Gömlek No: 29384.
DABOA, *İ.DH.*, Dosya No: 447, Gömlek No: 29589.
DABOA, *İ.MMS.*, Dosya No: 18, Gömlek No: 771.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 36, Gömlek No: 645.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 109, Gömlek No: 2510.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 113, Gömlek No: 2678.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 123, Gömlek No: 3157.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 156, Gömlek No: 4463.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 171, Gömlek No: 5078.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 216, Gömlek No: 7158.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 224, Gömlek No: 7645.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 299, Gömlek No: 12154.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 308, Gömlek No: 12763.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 308, Gömlek No: 12771.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 329, Gömlek No: 14052.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 350, Gömlek No: 15233.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 386, Gömlek No: 16884.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 404, Gömlek No: 17525.
DABOA, *İ.MVL.*, Dosya No: 411, Gömlek No: 17928.
DABOA, *MKT.*, Dosya No: 18, Gömlek No: 85.
DABOA, *ML.MSF.d.*, Dosya No: 5001, Gömlek No: 2.
DABOA, *MVL.*, Dosya No: 329, Gömlek No: 101.
DABOA, *MVL.*, Dosya No: 336, Gömlek No: 10.

DABOA, MVL., Dosya No: 355, Gömlek No: 169.

B. KİTAP VE MAKALELER

AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, C.III, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

AYBET, Gülgün Üçel, *Avrupalı Seyyahların Gözüyle Osmanlı Ordusu (1530-1699)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

BEYGU, Abdürrahim Şerif, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1936.

BEYDİLLİ, Kemal “Mahmud II”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXVII, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2003, s. 352- 357.

DAŞ, Mustafa, “Orta Çağ’da İzmir”, *İzmir Kent Tarihi*, İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İzmir 2009, ss. 41-54.

DOĞDU, Zuhale Çetiner, “Kışla Mimarisi”, *Türkler*, C.XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 178-189.

EMECEN, Feridun, “Afyonkarahisar”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1988, ss. 443-446.

ERLER, Mehmet Yavuz, *Dünden Bugüne Kuleli Askeri Lisesi*, Kuleli Askeri Lisesi Matbaası, İstanbul 2007.

_____, ve M. Selçuk Özkan, “Dukakin Sancağı ve Çevresi Nüfus Defteri ve Gündelik Yaşama Dair Düşündürdükleri”, *Osmanlı Dönemi Balkanlar’da Gündelik Hayat*, Zafer Gölen, Abidin Temizer (der.), Gece Kitaplığı, Ankara 2018, ss. 145-178.

_____, “Payitaht (İstanbul) Askeri İdadisi’nde Öğrenciler Ve Metropoldeki Eğitim Standardı (1838–1915)”, *Studies Of The Ottoman Domain*, Cilt 7, Sayı 13, Ağustos 2017, ss. 75-107.

_____, “Trabzon Vilayeti’nde Kanun Kaçakları (1856-1869)”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yayın Tarihi: 1997, Sayı: 30, Cilt: 19, ss. 69-98.

EROĞLU, Cengiz, vd., *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, Orsam Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara 2012.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

HASKAN, Mehmet Nermi, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2001.

- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi (Nizâm-ı Cedîd ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)*, C.I, Türk Tarih Kurumu.
- _____, *Selim III'ün Hat-tı Hümayunları Nizam-ı Cedit 1789-1807*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1946.
- KARPAT, Kemal Haşim, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleriyle ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 2007.
- KOLTUK, Nuran, vd., *Osmanlı Belgelerinde Halep*, Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul 2018.
- KÜÇÜKUĞURLU, Murat, *Erzurum Tabyaları ve Kışlaları*, Erzurum Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “İzmir”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXIII, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul 2001, ss. 515-524.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., Sultan II. Mahmud Devri Yedek Ordusu; Redîf-i Asâkir-i Mansûre, *İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, İstanbul 1982, ss. 127-157.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.III, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1991, s. 457-458.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Eşkinici Ocağı”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1995, s. 471.
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Sekkân-ı Cedîd”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 2009, s. 328-329.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, *Tanzimat, Teftiş ve Canik Sancağında Modernleşme*, Gece Akademi, Ankara 2019.
- TÜCCARZADE, İbrahim Hilmi, *Memâlik-i Osmaniye Cep Atlası*, Kitaphane-i İslami ve Askeri, İstanbul 1914.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapukulu Ocakları*, C.II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1944.
- _____, *Osmanlı Tarihi*, C.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.
- _____, *Osmanlı Tarihi*, C.II, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

VARLIK, Mustafa Çetin, “Kütahya”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.XXVI, Ankara 2002, ss. 580-584.

C. YAYIMLANMAMIŞ TEZLER

BAYTİMUR, Suha Oğuz, *Osmanlı Devletinde Hapis ve Sürgün Cezaları (1791-1808)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011, s. 84.

ÇİFTÇİ, Aynur, *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Askeri Mimari ve İstanbul'da İnşa Edilen Askeri Yapılar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2004.

ERLER, Mehmet Yavuz, *Ankara ve Konya Vilayetlerinde Kuraklık ve Kıtık (1845 ve 1874 yılları)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1997.

GEDİK, Emine, *Arşiv Belgelerine Göre Kütahya Redif Taburu ve Redif Kışlası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2015.

NUHOĞLU, Nuran, *Kuleli Kışlası “C Blok” 2010 Yılı Restorasyonu Üzerine Bir Değerlendirme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2014.

ÖZEN, Özlem, *II. Mahmut Dönemi Askeri Islahat Sürecisinde Ortaya Çıkan Kışla Yapıları ve Mimari Özellikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

RAMAZANOĞLU, Gözde, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2003.

ŞİMŞEK, Ali Rıza, *Osmanlı Ordusunda 18. ve 19. Yüzyıllarda Yapılan Islahat Çalışmaları ve Bu Çalışmalarda Yabancı Uzmanların Rolü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2006.

ÜNAL, Uğur, *III. Selim Dönemi Islahat Çabaları (Nizâm-ı Cedîd)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001.

YARAMIŞ, Ahmet, *II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye (1826-1839)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.

YELİ, Sema, *III. Selim Dönemi Askeri ve Eğitim Alanındaki Islahat Hareketleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2005.

D. SALNAMELER

Ankara Vilayet Salnamesi [h.1289 (m.1872)], [h.1295 (m.1878)].

Erzurum Vilayet Salnamesi [h.1287 (m.1870)], [h.1288 (m.1871)].

Konya Vilayet Salnamesi [h.1289 (m.1872)], [h.1301 (m.1883)].

E. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

[http:// www.ankara.gov.tr/tarihçe](http://www.ankara.gov.tr/tarihçe), (19.06.2019).

F. GÖRSEL MALZEMELER

Ircica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.12.50.96.

Ircica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.12.51.02.

Ircica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.14.50.28.

Ircica Kütüphanesi, Görsel Materyal, Yayınevi Yer Numarası: FAY.14.50.30.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90417/014.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90431/024.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90431/038.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90433/017.

İstanbul Üniversite Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90433/018.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90451/055.

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri, Demirbaş No: NEKF90475/029.

EKLER

A. EKLER LİSTESİ:

1. Transkript Edilmiş Belgeler:

EK 1: DABOA, ML.MSF.d., Gömlek No: 5001.

EK 2: DABOA, İ.DH., Dosya No: 92, Gömlek No: 4600.

2. Orijinal Belgeler:

EK 1: DABOA, ML.MSF.d., Gömlek No: 5001.

EK 2: DABOA, HAT., Dosya No: 1244, Gömlek No: 48320/A.

EK 3: DABOA, HAT., Dosya No: 600, Gömlek No: 29342/B.

3. Tablo Ekleri:

EK 1: Konya Redif Kışlası'na Harcanan Meblağın Konya Eyaleti Kazalarından Karşılanması İçin Yapılan Taksimat.

4. Fotoğraf Ekleri:

EK 1: Ankara Süvari ve Piyade Kışlaları.

EK 2: Ankara Redîf Kışlası.

EK 3: Halep Kalesi'nin Şeyh Yaprak Kışlası'ndan Görünüşü.

1. Transkript Edilmiş Belgeler:

EK 1: DABOA, ML.MSF.d., Gömlek No: 5001.

Bih 

Mahallinden v r d eden r yic defterine kıyasen vaz‘-ı fıy‘at birle hes b olunarak mas r fı bu mikd ra b liğ olmuş ise de ebniye-i mezbûrenin keşfine me‘m r mi‘m r halıfesi bendelerinin diğ r inh sına nazaran  nif-i masrafı devletl  İsmet Paşa hazrelerinin tasarruf t-ı m mkineye ri yetle masârif-i mezk re tenziliyle inşasına m te‘ahhid olmuş olduğundan ş rh verildi. Med ne-i Ankara‘da k ‘in asâkir-i muntazama-i şâhâne kışl k-ı h m y nu ta‘m riyle bir alay s v ri askerinin esb nlariç n bin yüz re’s hayvan alacak ah r inşası hus sunun keşfine me‘m r buyrulan ebniye-i hassa h lef sından Mehmed S lih Halıfe kulları med ne-i mezkûr meclisine bi‘l-v r d ve ş ref-s n h buyrulan bir kıt‘a emr-i celili’s n-ı l zim ‘l-huz r m v cehesinde feth ve kır ‘at icrâ-yı mer sim ve m t va‘atı ba‘de‘l-ed  h l  liv -i mezkûr mutasarrıfı devletl  Mehmed İsmet Paşa efendimiz ve at fetl  defterd r efendi hazretlerinin inzim m-ı re‘y-i devletleriyle ve b -ma‘rifet-i ş r‘-i ş r f ve meclis ma‘rifeti ve halıfe-i mum -ileyh ves ‘ir erbâb-ı vuk f ma‘rifetleriyle kışl k-ı mezk ra varıl p mu yene ve muht c-ı ta‘m r olan mahalleri m ş hede ve kışl k-ı mezkûr civ rında çubuk  ayırı ta‘b r olunan ar zi-i h liye üzerine  h r-ı mezkûr inşası cümle ittifâkıyla tens b görülmüş olduğundan mahallinde keşf ve mes ha birle r yic-i beldeye tatb kan Der‘aliyye‘de fıy‘at-ı l yıkası vaz‘ ve hes b olunarak mas r fıfatını mübeyyin takd m olunan keşf-i evvel defteridir.

F  25 B sene [1]259

Ber -yı Mas rif-i inşâ-i  h r-ı s v ri der-kurb-i kışl k-ı hümâyûn

Zikrolunan kışl k-ı hümâyûn civ rında çubuk  ayırı ta‘b r olunan tens b görülen mevki‘e Der‘aliyye‘de Davud Paşa Sahrası‘nda der-dest inşâ olunmakda olan  h r resminde yedi sıra d ‘ire m d r temel hıfıriyle t ş-ı cedîd kumlu harçla mecz h iki arş n umkunda bir buçuk zirâ‘ arzında zem ne müsâvî olunca ve zem nden bir buçuk arş n irtifâ‘ında yemlik tahtına  kınca kârgir temel duvarlı üzerleri bi‘l-cümle biri birlik ta‘b r olunan  am ağ cından yatırma taban ve kezâlik ağ cından biri iki    olarak s t n ve başlıklı üzerleri ikisi birlik denilen ağ cından taban ve kezâlik ağ cından

payandalı üzerleri dörtî birlikden kiriş üzeri biri birlikden mâhiye ve kıt'alarından baba ve göğüsleme altısı birlikden kuşak on ikisi birlikden mertekli üzeri iki boy tahtasından kaplı kiremid puşîdeli mâhiyesi derzli tahtı derûnu kirişlemeleri üzerine kezâlik sağır çam tahtasından bilâ-rende yalı baskısı ile kaplı üzeri âdet-i belde üzere samanlı çamur ferşli tarafeyniyle iki başları yemlik hizasından sakfa çıkınca türâb kerpıcinden çamur ile memzûc iktizâsı üzere pencere mahalleri terkiyle kerpiç duvarlı ahşâb söğ e hızâr tahtasından neccâr-kârî kanad ile bi'l-cümle pencereli dörtî birlikden dikme ve bağlama ve önlerine kübeşte ve kiriş tahtasından kaplama ile bi'l-cümle dört sıra dâ'ire mâtâr yemlikli ve derûnunun rûkn-i erba'ası dörtî birlikden kiriş ve kezâlik kersle tahtasından nevbetçilere mahsûs kerevetli ahşâb söğ e suluk tahtası denilen üç parmak cesiminde kebîr tahtadan âlât-ı âhenîsi mükemmel neccâr-kârî çifte kanad ile dört tarafı vasatlarına sekiz takım kebîr kapılı derûn [ve] bîrûnî samanlı çamur sıvalı el-hâsıl Der'aliyye'de Davud Paşa Sahrası'nda der-dest inşâ olunan ahûr resminde bermûceb-i emr-i âlî bin yüz hayvana vâfî metîn ve müstahkem âhûr ebniyesinin bervech-i muharrer inşâsı

Devren: 480 zirâ'

Arzan: 28 zirâ'

Terbî'î: 13.440 zirâ', fi 30= 403.200 guruş

Ahûr-ı mezkûr bîrûnî tarafeyne üzeri kiremîd puşîdeli yaka ve yelkovanlı kara saçağı inşâsı

Devren: 740 zirâ'

Arzan: 1 zirâ'

Fî 5, 3.700 guruş

Ahûr-ı mezkûr birûnunun iktizâ eden mahallerine kesb-i metânet için taş-ı cedîd kumlu harçla memzûc vechi derzli müsellesü'-şekl kârgir pâyeler inşâsı

Kıtâât:

Temeli 20 aded

Pâyesi 20 aded

Beheri

Tûlen 3 zirâ, 2 Arzan, 2 zirâ', 1,5 Kadden, 2 zirâ', 2,5 tansîfen

Terbî'î: 410 zirâ', fi 15=6.150 gurus

Âhûr-ı mezkûr meydanı vasatına tahtî rıhtım imlâlî etrâf-ı erba'ası seng-i küfekîden yontma som derûnunun tabanıyla etrâf-ı erba'ası tuğladan dar ve mücellâ sıvalı kârkîr havz-ı âb inşasıyla kışla derûnunda keslikden havza varınca altı pulluk künk ferşi

Havz-ı âb inşası

Tûlen 15 zirâ'

Arzan 15 zirâ'

Terbî'î 225 zirâ', fi 100= 22.500 gurus

Künk tarîki ferşi

.... 400 aded

Künkü 1000 aded fi 4= 4.000 gurus

Âhûr-ı mezkûr civârının münâsib mahalline hafr-ı esâsî ile evsâf-ı sâbika misillû taş temel ve etrâf-ı erba'ası sakfa çıkınca kerpiç duvarlı üzeri kiremid puşîde sakflı temeli derûnu bilâ-tavan neccâr-kârî kapılı samanlık ebniyesi inşasıyla ve ittisalîne tahtı karkir rıhtım imlâlî üzerleri bir arşın mik'abında seng-i küfekîden kebîr kürsiler vaz'ıyla üzerleri bi'l-cümle biri birlikden taban keşidesiyle kezâlik giriş ve sütunlu üzeri ikisi birlikten taban ve payandalı üzeri kiremid puşîde sakflı tahtı derûnu anbarlık denilen tahtadan döşeme ve etrâf-ı erba'ası kezâlik tahtadan kaplamalı bâlâsı neccâr-kârî kanad zîri sürme kapılı el-hâsıl ber-vech-i evsâf samanlık ebniyesiyle şa'îr anbarı inşası

Samanlık anbarı inşası

Tûlen 30 zirâ‘

Arzan 20 zirâ‘

Kadden 5,5 zirâ‘

Terbî‘î 600 zirâ‘, fî 25= 15.000 guruş

Şa‘îr anbarı inşâsı

Tûlen 15 zirâ‘

Arzan 10 zirâ‘

Kadden 7,5 zirâ‘

Terbî‘î 150 zirâ‘, fî 25= 3.750 guruş

Cem‘an yekûn : 458.300 guruş

Berâ-yı keşf-i masârif-i ta‘mîr-i kışlak-ı hümâyûn

Kışlak-ı mezkûr üzerinin kiremidi taklîbi noksan kiremidi tekmîli ve mâhiyesine derz vaz‘ıyla ve derûnunda mevcûd bi‘l-cümle oda ve koğuşlar derûnlarıyla birûnunun fersûdelenmiş sıvalarının nısf dereceye karîb beyâz sıvalarının tecdîdi ve elli aded pencerelerine noksan kanadlarının hızar tahtasından neccâr-kârî ikişer arşûn tebî‘inde kanadları tecdîdi ve miralay dâ‘iresinde şikest olmuş elli aded altmışlık ve câmi-i şerifinde yirmi aded yüzlük ebniye camlarının tekmili ile el-hâsıl kışlak-ı mezkûrun ber-vech-i muharrer cüz‘î ta‘mîri

Devren 550 zirâ‘

Arzan 12 zirâ‘

Kadden 6,5 zirâ‘

Terbî‘î 660 zirâ‘, fî 5= 3.300 guruş

Cem‘an yekûn 3300 guruş

Cem'an yekûn

458.300 bend-i evvelde muharrer ahur inşâsı ve masârifi yekûnü

003300 bend-i sâinde muharrer kışlak-ı hümayûn ta'mîri masârifi yekûnü

+-----

461600 guruş

Hurrire be-ma'rifeti's-şer' ve'l-me'mûr ve a'zâ

Halîm-zâde es-Seyyid Mehmed Sa'îd el-müvellâ be-hilâfeti bi-medînei Ankara
nemekahu'l-fakîr ileyhi azze şânuhu gufire lehümâ

[Mühür] : Es-seyyid Mehmed Sa'îd

EK 2: DABOA, İ.DH., Dosya No: 92, Gömlek No: 4600.

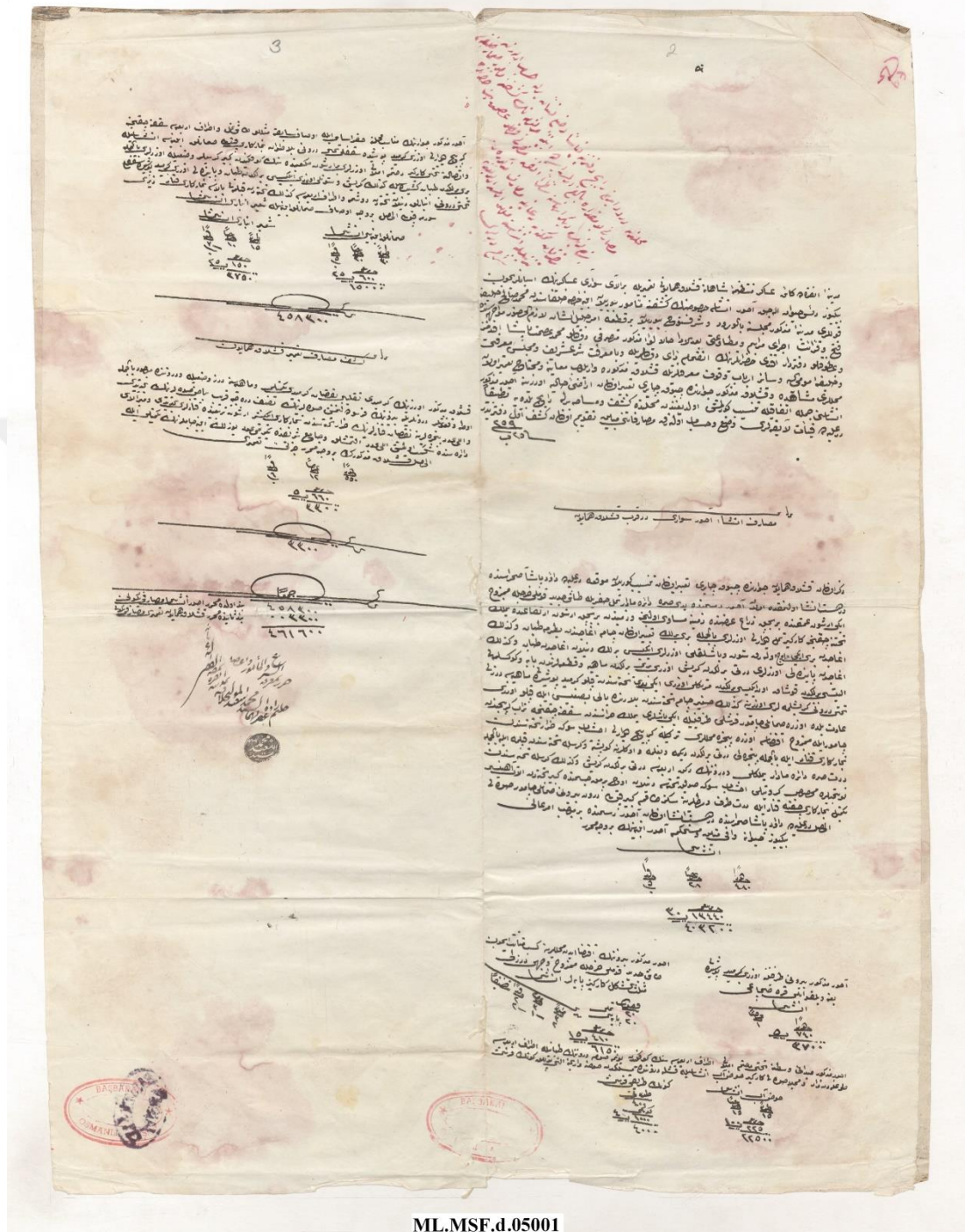
Veliyyü'l Himemâ Kerimü's-Şimâ Devletlü İnâyetlü Âtıfetlü Übbehtlü
Efendim Hazretleri

Kütahya mevkiinde müceddeden bir ahur inşasıyla mevcut olan kışlanın ve Karahisâr'da ikâmet üzere bulunan üç bölük süvari asâkir-i hassa-i şâhâne hayvanatının iskân ve rabt olunacakları mahallerin tamiri ve tesviyesi mukaddemâ iş'ar ve inhâ olunarak mahall-i merkûmenin muâyenesi zımında me'mur kılınan miralay azmi bey sâlif üz zıkr Kütahya ve Karahisâr'a bi-l vusul Kütahya'da kâin asâkir hayvânâtıçün mezkûr ahurun inşası ve mezbûr kışla derununda bazı mahallerin ta'mir ve tesviyesi ve Karahisâr'da vak'ı asâkirin ârâmgâhları olan paşa kapusu ebniyesiyle hayvanât-ı mevcûdeye ahûr ittihaz olunan han ve hastahâne tahsisi kılınan mahall ve kârgir matbahdan bazılarının ta'mir ve teceddüdü ve biraz ebniyenin müceddeden ilâvesi elzem idüğü görülmüş olduğundan icrâ-yı iktizâları bâ-mazbata ve tahrirat-ı ebnâ ve mîrmümâ-ileyh iâde ve isrâ olunmuş ve icâb-ı dâr- şurâ-yı askerîde müzâkere kılınarak enf-ül beyan Kütahya kışlasının tamiratıyla civârına üç yüz otuz hayvan istiâb ider müceddeden bir bâb ahur inşası ve mezkûr Karahisâr ebniyesinin kâide-i tasrif riâyetiyle ta'mirâtı bil-icrâ ilerüde mârr-üz zıkr bölüklerin Kütahya'ya celbi lâzım geldik de ol zaman-ı mezbûr Kütahya kışlasının üzerine bir kat dahî ebniye ve inşası iş'ar olunan ahura dahî biraz mahall ilavesi münâsib olacağı ifade ve beyan ol vechile tesviyeleri taraf-ı âliyelerinden bâ-tezkire iş'ar ve ityân kılınmış ve mahall-i meşrutânın masârif-i inşâiyye ve ta'miriyyesi ibrâz ve izbârının masârif-i merkûmenin suret-i itidâlde idüğü ebniye-i hâssa müdiri efendinin ilâmında gösterilmiş olmakdan nâşi ebniye-i mezbûrenin inhâ kılınan masârifle ta'mir ve inşası hususunda iktizâ-yı hâlin icrâsı istizânını şâmil mâliye nâzırı devletlü paşa hazretlerinin iki kıt'a takririni manzurı meâl mevfur cenâb-ı cihân bâni buyrulmak içün sûy-u seraskerîlerine gönderilmiş olmağla bermuceb istizân tesviyesi muvâfık irâde-i seniyye-i hazret-i padişâhî buyrulur ise icrâ-yı icâbat-ı manzur-u müşarünileyh hazretlerine suâl olunacağı beyanıyla tezkirei senâverî terkim kılındı efendim

2. Orijinal Belge Ekleri:

EK 1: DABOA, ML.MSF.d., Gömlek No: 5001.

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

ML.MSF.d.05001

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

فصلنامه حسابی و قرضه‌های دولتی و خصوصی در سال ۱۳۰۱									
ردیف	شرح حساب	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ
۱	قرضه دولتی	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰
۲	قرضه خصوصی	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
۳	قرضه دولتی	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰	۳۰۰
۴	قرضه خصوصی	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰	۴۰۰
۵	قرضه دولتی	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰
۶	قرضه خصوصی	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰
۷	قرضه دولتی	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰	۷۰۰
۸	قرضه خصوصی	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰	۸۰۰
۹	قرضه دولتی	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰	۹۰۰
۱۰	قرضه خصوصی	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰
۱۱	قرضه دولتی	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰
۱۲	قرضه خصوصی	۱۲۰۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰	۱۲۰۰
۱۳	قرضه دولتی	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰	۱۳۰۰
۱۴	قرضه خصوصی	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰	۱۴۰۰
۱۵	قرضه دولتی	۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰	۱۵۰۰
۱۶	قرضه خصوصی	۱۶۰۰	۱۶۰۰	۱۶۰۰	۱۶۰۰	۱۶۰۰	۱۶۰۰	۱۶۰۰	۱۶۰۰
۱۷	قرضه دولتی	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰	۱۷۰۰
۱۸	قرضه خصوصی	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۱۸۰۰	۱۸۰۰
۱۹	قرضه دولتی	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰
۲۰	قرضه خصوصی	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰
۲۱	قرضه دولتی	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰
۲۲	قرضه خصوصی	۲۲۰۰	۲۲۰۰	۲۲۰۰	۲۲۰۰	۲۲۰۰	۲۲۰۰	۲۲۰۰	۲۲۰۰
۲۳	قرضه دولتی	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰	۲۳۰۰
۲۴	قرضه خصوصی	۲۴۰۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰	۲۴۰۰
۲۵	قرضه دولتی	۲۵۰۰	۲۵۰۰	۲۵۰۰	۲۵۰۰	۲۵۰۰	۲۵۰۰	۲۵۰۰	۲۵۰۰
۲۶	قرضه خصوصی	۲۶۰۰	۲۶۰۰	۲۶۰۰	۲۶۰۰	۲۶۰۰	۲۶۰۰	۲۶۰۰	۲۶۰۰
۲۷	قرضه دولتی	۲۷۰۰	۲۷۰۰	۲۷۰۰	۲۷۰۰	۲۷۰۰	۲۷۰۰	۲۷۰۰	۲۷۰۰
۲۸	قرضه خصوصی	۲۸۰۰	۲۸۰۰	۲۸۰۰	۲۸۰۰	۲۸۰۰	۲۸۰۰	۲۸۰۰	۲۸۰۰
۲۹	قرضه دولتی	۲۹۰۰	۲۹۰۰	۲۹۰۰	۲۹۰۰	۲۹۰۰	۲۹۰۰	۲۹۰۰	۲۹۰۰
۳۰	قرضه خصوصی	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰

3. Tablo Ekleri:

EK 1: Konya Redif Kışlasına Harcanan Meblağın Konya Eyaleti Kazalarından Karşılanması İçin Yapılan Taksimat.

Ber-vech-i bâla masârifât ma‘rifet-i şer‘-i şerîf ve cümle ma‘rifet ve ittifâkıyla ber-vech-i ta‘dîl ve tesviye zikr-i âti elviye kazalarına tarh ve taksîm olunarak hisselerine isâbet eden mebâliğin mikdârı zikr ve beyân şod.

Livâ-i Konya

Nefs-i Konya 46.000 guruş	Kaza-i Larende 15.500 guruş	Kaza-i Gaferyad 7.000 guruş	Kaza-i Ereğli 11.000 guruş	Kaza-i Karapınar 9.000 guruş
Kaza-i Esbkeşân 10.000 guruş	Kaza-i Belviran 8.000 guruş	Kaza-i Saidili 7.000 guruş	Kaza-i İnsuyu 3.000 guruş	Kaza-i Aladağ 9.000 guruş
Kaza-i Pirlavganda 11.500 Guruş	Derbend-i Bekdik 11.000 guruş	Derbend-i Sat? 3.500 guruş	Derbend-i Hotamış 9.000 guruş	

Livâ-i Beyşehir

12.790 guruş	Kaza-i Beyşehir
12.790	Kaza-i Seydişehir
08.355	Kaza-i Kırılı
10.755	Kaza-i Bozkır
03.405	Kaza-i Göçi
03.405 +----- 51.500 guruş	Kaza-i Kaşaklı maa Yenişar

Livâ-i Akşehir

16.924 guruş	Kaza-i Akşehir
09.308 guruş	Kaza-i Ilgın
11.101 guruş	Kaza-i İshaklı

05.077guruş +----- 42.310 guruş	Doğanhisarı maa Argıdhanı
---------------------------------------	---------------------------

Livâ-i Aksaray: 20.500 guruş

4. Fotoğraf Ekleri:

EK 1: Ankara Süvari ve Piyade Kışlaları.

EK 2: Ankara Redîf Kışlası.

EK 3: Halep Kalesi'nin Şeyh Yaprak Kışlası'ndan Görünüşü.

ÖZ GEÇMİŞ

Muhammer AYDIN 18.09.1992 tarihinde Ardahan’da doğdu. Ardahan Anadolu Lisesi’ni bitirdikten sonra Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi’nde eğitimine devam etti. 2017 yılında ise OMÜSBE Yüksek Lisans programına başladı. İyi derece de İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri:

E-mail : aydin4312aydin@hotmail.com

